

భారతి

మా స ప త్రి క

సంపాదకుడు :

శివలెంక శంభుప్రసాద్

ఆగస్టు 1969

సంచిక : 8 :

నిడివత్రిక వెల ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

ఆగస్టు 1969

వండితరాయల ప్రాణాభరణము	శ్రీ దివాకర్ల వేంకటాచార్యుని	1
గాంగరాజులనాటి కళింగాంధ్రుల		
సాంఘిక చరిత్ర	శ్రీ బి. ఎన్. శాస్త్రి	5
తిలక్ కవితాతత్వం	శ్రీ టి. యల్. కాంతారావు	14
ఘనవృత్తము	శ్రీ శనగన నరసింహస్వామి	29
ప్రాచీనాంధ్రదేశములోని దేవాలయములు,		
వాస్తు విశేషములు	శ్రీ టి. వి. జి. శాస్త్రి	31
వ్యావహారికంలో వర్తమానం	శ్రీ 'స్ఫూర్తిశ్రీ'	44
అమ్మకోసం	శ్రీ 'దేవరకొండ'	55
మన ప్రాచీన రూపజగత్తులో		
సాదృశ్య లక్షణం	శ్రీ కొండిపర్తి శేషగిరిరావు	59
మనిషి	శ్రీ సి. యన్. సి. మురళి	63
కవికొండల సాహితీలోకం	శ్రీ జి. రామమోహనరావు	70
చంద్రరేఖా విలాసం	డా. మహేధర నళినీమోహన్	85
గ్రంథవిమర్శలు		90

పండితరాయల

ప్రాణాభరణము

శ్రీ దివాకర్ల వేంకటాచార్యుని

(గతసంచిక తరువాయి)

17

విద్వద్వరేణ్యుల వెలయు దైన్యంబున్న
యంధకారము బాప నరుణాండగునొ
ప్రబలులై యెదిరింపఁ బాల్పడు వైరివం
శాటవి గాల్చు దావాగ్ని యగునొ
అత్యజ్ఞులంబైన యట్టి కీర్తియటన్న
చందమామకుఁ బాలసంధమగునొ
స్మరభుజంగంబుచే సందష్టై నట్టి
భామినులకు మంత్రపటిమ యగునొ
యనుచు భూపాలతిలక! నిన్నరయునట్టి
మానవుల కేరికైనను మంజులముగ
నూహకందని కల్పన లొక్క టొకటె
పుట్టు వందుచు నుండు టశూర్యమగునె?

(ఆపోర్యము)

18

నరవర! యంతులేని నయనంబులకెంపు యుగాంతవహ్నితో
సరియయి యెంతకాలమట సంచరియించునొ యంతకాలమున్
బరపుర మందిరంబుల బ్రమత్తము లేన్గుల గుంపు గుఱ్ఱముల్
వరలచునుండు వందులు భవ ద్భిరుదంబుల బాడ నిచ్చులన్

(ఉపమ)

19

నా కువమన్ వచింపఁ గను న న్నొనియాడఁగ నోరు విప్పుడే
లా? కవి యీతడంచును నిలాపట! నావయి గిన్న మానుమా

తేకువతో విరించి జగతిన్ సృజించి చరాచరమ్మహా
నీకు నమానుడైన నరునిన్ మరయొక్కని సల్ప డేలోకో

(అసమము)

20

బుజములఁదిప్పి పట్టిసపు బోటు ఘటింపుచు దంతిపైన నీ
వజిరమునందు శాత్రుల నందరినిన్ దెగటార్చుచున్న నీ
విజయము చూచి వ్రజహతి వింధ్యనగమ్మును గూల్చి నింద్రుఁ డ
క్కజముగ గుర్తువచ్చి తమకమ్మనమున్నని వారలుందురే?

(స్మరణము)

21

యముడవు శత్రు భూపతుల కగ్నివై తన్నగరాజులకున్ సదు
ద్యమములకు ధర్మపుత్రుడవు నర్థికి నర్హవిభుండ వౌచు వ
జ్ర మయము దుర్గమౌదు నిను రక్షణ గోరిన వారికిన్ నృపా!
శ్రవణడి యెన్ని రీతులను సత్సేనాకో విధి నిన్ను నొక్కనిన్

(ఉల్లేఖము)

22

అమరేంద్రుండు ద్వినేత్రుడో మితకరుం డా సూర్యదేవుండొ చం
ద్రముఁ డింకొక్కడొ రూపుగాంచిన రత్నిప్రణేశుడో మానవ
త్వము జేపట్టిన యిద్దియో గురుఁ డిలన్ దచ్చాడునో యంచు స్తో
త్రము గావించురు భూసురుల్ కుతుకమారన్ గమరూపేశ్వరున్

(ఉత్పేక్ష)

23

అఖిలదీనవ్రాత మదిదు దయాార్థమై
శాత్రులన్నఁ బాషాణమగుచు
గావ్యమాలాపమ్ము గావింప మృదులమై
తర్కాల గర్కశత్రుమును దాల్చి
ధర్మసంగహణముతతరి లోభపూర్ణమై
యర్థసంచయమందు నాసలేక
కల్యాణకృతుల జంఘాలమై యితరుల
కస్తిజౌడంగ విముఖత్వమంది

ధరణీనాయక! నీదు చిత్తప్రవృత్తి
బహువిధంబుల సాగుచుఁ జరమ రమ్య
మయ్యె జన్మమ్ము మొదలు జోహారులనుచు
సకల విద్యద్వరేణ్యులు సన్నుతింప

(ఉల్లేఖము)

24

ఎదురే నాకు సురాసురుల్ కదనమం దెవ్వారలం చెంతయున్
వదరన్ జొచ్చెద రాత్మసేనలకు వెన్నన్ రాజులో కాలభీ
ప్రదమూర్తి! నరపాల! ముగ్ధ రిపు జీవ క్షీర పానమ్ముచే
తఁ దొలంకున్గను నీ కృపాణ భుజగిన్ దర్శించు నందాకనే

(పరంపరిత రూపకము)

25

తొలి సంజన్ రవి వెల్వరించు మణికాంతు ల్మింగుచున్నట్టి యు
జ్జ్వల కాలాగ్ని కరాళరేఖ సకలాశా భామినీ పాద యు
గ్మ లసత్పద్మ తలంబు లన్వేడలు లాక్ష్మసావమ్మె యొప్పు నా
జుల నో లొక విలాసకారి! భవదతు ల్పాల్చి శోణద్యుతుల్

(మాలాత్మక పరంపరిత రూపకము)

26

రమణీ నిష్కర ధైర్య గర్వములన్ నార్పన్ జాలు నేర్పున్ విలా
సమున్ నార్జించిన నిన్ను సంగరము పజ్జన్ జూచి యే శ్మతురా
జ్య మహాలక్ష్మి తనంతనే వలచి నిన్నాత్మేకుగా నెంచి హ
త్తి మహీపాలక! నీకు సస్థలిత పాతివ్రత్యమున్ సల్పదో?

(పర్యాయాక్షి)

27

వచనములఁబొల్పు నా సత్యవర్తనంబు
యశములో నర్జునుఁడు కర్మలందు ధర్మ
రాజు చిత్తమ్మునన్ జగత్ప్రాణభవుఁడు
పొండవులు రాజ! నీ వశవర్త లేమొ?

(శ్లేషానుప్రదితోత్రేక్ష్)

28

తెరయగ మందరభ్రమణమందలి వేగమువల్ల దుగ్ధసా
గరమున బుట్టినట్టి నవకమ్మల నయ్యమృత ప్రసార శీ
కరముల నేర్చి యోషధుల గల్పుచు నూరిన ముద్దచేత నా
సరసిజగర్భం డుర్విపతి ! సల్పెను నీ కగణాద్యగంతముల్

(శీత్రేక్ష)

29

అహిత స్త్రీకచభరములు
బహువిధ కోశములు వారి ప్రాణములతో
సహవింటి నారి కరుణన్
బహివెట్టుచు లాగెదవు జవమ్మున ననిలో.

(అతిశయోక్త్యనుప్రాణిత సహోక్తి)

30

నిను మహేంద్రునితో సమానునిగఁ దెల్పు
కవుల నేగతి వారింపఁగల సహస్ర
సేవ్యమానుండవగు నీకుఁ జెలఁగి త్రిదశ
పతి సమానుఁ డేగతి నొను పార్థివేంద

(శ్లేషానుప్రాణిత వ్యతిరేకము)

31

కురియు గావుత నీరు మేఘుండు, నీవు
రత్నవర్షమ్ము గురియు నేర్పరి వుదార!
అతనిది కుహానిశామ్లానమైనమూర్తి
నీవు బహిరంతరమ్ముల నిర్మలాడవు

(వ్యతిరేకము)

32

జనపతిగ నిర్ణయింతురు జనులు కొంద
రన్యులు ధనాధిపతిని నీవని వచింతు
రేను మాత్రము గీష్పతి యిల జనించె
ననుచు మదినిన్ను దలపోతు నవనినాథ!

(అపహ్సతి)

(నశేషం)

గాంగరాజులనాటి కళింగాంధుల సాంఘిక చరిత్ర

శ్రీ బి. ఎన్. శాస్త్రి

కళింగము :

నేటి ఆంధ్రప్రదేశ్ లోని శ్రీకాకుళము, విశాఖ పట్టణము, ఒరిస్సాలోని బరంపురము, గంజాం మండలములు పూర్వము కళింగదేశముగా వ్యవహరింపబడినవి. అతిప్రాచీనకాలమునుండియు కళింగదేశము ప్రసిద్ధిజెందినది. పురాణములం దీ దేశప్రశంస కలదు. రామాయణ, మహాభారత, భాగవతాదులందు సందర్భానుసారము కళింగదేశము పేర్కొనబడినది. మౌర్యచక్రవర్తియగు అశోకుడు కళింగదేశముపై దండెత్తి జయించెను. ఆ యుద్ధమున కలిగిన రక్తపాతమును చూచి, మరణించినవారి బంధువుల రోదనము విని, వికలాంగులైన సైనికులగాంచి మనోవేదన మనుభవించి, యుద్ధము చేయనని ప్రతిజ్ఞ బూని 'అహింసా పరమోధర్మః' అని బోధించు బౌద్ధమత మవలంబించి బౌద్ధమత ప్రచారమునకు తన శిష్యజీవితమును ధారవోసినాడు. అప్పటినుండి కళింగదేశము వాసికెక్కినది భారతదేశ చరిత్రలో కళింగదేశమున కొక ప్రత్యేక స్థాన మేర్పడినది.

కళింగదేశమును పాలించిన రాజవంశీయులలో గాంగవంశీయులు ముఖ్యులు గాంగవంశీయులకు పూర్వ మీ దేశమును మాళరవంశీయులు పాలించినారు. కళింగము నేలిన గాంగరాజులను తూర్పు గాంగవంశీయులందురు. ఈ వంశీయులను ప్రాచీన తూర్పు గాంగులనియు, మధ్యయుగపుగాంగులనియు,

తరువాతిగాంగులనియు చారిత్రకులు విభజించినారు. ఈ రాజన్యములు బద్దవ శతాబ్దినుండి పదిహేవవ శతాబ్దివరకు సుమారు వేయి సంవత్సరములు కళింగమును పాలించిరి. మాళరవంశీయులు తమ శాసనములందు విజయరాజ్యసంవత్సరములను, ప్రాచీన తూర్పు గాంగులు గాంగశకమును, మధ్యయుగపుగాంగులు, తరువాతి గాంగులు సుప్రసిద్ధమైన శక సంవత్సరమును పేర్కొనినారు.

భారతావనిలో కళింగ మతిప్రాచీనమైన దేశము. కురుక్షేత్రమున జరిగిన కౌరవ పాండవ యుద్ధమున పాండవులకు వ్యతిరేకముగా కౌరవుల వక్షమున జేరి కళింగులు పోరాడినారు. టాలెమీ, ప్లీనీ మున్నగు విదేశీయుల వ్రాతలందును కళింగదేశము పేర్కొనబడినది. తూర్పు సముద్రతీరమున కళింగులను వారున్నట్లు, న్యాచురల్ హిస్టరీ (Natural History) అను గ్రంథమువలన తెలియుచున్నది

గాంగనదీతీరప్రాంతములందు తూర్పుమాగధులు, కళింగగాంగులు అలెగ్జాండరుకాలమున సున్నట్లు Meecrindle మరియు Plutrach ల వ్రాతలవలన తెలియుచున్నది. జైనగ్రంథములగు పరిశిష్టపర్వము, మహాబోధివంశములను గ్రంథములవలనకూడ ఈ విషయము తెలియుచున్నది.

గాంగవంశానుచరితమును సంస్కృత కావ్యములన గాంగవంశజుల వంశక్రమము, రాజ్యపాలనము తెలియుచున్నది. జగన్నాథాయమున భద్రపరుసబడిన 'మడలిపాంజీ'వలన గాంగవంశీయుల చరిత్ర

తెలియుచున్నది ఇది ఒరియాభాషలో పదునారవ శతాబ్దంతమున వ్రాయబడిన గ్రంథము

కుళింగుల చోళుని దండనాయకుడగు కరుణాకరుని ఉత్తరకళింగ లేక నన్నకళింగ విజయము పండ్లెండవ శతాబ్దిలోనున్న 'జయగౌడర్' రచించిన 'కళింగతుప్తరణి' అను గ్రంథమువలన తెలియుచున్నది ఈ గ్రంథము కరుణాకరుని సమగ్ర దండయాత్రా విజయములను చెలుపుటయేగాక, నాటి కళింగదేశప్రజల ఆచారవ్యవహారములను సంగ్రహింపబడిన తెలిసికొనుటకు చోద్యుచున్నది

భారతావనిలోగల కళింగదేశమున తూర్పుగాంగ రాజుల పాలనము సుమారు వేయి సంవత్సరములు పాగినది. గాంగకారంభమునుండి క్రీ. శ. 1450 వర కీ వంశియు లవిచ్ఛిన్నముగా కళింగాంధ్రమును పాలించిరారు. వీరి పరిపాలనాకాలమునం దొక్కొక్క మారు కళింగరాజ్యము వృద్ధియైనది. మరియుక మారు క్షీణించినది.

రాజధాని :

గాంగరాజుల రాజధాని కళింగనగరము. కళింగ నగరమునుండి గాంగరాజు లెన్నియో శాసనముల వేయించినారు ఈ శాసనముల మొదట 'స్వస్తి విజయ కళింగ నగరాత్' అను వాక్యము వ్రాయ బడినది. ఈ రాజన్యలు తమ శాసనములందు కళింగాధిపతులను చెప్పుకొనినారు కళింగనగర స్థల నిర్దేశముగూరించి పండితులతోను, చారిత్రకులతోను భేదాభిప్రాయము లున్నవి.

మహాభారతమున భీష్మ, ఉద్యోగపర్వములందు రెండు కళింగములు పేర్కొనబడినవి. వీనిలో ఒక దానికి రాజపురము, రెండవదానికి దంతపురము రాజ ధానులుగా నుండెడివి రాజపురము నేటి జయపురము. ఒరిస్సాలో నున్నది. దంతపురము నేటి శ్రీకాకుళము జిల్లాలోని దంతపురము. వాల్మీకి రామాయణమున అయోధ్యకాండలో 'దశరథమహారాజు అయోధ్యను రాజధానిగా కోసరిదేశమును పాలించుచున్న' ననుచు

మున కళింగనగర మున్నట్లును, అది కోసరిదేశము నకు పడమరగా సోనానది యొడ్డున నున్నట్లును పేర్కొనబడినది సోనానది నేటి శోణానది. గంగానది యొక్క ఉపనది టౌద్దజాతక కథలందును, సింహళ ద్వీపరాజుల ద్వీపవంశముందును, మహావంశముందును కళింగములోని సింహపురము దంతపురముగా పేర్కొన బడినది. దంతపురమున బుద్ధుని దంతము ప్రతి స్థింపబడి, దంతముపై మహావైత్యము నిర్మింపబడి పూజింపబడుచుండెనని తెలియుచున్నది. దంతపురమున గల మహావైత్యము ఆశోకచక్రవర్తి నిర్మించినట్టిదిగా భావింపబడుచున్నది.

వంశధారానదీ ముఖద్వారముననున్న కళింగపట్టణము పూర్వము కళింగనగరముగా, రేవుపట్టణముగా ప్రసిద్ధి జెందినదని డాక్టర్ స్లీటుగా రభిప్రాయ పడినారు. గోదావరీ ముఖద్వారమున నున్న రాజమహేంద్ర వరము కళింగనగరమని అలెగ్జాండరు కనింఘమ్గా రభిప్రాయపడినారు. కాని కళింగపట్టణముగాని, రాజ మహేంద్రవరముగాని కళింగనగరముకాదు. కళింగ పట్టణమున ప్రాచీనశిథిలముల జాడలు లేననియు, ముఖలింగమున కలవనియు, ముఖలింగమునకు రెండు మైళ్ల దూరముననున్న నగరకటకములో ప్రాచీన చారిత్రకావశేషములు శిథిలములు కలవనియు, పవిత్ర మైన ముఖలింగక్షేత్రమే ప్రాచీనకళింగనగరమనియు, ప్రాచీనతూర్పుగాంగుల రాజధాని ఇదియే యనియు, పరిశోధనలవలన నిర్ణయించి మొట్టమొదట తెలిపిన వారు రావుసాహెబు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి పంతులుగారు¹. ఈ విషయమునే సుప్రసిద్ధ పరిశోధ కులు డా॥ హార్ట్², ఆర్. డి. బెనర్జీ³, ఎన్సెంట్ ఎ. స్మిత్⁴ అంగీకరించినారు.

1. Madras Journal of Lit. Society— 1889-1894. Page 68.

2. Epigraphica Indica, Vol. I, P. 94.

3. Early History of India, P. 498.

4. History of Orissa P. 42.

ముఖలింగమున పెక్కు శివలింగములు, దేవాలయములు ఉన్నవి. వందలకొలది శాసనము లున్నవి శాసనములందు శివుడు మధుకేశ్వరుడుగా, సోమేశ్వరుడుగా వర్ణింపబడినాడు. శాసనములందు 'కళింగవని నగరే శ్రీ మన్మధుకేశ్వరాయ' అని వర్ణింపబడుట వలన ముఖలింగమే కళింగనగరమని బావించుట కవకాశమున్నది. కామార్లవును తూర్పుగాంగరాజు నగరమను పట్టణము నిర్మించి శివునికి దేవాలయ నిర్మాణము గావించి మధుకేశ్వరుడను పేరిడినట్లు శాసనములవలన తెలియుచున్నది.⁵ మధుకళింగము మోహలింగముగా, క్రమముగా ముఖలింగక్షేత్ర మనబడినది. మధుకళింగమును ఒరియాభాషలో మోహలింగమందురు. మోహలింగము ముఖలింగముగా మారుట సహజమే.

పరిపాలనా విధానము :

సాతవాహన సామ్రాజ్య పతనానంతరము సువిశాలమైన ఆంధ్రరాజ్యము భిన్నభిన్నప్రాంతములుగ విడిపోయినది దండనాథులు, సామంతులు, ఆయుక్తులు, నియుక్తులు, స్వాతంత్ర్యము ప్రకటించి తమతమ క్రియదీనమందున్న ప్రాంతములకు తామే రాజులమని భావించి పాలించుచుండిరి దక్షిణాపథమున పల్లవులు విజృంభించి, ఆంధ్రదేశ భూభాగములను తమ కైవస మొనర్చుకొనిరి. ఆంధ్రదేశపు తూర్పు భాగములను ఇక్ష్వాకు వంశీయులు, విజయపురిని రాజధానిగా పాలించుచుండిరి. శాతవాహన సామ్రాజ్యము, చుటుకులశాతకర్ణులు, ఆభీరులు, ఆంధ్రభృత్యులు, కళింగగంగులు పాలించు చిన్నచిన్న రాజ్యములుగా విడిపోయినది. అట్టి తరుణమున కళింగదేశమున చిన్నచిన్నరాజ్యములు తలయెత్తినవి. అందు ముఖ్యముగా పేర్కొనదగినవి మాతరవంశ, గాంగవంశములకు సంబంధించిన రాజ్యములు.

మాతరవంశీయులు, గాంగరాజులు తదితర ప్రభువులు పరిపాలనా విధానమున తమ ఏలికలగు, శాతవాహనులనే అనుసరించిరి. రాజ్యమునకు రాజసర్వాధికారి రాజునకు పరిపాలనా వ్యవహారమున

సలహా నిచ్చుటకు మంత్రిమండలి యుండెడిది రాష్ట్రీకులు, రాష్ట్రకూటులు, తదితర ప్రముఖులు సామ్రాజ్యమున పరిపాలనా విషయమున రాజునకు చేదోడువాదోడుగా నుండిరి సామ్రాజ్యము పరిపాలనా పాలభ్యమునకై రాష్ట్రములుగా విభజింపబడెను. ఈ రాష్ట్రములనే విషయములని వ్యవహరించుచుండిరి. శాసనములందు పేర్కొనబడిన విషయములలో విజయపురి (విజయనగరము), సంవర భోగాపురము, ధర్మపురము, వరాహవర్తని⁷, కులవర్తని, జలమ్యోర విషయము⁸ మున్నగునవి ముఖ్యమైనవి. ముఖలింగనగరము కులవర్తని విషయములోనెది.

సామ్రాజ్యవిభజన, విషయములతో ఆగక విషయములు మండలములుగా, మండలము లవమండలములుగా, ఉపమండలములు గ్రామములకూటమిగా, గ్రామములు పన్ను వసూలు ననుసరించి భోజకములుగా, విభజింపబడియుండెను. విషయమునకు విషయాధిపతి సర్వాధికారి. రాజబంధువులే విషయాధిపతులుగా నియమింపబడుచుండిరి. విషయాధిపతి క్రింద మండలాధిపతులుండిరి. విషయాధిపతి సలహా ననుసరించి మండలాధిపతు లాయామండలముల నభివృద్ధి చేయుచుండిరి. కొన్నిమండలములపై అధికారముగలవాడు మహామండలేశ్వరుడు. ఇతని అధికారమునకు లోబడి మండలేశ్వరులు పరిపాలన సాగించుచుండిరి రాజ సామ్రాజ్యమందంతట సంచరించి అక్రమములు జరుగకుండ మాచుచుండెను అప్రదప్రభుడు జరుగు అక్రమములను నివారించి, విషయాధిపతులకు, మండలాధిపతులకు, భవిష్యత్తులో అట్టి ఒడ్డుదుడుకులు జరుగకుండ తగిన సలహాల

5. భారతి—ఆగస్టు 1968.

6. అనంతవర్మ విశాఖపట్టణ తామ్ర శాసనము.

7. S. i. i. Vol. V. No. 1290.

8. ఇంద్రవర్మ-తామ్రశాసనము. M. E. R. 1917—1918.

నిచ్చుచుండెను. సామ్రాజ్యమున అల్లరులు జరుగ కుండ, ప్రజాపరిపాలనాసౌలభ్యమునకై, శత్రురాజుల దండయాత్రలవలన భయములేకుండ, దేశరక్షణార్థము, సామ్రాజ్యపు సరిహద్దులందు అమాత్యులు నియమింపబడుచుండిరి.⁹ గ్రామసీమలలో రాష్ట్ర కూట ప్రముఖులు, నాయకులు, రాజులు, మున్నగు వారు యుద్ధకుశలురై, యుద్ధ సమయములందు రాజునకు సైన్యసహాయ మొనర్చుచుండిరి. వీరు యుద్ధములు లేనిసమయములందు దేశమున శాంతి భద్రతలను నెలకొల్పి ప్రజల కష్టములను విచారించుచు గ్రామపరిపాలనావ్యవస్థ పటిష్ఠముగు నట్లొనర్చుచుండిరి. చిన్నచిన్న గ్రామములను రక్షించుటకు 'దణ్డాసి' అను ఉద్యోగి యుండెడివారు. అన్నాండి కొడుకు కరహారదణ్డాసి శాసనమందు పేర్కొనబడినాడు.¹⁰ గ్రామమున జరుగు దొంగతనములకు బాధ్యత దణ్డాసి వహించుచుండెను. దొంగలను పట్టుకొని దొంగిలించిన వస్తువులను వివరించి వారి కిప్పించు బాధ్యత దణ్డాసిదే. నేటి గుంటూరు మండలములోని కొన్ని గ్రామములలో గ్రామకట్టడి ననుసరించి ఏనాది కుటుంబీకులు గ్రామరక్షకులుగా వ్యవహరించుచున్నారు గ్రామమున జరుగు దొంగతనములు చిన్నవైనను, పెద్దవైనను ఏనాదివారే బాధ్యత వహించి దొంగలను పట్టి పోయిన వస్తువులను తెప్పించిఇతరులు. ఈ కట్టడి ననుసరించి గ్రామప్రజలు ఏనాదివారికి సంవత్సరమునకు ధాన్య రూపముగనో, ధనరూపముగనో కొంతఫలమును ముట్టజెప్పదురు

గ్రామిణులకు సౌకర్యములు సమకూర్చవలసి వచ్చినపుడు మండలాధిపతిగాని రాష్ట్రీకుడుగాని రాజుగాని తోడ్పడుచుండిరి. రాజు బ్రాహ్మణులకుగాని, దేవాలయములకుగాని, అగ్రహారములనిచ్చు సమయములందు రాష్ట్రకూట ప్రముఖ కుటుంబముల వారి నాహ్వానించి, వారి సమక్షమున దానమిచ్చుచు శాసనము వేయించుచుండెను రాజు ఇచ్చిన శాసనములను, మండలాధిపతులు, రాజోద్యోగులు, సామంతులు, విషయాధి

పతులు పాలించుచుండిరి. ప్రజలలో అనైక్యతగాని, భూసంబంధమైన వివాదములుగాని ఉన్నట్లుగానరాదు.

రాజులు మంత్రులచేగాని, ప్రజలచేగాని, పుర ప్రముఖులచేగాని రాజ్యపరిపాలనా భారము వహించుట కెన్నుకొనబడుచుండిరి పరిపాలనము ప్రజల కనుకూలముగ నుండెను ప్రజానురంజకముగ పాలింపని రాజును రాజ్యభ్రష్టునిగానించుట కవకాశముండెను రాజు మంత్రుల సలహా ననుసరించి, ప్రజాభీష్ట ప్రకారము పాలించుచుండెను. భూమిపన్ను పంటలో 1/10 వంతు, నీటిపన్ను కప్పములు, ఇతరములైన సుంకములు రాజోద్యోగులు ప్రజలనుండి, సామంతుల నుండి వసూలు చేయుచుండిరి¹¹. రాజ్యసంరక్షణార్థము సైన్యము పోషింపబడుచుండెను. పన్నుల మూలకముగ వసూలు చేసిన ధనమును, రాజు ప్రజాహిత కార్యములకు దానధర్మములకు వెచ్చించుచుండెను ప్రజలు సుఖజీవనము గడుపుచుండిరి.

రాజు శాసనమిచ్చినపుడు గ్రామమున అన్ని కుటుంబములవారిని రావించి వారి సమక్షమున దానమిచ్చుచుండెను అగ్రహారముగా నిచ్చినట్టి గ్రామము పూర్వాగ్రహారములకు చేర్చబడుచుండెను.¹² అగ్రహారముగా నొసంగిన గ్రామములందు రాజభటులు ప్రవేశించుటకు వీలలేకుండ కట్టడి ఏర్పరుపబడియుండెను. అష్టాదశ కరములలో ఏ పన్నునకూడా అగ్రహారీకులు రాజునకియ నవసరము లేకుండెను. అగ్రహారీకులకు తమ తమ అగ్రహారముల పై సర్వ విధములైన హక్కులుండెను.

సామాన్య పరిస్థితులు :

సామ్రాజ్యమున వివిధ మతములకు, కులములకు సంబంధించిన వారుండిరి. కళింగము సంవన్న

9. S. i. i. Vol. V. No. 1101.

10. S. i. i. Vol. V. No. 1066.

11. హస్తి నర్మ ఉల్లాంశాసనము E. I. Vol. XVII. p. 330-334.

12. భారతి-ఆగస్టు 1965.

మైన దేశము. ఈ దేశముపై అన్యరాజులు దండెత్తుచుండిరి. ఆయా దేశముల రాజుల దండయాత్రల సమయమున, వచ్చిన ఆంధ్రులు, పల్లవులు, హైహయరులు, చోళులు, చాళుక్యులు కళింగదేశమున సేరనివాసులై కళింగమును మాతృదేశముగా భావించిరి. రాజులు ధరాభ్యుత్తైన వారలు. విద్యాసత్రములను కట్టించి, విద్యావ్యాప్తికి పాటుపడుచుండిరి.¹³ విద్యాసత్రములందు ఉచిత విద్యాబోధన, ఉచిత భోజన సౌకర్యములు, వసతులుండెను. విద్యాసత్రములందు వేవి కాలమున చరిత్రేంద్రులు శీతకాలమున నెగడులు వెలకొల్పబడుచుండెను. దేశస్థాన్యమున అన్నికులముల వారుండిరి. విప్రులు సైతము స్థాన్యమునందున్నత పదవులలంకరించియుండిరి¹⁴.

వర్తక నానాసాధుడను అధికారి వర్తకుల నుండి నుంకములు సమూలుచేసి రాజకొశాగారము చేర్చుచుండెను. ఆ వాడు ఉప్పుచేసి అమ్మువారి నుండి నుంకము వసూలు చేయుచుండిరి. కళింగము సముద్రతీరముగల దేశముకావున రాజులకు ఉప్పునుంకము ముప్పమైన ఆదాయముగ నుండెను. దొంగతనముగ ఉప్పు తయారుచేయు వారిని క్షీణింపుటకు రాజాధికారియుండెను¹⁵ రాజులు వేయించు శాసనములను స్వస్థకారులు చెక్కుచుండిరి. కావులలో ఎన్నియో భేదము లుండెను. పల్లవకాపులున్నట్లు శాసనములవలన తెలియుచున్నది¹⁶ నాల్గవ జాతివారు యజమానులకు వృత్తులందును, వ్యవసాయమందును సహకరించి, వృత్తికాపులనియు, పంటకాపులనియు పిలువబడిరి. గుడిసానుల కుమారులు నాయకులుగానుండి, భూమిపన్ను వృత్తినన్న వసూలు చేయుచు, భూమినాయక, వృత్తివాయక బిరుదములతో వ్యవహరింపబడుచుండిరి. దండసియనువారు గ్రామరక్షకులుగా వేడును కళింగమున నున్నారు. పంచములు మధుకేశ్వరాలయ ప్రవేశమొనర్చి పూజాది కములు నిర్వర్తించజేయుచుండిరి.¹⁷ కాయస్థులను తెగవారు కళింగమున నుండిరి. కాయస్థుని కరణమందురు. మాహావ్యస్తీయందు వైదేహునకు

జన్మించినవారు కాయస్థులు. వీరు గ్రామసీమలందు ఆదాయవ్యయములకు సంబంధించిన తేజులు చూచుచుండిరి. అర్చనల్లితో కాయస్థుల సంఖ్య అధికముగా నుండెను కాయస్థకన్యలను సేనానాయకులు వినాహమాడుచుండిరి¹⁸ కళింగులనుజాతివారు వివిధవర్ణములలో కళింగమున నున్నారు. వీరితో బ్రాహ్మణ వర్ణములవారిని భట్టులందురు. కళింగులలో బ్రాహ్మణులు అనగా భట్టులు దేవాలయముల పూజారులుగా నియమింపబడుచుండిరి.¹⁹ కళింగ బ్రాహ్మణులే మధుకేశ్వరాలయ పూజారులుగా నున్నారు.

కళింగదేశమున భూమి నాలుగు విధములుగ నుండెను 1. భూసీరువేల 2. ఖండ్రకవేల 3. రాతివేల 4. నీరువేల సారమానము వ్యవహరించుచుండెను. ముఖింగేశ్వరాలయములోను, చుట్టు ప్రక్కలగల దేవాలయములలోనుగల శాసనములందు, మేష, వృషభాది సారమానమానములు పేర్కొనబడినవి. ఆంధ్రదేశ వ్యవహారము, ఆచారముల ప్రభావము వలన, కళింగదేశములోని కొన్నిశాసనములందు, గార్తీక, మాఘ, ఆదివాంద్రమానమానములు కనిపించుచున్నవి.

ఈ కళింగరాజులలో గాంగ వంశీయులు ముఖ్యులు. మాతరవంశీయులు, గాంగరాజులు పాలించు కాలమున కళింగము సకలసౌభాగ్య విశేషితమై యుండెను.

మత పరిస్థితులు : జైనబౌద్ధములు :

కళింగము ప్రాచీనచరిత్రకలదేశము. ఇచట వేదకాలమునుండియు వైదికమతము వర్ధిల్లినది.

13. S. i. i. Vol. V. No. 1342.

14. S. i. i. Vol. V. No. 1064-1006.

15. S. i. i. Vol. V. No. 1035.

16. „ „ V. No. 1080.

17. „ „ V. No. 1066.

18. „ „ V. No. 1121.

19. S. i. i. Vol. V. No. 1118.

అశోకచక్రవర్తి కాలమునుండి ఈ దేశమున జైన బౌద్ధమతములు ప్రబలియుండెను. శాతవాహనుల సమకాలికుడగు భారవేలమహారాజు చేటివంశీయుడు. ఇతడు కళింగమును చాలకాలము పాలించెను. ఈతని హాథీగుంఫప్రాకృతశాసనము వలన ఈ మహారాజు జైనమతావలంబియని తెలియుచున్నది. బౌద్ధమత మీ దేశమున వర్ధిల్లినట్లు నిదర్శనము లున్నవి. కలింగాంధ్రమున నున్న రామతీర్థము, శ్రీకాకుళం జిల్లాలోని శాలిహుండము, అనకాపల్లి వద్దనున్న శంఖవరము మున్నగు ప్రాంతములలో సంఘారామములు, విహారములు, స్తూపములు కనిపించుచున్నవి. హ్యూన్ త్సాంగ్ కళింగదేశమున సంచరించునాటి కివట బౌద్ధమత ప్రాబల్యము నన్నిగిల్లినది. శంఖవరము కొండ గుహలలో బౌద్ధ చిత్రము లున్నవి. ఇచట లభించిన నాణెములలో నొకటి సమద్రగుప్తునిది. ఇవట బౌద్ధారామస్తూప విహారాదులు క్రీ. శ ఒకటి, రెండు శతాబ్దాలలో నిర్మింపబడినవి.

అశోకుని యనంతరము చేటియ వంశీయులు కళింగము నేలిరి. భారవేలుడు ఇరువది నాలుగవ యేట రాజయ్యెను ఇతడూ వేయించిన హాథీగుంఫ శాసనము కటకమునకు పందొమ్మిది మైళ్లదూరమున గల ఖండగిరి ఉదయగిరి కొండగుహలలో నొకదానియందు చెక్కబడినది. ఈ ప్రాంతము భువనేశ్వరమునకు నాలుగు మైళ్లదూరమున నున్నది. శాసనభాగము 1'5 పొడవు, 5'5 వెడల్పు గల్గి పదిపాడు పంక్తులలో నున్నది. ఇది ప్రాచీన జైన శాసనము. భారవేలుడు జైనమతావలంబి కావున, జైన చిహ్నములను, చెక్కించెను. జైనుల పోషించి, జైనముమల గౌరవించి తన జైన మతాభిమానమును ప్రకటించుటయేగాక భారవేలుడు హాథీగుంఫ శాసనమున 'నమో అర్హంతానాం నమో సర్వసద్దానాం' అనియు 'అర్హంతప పాదానాం కాలింగానాం సమ నానాం' అని జైనులనందర సమభావముతో జూచెను. మొదటి నందునిచే కళింగమునుండి కొనిపోబడిన

మొదటి జిన ఋషభదేవుని విగ్రహమును భారవేలుడు తిరిగి కొనివచ్చెనని శాసనమందున్నది.

జైనమతము క్రీ. పూ. నాల్గవ శతాబ్దము నుండియే కళింగమున వ్యాపించియుండెను. కళింగ దేశముననున్న గుహలందు జైనమతచిహ్నములు జైనమత విగ్రహము లున్నవి. ఈ ప్రాంతమునగల ముప్పదియైదు గుహలలోగల జైనమత సంబంధ మైన విగ్రహములనుబట్టి మొదట ఇవట అనగా బౌద్ధమునకు పూర్వము జైనము వర్ధిల్లినదని చెప్పవచ్చును:

రామతీర్థము :

రామతీర్థములోని గురుభక్తి కొండలపైన బౌద్ధమతములున్నవి. విశాఖపట్టణము మండలము లోని విజయనగరమునకు ఎనిమిది మైళ్ల దూరమున నున్న గురుభక్తికొండపైగల బౌద్ధమతమునకు వడమర ఒక స్తూపమును, స్తూపమునకు తూర్పున చైత్యాలయమును ఉన్నవి. గురుభక్తికొండకు వశ్యము మున దుర్గకొండ కలదు. ఇచ్చట దుర్గాదేవికి ఆలయమున్నది. ఇచ్చటనే బౌద్ధ జైన హిందూ మత చిహ్నము లున్నవి. ఈ ప్రాంతమున స్తూపము, చైత్యాలయము, గుహాలయములు బయల్పడలినవి. జైనవిగ్రహములు, మట్టిపాత్రలు, ముద్రలు, రాగి నాణెములు, ఇనుపకత్తెలు లభించినవి. శ్రీరాము డీ ప్రాంతముల నివసించుటనుబట్టి ఈ ప్రాంతము రామతీర్థ మయ్యెననియు, ఇవటగల రామసరోవర మును రాముడు నిర్మించెననియు స్థలపురాణమును బట్టి తెలియుచున్నది. కొండపై ఐదారు చైత్యాలయములు, రెండు విహారములు. ముప్పది మాలిగలు; డగ్గరములు ఉన్నవి. కొన్నిబౌద్ధవిహారములు శిథిల రూపమున కనిపించుచున్నవి. నగపీఠాగరిగిన కుండలు; పాత్రలు, ముద్రలు, పూసలు, ఇనుపకత్తెలు, నీనపు నాణెములు ఈ ప్రాంతమున లభించినవి శంఖవరము తూర్పు వడమర లందు బౌజ్జన్నకొండలున్నవి. ఇందు బౌద్ధమతములు, ఆరామములు, గుహలు, స్తూప

ములు, ఏకశిలావిగ్రహములు ఉన్నవి తూర్పుకొండ ఎత్తైనది. ఇవటి కట్టడము లతిప్రాచీనమైనవి

చైనా యాత్రికుడగు యువాన్చాంగ్ వ్రాతలవలన ఈ క్రింది విషయములు తెలియుచున్నవి. 'యువాన్చాంగ్ ఓడ్ర, బిల్క, లేక ఉటుదేశము లేక కళింగదేశము చేరెను ఆ దేశము చుట్టుకొలత 140 మైళ్లు. రాజధాని విస్తీర్ణము నాలుగు మైళ్లు. భూమి సారవంతమైనది. తరు లతా పుష్ప ఫల పంశోభితమైన దేశము కళింగదేశము. ఇవట ఉష్ణ మధికము. ప్రజలు పొడగురులు నల్లనివారు. ప్రజలలో నధికసంఖ్యాకులు బౌద్ధమతానుయాయులు. కళింగ దేశమున నూరు బౌద్ధమతము లుండెను. అందు వదివేల మంది ఛాత్రులు విద్యాభ్యాస మొనరించుచుండిరి. వీరందరు మహాయాన మతమునకు చెందినవారు. దేశమున ఏబది దేవాలయము లుండెను. బుద్ధుడు బౌద్ధమత ప్రచారమునకై ఉపన్యసించిన చోట వది అశోకవనము లుండెను. పుష్పగిరిమతము దేశమునకు నైఋతిదిశలో నున్న కొండపైనుండెను. ఆ మతముతో గల సూత్రము శిఖరమునుండి రాత్రులందు వింత వింత దీవపుకాంతులు; మహిమాన్వితమైన నల్లడల ప్రసరించు చుండెను. మరియొక మతము లోని సూత్రము శిఖరమునుండి కాంతులు ప్రసారమగుచుండెను. ప్రజలా శిఖరములు దేవతా నిర్మితము లని భావించుచుండిరి.

దేశమున కాగ్నేయమున తీరప్రదేశమున నాలుగు మైళ్లు చుట్టుకొలత కలిగి వర్తకులకు యాత్రికులకు వసతినిచ్చు నగర ముండెను. నగరమునకు చేరువ ఐదు బౌద్ధమతము లుండెను. ఈ బౌద్ధమతము లత్యున్నతమైనవి. అచటనుండి దక్షిణముగా నాలుగువందల మైళ్లు దూరమున సింహళదీవులమున్నది. సింహళములోని బౌద్ధసూత్రముపై గల దీపములకాంతి రాత్రులందు ఓడ్ర దేశములోని సూత్రములపై నిలిచి చూచినవారికి కనిపించుచుండెను.'

యువాన్చాంగ్ ఓడ్రదేశమునుండి కొన్యోధ

లేక కుంగ్యుట్దేశము చేరెను. 'ఆ దేశము చుట్టుకొలత 200 మైళ్లు. రాజధాని వైశాల్యము నాలుగు మైళ్లు పర్యవసాయము. సముద్ర శాఖా సమీపమున నున్నట్టి నగరము; ఉష్ణ మెక్కువగా నుండు ప్రాంతము ఈ దేశ ప్రజలు పొడగురులు నల్లనివారు. ధైర్యవంతులు. మర్యాద కలవారు. ఓడ్రదేశములు మాట్లాడు భాషకన్న భిన్నమైనభాష మాట్లాడువారు. ప్రజలలో నధికము హిందూమతానుయాయులు. ఈ దేశమున 100 దేవతములు, జైనమతానుయాయుల అలయములు వేలకొలది ఉండెను' అని యువాన్చాంగ్ తెలిపెను. కళింగమున మొదట జైనమతము విశేషముగా వ్యాపించి బౌద్ధమత విప్లవభణమువలన క్షీణించినది. వైదికమతము ప్రబలుటవలన బౌద్ధము క్షీణించినది.

వైదికము :

బౌద్ధజైనమతములు క్షీణించుచున్న కాలమున వైదికమతము వృద్ధిచెందసాగినది. గాంగవంశియులకు పూర్వము కళింగము నేలిన మాళవవంశియులు వైదికమతానుయాయులు. శివభక్తాగ్రగణ్యాలు. సకలకళింగాధిపతులమని వీరు తాము వేయించిన శాసనములందు చెప్పుకొనినారు. వీరు దేవాలయములకు, వేదవిప్రులకు దానమిచ్చు సందర్భమున వేయించిన శాసనములు పర్వదీపములందును, విజయములందును, వివాహాది శుభకార్యములందును నీయబడినవి. ఈ రాజన్యలు అగ్రహారముల నొనంగునపుడు ఆయాగ్రామములలోని అన్నికుటుంబముల వారి నాహ్వానించి వారి సమక్షమున, అన్నివన్నుల నుండి తప్పించి, శాసనము వేయించుచుండిరి. దానప్రతిగ్రహీత లాండ్ర బ్రాహ్మణులు.

కళింగ గాంగులు వైదికమతనిరతులు. వేదాధ్యయనసంపన్నులైన విప్రుల కగ్రహారముల నొనంగినవారు. వివాహసమయములందు, యుద్ధసమయములందు, కష్టకాలమందు, రోగపీడితులైనపుడు

తటాకారామాది సప్తసంతాన ప్రతిష్ఠా సమయము లందు, ఉత్తరాయణ, దక్షిణాయన పుణ్య కాలములందు చంద్ర సూర్య గ్రహణములందును, పట్టాభిషేక సమయమందును భూదానములు, అగ్రహారములు, బ్రాహ్మణాలకు, దేవభోగార్థము, ఆలయములకు, గంగనంశపురాజులు దానమిచ్చుచు శాసనములు వేయించుచుండిరి. కళింగరాజులు, అనేకములైన దేవబ్రాహ్మణ అగ్రహారముల నొసంగుటనుబట్టి ఆ కాలమున వైదికమతము విజృంభించి, రాజాదరము పొంది, ఆలయములుగా రూపు దిద్దుకొనినది. గంగరాజులు మహేంద్రగిరిపై గుం గోకర్ణ స్వామికి ఆలయము కట్టించిరి. శాసనములందీ రాజమ్యులు 'పరమ మాహేశ్వరాలనియు, గోకర్ణస్వామి పాదభక్తులనియు' చెప్పకొనిరి. శైవము విజృంభించుటవలన జైన బౌద్ధమతముల నాదరించువారు లేరైరి. రాజులు వైదిక మతాద్వారకు లగుటవలన, ఆర్యమత సంప్రదాయములు, సంస్కృతభాష దేశమున వ్యాపించెను ప్రాకృతభాష బదులు శాసనములందు సంస్కృతము వాడబడినది. ఆ నాడు కళింగమున, ఆంధ్రదేశమున ఒకేవిధమైన భాష వాడుకలో నుండెను.

తూర్పు గంగరాజులలో ప్రాచీనులు, మహేంద్ర గిరిపై వేంచేసియున్న గోకర్ణస్వామి భక్తులగుట వలన బ్రాహ్మణ లకే అగ్రహారములు దాన మొసంగిరి. ఈ రాజమ్యులు శివపూజాభురంధరు లగుటవలన మధుకేశ్వరాలయము, రాజరాజేశ్వరాలయము, ముఖ లింగేశ్వరాలయము, జగన్నాథాలయము లాది వందల కొలది దేవాలయముల నిర్మించి హిందూమతాదరణకు పాటుపడినారు. వైదికమతవిజృంభణమువలన, జైన, బౌద్ధమతానుయాయులు, సన్యాసులు, ఆదరణలేక, విదేశములకు వలసపోయినట్లు తెలియుచున్నది.

వాణిజ్యము :

కళింగులు అనాదినుండియు నాగరికులు. ఆంధ్రశబరజాతులవారితో కళింగులు కలిసియుండిరి.

బహ్మండపురాణము ననుసరించి, కళింగులు, కోసలులు, మాగధులు, ఉత్కళులు కలిసి మధ్య దేశమునను, అభీంశబరపుళిందులతో కలిసి కళింగులు దక్షిణాపథమునను ఉన్నట్లు తెలియుచున్నది. ఏజన్సీ ప్రాంతములందును, గంజాం విశాఖపట్టణం జిల్లాల లోను, ప్రాచీన ఆంగ్లాధిపతుల వంశలు తెలుపు గ్రామములు కలవనియు, అవి కళింగము, కోళంగి, కొళింగోందోళ, అంధవరం, ఒంధర్ గంగం, ఒంధ్రగుడ ఆదులనియు తెలియుచున్నది.²⁰ ప్లేన్స్ నివాతలవలన హిందూదేశమున 118 జాతులవారుండిరినియు, అందు కళింగులు గంగనదీముఖద్వారమున నివసించుచుండిరినియు తెలియుచున్నది. టాలెమీ, కళింగులు గంగనదీముఖద్వారమున నున్నట్లు తెలిసినాడు. బౌద్ధశాతకకథలందు కళింగుల రాజ్యవర్ణన, వర్తక వ్యాపారము, పౌరుషములు వర్ణింపబడినవి. గంగ, గోదావరి, విద్యప్రాంతములందు కళింగులు నివసించి రనియు, కళింగరాజులు బలవంతులనియు, యుద్ధము లందు విజయముగాంచి ప్రజలను కన్నబిడ్డలవలె జాగరూకతతోను, సానుభూతితోను పాలించిరినియు, కళింగవ్రజులు భక్తివిశ్వాసములు కలిగి రాజును ప్రేమించుచు, యుద్ధములందు ధైర్యముతో పోరాడుచు, శాంతినమయములందు పర్వత వ్యాపారము లను, వ్యవసాయమును చేయుచు, పరిశ్రమలయం దాసక్తి చూపుచు, బట్టలు నేయుటయందు సామర్థ్యము కలిగియుండిరినియు, దంతపురము, కుంభవతి మొదలగు పట్టణములనుండి నావికులు బయలుదేరి తూర్పుదీవులు, లంక ప్రాంతములకు పోవుచుండిరినియు తెలియుచున్నది.²¹ విజయుడను కళింగుడు లంకకు వలస పోయి, అచట రాజ్యము స్థాపించెను. గంగాముఖద్వారము నుండి లంకవరకు, రాకపోకలు సముద్రముపై సాగుచుండెను కళింగదేశమునందును కృష్ణానదీముఖద్వార మందును రేవుపట్టణములుండెను కళింగ, ఆంధ్రదేశములకు సంబంధించిన నావలు కలిసి తూర్పుదేశములకు,

20 భారతి-సంపుటము 1926-1927.

21. Indian Antiquary Vol. XVI.

దీవులకు వెళ్ళుచుండెను. విజయునకి సంబంధించిన ఓడలందు 700 మంది ప్రయాణము చేసినట్లు తెలియుచున్నది బౌద్ధయుగమునాటికే ఈ యోడలు మిక్కిలి పెద్దవిగి విరివివబడి తెరచావల సహాయమున నడువబడుచుండెను. కళింగులు ఆంధ్రులకు పొరుగున మన్నవారు కావున, ఆంధ్రులవలెనే వర్తకవ్యాపారము నడుపుటకు, వలసరాజ్యనిర్మాణమునకు సముద్రములపై ఓడలతో ప్రయాణించుటకు ఓడు సమర్థులైయుండిరి. తూర్పుతీరమందు కాక ఆగధమైన సముద్రముపైనను పయనించి జపాను, తూర్పుదీవులు, లంక, పారసీకసింధుశాఖలవరకు వెళ్ళుచుండిరి.

కళింగాంధ్ర నావికులు కడు సమర్థులు. వారు గాలిసహాయమున ఓడలను నడుపుచుండిరి. నావికులు సముద్రమార్గములను గుర్తించివారు కావున ప్రయాణికులు సైతము నావికుల సామర్థ్యముపై నమ్మకముకలిగి వేలకొలది మైళ్లు - ఓడలపై ప్రయాణముచేయుటయందు ముందంజ వేయుచుండిరి. మంచిగంధము, ఎర్రచందనము, అణిముత్యములు, పగడములు, వజ్రవైడూర్యాది నవరత్నములు, సన్న నూలుబట్టలు, బియ్యము, సుగంధ ద్రవ్యములు, ఓషధులను, కళింగాంధ్ర వర్తకులు నావలతో తీసికొనివెళ్లి విదేశములందు విక్రయించి విశేషలాభము గడించుచుండిరి.

కళింగాంధ్రులు పాలించిన కాలమున బంగారు నాణెములు వాడుకతో నుండెను పణములు, చిన్నములను నాణెములపేళ్లు శాసనములందు కనిపించుచున్నవి²². నాణెములపై ఒకవైపు, ఎడమవైపు తిరిగియున్న వృషభము, పైన అంకుశము, రెండవవైపు నాణెము వేయించిన రాజ విజయరాజ్య సంస్కరములు ముద్రింపబడుచుండెను.²³ పణములో 1/8 వంతు నాణెములను సైతము ప్రజలు వాడుచుండిరి. మాడలు, గంగమాడలు, గంధహస్తీమాడలు, అను రాగినాణెములు కూడా వాడుకతో నుండెను²⁴. గంగ వంశీయులు ముద్రించిన మాడలే గంగమాడలు. వీటి కొకవైపు వృషభము, రెండవవైపు 'గంగమాడ' అను నాగరలిపి అక్షరములు ముద్రింపబడినవి.

కళింగులు నౌకావ్యాపార క్షుణ్ణులు. క్రీ పూ.

నుండియు వీరు విదేశవ్యాపారమున దద్దిరియ ప్రతిభా విశేషములు చూపుచువచ్చిరి. సింహము జయించి పాలించిన విజయుడు కళింగుడు. కళింగనావికులు, సన్ననూలుబట్టలను, ఏనుగులను నావలపై విదేశములకు తీసుకొనిపోవుచుండిరి. జాగ్రత్తమున కళింగ శిల్పపుణ్యమునచాలు కట్టడములు నేటికిని కలవు. వర్తకనౌకలు కళింగమునుండి బయలుదేరి సింహళము, సుమత్రా, జావా, బర్మ, ముస్సోర్, యిండోని, మొదల సంచరించి, కళింగము చేరుచుండెను. కళింగ రాజులు, బర్మా, అంకాను, జావా, సుమత్రా సాంఘములందు వలసరాజ్యములను స్థాపించిరి వెన్నెలతల్లి, కళింగ బోధి, దండకాది దక్షిణాతకకథలునుబట్టి ఆ కాలపు నాగరకత తెలియుచున్నది కళింగాంధ్ర దేశముల ప్రజలరూపాలు, లాట, అవంతి, అనంతి, నవభువన, పాండ్య నాగద్వీప ప్రజలు ప్రముఖులై వ్యాపారము చేయుచుండిరి. దంతపురము, కుంభవతి, ఈడ్డితాది నగరము లాంధ్ర నగరములవలె విశ్వర్యముతో శ్రుల తూగుచుండెను నావికులు నక్షత్రమండలి సహాయమున దిక్కులను, కాలమును తెలిసికొనుచుండిరి. ఏడెనిమిది వందలమందిని తీసుకొనిపోగల పెద్ద నౌకలనాడు వాడుకతో నుండెను.

సముద్రమార్గమున కాక, భూ మార్గమునను వ్యాపారము సాగుచుండెను. వస్తువుల రవాణాకు, ఏనుగులు, గుఱ్ఱములు, ఎద్దులు, బండ్లు అవయోగ పడుచుండెను. ప్రజలు పంటలు పండించి, సుజీవనము చేయుచుండిరి వర్తక వ్యాపారమున కనుగుణముగా, దిమిల నగరమున వర్తకపుటోడలకు మార్గమును సూచించు దివ్యేలదిన్నె యుండెను. కళింగము, ఆంధ్రము లోని కొన్ని భాగములు, ఆంధ్రము కళింగములోని కొన్ని భాగములు, కళింగ, ఆంధ్రరాజుల పరిపాలనములో నుండుటవలన రెండు దేశములలోని ప్రజల ఆచార వ్యవహారములు. వ్యాపారము సమీపిగా సాగినట్లే, సాగినవని భావించవచ్చును.

(సశేషం)

22. J. A. H. R. S. Vol. I Part. III Coins.

23. Indian Antiquary Vol. XXXI P. 330.

24. S. i. i. Vol. v. ముఖలింగ శాసనములు.

తిలక్ కవితా తత్వం

శ్రీ టి. యల్. కాంతారావు

పూర్వకాని, ఇప్పుడుకాని, ఎప్పుడుకాని సత్సంప్రదాయాన్ని మన్నించడం, స్వేచ్ఛని కాంక్షించడం కవుల జన్మహక్కు. నిరంకుశుడైన కవి కవితాజగత్తులో స్వేచ్ఛావిహారం చేసేటప్పుడు వేసినదారి వదలి మరో కొత్తదారి తొక్కుతాడు. అది వరకు ఉన్న మార్గంలో నడవడం క్షేమం కావచ్చు, సుఖం కావచ్చు. సామాన్యులు ఉన్న మార్గాన్నే అనుసరిస్తారు. సామాన్యానికి అతీతులైనవారు మాత్రమే కొత్తమార్గం నిర్మించడానికి ప్రయత్నిస్తారు. తాము నిర్మించిన మార్గం బహుజనోపయోగకరమైనదైతే వారి పేరు చిరస్థాయిగా నిలిచి పోతుంది. అలా కాకపోతే రూపు మాసిపోతుంది. పూర్వంనుంచి ఇప్పటిదాకా అవిర్భవించిన అనేకానేక కవి సమూహాల్లో ఏ కొద్దిమందో స్వతంత్రమార్గ నిర్మాతలైన మహాకవులుకాగా మిగిలినవారు సామాన్య కవులుగా సాహిత్య చరిత్రలో వారి స్థానాన్ని వారు ఆక్రమించారు. అయితే బహుకొద్దిమందిని మాత్రమే విశిష్టత్వం చేస్తున్న ఈ మహాకవిత్వంయొక్క స్వరూపం ఏమిటి అని అలోచిస్తే - రెండేరెండు ప్రాథమిక లక్షణాలు గోచరిస్తాయి. కవి సర్వసమగ్ర శిల్పరచనాప్రణాళిపై ఉండటం మొదటి లక్షణం. తన కాలంనాటి ప్రజాహృదయాల్లో పెల్లుబుక్కుతున్న అనేకానేక భావనాప్రసంగాలకి తాను సంగమస్థానమై ఉండటం రెండవ లక్షణం. ఈ రెండు లక్షణాలు ఏ కవిలో ఏకమౌతాయో ఆ కవి మహాకవి. ఇక్కడే ఇంకొక్క విషయం చెప్పవలసివున్నది. తాను సృష్టించిన నూతనమార్గం తనలో పరిపూర్ణతనిపించి తన కాలంలోనే బహుముఖ్యాప్తినందిననాడు ఆ కవికి అంతకంటే తృప్తి జీవితంలో మరొకటి ఉండదు. అలా

కాకుండా తాము అన్వేషిస్తున్న మార్గంయొక్క సంపూర్ణ స్వరూపాన్ని వారు దర్శించకముందే తమ జీవితాన్ని చాలించవచ్చు. అట్లా అస్తమించిన ఆధునికులలో మొదటి కవి గురజాడ, రెండవ కవి తిలక్. గురజాడ చూపించిన నవ్యమార్గం గురజాడ తరువాతనే పరిపుష్టమైంది. తిలక్ భావనాప్రసంగం మధ్యమార్గంలో ఆగిపోయింది.

ఇరవయ్యో శతాబ్ది ప్రారంభంలో తొలిసారిగా ఆంధ్రసాహిత్యంలో ప్రబంధ కవితాధోరణిపై తిరుగుబాటుగా వచ్చిన కవితా విప్లవం భావకవితత్వం. ప్రబంధ కవులు కావ్య నాయికా నాయకుల లక్షణములకు నిర్మించుకున్న నియమాలతోపాటు నాయికలను అంగాంగము వర్ణించినారు. భావకవులు ఈ నియమాలు అనుభేదించుకుని, శారీరకమైన సౌందర్య దృష్టిని అధిగమించి అతీతమైన మానసిక సౌందర్యాన్ని దర్శించారు. మేధాగ్రామైన కావ్య ప్రక్రియ వృద్ధయై గతమైన ఖండకావ్యంగా రూపొందింది. ఆంగ్ల సాహిత్యంలో షెల్లీ, కీట్స్ మొదలుగాగలవారు తీసుకు వచ్చిన పరిణామం ఆంధ్ర సాహిత్యంలో కాల్పనికోద్యమంగా రూపొందింది. శృంగారబద్ధమైన కవి మేధస్సు స్వేచ్ఛను కాంక్షించింది. కవి తనలో తను ఏకాంతస్థానాన్ని నిర్మించుకున్నాడు. వృద్ధయవు తోతులలో కాగిఉన్న ప్రేమభావనని అక్షరాలలో వ్యక్తం చేశాడు ఫలితమే ఆత్మాశ్రయ కవితారీతి.

‘కౌర్యకౌటిల్య కల్పిత కతివదాన్య
శృంగారిములు తమంతన చెదరిపోవ
గగనశలము మార్మోగగ కంఠమెత్తి
జగమునిండ స్వేచ్ఛాగాన ఝరులనింతు’

అన్నాడు కృష్ణశాస్త్రి. కావ్యపరంగా కృష్ణశాస్త్రి తెచ్చిన విప్లవం భావకవిత్వంపేరుతో దగ్గరదగ్గరగా రెండు దశాబ్దాలు ఆంధ్ర సాహిత్యాన్ని పాలించింది. దీని తరువాత తెలుగు సాహిత్యనవంతి అభ్యుదయ కవిత్వంవైపు మరొక గొప్పమలుపు తిరిగింది. వ్యక్తిగతమైన స్వేచ్ఛావాదం సమష్టిగతమైన స్వేచ్ఛావాదంగా పరిణామం చెందింది ప్రేమ, విషాదం, వియోగం గడవినకాలంయొక్క కీర్తి స్థానంలో వర్గ సంఘర్షణ, జీవనపోరాటం ప్రవేశించాయి వర్గ సమాజ వ్యవస్థనుండి మానవజాతిని సమస్తసమాజ వ్యవస్థానిర్మాణం వైపు నడిపించటానికి, ఆఃపూర్వం లేని మానవతావాదాన్ని ప్రచారం చెయ్యటానికి, వ్యక్తిచైతన్యం సంఘచైతన్యంగా విస్తరించేయ్యటానికి అభ్యుదయ కవిత్వాన్ని ఆయుధంగా ఉపయోగించుకున్నారు. భావకవితానంతర కవులు ఇలా ఆంధ్ర సాహిత్యంలో ఒకవైపు భావకవిత్వం, వేరొకవైపు అభ్యుదయ కవిత్వం విస్తృతరూపం దాల్చున్న సంద్భియుగంలో తిలక్ సాహిత్యజగత్తులో ప్రవేశించాడు ఈ సంద్భియుగంయొక్క ప్రభావమేకాకుండా తదనంతరకాలంలో వచ్చిన వచనకవితా ఉద్యమం యొక్క ప్రభావం కూడా తిలక్ పై అమితంగా ఉంది.

భావకవితా లక్షణాల్లో ప్రధానమైనవి సాందర్య భావన, అందమైన శైలి, ప్రాసలు, మృదుసమాసములు, ప్రేమభావన, స్వాప్నికజగత్తు. ఈ లక్షణాలన్నిటినీ తిలక్ తన కవిత్వంలో అవసరమైనంతవరకు ఉపయోగించుకున్నాడు. తిలక్ భావకవిత్వంలో ఉన్న విశిష్టమైన లక్షణం ఏమిటంటే - ప్రకృతిలో తాను లీనమై ప్రకృతి సంతటిని ఒక మహాసాందర్య దృష్టితో తిలకించటం.

‘అమృతం తురిసినరాత్రి
అందరూ నిద్రపోతున్నారు
నేనుమాత్రం
తలుపు తెరిచి యిల్లు విడచి
ఎక్కడికో దూరంగా
కొండదాటి కోనదాటి

వెన్నెల మైదానంలోకి
వెళ్లి నిలుచున్నాను.’

సృష్టి చైతన్యాన్ని దర్శించలేనివారు నిద్ర పోతుండగా తా నొక్కడూమాత్రం ఆ చైతన్యం యొక్క పరమారాన్ని గ్రహించగలిగాడు కాజుటే జాల్వారిన అమృతపుధారని దోసిళ్ళకొద్దీ త్రాగి, దుఃఖాన్ని, చావుని అధిగమించి, కాంక్షామధుర కాశ్మీరాంబరం కన్నకొని జైర్రయాత్రాపథంలో అడుగు పెట్టాడు. సృష్టిలోని సాందర్యాన్ని దర్శించే ముందు అతనికి ప్రకృతిలో కనిపించిన సాందర్యాన్ని అందమైనశైలిలో, లలితపదాలతో చెప్పాడు.

‘ఆకాశంమీద అపరసలు
ఒయ్యారంగా పరుగులెత్తుతున్నారు
వారి పాదాల తారామంజరీలు
ఘల్లుఘల్లుమని మ్రోగుతున్నాయి
వారి ధమ్మిల్లాల పారిజాతాలు
గుత్తులుగుత్తులై వేలాడుతున్నాయి
వారు పృథ్విక్షోజనితంబభారలై
యౌవనధనుస్సుల్లా పంగిపోతున్నారు.

ఆఃపూర్వం భావకవులకి తిలక్కి ఉన్న ప్రధానమైన భేదం ఏమిటంటే - భావకవిత్వానికి ఆద్యులని చెప్పకోదగినవాళ్ళంతా విషయపరంగా స్వేచ్ఛని కాంక్షించారేకాని, తిలక్ పరంగా స్వేచ్ఛని పొధించలేకపోయారు. అంటే ఛందస్సు, అలంకారాలు, క్లిష్టసమాసాలు ప్రబంధకవులు ఏవిధంగా ఉపయోగించుకున్నారో ఆధునిక భావకవులుకూడా ఆ విధంగానే ఉపయోగించుకున్నారు అయితే తిలక్ మాత్రం అలంకారాలు, దీర్ఘసమాసాలు అక్కడక్కడ అవసరాన్నిబట్టి ఉపయోగించుకున్నప్పటికీ, ఛందస్సు విషయంలో సంపూర్ణమైన స్వేచ్ఛని సాధించాడు. విషాదంలో ప్రేమియు ప్రేమియారాకొసమో లేక ప్రేమియారాలు ప్రేమిడికోసమో ఎదురుతెన్నులు చూడటం, ఆ సమయంలో తాను పొందే మానసికమైన విరహానుభూతిని ఆత్మగతంగా వ్యక్తం చెయ్యటం భావకవితాప్రక్రియలో సర్వసాధారణమైన

విషయం. విరహశోక్తంతో తిలక్ ప్రియునికోసమై ప్రియురాలువనే ఆవేదనని చక్కగా వర్ణించాడు.

‘ఈ గది స్వప్నంతో నిండిపోయింది
నామది స్వగతంతో కృంగిపోతోంది
ఇంకా రావెందుకు ప్రభూ
శంకాకులమై ఈరాత్రి పడలిపోతోంది.’

భావకవిత్వంలో స్వాస్థిక జగత్తుకి అగ్రస్థానం ఉన్నది. ప్రియుడు చనకు దూరంగా ఉండగా ప్రియురాలు ప్రియుణ్ణి తనకు దగ్గరగా పున్నట్లు హించు కుని కలలు కనటం అలవాటు ప్రేమిక్షుడు చెంత లేనప్పుడు ఏకాంతస్థానంలో ప్రియురాలి స్వప్నంలో ప్రియుని రోదాదాత్మ్యం చెందటం ‘ఈ గది స్వప్నం లో నిండిపోయింది’ అనటంలో అర్థం అవుతోంది. స్వప్నంలోంచి మేల్కొనివిన విరహాణి ప్రియాగమన నిరీక్షణతో అధికమైన స్వగతాలు చెప్పుకుంటుంది. ఈ స్వగతాలు చెప్పుకునేటప్పడే కాలం తనకు తెలియ కుండానే కాళ్ళక్రిందనుండి జారిపోతుంది. పై నాలుగు సాదాలోనూ ప్రియురాలి విరహాయొక్క లలితమైన ప్రాథమికదశని వర్ణించటం జరిగింది. శృంగారానికి ప్రధానమైన లంకాలు సుగంధ పరిమళాలు, శయ్య, మధువు, ఈ అంశాల్ని వర్ణించటంతో తిలక్ కొత్తదారి తొక్కాడు.

‘ఎన్ని సరదాల అగరువత్తులు వెలిగించుకున్నాను
ఎంత కాంక్షాశ్రీగంధమ్ము పైనంది కొన్నాను
సప్తదైతే చాలు ప్రభూ
రివున శ్రీరశరం హృదయాన్ని దూసుకుపోతోంది
నా వంటి నిగనిగలవంటి శయ్యను సజ్జితం చేసాను
నాకంటే మిఁమిలల వంటి మధువు సాత్రం నింపాను’

శృంగారనాయికకి అలంకారం ఒక అందమే కనుక నాయికయొక్క విరహస్వరూపాన్ని అలంకారి కంగా వర్ణించాడు తిలక్. సరదాల అగరువత్తులు వెలిగించుకుని, కోరికల గంధము శరీరానికి పూసు కున్నదట. శరీరపుకాంతుల్ని శయ్యగజేసి తన కళ్ళ కాంతినే మధువుగాజేసి యౌవనభారంతో, తోట్లుపడే శరీరంతో, చీమచిటిక్కుమన్న ప్రియుడేమోనన్న

మనస్థభావనతో ఉన్న ప్రియురాలికి కాలంకదలిక కళ్ళముందు నాట్యం చెయ్యటంతో—

‘జాగుసేయక ప్రభూ కడ
జాము వచ్చేనా తెలివెలుగు పారెనా నిష్ఫలమివన్నీ’

అని అంటుంది. ఆ అనటంతో ఈ రాత్రి గడచి పోతోంది. ఈ నిరీక్షణ వ్యర్థమవుతుంది అన్న ఆతురత వ్యక్తమవుతోంది. విప్లవదేత తన నిరీక్షణ వ్యర్థమవుతుందన్న భావన మదిలో మెదిలినదో అన్నాడు ఆమె విరహాయొక్క సితి పరాకాష్ఠ. నందు కుంటుంది ఆ సితిని వర్ణించడానికి అప్పటిదాకా మృదువైనపదాల్ని, సులువైనసమాసాల్ని ఉపయో గించిన కవి సంస్కృతశబ్దాల్ని, దీర్ఘసమాసాల్ని ఉపయోగపాడు.

‘సేనంలికా సురభిశ శ్రీమంత వివావి
శాంతమ్ము నన్ను వేగించును
హేమంత సమీర సోత మే మింతగా
క్రొవ్వి న న్నలయించును
ఎందుకింత నిర్దయ ప్రభూ
ఏకాంతకుంతనిహితమ్ము
రస్యై మద్భావనాశకుంతమ్ము.’

తిలక్ భావకవిత్వం కేవలం శృంగరభావనకే పరిమితం కాలేదు. ఎరిజీని భావకవిత్వంలోనే చెప్పాడు; దైనందిన జీవితంలోని సామాన్యని బాధల్ని—ఆ బాధల్నించి విముక్తి పొందటాని కతనూహించే కలల్ని కూడా భావకవిత్వంలోనే చెప్పాడు. ‘నెహ్రూ’ అనే కావ్య ఖండికలో ఎరిజీకి భావకవితారూపం ప్రసాదించబడింది.

‘ఈ వేళ పువ్వులన్నీ వాడిపోయినరోజు
ఏకాంతంలో భూమి ధ్రువగళాలెత్తి ఏడ్చినరోజు
తెల్లనిపాపురం ఎండలో సొమ్మసిలిపోయింది’

అంటూ ఈ ఖండిక ప్రారంభమవుతుంది. నెహ్రూకి పువ్వులంటే అమితమైనప్రేమ ఈ వేళ పూవులన్ని వాడిపోయినరోజు అనటంలో నెహ్రూ అస్తమయం ధ్వనించడంలేదుగాని అతని వ్యక్తిత్వంలో అంతర్లీనమై ఉన్న ఒక లక్షణం వ్యక్తమవుతోంది. తెల్లని

పావురాన్ని శాంతికి ప్రతీకగా ఉపయోగించుకున్నాడు. నెహ్రూ అస్తమయంతో ప్రపంచశాంతికి ప్రమాదం వాటిల్లినదనే భావం తెల్లనిపావురం సామ్రాజిని పోయింది అవటంతో విశదమవుతోంది. నెహ్రూవీర ప్రాసిన ఎలిజీతో శబ్దపునరుక్తి, ప్రాసల ఆర్థాటం ఎక్కువగా కనపడుతుంది. నెహ్రూని వ్యక్తిగా వర్ణించేటప్పుడు—

‘ఎవరు చెప్పి యింతటిదాకా

ఈ భావలయంవీర ఇంత హుందాగా

ఇంత అందంగా

ఇంత గర్వంగా తిరిగిన మనిషి

ఎవరు చెప్పి ఈ విశాలగగనంవీర

ఈ దిక్కునుండి ఆ దిక్కుకు యింత

ఆర్థవంతంగా

ఆగమిమానవసంతతికి అదేకంగా, అదర్భంగా

స్వర్ణాక్షర సంకేతాన్ని రచించిన మనిషి

ఎవరు చెప్పి ఈ ప్రపంచ చరిత్ర తలుపుంటి

లోపల చీకటిలో గది గదిలో మూలుగులు

వినవచ్చే ఎద ఎదలో

ఆశా కర్పూర దీపాన్ని వెలిగించిన నవీనరాజ్ని’

అంటాడు. పై పాదాల్లో ఎలిజీ లక్షణాలు లేకమాత్రంకూడా గోచరించవు. కేవలం ఒక మనిషిని లేకపోతే మనిషిని పని కట్టుకుని పొగడినట్లుగా కనపడుతుంది. అంతేకాకుండా ఈ కావ్యభండిక ముగింపులో—

‘ప్రిన్స్ చార్మింగ్ డార్లింగ్ ఆఫ్ ది మిలియన్స్

వెళ్లిపోతున్నాడు దారినివ్వండి

స్వప్న శారిక లతని శిరస్సు చుట్టూ పరిభ్రమిస్తున్నాయి

.....

విధుర వసుమతి మౌన విషాదగీత మాలిన్సున్నది’

అని ముగిస్తాడు. ఈ ముగింపుకూడా ఎలిజీకి సంబంధించిన ముగింపుకాదు. ఎలిజీతో నిశ్చింతమైఉన్న జీవలక్షణం ఏమిటంటే— అది పాఠకుని గుండెల్ని కరిగించి, కదలించాలి. దానికి ముందు కవి హృదయం

తీవ్రస్థాయిలో స్పందించాలి. నెహ్రూ కావ్యభండిలో ప్రారంభంనుంచి చివరవరకు ఎక్కడా అని రీవ్రస్థాయిలో పాఠకుని ఆవేదనయొక్క అనుభూతి వ్యక్తం కాదు. ఆవేదనారహితమైన అనుభూతి కేవలం అస్తమించిన ఒక వ్యక్తినిరూప తనకున్న అభిమానాన్నే తెలుపుతుందిగాని వ్యక్తియొక్క సన్నిహితత్వాన్ని తెల్పదు. ముగింపులో డార్లింగ్ ఆఫ్ ది మిలియన్స్, స్వప్నశారికలు మొదలగు శబ్దాలు శబ్ద లాలసతను వ్యక్తం చేస్తున్నాయేకాని హృదయానికి సూటిగా హత్తుకోనటం లేదు. మొత్తంమీద నెహ్రూపైన తిలక్ రాసిన ఎలిజీ తిలక్ కవితా స్థాయిలో చెప్పకోదగ్గ కావ్యభండిక మాత్రంకాదు.

భావకవులలోఉన్న ప్రధానమైన లక్షణం వాస్తవాన్ని విస్మరించి స్వప్నలోకాల్లో విహరించటం. అంచేతనే స్వాప్నీకమగు భావకవిత్వంలో అగ్రస్థానం వహించింది. వాస్తవిక జీవితం సంఘర్షణంతో కూడుకొని ఉన్నది కాబట్టి సంఘర్షణని నీళ్లు సహించలేదు. అంచేత వాళ్ళూ హింతుకునే కలల రాజ్యంలో విహరిస్తూఉంటారు.

‘అక్కయ్యకి రెండోకానుపు

తమ్ముడికి మోకాలివాపు

చింతపండు ధర హెచ్చింది

చిన్నాన్నకు మతి భ్రమకలిగింది

లేదని మరుక్షణం ఎన్నో ప్రశ్నలు.’

ఈ సమస్యల వెదుక్కేలేక స్వప్నలోకాల్లోకి పారిపోతున్నాడు ఇది ఎస్కేపిజం కాదనడానికి కారణం తనే చెబుతున్నాడు. ‘అబద్ధాన్ని ఆశ్రయించిన సుఖం నిజాన్ని నిరూపించే నరకంకన్నా వెయ్యరెట్లు’ అని భావకవులు అబద్ధాలని ఆశ్రయించిన ఊహాస్వర్గంలో జీవించారుకాని నిజాన్ని నిరూపించే నరకాన్ని స్వర్గంగా మార్చలేకపోయారు. కనీసం మార్చడానికి ప్రయత్నం చెయ్యలేకపోయారు. నిరంతరసంఘర్షణాసంజనితమైన విభిన్నమానవవర్గాల్ని సంఘర్షణారహితమైన ఏకమానవజాతిగా చెయ్యటానికి అభ్యుదయకవులు ప్రయత్నించారు. ఈ ప్రయత్నం ఎంతవరకు ఫలిం

చిందిఅన్న ప్రశ్న వివాదగ్రస్తమైనప్పటికి యత్నం మాననవైజంతిని ఒప్పకొనక తప్పదు.

ప్రత్యేకించి తిలక్ ఒక సిద్ధాంతవాదిఅనిగాని, ఒక ప్రత్యేక భావవాది అనిగాని మనం చెప్పటానికి వీలులేదు. భావకన్విం అనంతరం తిలక్ కవితారీతిలో వచ్చిన క్రొత్తమార్పు అభ్యుదయకవిత్వం లేక దీనినే నవ్యమానవతావాదం అనికూడా అనవచ్చు. ఈ ఆధునిక మానవతా వాదానికి పునాది పేతువాదం అని చెప్పక తప్పదు. అభ్యుదయ కవిత్వంయొక్క ముఖ్యక్షణం సాంఘిక చైతన్యం శతాబ్దాల సంప్రదాయపు సంకెళ్లు—మగత నిద్రతోఉన్న మానవ మేధస్సు మేల్కొంచటంతో చేపింపబడ్డాయి. రాజకీయంగా, మానసికంగా బానిసత్వంలో జీవిస్తున్న శతహస్తాసానేకులఅర్థి కవి గుండెల్లో ప్రతిధ్వనించి మేధస్సులో ఆకారాన్నిపొంది, అక్షరాలలో వెలుగులోకి వచ్చింది. తిలక్ రాసిన అభ్యుదయ కావ్యఖండికల్లో ఆర్తగీతం, క్రితోపనిషత్, నీడలు మొదలుగా గలవి చెప్పకోదగ్గ ఖండికలు. నీడలు అనే కావ్యఖండిక సమాజంచేత రచింపబడి, మోసగింపబడిన ఒక స్త్రీని సంచోధిస్తు రాసినది. ఈ కావ్యఖండికలో తిలక్ ముఖ్యంగా మధ్య తరగతిని వర్ణించాడు.

‘చిన్నమ్మా
వీళ్లందరూ కోవగించకు
వీళ్ల వసహించుకోకు
నిన్నెన్నో అన్నారూ అవమానాల పాల్పేశారు
అవినీతి అంటకట్టారు
ఆడదానికి సాహసం పనికిరాదన్నారు
చిన్నమ్మా
వీళ్లందరూ భయపడిపోయిన మనుష్యులు
లేవటేని గురించిన భయం సంఘభయం
అజ్ఞాతంగా తమలో దాగిన తమని చూసి భయం
గళంతో కూరుకుపోయిన మనుష్యులు
గతించిన కాలపు నీడలు’

ఈ ఖండికలో మధ్యతరగతి ప్రజల మనస్తత్వాన్ని, బానిసత్వాన్ని సంప్రదాయపు సంకెళ్లని

మాట్టినవదలతో వివిధమైన కృతకత్వము లేకుండా చెప్పాడు. సంఘపు కట్టుబాట్లన్ని ఎదిరించలేక ధనదౌర్జన్యానికి దాసోహమంటూ శారీరకంగా ఆధునికులై మానసికంగా శతాబ్దాలవెనుక జీవిస్తున్న వీళ్లు ఆమమధ్య డైనమైట్లు పేలి, డైనమోలు తిరిగితే కాని మారరు.

‘చిన్నమ్మా
నేను వెళ్లొస్తాను
చీకటిపడుతోంది

చిటారుకొమ్మలో నక్షత్రం చిక్కుకుంది
శిథిలసంధ్యాగగనం రుధిరాన్ని కక్కుతోంది
దారంత గోతులు యిల్లేమో దూరం
చేతులో దీపంలేదు ఛైర్యమే ఒక కవచం.’

తను ఊహిస్తున్న సమాజస్వరూపంయొక్క అశాదీపం చిటారుకొమ్మలో చిక్కుకుంది. సమాజంలో ఎక్కువతక్కువలు, ఉండటం లేకపోవటం అనే వ్యత్యాసాలని దారంతా గోతులు అన్న పదంలో ధ్వనింపచేశాడు. ఈ వ్యత్యాసాలు, విభేదాలేని వర్గరహిత సమాజవ్యవస్థ కనుమాపుమేరలో ఎక్కడా కనపడకపోవటాన్ని ఛల్లేమోదూరం అన్నపదంలో గర్భితం చేశాడు. ఎత్తువల్లాలున్న రోడ్డువీధి చీకట్లో నడవటానికి దీపం ఉండాలి. దీపం లేకుండా వడిస్తే ఎదురుదెబ్బలు తప్పవు ఎదురుదెబ్బలకి సైతం తట్టుకుని ఛైర్యమే దీపంగా లేక కవచంగా చేసుకుని చేరవలసిన గమ్యంవైపు పురోగమించవలసిన అవసరం యువతరానికి ఉన్నది. ఈ గేయానికి తిలక్ ‘నీడలు’ అని పేరు పెట్టడం వ్యంజక ప్రధానంగా ఉన్నది. అసలు వ్యక్తి జీవమైతే ఆ వ్యక్తి తాలూకు నీడ నిర్మింపమైనది. మధ్య తరగతి ప్రజలంతా వీడల్లాంటి వారే అని చెప్పటం ఈ గేయంయొక్క ప్రధాన ఉద్దేశం.

శ్రీ శ్రీ తో ప్రారంభమైన అభ్యుదయ కవిత ముఖ్యంగా ఆవేశపరంగా పాగిపోయింది. అంటే తత్ కవులయొక్క స్వీయానుభూతి పరమార్థం కవిత్యంగా

సాక్షాత్కరించింది. తిలక్ మాత్రం ఈ పద్ధతిని పవరి మరో క్రొత్తమార్గం తోక్కాడు. తాను చెప్పదలుచుకున్న విషయాన్ని దృశ్యవధానంగా చిత్రీకరించాడు. ఈ విధమైన ప్రక్రియలో కవి ప్రేక్షకుడుగా మాత్రమే ఉండి తానుమాసిన దృశ్యానికి యథాతథంగా అడ్డరాలతో ఆకృతి యిస్తాడు మరొక వ్యక్తు ఊహించితమైన భావాలకికూడా ఇలాంటి ఆకృతినే ఇవ్వవచ్చు. మొదటి పద్ధతికి ఆర్గీతం, రెండవ పద్ధతికి కథనోపనిషత్తు ఉదాహరణలు. ఆర్గీతి కావ్యఖండిక కవియొక్క కరుణారస్వప్రదయంలోంచి జన్మించింది. ఈ ఖండిక అంతా కరుణరస ప్రధానంగానే నడిచింది.

‘వా దేశాన్ని గూర్చి పాడలేను, నీ ఆదేశాన్ని మన్నించలేను. ఈ విపంచికకు శృతి కలపలేను’ ఈ విధంగా ప్రారంభమయ్యే కావ్యఖండికలో మొదటి దశలో కవి తనయొక్క నైరాశ్య తత్వాన్ని చెబుతాడు. తరువాత దశలో తన నైరాశ్యానికి మూలమైన సమాజయొక్క స్థితిని వర్ణిస్తాడు. ఆ తరువాత దశలో తానూహించే సమాజ వ్యవస్థయొక్క స్వరూపాన్ని చెప్తాడు. ఈ విధంగా ఈ ఖండిక మూడు ప్రధానమైన భాగాలుగా విభజింపబడింది.

‘ఈ రోజు నాకు విషాదస్మృతి,
విధితుమనస్సులు మూసిన దివాంధరుతి
నా ఎడద మోడైన ఒక దుస్థితి
పై పాదాలలో తన నిరాశని, విషాదాన్ని,
మానసిక కేళాన్ని చెప్పి—

‘చిత్రశిల్పకవితా ప్రశక్తి వాంఛింపను
తత్వమాత్ర వాదక్తి చరింపను
మందర వధూ కదుష్టవరిరంభముల రసింపను’
అంటూ తనయొక్క చేతనా హిత్యాన్ని విశదం చేస్తాడు. తిలక్ రాసిన అభ్యుదయ కవిత్వంలోవున్న ఒకానొక ప్రధానమైన లోపం ఏమిటంటే—భావ కవిత్వయొక్క ప్రభావం అతన్ని వదలకపోవటం.

అంచేతనే అభ్యుదయకవితలోకూడా అనవసర ఆలంకారాలు, దీర్ఘసమాసాలు సాక్షాత్కరిస్తాయి. పీటెవల్ల కవి ప్రత్యేకంగా సాధించే ప్రయోగం ఏమీ ఉండదు. పైమూడు పాదాలు భావచిత్తా ప్రభావం యొక్క అనుభవీనికి ప్రదర్శించదగినవి. అసలు కొన్ని కొన్ని పాదాలకు అర్థం అన్వయించటం కుదరదు. ‘రాత్రిముఖుని బాధాకంఠనాళాన్ని’ అంటాడు. రోదించుచున్న రాత్రియొక్క బాధాకంఠనాళాన్ని అనిగాని, బాధతో రోదించుచున్న రాత్రియొక్క కంఠనాళాన్ని అనిగాని మనం అర్థం చెప్పకుంటే ఆ అర్థం పై పాదానికి అన్వయంపబడదు. అలా కాకుండా వేరే అర్థం ఆ పాదానికి కనపడదు. ఈ అర్థంయొక్క అప్పశ్చతకి తిలక్ కు దీర్ఘసమాస రచనాధోరణిపైగల మక్కువే కారణం. పైవిధంగా తన నిరాశను వ్యక్తంచేసిన కవి తన నిరాశకు మూలమైన విషయాన్ని ఖండికయొక్క రెండవభాగంలో వివరిస్తాడు.

‘నేను చూశాను నిజంగా ఆకలితో అల్లాడి
మట్టివెట్టు
కింద మరణించిన ముసరివాణ్ణి
నేను చూశాను నిజంగా నీరంధ్రవర్షాన వంతెన
కింద నిండుచూలాలు ప్రసవించి మూర్ఛిలిన
దృశ్యాన్ని
నేను చూశాను నిజంగా తల్లిలేక తండ్రిలేక
తిండిలేక
ఏడుస్తూ ఏడుస్తూ ముంజేతుల కన్నులు
తుడుచుకుంటూ
మరికికావ్యప్రక్కవే నిద్రించిన మూడేళ్ల
పసిబాలుని.’

ఈ విధంగా సమాజంతో ఆర్థిక అసమానత వల్ల ఉప్పుతీల్లిన అనేకానేక దయనీయదృశ్యాన్ని వర్ణిస్తూ—

‘నేను చూశాను నిజంగా మూర్తిభవతో
దైన్యాన్ని; పైన్యాన్ని; తుభితాశుకల్లోలనీరధుర్ని;
గచ్చతీశవాకారవికారుర్ని; ఇది ఏ నాగరికతకు ఫల

శ్రుతి? ఏ విజ్ఞానప్రకర్షకు ప్రకృతి? ఏ బుద్ధదేవుడి జన్మభూమికి గర్వస్మృతి? అని అనటంలో పై వర్ణించిన దృశ్య లన్నిటికి ఈ పాదాలు పరాకాష్టగా నిలిచాయి. అంటే పై చెప్పిన పాదాలన్నిటికి ఈ పాదాలవలన ఎక్కడలేని బలం వచ్చింది. ఏ దేశంయొక్క జాన్మత్యమైనానరే ప్రధానంగా మూడు లంకాలమీద ఆధారపడి ఉంటుంది. మొదటిది సాంస్కృతికపు పునాదులమీద నిర్మించబడిన నాగరికత. రెండవది దేశం శాస్త్రీయంగా సాధించిన ప్రగతి మూడవది మానవుని మహాత్మ్య తునిగా మంచవలసిన మతం. ఈ దేశంలోమాత్రం నాగరికత, విజ్ఞానం, మతం ఇవన్నీకూడా బహు కొద్దిమంది వ్యక్తుల సుఖశాంతులనే భవనాలకి తాత్వికమైన పునాదులుగా మిగిలిపోయాయి. దయ, కరుణ, మానవతకి నిలయమైన బుద్ధదేవుని జన్మభూమి ఆకలికి, ఆశాంతికి, దారిద్ర్యానికి నిలయమైంది.

‘ఈ ఆర్తి ఏ సాధారణాలకు పయనింపగలదు?
ఏ రాజకీయవేత్త గుండెలను
స్పృశించగలదు? ఏ భోగవంతుని
విచలించ చేయగలదు? ఏ భగవంతునికి
నివేదించుకొనగలదు.....?’

అని ముగించటంలో రాజకీయవేత్తలు, భగవంతులు, భగవంతుడు ఈ ఆర్తిని వినే స్థితిలో లేరు అన్న యదార్థం వ్యజకం అవుతున్నది. ఈ అసాధుల ఆర్తిని వినే ఓపిక తీరికా లేవు. గేయం యొక్క మూడవ భాగంలో తనూహించే సమాజం యొక్క స్థితిని వర్ణిస్తాడు.

‘ఒక్క నిరుపేద ఉన్నంతవరకు, ఒక్కమలినాశ్రమ
బిందు వారిగినంతవరకు
ఒక ప్రేమ ఆకలి కనలి సంతకరకు
ఒక తల్లి నీరవాక్ శరవమ్ము విన్నంతవరకు
ఒక క్షత దుఃఖిత హృదయ మూరడిల్లనంత
వరకు,
నాకు శాంతి కలుగదీంక నేనెంత’

అంటాడు అంటే అగామి సమాజంలో పై చెప్పిన దారిద్ర్యం ఉండకూడదని అతని ఉద్దేశం.

తిలక్ రాసిన అభ్యుదయ కవిత్వమంతా కరుణ రస ప్రధానమైనది. అభ్యుదయ కవిత్వం ఆవిర్భవించిన తొలి రోజుల్లో నాటి అభ్యుదయ కవులు అక్షరాలలో అగ్గుల్ని కురిపించారు. కావ్యభాషలో విస్లవ పదాన్ని సృష్టించారు. తిలక్ మాత్రం వీటికి మినహాయింపుగా కనపడతాడు. అతని కవితలో ఆశాంతి పారావారంలో చెలరేగిన మహాభృత కల్లోల తరంగాలు కనపడవు కాని వర్తమాన సాంఘిక వ్యవస్థాగమనంలోని దురదృష్టకరమైన కొన్ని సంఘటనలను దర్శించిన కవియొక్క దయ నీయమైన హృదయస్పందన మనకి వినపడుతుంది. ఆధునికసమాజం ఎటువైపు నడుస్తున్నదో ‘కఠినోపనిషత్తు’లో వివరించాడు.

‘నీడల కొండచిలువలు
వెలుతురు కుందేళ్లను మింగి
సంఘపు మణిచెట్టును చుట్టుకుని
మత్తుగా నిద్రపోయే సమయాన
మానవారణ్యంలోని పెద్దపులులు
సిటీలో సభావేదికమీద
కథాకళి సృత్యంచేస్తున్న కాలాన
అతగాడు ఒక్కడు ఊపిరాడని గదిలో
జిడ్డుతేరినముఖాన్ని కన్నీళ్లతో
టాయిలెట్ చేసుకుంటున్నాడు.’

తిలక్ ఈ కావ్యభండికలో చెప్పదల్చుకున్న దేమిటంటే - వర్తమాన సాంఘికవ్యవస్థలో శ్రుత కటం చేతకాని ఒక ఆలోచికునియొక్క ఆత్మహత్య. అతని ఆత్మహత్యకి, సాంఘిక వాతావరణానికి మధ్యగల దగ్గరసంబంధాన్ని ఈ ఖండిక తీవ్రంగా నిరూపిస్తుంది. అతను ఆత్మహత్య చేసుకోవటానికిముందు అనేకమైన దృశ్యాల్ని చూసి, అనేకమైన దశల్ని అనుభవించాడు. ఒక్కొక్కదశలో అతని మానసిక స్థితి, అంత్యదశలో అతని చావు చదివిన పాఠకునికి ఈ వ్యవస్థమీద తీవ్రమైన ఆవేదనని పుట్టి

తిలక్ కవితాచత్వం

స్తుంది. సమాజంలోని స్వార్థపరులు అభ్యుదయ పథగాముల్ని కిందకు తోసేసి సంఘాన్ని ఆక్రమించటం తమ అస్తిత్వంకోసం సాటిమనషిని మింగేసే పెద్దపులులు సభావేదికలమీద దేశాభ్యుదయం, ప్రగతి ఇత్యాది మాటలతో ఉపన్యాసాలివ్వటం చూసిన అతను తన ముఖాన్ని కన్నీళ్లతో టాయిలెట్ చేసుకుంటున్నాడు అసలు టాయిలెట్ చేసుకునేందుకు ఉపయోగించే సామానాలు వేరు. అయితే అతను సంఘపరంగా వ్యవస్థతో తనకీ జరుగుతున్న అన్యాయానికి ఫలితంగా ఇవే అందనంత దూరంలో జీవిస్తున్నాడు. గుండెల్లోంచి పెల్లుబికే కన్నీరే అతనికి టాయిలెట్ సామానయింద. అతని ఆత్మహత్య కిది ప్రథమదశ.

‘అర్ధరాత్రి థియేటర్లలో అర్ధనగ్నశాస్త్రానికి, సెక్స్ హస్తానికి అమెరికన్ జాకట్లు తొడిగిన బంగారప్పిచికలు కిచ కిచ లాడినపుడు ఊరవతల సందులలో అంగళ్లలో ఏకయార్థం రంగేసిన రకరకాల మొగాల్ని పేరుస్తొన్నప్పుడు అకాలమరణం పొందిన అనాథబాలుణ్ణి ఒడిలో పెట్టుకుని అతగాడు ఎర్రని కళ్లతో ఏమీ ఏరుగని దేవుణ్ణి చూస్తున్నాడు’

ఇది అతని ఆత్మహత్యా ప్రయత్నానికి రెండవ దశ. ఈ స్థితిలో సమాజంలో ఒక వర్గానికి చెందిన యువతరం నాగరికత సృష్టించిన సంక్షోభంలో జీవితానందాన్ని వెతుక్కుంటున్నారు. అసలు జీవించడానికి మరో మార్గంలేక యౌవనాన్ని కాలానికి బలిగా పెట్టి నిత్యజీవితావసర వస్తువుల్ని కొనుక్కుంటున్నారు కొంతమంది. ఇటు తను సంపాదించుకోవటం రాక, అటు తనకోసం సంపాదించినదేమీ లేక ఆకలితో మరణించిన అనాథబాలుడు, ఈ దృశ్యాల్ని చూసిన అతగాడు అధర్మ విధ్వంసంకోసం ధర్మ సంస్థాపనార్థం ప్రతియుగంలోనూ నేను దుర్బు విస్తానని ప్రతిజ్ఞ చేసిన దేవుణ్ణి ప్రార్థిస్తున్నాడు.

‘వెలుగుని వెనక్కి నెట్టుతూ రేపటి రోజుకి కదివేం సంవత్సరాలనాటి పాతమఃభాషి అతి కించేందుకు ఒక హాహూహూవు ప్రయత్నిస్తోన్న పాతః కలాన కాలాన్ని సాగదీసి నీగలాన్ని మధించి ఇగోళాం నావర్తించి ఆధునాతన భావుకులు స్వప్నభుక్తులు వర్తమానరేస్తుని వచించిబోయే సమయాన అతగాడు మూడవపరిణాంలోని ఊహాకి ఆకారం కల్పించలేక తికమక పడుతున్నాడు’

రామాయణ భారత కాలాల నధిగమించి మానవజాతి కొన్ని యోజనాలు ముందుకు ప్రయాణించిందంటే అంగీకరించని మానసిక వృద్ధులు భవిష్యత్మానవచరిత్రకి శిలావిగ్రహాల్ని ఆధర్మంగా చూపిస్తున్న కాలంలో, చంద్రమండలయాత్ర చేసిన ఆధునిక మానవుడు వర్తమానజీవితాన్ని హత్య చేస్తున్న సమయంలో రాబోయే కాలంలోని తనలాంటి సామాన్య మానవుని ఆశలకి ఆశయానికి ఒక నువ్వు మైన ఆకారాన్ని కల్పించలేక తికమక పడుతున్నాడు. ఇది అతని ఆత్మహత్యాప్రయత్నంలో మూడవ దశ.

‘నెత్తుటిలో జోగుతున్న చరిత్రశిశువుకు బొడ్డుకు బిదులు పొట్టనుకోసిన అవివేకపు మంత్రిసానులవలె దేశాధినేతలు తెల్లబోయి నిర్మింప సమయాన అందాన్ని హత్యచేసి వికృతి అనందాన్ని చంపి ఆశ్రువు జీవితపు మైదానంమీద ఒడంబడిక చేసుకున్నరోజున అతగాడు పరీక్షనాళికలో ఎండిన నాగరికత గుండెని పరీక్షించి కొంచెం కొంచెం నెత్తురులో తడుపుతున్నాడు.’

శిశువు మాతృగర్భంనుంచి బయటకు రాగానే ప్సానం చేయించి, శరీరాన్ని పరిశుభ్రంచేసి బొడ్డును కోస్తారు. కాని ఇక్కడ చరిత్ర అనే శిశువు బొడ్డును

కోయలసిన కత్తితోనే పట్టును కోసి చరిత్ర
మరదానికి దేశాధినేతలు కారణ మౌతున్నారు. మానవ
జీవితంలోని అందాన్ని వికృతి, అనందాన్ని అశుభ
దురాక్రమణ చేస్తున్న సమయంలో ఎండిపోయిన
నాగరికత గుండెకి తన నెత్తురు దానం చేస్తున్నాడు
అలాగాను. ఇది అతని ఆత్మహత్యావ్రయత్నంలోని
నాల్గవ దశ.

‘చివరి జీవితాల నెరదలలోంచి వచ్చే అప్రవృత్తు
అక్రందనధ్యవాల
భయంకరరహస్యాల పైన నల్లని విస్మృతి
వస్త్రం కప్పేవేళ
కష్టాల బాధం భయాల వర్షత శిఖరాలపైన
నిలచిన

కాంక్షానిహారి ఆశామూర్త్యుడు ప్రతిఫలించ
ఏడు రంగుల ఇంద్రధనుస్సు లెక్కపెట్టి కోట్లు
కొలిది జనులు
ఎండచూపుల పండగలు చేసుకునే సమయాన
అలాగాడు తెగిన ఫిడెల్ తీగల్నీ
కదలని గడియారపు గుండెల్నీ
చినిగిన స్వప్నపు సంచల్నీ
రిపెయిర్ చేసే వ్రయత్నంలో నిమగ్నుడయ్యాడు.’

చితికిపోయిన జీవితాల్లోంచి వచ్చే అక్రంద
నాల్ని సమాజంలో ఒక భాగం విస్మరించిన సమయంలో,
జీవితంలోని కష్టాలు, బాధలు వర్షత శిఖరాలుగా
నిలబడ్డప్పుడు, ఈ శిఖరాగలపై కోరికల సూర్యు
డుదయించగనే (భవిష్యవాశారేఖ) ప్రజలు ఏ నాటికీ
నిజంగాని వండుగ చేసుకుంటున్న రోజున, తనని
వీడిపోయిన సౌందర్యాల్ని, కదలని కాలాల్ని, చెల్లా
చెదరైన కలల్ని అలాగాడు పునశ్చరణ చేసుకుంటు
న్నాడు. ఇది అతని ఆత్మహత్యావ్రయత్నంలో ఐదవ
దశ.

‘స్ట్రోగ్ నోలు సోల్జరుల్ల జెబ్బిమానాలు రాకెట్లు
సమూహాలు
ఒక్కొక్క యుద్ధంలో మనుష్యుని చంపి నాగరి
కతను రక్షించే

అద్భుత చారిత్రక ఘట్టాలలోన.....

అలాగాడు ఒక్కడు ఊపిరాడని తన గదిలో ఉరి
పోసుకు చనిపోయాడు.’

అఖరి దశలో అతను ఉరిపోసుకు చని
పోయాడు. వసుధై కకుటుంబనిర్మాణం జరుగు
తుండను కుంటున్న రోజులలో మూసవతిను విస్మరించి
దేశాలమధ్య ద్వేషం శతఘ్నాలు పేలుతున్నప్పుడు
అసంఖ్యక జనాసకాలు మరణించిన మరుభూమిలో
నాగరికత మానరక్షణ చేసుకుంటున్నప్పుడు అతను
చావలేదు. చంపుకోబడ్డాడు.

భావ, అభ్యుదయ కవితా ప్రక్రియల అనంతరం
తిలక్ భావనా ప్రపంచంలో వచ్చిన ఒకానొక విశిష్ట
పరిణామం అనుభూతివాదం. తిలక్ ను మొట్టమొదటి
సారి అనుభూతివాదిగా పేర్కొన్నది శ్రీ ఆదేవర్లి
రామమోహనరావు, అనుభూతివాదంయొక్క పార
మార్మికలక్షణమేమిటంటే—కవి తన గుండెలో
సుళ్లు తిరుగుతున్న అనేకానేక స్వచ్ఛమైన భావ
తరంగాలకి ఏ ఆర్భాటం లేకుండా స్పష్టిమైన
అకృతిని ఇవ్వటం. ఇటీవల వచనకవిత్వరంగాలో
తిలక్ తీసుకు వచ్చిన గొప్పమార్పు ఇది. ‘మవు
లేవు నీ పాట ఉంది’ అన్న కావ్య ఖండిక ఈ ప్రక్రి
యకు ప్రబంమైన ఉదాహరణ. ఈ కావ్యఖండికలో
ఒకనాడు మధురగానంతో తనని మైమరపించిన
ప్రేయసి తననుండి దూరమై మళ్లీ ఇర్నాళ్లకి తన
మనస్సులో ఆ నాటి పాట రూపంలో గడచిన
స్మృతుల్ని రేపుతుంది.

‘నువ్వులేవు నీ పాట వుంది; ఇంటిమందు జాకా
మల్లె తీగల్లో అల్లుకుని
తాంతరు సన్నని వెలుతురులో క్రమ్ముకుని నా
గుండెలో చుట్టుకుని
గాలి ఆకాశంలో నక్షత్రం చివరి మెరుపులో
దాక్కుని నీరసంగా
నిజంగా వుంది జాలిగా హాయిగా వినపడుతూవుంది
శిశిర వసంతాల
మధ్యనచ్చే మార్పుని గుర్తుకి తెస్తోంది.’

తిలక్ కవితాతత్వం

తొలి దశలో ఆ పాట తన ఇంటి ముందున్న జాకామల్లే తీగల్ని లాంతరు వెలుతురుతో క్రమ్ముకుని తన గుండెల్ని కొగలించుకుంది. తరువాత అక్కడినుంచి గాలిలోకి, అకాశంలోకి, నక్షత్రపు చివరి వెరుపులోకి ప్రవేశించింది అంటే ఒకప్పుడు తన కన్యకా నవీనాపంజో ఉన్నపాట ఈ నాడు అనంత దూరంలో మధురంగా విషాదంగా తనకి విసపడుతోంది. జాకామల్లే తీగ, లాంతరు వెలుతురు, తన గుండె ఇవన్నీ అత్యంత పామాన్యానికి సంకేతాలు. గాలి, అకాశం, నక్షత్రాలు ఇవన్నీ అనంతానికి సంకేతాలు.

తిలక్ అనుభూతివాదంలో ఉన్న ఒక విశిష్ట లక్షణం ఏమిటంటే అతని అనుభూతి దిక్కుల నధిగమించి దిగంతాలకవతలివరకు వ్యాపిస్తుంది. ఆ అనుభూతియొక్క పారమార్థిక స్థితిని ప్రేమురాలి సంగీతంలో కూడా అందుకోగలిగిన సంస్కారం అతనిది. అందుకే అతని నాయకుణ్ణి ప్రేమురాలు తన సంగీతంలో మహారణ్యాలలోని సౌందర్యాన్ని చూపి దిగంతాల కవతల పారేసింది.

‘పిగిలిన సోగకళ్లతో మల్లెపూల వాల్చడతో
మవ్వు పాడినపాట

నా గుండెలదగ్గర తడబడుతూ ఏదో క్రొత్త
భావంలో చెప్పి

ఒక అందమైన రహస్యం విప్పి పరువానికి
నమ్మన్న నా వయస్సులో

చటుక్కన వలిమళపు తుపానుల్ని రేపి మహా
రణ్యాల సౌందర్యాన్ని

చూపి సముద్రపుకెరళాలజలంతో మధ్యగా
మానంగా వున్న

ద్రీపాల్ని ఊపి
ప్రపంచమొక్క అవధుల్ని దూరంగాపాచి నమ్మ
దిగంతాలకి

విసిరివేసిన వేళ -’

ఇదొక్కటే కాక ప్రేమురాలితో సంగమ పితో కూడా అతనికి అనంతంపైగల ప్రగాఢ స్వేషణాదృష్టి వ్యక్తమవుతుంది. ప్రేమించిన స్త్రీ

వాడిలో తల పెట్టుకుని రూలు కనటం మామూలు కవి సమయమే కాని దావకపుం కుర్రాడే తను ప్రేమించిన స్త్రీ స్వర్గంలో ఉన్నట్లు ఆనందమందు రంభ, ఊర్వశి మొదలుగాగల స్త్రీలు దిగిడుడుగా ఉన్నట్లు అత్యవి ఇంద్రునికంటే, మన్మథునికంటే వీరును, అందగాడుగాను చిత్రించబడవారు. ఇక్కడ చిత్రమేమిటంటే ప్రేమురాలి వాడిలో తల పెట్టుకుని కల కంటున్నప్పుడు వ్యక్తిగత అనుబంధాన్ని దిక్కురించి సమస్తపుష్పికి ఒకే ఒక అర్పణ అప్పేస్తున్నాడు.

‘నీ వాడిలో నా తల పెట్టుకుని ఆభంగ
నావిష్కృత త్వదీయ

విసీల శిరోజ తమస్సముద్రాలు పొంగి నీ
బుజాలదాటి నా

ముఖాన్ని కప్పి ఒక్కటేఒక్క స్వస్థాన్ని
కంటున్నవేళ

ఆకువచ్చని భూమికి గిరులకి ఝరులకి
సమస్తపుష్పికి

ఒకేఒక అర్థం కనుక్కున్నవేళ.’

ఈ గేయం ముగింపు ప్రారంభంలోని పాదాల లోనే జరుగుతుంది. భేదం ఏమిటంటే ప్రారంభంలో ‘శిశిర వసంతాలమధ్య వచ్చేమార్పు’ అంటాడు. అంతంలో ‘శిశిర వసంతాలమధ్య వచ్చే విచిత్ర మధురమైన మార్పు’ అంటాడు. అంటే ఆ నాటి న్యూతి ఒకవైపు విషాదంగా ఉన్నట్లు చెబుతూనే మధురంగాకూడా ఉంది అని ముగించటం.

తిలక్ అనుభూతివాదంకవిత్వానికి అనుకూలంగా మరో రెండు కావ్యఖండికలు చెప్పుకోతగ్గవి. ‘అదృష్టాద్భగమనం’ మొదటిది; ‘శిఖరా రోహణి’ రెండవది ఈ రెండు కావ్యఖండికలు కూడా కవి సమాజవరంగా పడుతున్న ఆవేదనను తెలియజేసేవే.

అదృష్టాద్భగమనంలో ఇద్దరే వ్యక్తులు కవి పిస్తారు. ఒకరు సమాజంలో తన స్థానాన్ని పటిష్ఠం చేసుకున్న వ్యక్తి మరొకరు తన రూపం ఏమిటో తనకే

తెలియని మనిషి ఈ రెండో వ్యక్తియొక్క అనుభూతి అవిష్కరణయే అదృష్టాద్భుతమనం జన్మించటంలో ఇద్దరికీ భేదం లేదు. పెరగటంలో భేదం; జీవితంలో భేదం. అనుభవంలో భేదం. ఈ వ్యత్యాసానికి కారణం కాలం చేస్తున్న గరడీయేకాక సమాజపు నితులు, నియమాలు కూడాను.

‘అన్నా

న న్నానవాలు పట్టుగలవా?

ఆ నాటి వాణ్ణి నీ చెలికాణ్ణి

అవును కాలమొక్కటే కాదు మనమధ్య దూరం

తొడిగ జగత్తు కల్పించిన వ్యత్యాసాల విశ్వాసాల
పూర్వార్థ గోళం

ప్రయోజన విషయ పరంపరల పాలరాతి మేడమీద
చిటారు గదిలో నువ్వు

నేనో మరి ఇంకా సమాజంలో

స్థూలమైన ఆకృతిని, అస్థిత్వాన్ని పొందని

పొందలేని ఊహామరుత్తుని ఏకాకిని’

అభ్యుదయం కవియొక్క ప్రాథమిక దృక్పథం ఆశావాదం. కాని తిరిగిలో ఎక్కువగా కరుణరస ప్రధానమైన నిరాశావాదం కన్పిస్తుంది. ‘సమాజంలో స్థూలమైన ఆకృతిని అస్థిత్వాన్ని పొందని పొందలేని ఊహామరుత్తుని ఏకాకిని’ అనటంలో ఈ నిరాశావాదం పరాకాష్ట సీతిలోకి పోయింది. ఈ ఖండికలో ఒక్కచోటే కాదు, ‘మైనన్ ఇంటూ వ్లస్’ అనే ఖండికలోకూడా ‘మానవుడు మానవుడిగా దేవుడిగా రూపొందే ఈ ప్రమాణం అనంతదీర్ఘం పునః పునః వ్యర్థం బహుయుగ విస్తీర్ణం’ అంటాడు. ఈ ఆశారహితత్వాన్ని భరించటం కొంచెం కష్టమే కాని చెప్పేది అందంగా చెబుతున్నప్పుడు వినక తప్పదు ; ఆనందించక తప్పదు. ఈ ఖండికలో కనిపించే ఇద్దరిలో ఒకడు ‘ఉండటానికి ప్రతిక; మరొకడు లేకపోవటానికి ప్రతిక. వీరిద్దరి వ్యత్యాసాన్ని ధ్వనిప్రాయంగా చిత్రికరించాడు తిలక్.

‘అన్నా

నువ్వన్నీ అమరిన అదృష్టశాలివి

ఇల్లా వాకిలీ డబ్బూ హోదా పేరూ ప్రతిష్ఠా

వెండిమెట్లు నివ్వెనల నెక్కుతున్నవేళ

నే నొక రావించెట్టు నీడలో

కొమ్మమీద అవారం దొరకని కృకలాలనం
కంగారుమాపులో

ఊరవతల సందులలో

దుమ్ము కొట్టుకుపోయిన పిల్లల కళ్ళలో ఆరి
పోతున్న వెలుగులో

కాలువవాడ్డున వొంకరతిగ్గిన తుమ్మచెట్టు
కొమ్మలోంచి

కాలి మసైపోతున్న పశ్చిమదిశాగగనంలో

ఒక భయంకరస్పష్టక్రమాన్ని మానవయత్తు
వైఫల్యాన్ని

ఊహించుకుని వాణికిపోయేవాణ్ణి.’

దుమ్ము కొట్టుకుపోయిన పిల్లల కళ్ళలో ఆరిపోతున్న వెలుగు అంటే ఆశలు నశించటం అన్నమాట. ఇక్కడకూడా నిరాశావాదమే కనబడుతోంది. పిల్లలు వర్తమానానికి సంకేతాలు. ఆ పిల్లలే భవిష్యత్తులో పెద్దవాళ్ళు. వాళ్ళ కళ్ళలో వెలుగు ఆరిపోతోంది అనటం భవిష్యత్తుకూడా నిరాశానే ఉంటుందనే భావనకి నిదర్శనం. కాలి మసై పోతున్న పశ్చిమ దిశాగగనం అస్తమిస్తున్న సూర్యనిశితాని తెలియజేస్తోంది. సూర్యుడు అస్తమించటం అంటే వెలుగు నశించటం అన్నమాట. అటు చీకటికి, ఇటు వెలుగుకీ మధ్యనున్న సంచితాలలో అతనొక భయంకర స్పష్టక్రమాన్ని దర్శించాడు. వీళ్ళా హిస్తున్న సమాజం అవతరించ దన్న విషయం, వాళ్ళ జీవితాల్లోకి వెలుగురాదనే అభిప్రాయం కాలి మసై పోతున్న పశ్చిమ దిశాగగనం అన్నపాదంలో వ్యంజకం చేశాడు. భయంకర స్పష్టక్రమం అంటే వర్గ సంఘర్షణ అని మనం అర్థం చెప్పుకోవచ్చు. ఈ వర్గసంఘర్షణని నిర్మూలించటానికి మహాత్ములు చేసిన ప్రయోగాలు వాటి అపజయాలు ‘మానవయత్తు వైఫల్యం, అన్నపాదంలో

తిలక్ కవితాతత్వం

ధ్వనించే శాడు. ఎంతమంది మహానుభావులు పుట్టారో దేశంలో! గౌతమ బుద్ధుని జీవకారుణ్యం, వివేకానందుని మానవతావాదం, బాపూజీ అహింసా సిద్ధాంతం, నెహ్రూజీ సోషలిస్టు సమతావాదం తమపురో అణువణువులో జీర్ణించుకున్న దేశం ఇది. అయితే అప్పటికీ-ఇప్పటికీ వీసం మారిందా? మారలేదు అని చెప్పటమే మానవ యత్న వైఫల్యం అన్న పాదానికి అర్థం.

‘అన్నా

జ్వాలా వలయుతుణ్ణి దుఃఖితుణ్ణి

నా లోపల నా బాధలు

నా వెలుపల శ్మశనగతు అక్రొశించిన కరుణా
బీభత్సరవాలు

నిరంతర పరిణామ పరిణాహ జగత్కటాహం

సలసలకాగే మానవాళు జలాలు

అయినా

అంతర్గత సంగీతం అనుపమ సుందరగీతం

నా లోపల వినపడుతూ న న్నిలాగ నడిపిస్తూ

సృష్టిలోని అర్థంకోసం జన్మలోని

సాఫల్యంకోసం

జనన మరణాతీత సురభి శరహస్యంకోసం

ఎన్ని ఎడారిదారుల

కంటకిత కానన మార్గాల

పడుతూ లేస్తూ

పడుతూ లేస్తూ

ఒక్కొక్కటిగ తెగుతూ

మిగిలిన ఈ విచిత్రవిపంచికమ మీటుకుంటూ

ప్రతి గడపముందు ప్రతిగవాక్షం ముందు

నిలబడి పాడుతున్నాను పిలుస్తున్నాను.’

వ్యక్తి విప్రుడూ రెండు రకాల సంఘర్షణలకి గురి అవుతాడు. ఒకటి వ్యక్తిగతమైనది; రెండవది సమాజపరమైనది. తనలోపల, తనవెలుపల, తన చుట్టూ సంభవిస్తున్న ఈ భయంకర పరిణామాల మధ్యగాడా అతని గుండె లోపలి పారలించి అంత ర్గత సంగీతం అనుపమసుందరగీతం వినపడుతోంది.

ఆ గీతమే సృష్టి ఆరాన్ని, జన్మసాఫల్యాన్ని; జనన మరణాతీతమైన రహస్యాన్ని కనుక్కునేందుకు దారిలో ఎన్ని అడ్డంకులొచ్చినా తెక్కచెయ్యకుండా అన్వేషణను రక్తుణ్ణి చేస్తోంది. ఈ అనంతప్రయాణంలో అతని వృధయేణలో అస్పృశీగలు తెగిపోయాయి మిగిలిందల్లా ఒకేఒక్కటిగ; అది మానవత్వం. దాన్ని మీటుకుంటూ ప్రతి గవాక్షంముందు, ప్రతి గడప ముందు అంటే ప్రతివృద్ధయంముందు, ప్రతిమనసు ముందు నిలబడి పాడుతున్నాడు.

తిలక్ అనుభూతివాదంలో పరాకాష్ట సీతీలో ఉన్న కావ్య ఖండికలలో ‘శిఖారోహణ’ ఒకటి. వీనిలో కూడా అతని అనుభూతి దేశకాలావధుల్ని అధిగమించి అనంతమైన సృష్టివైపు, అఖండమానవతావాదం వైపు ప్రసరించింది. అంచేతనే షీలిజరేఖ వెనుక నిలిచి పిలచే రత్నకంకణహస్తాన్ని దర్శించి, నిద్రకి మెలకువకీ మధ్య ఒక్కక్షణం మ్రోగిన జ్వలత సంగీతాన్ని విని కాలతీరాన నడుస్తూ చరిత్ర విచిత్ర సముద్రాల్ని అవలోకిస్తూ కలలు కన్నాడు.

‘అవుడు నేను ఈజిప్టు పిరమిడ్లమధ్య

బాబిలోనియా స్థూపాలమధ్య

మొహంజిదారో శిథిలాలమధ్య నిలిచి కలలు కన్నాను

అలా అలా అనాది అంధకార భయంకరాటపుల మధ్య

సృష్టి చేసిన ప్రథమ గర్జన విన్నాను’

ఈ విధంగా తిలక్ సమస్త సృష్టిని అన్ని కాలాలని ఏకంచేసి ఒకే ఒక క్షణంలో చూడగలిగిన దార్శనికుడు. అనంతమైన కాలంలో నిరంతరాన్వేషి అయిన మానవుని ప్రాముఖ్యాన్ని ఈ విధంగా చెబు తాడు. కాలం వలయం లాంటిది. దానికి కేంద్రం లేదు. ఎవడికి వాడే ఇచ్ఛాప్రయత్నబలంతో వర్ణో బ్ధుల వలయాలను సృష్టించగలుగుతాడు. ‘శిఖారోహణ కావ్యఖండికలోనే తిలక్ కు పాత్రకొత్తలపైగం అభి ప్రాయం వ్యక్తమవుతుంది. సంప్రదాయాన్ని ఎదిరించ లేని పిరికి వాళ్లకు ఈ పాదాలు బాధాకరంగా ఉండ

వచ్చు. సంప్రదాయాన్ని ఎదిరించటమంటే ఇక్కడ కవి ఉద్దేశం అబ్బత్వంలో ప్రతిదాన్ని చిన్నచూపు చూడటం కాదు.

క్రొత్తదారి త్రొక్కలేని, క్రొత్తములుపు తిరగలేని
కుంటి గుడ్డివాళ్ళ ప్రయాణ కోలాహలం
మురికి కాల్వనిగద ముసలితనంవిగద మృషాజగతి
మీద

మహోదయం వికసించదు వసంతం హసించదు.
సంప్రదాయభీరువుకి అన్వతంత్రవితంతునికి వసంతం
లేదు.

అనుభూతివాదంక్రింద 'నేనుకాని నేను,' 'దీపం' 'కిటికీ' 'గుండెక్రింద నవ్వు' మొదలుగాగల కావ్య ఖండికలు ఉత్తమములైనవి. అయితే ఈ అనుభూతి వాదానికి సంబంధించిన కావ్యఖండికలలో కూడా అక్కడక్కడ తిలక్ పైగల భావకవితాప్రభావం కనబడుతుంది. ఈ ప్రభావం ఒక్కొక్కప్పుడు కావ్య ఖండికకుగల అందాన్ని వ్యర్థం చేస్తుండటంలో ఎలాటి సందేహంలేదు ఉదాహరణకి 'దీపం' అనే ఖండికను తీసుకుంటే - దీపాన్ని ప్రాణానికి ప్రతికగా కవి వాడుకున్నాడు ఈ ఖండిక సగభాగంలో కొచ్చే సరికి -

'ఎన్నికోరికలు ఎన్నిప్రవృత్తులు
ఎన్నివిచిత్ర ప్రకృత్యార్థాటరూపరూపరుత్తులు
ఎన్ని చంద్రేమంత వర్షా నిద్రాఘ ఋతు శకుంత
గరుత్తులు'

ఇట్టి కృతకత్వం కావ్యఖండికలో ప్రవేశించే సరికి పాతకుని మనస్సు, కవిచేప్పేభావంయొక్క మార్గాన్ని వదిలేసి కవికి శబ్దాల పైగల లాలన మీదకు మరలుతుంది.

సవ్యాధునిక్తులైన కొద్దిమంది గొప్పకవులలో తిలక్ ఒకడు. అతను ఒకానొక సంధియుగానికి సంబంధించిన కవి. అంచేతనే అతని సాహిత్యంలో అతని దైన ఒక స్పష్టమైన ప్రత్యేక సిద్ధాంతనిరూపణ జరిగలేదు. సాందర్యాన్ని ఆరాధించాడు; శతజగత్తు

ఆక్రోశ రవాల్ని విన్నాడు; మానవతావాదంవైపు ప్రయాణం చేశాడు. తనదైన ఒక ప్రత్యేక భావనాదృష్టి లేకపోవటమే తిలక్ కవితా తత్వానికి స్పష్టమైన ఒకమార్గం లేకపోవటానికి కారణమైంది. అయితే అతని భావనా ప్రసాహం ఒక ప్రత్యేక దిశలో పయనిస్తున్న సమయంలో అతను అస్తమించటం జరిగింది. కాకపోతే ఆంధ్ర సాహిత్యంలో మరో మహాయుగం ఆరంభమై ఉండేదేమో! తిలక్ కి ఆధునిక సాహిత్యంపై కొన్ని ప్రత్యేకమైన అభిప్రాయాలున్నాయి. అవి 'నా కవిత్వం', 'సవత-కవిత' అనే ఖండికలలో తీవ్రంగా వ్యక్తమయ్యాయి. నా కవిత్వం అన్న ఖండికలో -

'నా కవిత్వం కాదొక తత్వం
మరికాదు మిగతా మనస్తత్వం
కాదు ధనికవాదం, సామ్యవాదం -
కాదయ్యా, అయోమయం, జరామయం'

అని అందు దీన్నిబట్టి తిలక్ ఏ ఒక్క భావానికి అంకితం కాలేదు అని తెలుస్తున్నది. చాలామంది సమీక్షకులు తిలక్ సంపూర్ణమైన ఆభ్యుదయకవి కాలేదే అని విచారాన్ని వెలుబుచ్చారు. కాని ఏ ఒక్క కవికి 'మధ్య ఇలాగే రాయి' అని శాసించే ఆధికారం గాని, ఇలాంటి బాగుండేది అని చూపించే ఆధికారం గాని సమీక్షకునికి లేవు సమీక్షకుని దృష్టి ఎప్పుడూ కవితాగుణంమీద కేంద్రీకృతం కావాలిగాని కవితా వస్తువుమీద కాకూడదు. ప్రస్తుతం ఆచరణలో వున్న విమర్శనావిధానం అంతా విషయంమీదనే ఆధారపడి ఉంటుంది. విషయం విమర్శకునికి సచ్చితే ఆ కవి గొప్పకవి. నచ్చకపోతే చెప్పనక్కర్లేదు. కవి సమాజంనుంచి వేరుకాదు అన్న విషయం సర్వకాలానికి నిత్యే పారమార్థిక సత్యం. ఒక కవి ప్రత్యేకించి సాందర్యాన్ని ఆరాధించవచ్చు. వేరొక కవి తన కాలంనాటి సమాజవరమైన బీభత్సాన్ని వర్ణించవచ్చు మరొక కవి ఈ రెంటినీ తన కవిత్వంలో ప్రతిబింబింపచేయవచ్చు. విషయం కవుల యొక్క మానసికస్థాయిమీద, హృదయస్పందన

విూద ఆధారపడి ఉంటుందికాని విమర్శకుల మానసికవ్యవస్థ పై ఆధారపడివుండదు. ఆధునిక కాలంలో చాలామంది విషయానికి అందులోనూ అభ్యుదయభావనకి ప్రాధాన్యం యిస్తున్నారు. అభ్యుదయభావనఅంటే వీరి ఉద్దేశం సామ్యవాదం అని. (మరి మనదేశంలో అంతకంటే అభ్యుదయంలేదు కదా!) సోవియట్‌ంష్యోలోమాత్రం ఒకవిధమైన సాహిత్యవిమర్శనాప్రక్రియ వర్తిల్లుతోంది. అదేమిటంటే—

“The Poet is the image of his own age
and the Phantom herald of the future
The Poet draws up boldly

The sum of all that was before his
time.” అని.

కవి తన కాలానికి ప్రతిబింబమని, భవిష్యద్రష్టుఅని, తనకు పూర్వంఉన్న సమాజస్థితిగతుల్ని మన కళ్లకు కట్టేట్లు చిత్రిస్తాడనేవి సర్వ సామాన్యమైన విషయాలు. ఇందుకు వివ్రతివత్తి లేదు. ఆసలు సందేహం ఏమిటంటే—కవి అనాటి సమాజంలో బహుముఖవ్యాప్తమైన ఒకానొక విశిష్ట లక్షణాన్ని కావ్యసంస్కృతిగా స్వీకరించినంతమాత్రంతో గొప్పకవిగా గుర్తింపబడతాడా? అతని కావ్యం సాహిత్యజగత్తులో నిలువగలుగుతుందా? రష్యన్ విమర్శకుల అభిప్రాయ మేమిటంటే—“Russian literary criticism has always been concerned with content more than with style, with what is said more than how it is said” అని అయితే ఈ నిర్వచనం రష్యన్ సాహిత్య విమర్శకులకు చెల్లుబడి అయిందేమోకాని రష్యన్ కవులు, రచయితలు ప్రపంచ సాహిత్యంలో నిలువ గలిగారంటే వాళ్లు చెప్పిన విషయాన్నిబట్టికాదు; విషయాన్ని వాళ్లు చెప్పిన పద్ధతినిబట్టి ఒక్క రష్యన్లేకాదు ఏ దేశకవులైనా శిల్పప్రధానంగానే సాహిత్యాకాశంలో నక్షత్రాలా మెరుస్తున్నారు. తిలక్ తన కవిత్వానికిగల మూడు ప్రాథమిక లక్ష్యాలను ‘వా కవిత్వం’అన్న ఖండికలో చెప్పాడు.

‘వా అక్షరాలు కన్నీటిజడులలో తడిసే
దయాపాఠావతాలు
నా అక్షరాలు ప్రజాశక్తులు వహించే విజయ
విరాటతాలు
నా అక్షరాలు వెన్నెలలో అడుకునే అందమైన
ఆడపిల్లలు’.

పై మూడు పాదాల్లోనూ మొదటిపాదం కరుణకి, రెండవపాదం సాంఘికచైతన్యానికి, మూడవ పాదం సౌందర్యానికి నిదర్శనాలు అంటే తిలక్ కవిత్వం అంతా కరుణాసప్రధానంగానూ, సాంఘిక చైతన్యాభిముఖంగానూ, సౌందర్యాన్వేషణాభిముఖంగానూ సాగిందని ఆరంభం.

ఈ మధ్యకాలంలో ఆధునిక సాహిత్యంపై సాగుతున్న విమర్శ ప్రాచీనఅంశాలకాస్త్రానివిూద తిరుగుబాటుగా కనబడుతోంది. తిరుగుబాటు యొక్క స్వరూప స్వభావాలు సత్యలితాని అందిస్తే తిరుగుబాటు తత్వాన్ని విస్మందేహంగా అర్హునించ వచ్చు. వచ్చిన చిక్కల్లా ఎక్కడంటే—ఒక ప్రత్యేకమైన భావానికి, ఆలోచనాపరులు అంకితమైపోయి అంతకు పూర్వంఉన్న కవి సమయాల్ని దిక్కు రించటం జరుగుతోంది. ఆధునికమైనా ప్రాచీన, మైనా—కావలసింది కలితా లక్షణం. ఆ లక్షణం తోపిస్తే ఏదీ ఆదరణీయంకాదు. ఆధునికం అనే ముసుగుతో నానావిధాలైన కవితలు బయల్పడు తున్నాయి. ఇది కేవలం బలహీనమైన తిరుగుబాటు. బలవంతమైన తిరుగుబాటులో సంప్రదాయ రక్తం జీర్ణమై ఉంటుంది. సంప్రదాయం తెలియకుండానే ఏదో రాసేసి కవిత్వం అంటే వర్తమానంలో చెలామణీ అయినా, భవిష్యత్తులో నిలవదు. వర్తమానంకంటే భవిష్యత్తు చాలా తెలివైంది. ఇదే సత్యాన్ని గడిచిన కాలాలు బుజుపు చేశాయి.

‘గంజలు కట్టినంతమాత్రాన గొడిద గుర్రంకాదు
ఖద్దరు ధరించిన ప్రతివాడు గంధేయుడుకాదు
ఆధునికత ఉన్నంతమాత్రాన ప్రతిదీ శిరోధార్యం
కాదు

అహార్యం మార్చినంతమాత్రాన సామాన్యుడు
మహారాజువడు

అంత్య ప్రాసలు వేసినంతమాత్రాన ప్రాజాపిక్
భావం సాయిప్రీ అవడు
కవిత్వం ఒక ఆత్మమి; దాని రహస్యం కవికే
తెలుసును

కాలిదాసుకు తెలుసు; పెద్దనకు తెలుసు
కృష్ణశాస్త్రికి తెలుసు; శ్రీ శ్రీ కి తెలుసు.'

అని అంటున్నాడు తిలక్. కేవలం సిద్ధాంత ప్రతి
పాదనే కవితాలక్షణమైతే, అభ్యుదయభావనే (సామ్య
వాదం) కావ్యలక్షణానికి అంతిమఘట్టమైతే దాని
కోసం కవిత్వం రాయనక్కర్లేదు. వచనంలో అంత
కంటే గొప్పగా భావాల్ని వెలువరించవచ్చు. 'ప్రతి
మాటకీ శక్తి ఉంది. పదును ఉంది. ప్రతిచిత్రణకీ
అర్థం ఉంది. జైచిత్ర్యం ఉంది' అన్న కవి అభిప్రాయాన్ని
జాగ్రత్తగా (ఏ రంగుటద్దాలూ లేకుండా) చూస్తే

శిల్పంమీద కవికిగల దృష్టి అర్థం అవుతుంది.

తిలక్ గొప్పకవి. అతని కవిత్వంలో అన్ని
భావనలు చోటు చేసుకున్నాయి. ఏ ఒక్క భావనని
అతను తేలికగా చూడలేదు, ఇంటికున్న కిటికీలన్ని
టినీ తెరిచాడు. అన్ని గాలుల్ని ఆహ్వానించాడు. ఒక
రకంగా తిలక్ సమన్వయపు దృక్పథంగల కవి. పద్య
కవిత్వంనుంచి, భావకవిత్వానికి, భావకవిత్వంలోంచి
అభ్యుదయ కవిత్వానికి, అభ్యుదయ కవిత్వంనుంచి
అనుభూతివాదంలోకి ప్రయాణం చేశాడు కవితా
రంగంలో అనుభూతివాదం వేళ్లు తొక్కుకోకమునుపే
అతను పరమపదించాడు. ఈ మార్గం అతని అనంతరం
ఇంకా సుగమం కాగలదని భవిష్యత్ కవులు దీనిని
ఇంకా ముందుకు తీసుకుపోతారని ఆశ, ఆకాంక్ష.

'విస్తరించాలి చైతన్యపరిధి
అగ్నిజల్లినా, అమృతం కురిసినా
అందం అనందం దాని పరమావధి.'

ఘనవృత్తము

శ్రీ శనగన నరసింహ స్వామి

రామగిరి నుండియా రాక ? రాజరాజ
శాపమున కగ్గయైన యక్షప్రవాసి
సేమమా ? ప్రేమదూత ! నిస్సేమకుశల
మౌనె యలకాపురీ యక్షమానవతికి ?

అన్నివిధముల నీ కెనయైన యక్ష
నగర సౌధములను జూచినావె ? యంత
టూరమున నుండియే సుమధురవృద్ధంగ
నాదములు వీనుదోయి కానంద మిడెనె ?

సుఖమేకావి దుఃఖములేనిచోటు, యౌవ
నంబైకాని జతామరణములులేని
స్థలము గంటివి కద జన్మపారకముగ !
దలచుకొంటివె నరజీవితముల నచట

హరిణనేత్రలగూడి హర్యములమీద
యక్కు లానెడి కల్పాఖ్య వృక్షజాత
మద్యమున నీడగట్టి తన్మధురిమమును
కొల్లగొని మత్తుగొంటివే కొంతసేపు ?

జాహ్నవీ తటరుహ తరుచ్ఛాయలందు
నమరకన్యకలాడు గూఢమణికేళి
జూచినాడవె ? విద్యుద్విఠోచనముల
దనువు రోమాంచ కంచుకితంబు గాగ !

ధనపతి మేడకు నుత్తర
మున యతుని గీముగంటె ? పుత్రునిగతి య

భా ర త

క్షిణి పెంచిన మందారం
బును దొలిజల్లులను దడిపి మోదించితివే ?

హరినీలరత్న రచిత శి
ఖర రమ్యమూ స్వర్ణ కదళికావేష్టన సుం
దరమూను గ్రీడాగిరి సో
దర మేఘమటంచు భ్రాంతి దరిసితివె? ఘనా !

క్ష్మాశయన, మలినవసన, క్షమదేహ,
సోష్ణవిశ్వాస, రోదనోచ్ఛ్వాస నయన,
హస్తవిన్యస్తవదననూ యక్షవధువు
గాంచి కడవెడు కన్నీళ్లు గార్చినావె ?

అంజనస్నేహశూన్యనేత్రాంత, న్యస్త
భూషణ, వియోగవిస్మృతవిభ్రాంత
యక్షసుందరిగని హృదయంబు కరగి
కుంభవృష్టిగ గన్నీళ్లు గూరిసినావె ?

స్తనితవచోగతిన్ త్రియూని
చల్లనివార్తను యక్షసుందరీ
మణి కెఱిగించి వ్రకమగు
మార్గమూవిడి సమీపపుం బళం
బున జనుదెంచి శ్రీఘమగు
మూర్ధ్నియసేమమూ దెల్చి యక్ష్మనె
మ్మనమూన కింపు గూర్చితివె ?
మంజుల వాక్య విశేష వైఖరిన్.

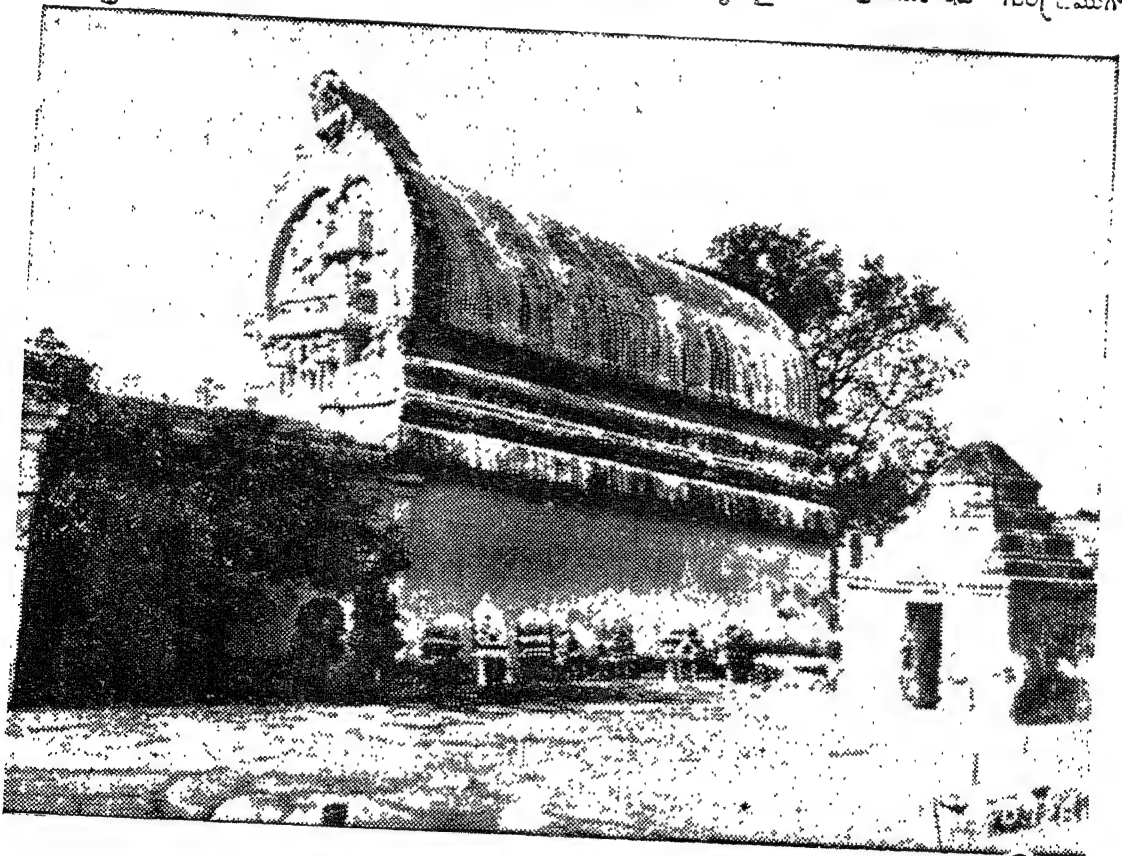
ప్రాచీనాంధ్రదేశముతోని దేవాలయములు. వాస్తువిశేషములు

శ్రీ టి. వి. జి. శాస్త్రి

1

దేవాలయ వాస్తువనగా దేవాలయ నిర్మాణ విశేషములను దెలుపు శాస్త్రము! ప్రపంచముగా యావద్భారత దేశంలో వాస్తువిద్యకు దోహదమిచ్చినది జైనులు, బౌద్ధులు అని చెప్పిరి ఆంధ్రదేశమునందు బౌద్ధఆవశేషము లెక్కనగా యుండుట వలన వీనియందు వాస్తువునకు సంబంధించిన విశేషము లెన్నియో తెలియుచున్నవి:

బౌద్ధుల పూజార్థసీయములైనవి చైతన్య గృహములు, స్థూపములు, ఆరామ సంఘారామములు, ప్రాసాదమందిరపాది కట్టడములు. ఇవి యన్నియుగా కట్టిన యిటుకిలినా, ముగ్గురతి (lime stone) బండలనా స్తంభములతోనూ కట్టబడినవి. వీటిలో ముఖ్యమైనది స్థూపము. ఇది గుండ్రముగా

గజపూషాకర నిర్మాణము

1. జనవరి 69. భారత్ శ్రీ జి. ఆర్. ప్రసాద్ గారు వ్రాసిన వ్యాసము చూడుడు.

నుండి నాలుగదిశలయందు 'ఆయక' (ayaka) వేదికలు గలిగి వాటిపైన 5 స్తంభములతో (ayaka Pillars) అలంకరించబడి యుండును. చైత్యగృహములు పొడవుగానుండి 'గజపుష్పము' లేక 'మాలా కృతి'లో ఒక చివర ప్రవేశద్వారమువంపుదిరిగి యున్న మరొక చివర 'ఉద్దేశిక' స్థూపముగాని, బుద్ధుని శిలా విగ్రహముగాని గలిగియుండునవి. వీనికి కిటికీలవలెనుండు పద్ధతి లేకపోవుటవలననూ, పై కప్పు వంపుదిరిగి వర్షము జారిపోవుటకు వీలుగా యుండుట వలననూ, ఇవి లోపల ఆంధ్రకార నిబిడికృతమైన గృహములని చెప్పవలెను. పై నుదహరించిన కట్టడములను ముఖ్యముగా, వాగర్జునకొండ, గోలి, జగ్గయ్యపేట, అమరావతి, భట్టిప్రోలు, ఘంటసాల మొదలగు చోట్ల చూడవచ్చును. ఇవి యునుగాక ప్రాసాదములు, శాలివా. మొదలగునవి దీర్ఘచతురస్రాకారముతో (rectangular) గాని, సమచతురస్రాకారముతోగాని ఇటుకలతోనూ స్తంభములతోనూ నిర్మించబడినవి. ఇవి యన్నియూ నీటివనతికొరకు సజవమైన కృష్ణానది యొడ్డున నిర్మాణమైన కట్టడములు. వర్షము హిందూదేశమున మరొక రకమైన తొదలయములు గలవు. ఇవి ఆంధ్రదేశముననుండు వాటికన్న పురాతనమైనవి. వీటికి నీటివనతియుండి ఆంధ్రదేశముననుండు కట్టడములవలె కొండలను తొలిచికట్టిన గుహలయములు. కార్ల, భాజ, బెడ్డా, కన్హేరి, పిథక్కొరా, నాసిక్, లజంతా మొదలగుచోట్ల ఇట్టివానిని చూడవచ్చును. ఆంధ్రదేశమునందు మొగ్గలాజపురం, (బెజవాడ), ఉండనల్లి, భైరవకొండ, మొదలగుచోట్ల కొన్ని గుహలయములు గలవు. ఇవి తొదల కట్టడములు కావు వారి యనంతరమువచ్చిన హైందవ రాజులచే నెలకొల్పబడినవి.

బౌద్ధగ్రంథములయందు వాస్తువునుగురించి కొన్నిశిష్యములు గలవు. క్రీస్తుకు పూర్వము నుండి వచ్చుచున్న యావారము లెన్నియో, 'మహావస్తు', 'ఖల్లివగ్గ'యను గ్రంథములనుండి సేకరింప

వచ్చును వీనియందు సింహళములోని యనూరాధ పురమను పట్టణముననున్న 'రూవనెల్లియా', 'లోహపాసాద' మొదలగు కట్టడముల నిర్మాణమును గురించి ప్రస్తావనయున్నది. 'లోహపాసాద' మనునది రథాకృతిలో విమానముతో కట్టవలెననియున్నది.² సమచతురస్రమైన కట్టడములకు (Square) 'పివికగబ్బ' యనియు, దీర్ఘచతురస్రములైన కట్టడములకు (Rectangular) 'నాలికగబ్బ'యనియు, అంతస్తులు గలిగిన మేడలకు 'హర్మ్యగబ్బ'యనియు, వసారాలేక వరండావలెనుండువాటికి 'అలిండ్'యనియు పిల్లెడివారని వ్రాసియున్నది.³ స్తూపప్రాకారములోని భాగములకు 'మాచి' (Upright), ఉష్ణిష్ణ (Coping), ధంభ (Pillar) మొదలగు విశేషములు 'ఖల్లివగ్గ'యందు గనిపించును.⁴

జైన సాంప్రదాయములో మండపములు, వనహిక బసతిర్, వసతిర్ మొదలగు కట్టడములు వాడుకలో నుండెడివి 'దీపస్తంభములకు' దీపదాస⁷యని పిల్లెడివారు.

కట్టడములవలనగాక పురాతన శాసనముల వలన వాస్తువిషయములు కొన్ని తెలియుచున్నవి. క్రీ. పూ 3 వ శతాబ్దమునకు చెందిన ఒక శాతవాహన శాసనము గుంటూరుజిల్లాకు చెందిన వేల్పూరు గ్రామమునందు దొరికినది. దీనియందు 'స్వామిభూత గ్రాహక మండవ ప్రాసాద' మొకటి నిర్మించబడి

2. 1. 30. 4.

3. 6. 3. 3. 5 14 5.

4. ఈ భాగములన్నిటిని 'సాచి' స్తూప ఆవరణములయందు చూడవచ్చును.

5. కాకతీయ ప్రోలయ కాంమునందు 'కడలాలయబసతి' జైనభిక్షుకుంకు యుండెడిదని హనుమకొండ శాసనమున వ్రాసియున్నది.

Epigraphica Indica. Vol. 9. P. 262.

6. నేలటూరి వెంకటరమణయ్య—వేంగివాళుక్యులు—P. 63.

7. Chalukyan Architecture—Page. 38.

నట్లు వ్రాసియున్నది 8 దీనినిబట్టి ఇది 'యముని' యొక్క దేవాలయమని పూహించవచ్చును. అమరావతి నుండి వచ్చిన శాసనములలో, మహాచైత్య మహామూలన, ప్రధానశాలి⁹ కంభ, ఉష్ణీష నూచి మొదలగునవి ఉదాహరింపబడి యున్నవి క్రి. పూర్వ మొకటవ శతాబ్దమునకు చెందిన మహామేఘనాథుడను 'ఖార్వేల' బిరుదుగల కళింగ రాజ్యాధిపతి వ్రాయించిన శాసనములలో 'శివర' (శివర)ను గురించి ప్రస్తావన యున్నది.¹⁰ నాగార్జునకొండలోని శాసనములలో మహాచైత్యమునకు చెందిన 'ఆయకకంభము'లు రాలులచే నెలకొల్పబడినట్లుదాహరింపబడియున్నది 11 మరి యొక శాసనమున పుష్పగిరియందు శిలామండపము—ధర్మనంది, చంద్రముఖి మొదలగు ధీరులచేతనూ, విధికయను రాతి కట్టడము సుతారి చేతనూ నిర్మింపబడినట్లు చురధమ్మగిరిలోని బోధిశ్రీ విహారమునందు ఒక కడప రాతిబండమీద వ్రాసియున్నది.¹²

2

దేవాలయ నిర్మాణమునుగురించి ఆగమములయందు అనేకవిశేషములు గలవు. ఇవి శివశక్తిని సంపాదించుటకు విశయోగపడు తంత్రములు. ఈ తంత్రవిద్య సభ్యసించుటవలన ఆయా తంత్రశక్తిని సాధకుడు సాక్షాత్కారము చేసుకొనగలుగుచున్నాడు. దేవాలయ వాస్తువు సుదృఢీకంచు ఆగమములనుపఠించి దేవాలయ స్పృహ రహస్యములను తెలుసుకొనుచున్నాడు. ఇట్లు తెలుసుకొనుట ఒక యోగసాధన. ఇది మానవుడు సాధించుటవలన లభ్యమగు శక్తి.

ఈ ఆగమములన్నియూ దాక్షిణాత్యములే. ఉత్తర హిందూదేశమునందు ఆగమములకు బదులు పురాణములు ప్రమాణములు. అగ్ని మత్స్య భవిష్య ద్గురుడ పురాణాదులయందుకూడ దేవాలయ నిర్మాణమునకు సంబంధించిన విశేషములు పెక్కు గలవు. కాని ఆగమములయందు శాస్త్రసద్దతి సనుసరించి వ్రాసియున్నది. ఇదియునూగాక పురాణమునందులేని విషయములు ఆగమములయందు దగులించును. ఇందు

పలనగూడ ప్రవ్రతమంగా దక్షిణదేశమునందు దేవాలయము లెక్కువగా యుండెడివని పూహించవచ్చును.

దేవాలయవాస్తుకు సంబంధించిన ఆగమములు

28. ఇవి (1) కామికాగమ (2) సుప్రభేవాగమ (3) యోగాగమ (4) చిత్వాగమ (5) కరణాగమ (6) అజితాగమ (7) దీప్తాగమ (8) సూక్ష్మాగమ (9) సహస్రాగమ (10) అంకుషభేదాగమ (11) విజయాగమ (12) విశ్వాసాగమ (13) స్వాయంభువాగమ (14) అసితాగమ (15) విరాగాగమ (16) కరణాగమ (17) ముక్కుటాగమ (18) విమలాగమ (19) చంద్రజ్ఞానాగమ (20) బింబాగమ (21) ప్రోద్గితాగమ (22) లలితాగమ (23) సిద్ధాగమ లేక వైఖానసాగమ (24) సంతానాగమ (25) సర్వోక్తాగమ (26) పరమేశ్వరాగమ (27) కిరణాగమ (28) వాతులాగమ ములనునవి.

ఈ ఆగమములయందు దత్తి మ్యుమ్నైసది 'కామికాగమము'. దీనితో భూపరీక్షావిధానమునుండి గోపుర స్థానసవిధివరకునూ 75 పటలము (Chapters) లున్నవి. వీనియందు 'నగర', 'ద్రవిడ', 'వేసర', యను సాంకేతిక నామములతో ఏని దేశములయందు దేవదేవాలయములుండునో వివరించియున్నది¹³ కొన్ని

8. Epigraphica Indica Vol. XXXII, P-ii, P. 82—86.

9. Burges—Amaravati Stupa : P. 105.

10. Epigraphica Indica : Vol. XX.

11. Ibid : P. 19.

12. Ibid : P. 23.

13. నాగరాది ప్రబోధంతు

ప్రసక్త్యామి విశేషతః |

వింధ్యాంతం చైవకృష్ణాంతం

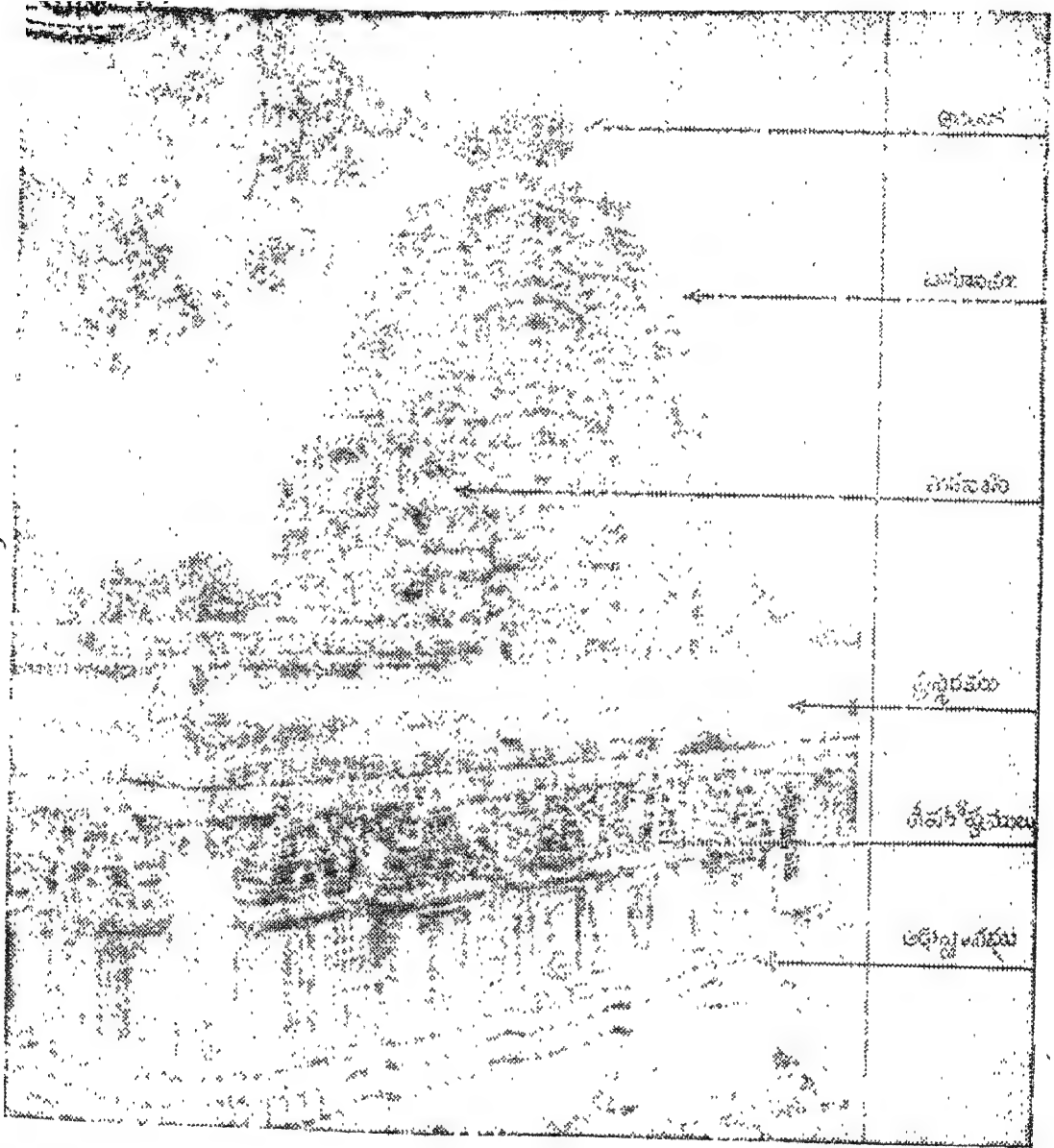
కన్యాంతం హిమాచలాత్ ||

తస్మాత్తస్మాత్ క్రియాధాతి

యక్త సత్య తమోరజః |

నాగరంద్రవిడంచైవ

వేసరస్సర్వదేశికం ||

ఆలయభాగములు లింగభేదములతో వివరింపబడి యున్నవి.¹⁴ నిర్మాణమునకు వినియోగింపబడు పదార్థ భేదమునుబట్టి, సుధ, మిశ్ర, సంకీర్ణములనియూ విభజింపబడియున్నది. ఈ గ్రంథపటలములయందు 'భూపరిగ్రహవిధి' (Selection of the site), శంకు స్థాపనవిధి, మాన్ పకరణవిధి (Measurements), దండకావిధి (Doors and windows), గర్భస్థాపనము (Foundations), శాలా లక్షణ విధానము (Halls) లాంగలమాలికావిధి (Details of malika build-

ings), ఉపసీకవిధి, పాదమానవిధి (Pillars) ప్రసార విధి (Entablatures) శిఖరలక్షణవిధి, ప్రతిమాలక్షణవిధి, మండలస్థాపనవిధి, గోపురస్థాపనవిధి, ప్రాకారలక్షణవిధి మొదలగు ప్రకరణములు గలవు

14. కులం మనుకరం జంఘం

కపోతం శిఖరం గలం

ఉద్వేంద్వామలసారేణ

అన్వవర్గః కుంభశాలయత్

ప్రాచీనాంధ్రదేశములోని దేవాలయములు, వాస్తువిశేషములు

గన్నమాచార్యుడు వ్రాసిన 'మయమతము' నందు, 'శిల్పశాస్త్రము'నందు దేవాలయ వాస్తును గురించి 36 పటములున్నవి 15 దీనియందు భూపరిక్ష, మానోపకరణ, పాదదేళావిన్యాస (site plans) గర్భవిన్యాస విధానములు, ఉపపీఠ విధానము, అధిష్ఠానవిధానము, ప్రస్తర ప్రకరణము, పాదప్రమాణము ద్రవ్యవిధానము (columns etc), మండప విధానము, గోపుర విధానము, ద్వార విధానము, ప్రతిమా లక్షణ విధానము మొదలగునవి గలవు.

కొత్తపుడు వ్రాసిన అంశుమభేదగమము నందు 15 పటములున్నవి. వీనియందు ఉపపీఠ విధానము, స్తంభలక్షణ, నీచిక లక్షణ, రూపకలక్షణములు (Perforated windows), తోరణలక్షణ, ద్వార లక్షణ, ప్రస్తర లక్షణ, శిఖర లక్షణ, నాళికలక్షణ, మానోపకరణ లక్షణ, ప్రాకార లక్షణ, గోపుర లక్షణములు మొదలగునవి యున్నవి.

'విశ్వకర్మ శిల్పము'నందు 13 పటములున్నవి. వీనిలో భూమిలక్షణము, స్తంభప్రమాణము, ప్రాసాదవిధానము, పీఠికలక్షణము ద్వారలక్షణము, ప్రతిమా నిర్మాణ ప్రమాణములు గలవు.

శ్రీకుమారుడు వ్రాసిన 'శిల్పరత్నము'నందు 46 భాగములున్నవి. వీనియందు, భూమిలక్షణము, పదవిన్యాస (site plans) గర్భవిన్యాస, ప్రాసాద లక్షణములు, అధిష్ఠానములు, భిత్తి (Walls) ద్వారములు, రూపక, వంజరములు (Niches) కుంభ లతా, ప్రస్తర, శిఖరవాళిక, మండపములు, గోపురములు, చిత్రలక్షణములు (Paints) మొదలగునవి గలవు.

భోజరాజు వ్రాసిన 'నమరాంగణ మాత్రధార' యందు 83 భాగము లున్నవి.¹⁶ వీనియందు స్థానకుల (Qualifications of architects) యర్హతలు, భూపరిక్ష, పాస్తలక్షణ (scheme of measure-

ments), మండపలక్షణములు, వాస్తుత్రయ విన్యాసములు (site plans), వేదిలక్షణములు, ప్రాసాద లక్షణములు, ప్రాసాదప్రాసాదలక్షణములు, జగతి లక్షణములు (Plinths) చిత్రదేశ (paintings) శిల్ప లక్షణములు మొదలగునవి గలవు.

'మానసిర'యందు పైన ఆగమములలో చెప్పబడినవన్నీయూ క్రోడీకరించుచున్నవి. ఇవియును గాక, 'మానసోల్లాస' 'అపరూపిత్వచ్ఛ' 'బ్రహ్మహిత' మొదలగు గ్రంథములయందు దేవాలయ వాస్తువిశేషము లెన్నియో లెలుసుకొనవచ్చును.

3

దేవాలయమనగా వేమి, దీని నిర్మాణములోని ఉద్దేశ్యము లేమి యన్న ప్రస్థానకు పై సుదాహరించిన గ్రంథములయందును, వేదపురాణాది గ్రంథములయందును ఎంతో విపులముగా వ్రాసియున్నది. దేవాలయ నిర్మాణము ముఖ్యముగా వైదికయూప స్తంభ సంకేతమువీరూద యాధారపడియున్నది.¹⁷ యూపమే దేవాలయస్తంభము. యూపబద్ధమై యాగాగ్నియందు అర్చింపబడినపుడు ఆందలి జీవుడు శాశ్వతకీర్తితో దేవత్యమును పొందుచున్నాడు. ఇతడే హిరణ్యగర్భుడు. దేవాలయస్తంభము, హిరణ్యగర్భుని స్థావరము. సోపానములు, ప్రాసాదములు, ఆవరణ

15. 'మయమతే' వ్రాయబడిన ముఖ్య గ్రంథము 'మయమతము'. దీని మూలమునుండి కొంత శ్రీ గణపతిశాస్త్రిగారు తమిళ తర్జుమాతో ప్రచురించిరి. ఇవిగాక, 1. 'మయమతశిల్పశాస్త్ర విధానం' 2. 'మయశిల్ప సటీక' 3. 'మయశిల్ప' యను 3 గ్రంథములు గలవు. మయమతశిల్పశాస్త్ర విధానమునకు, గన్నమాచార్యులు వ్రాసిన తెలుగు వ్యాఖ్యానము గలదు,

16. ఇది 2 భాగములుగ శ్రీ గణపతిశాస్త్రి గారిచే Baroda Gaikwad series లో ప్రచురింపబడినది.

17. The Art of India : page 18-19

ములు, మండపములు, స్తంభములచే నిర్మింపబడి యుండుటవలన ఇవి యన్నియుగా యోగస్తంభ చిహ్నములు. అనేకరకములైన కట్టడములన్నియు విశ్వవరిమాణ నిర్దేశకములు. దేవాలయ శిఖరము నందలి కలశబిందువు సూక్ష్మవరిమాణ నిర్దేశకము. కావున ఈ విశ్వసూక్ష్మవరిమాణములు హిరణ్యగర్భుని ఆద్యంతములు¹⁸

‘ఈశాన శివగురుదేవపద్ధతి’యందు దుదాహరించి నట్లుగ, దేవాలయము దారు పాషాణ మృణ్మయము. ఇవన్నియుగా శివశక్తిస్వరూపములు. దేవాలయమే మూర్తిభవించిన శివస్వరూపము. ఇందువలన మొదట దేవాలయమును పూజింపవలెనని వ్రాసియున్నది.¹⁹

దేవాలయమనగా దేవునియొక్క బాహ్యస్వరూపము.²⁰ దీనినిబట్టియే ‘దేవాయతన’మనియూ, దేవ గృహమనియూ మొదలగు నామములతో వ్యవహరింపబడుచున్నది. ఆలయప్రసత్తిలేనిదే ఎంత శక్తిమంతమయిన లింగమునకుగాని, విగ్రహమునకుగాని ప్రాముఖ్యములేదు. గర్భగృహములు, తలచ్ఛందములు, ఉపరితలములు, మొదలగు ఆలయాంగములన్నియు హిరణ్యగర్భుని శరీరభాగములు. వీని నిర్మాణ పరిమాణములు విశ్వకర్మయొక్క బుద్ధివైభవమునకు అనుగుణముగా సృష్టింపబడుచున్నవి. విశ్వకర్మ దేవుని సుందరరూపమును తన కల్పనాశక్తిచే ప్రతిరూపమును సృష్టించి తన్మయత్వమును పొందుచున్నాడు. బాహ్యదృష్టితో భక్తులు పడర్పించి దేవస్వరూపమును తెలుసుకొనుచున్నారు.

దేవాలయ మొక పర్వతము.²¹ ఇది భూమి యందు దేవత్వమును నిర్దేశించు ఒక మహోన్నత యూపము. పర్వతవస్యములయందు సింహాదిమృగములు; దేవాలయాధిష్ఠానమున అనేకరకములుగా అశ్వధర, గజధర, నరధర మొదలగు హిరణ్యములతో నిర్మింపబడియున్నది. పర్వతగర్భరము హిరణ్యగర్భాండ చిహ్నతము. ఇది అంధకారబంధురమగు దేవాలయ గర్భగృహమును బోలియుండును. దేవాలయమూర్తి ఒక

పర్వతశృంగము. ఇది అస్పరో, యక్షగంధర్వాది దేవగణములయొక్క స్థావరము.²²

తెరుచుకొనుట గర్భద్వారముయొక్క స్వభావము.²³ దీనిద్వారా భక్తుడు గృహములోనికి ప్రవేశించును. ద్వారశాఖలమీద చిత్రపటదీన ద్వారపాలకులు గదా, ఖడ్గాది, ఆయుధములచే జనులకు దైవభీతిని కల్పించి వారి మనస్సులయందు మాలిన్యమును దూరీకరించి భక్తిని ప్రబోధించుచున్నారు. లలాటముననున్న గజలక్ష్మి పార్శ్వములయందు ఎత్తబడిన పూర్ణఘటములలోని జలములచే పవిత్రముజేసి భక్తులకు ఆయురారది ఐశ్వర్యములను ప్రసాదించుచున్నది.²⁴ భక్తుడు ఆలయగర్భరమున నిలిచి అంధకారములో నుండు మహిమచే దేవుని ధ్యానింపగల్గుచున్నాడు. సూర్యతేజస్సు దేవాలయమూర్తియొక్క బిందువుమీద పడినప్పుడు అంధకారమువిచ్ఛిన్నమై భక్తుడు దేవుని పాక్షాత్కరించుకొనగలుగుచున్నాడు. గర్భాశయమున నుండు శిశువువలె బహిర్గతుడై తిరిగి లోకికవ్యవహారములయందు నిమగ్ను డగుచున్నాడు.

‘ఈశాన శివ గురు దేవపద్ధతి’యందు గ్రంథములోనున్న²⁵ ‘శిఖరస్యతు భేదేన సర్వేషాం భేదముచ్యతే’ యను మాక్తినుండి ఏవభేదములైనను

18. Art of India page 24.

19. ఈశాన శివగురుదేవపద్ధతి. III. XII. 16.

20. Vayupurana. CXXX. 32.

21. Brihat Samhita: LV. 17; రామాయణము : 4. 33. 8.

22. Stella Kramrisch: The Hindu Temple. Page 182.

23. Satapatha Brahmana : LV. 14.

24. లక్ష్మీర్పివైశ్ణవశ్చైత్యైః మణిగణాభిశ్చైః స్థాపితైర్దేవకుంభైః—శ్రీమాకృతము చూడుడు.

25. మనుస్మృతి; 1. 5; Stella Kramrich: The Hindu Temple. page 184-5.

26. 3. 8. 42.

శిఖరభేదమువలన తెలిసికొనవచ్చును. శిఖరము పై మదాహరించిన తి రకములతోను, అనేకభూముల తోను, సోపానములతోను, మేరు, మందర, కైలాస ములను బోలుచూ మోక్షాద్ధియైన సాధకునకు మానసమునందు మార్గదర్శనిగా యుండును²⁷ సోపానతలముమీద నమర్చిన 'ఆమలకము' మాలి న్యమును పోగొట్టు ఒక సాంకేతికశిల²⁸. దీని యాకారము ఉసిరికాయవలె నుండుటవలన ఇది 'ఆమలక' మనియు గూడ పిలువబడుచున్నది. శిఖరసూపి బిందువే, హిరణ్యగర్భుని లేక ప్రాసాదపురుషుని సూక్ష్మస్థావరము. దీనియందుండు రంధ్రమునుండి మధ్యాహ్నము సూర్యరశ్మి పడి అంధకారనిబిడీకృతమైన దేవుని దృష్టస్వరూపమును భక్తులు దర్శింపగలుగు చున్నారు దేవాలయ ఆవరణపు గోడలమీద బాహ్యదృష్టి నాకర్షించు శ్లోకోష్ఠములలోనూ, దేవతామూర్తులు, దిక్పాలకులు, ప్రతిహారులు, శార్దూల ద్వీపాదీ చిత్రములు, మిథునములు మొదలగునవి దేవునకు పరివార గణము. మిథునములు మోక్ష సంకేతములు. ఇవి ప్రకృతి పురుషుల కలయికకు నిర్దేశించుచు, వాంఛా వేదనారహితమైన అప్రమత్తతకు చిహ్నములుగా నుండుచున్నవి.²⁹

4.

ఇక పురాతత్వశాస్త్రరీత్యా కొన్ని ప్రాచీన దేవాలయముల నిర్మాణపు పదాతిని పరిశీలించి, వాటి యందుండు భాగములు వాస్తుగ్రంథములయం బేవిధముగ ఉదాహరించబడి యున్నదో విచారితము. పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా ఏలూరు శివారునకు చెందిన గుంటుపల్లికొండయందు కొన్ని గుహాలయములు గలవు.³⁰ వీని యాకారము చూడగావే గుహపు నాదాను బోలియుండును. కాని జాగరత్తగ పరిశీలించి జూచిన ఆదిమ నివాసులు ఉపయోగించు ఒక గుడిశె యొక్క ద్వారమువలె కన్పించును. ఇవి ఆంధ్రదేశము నందు ప్రప్రథమముగా త్రవ్వించబడిన గుహాలని చెప్పవలెను. వీని లోపల గుండ్రటి స్తూపములు, చెత్తగృహములు మొదలగు బౌద్ధ కట్టడములు

గలవు. కాని యిచ్చటయున్న శిలాశాసనములవలన జైన సంప్రదాయంకూడా ఈ గుహాలయందుండి యుండవలెనని పూహించవచ్చును. ఈ మధ్య బయట పడిన శాసనములో 'చూలగోమ' యను కలింగధిపతి యైన మేఘవాహనుని లేఖకునదే, ఒక మండపము దాననిాయబడెను అని వ్రాసియున్నది.³¹ మరియొక చోట సుయష్ణనాథుడను నొక ఆచార్యుని శిష్యురాలగు 'సానాధ'వే పెట్టు కట్టించబడెను అని వ్రాసి యున్నది.³² ఈ సుయష్ణనాథుడను నెలడు జైనాచార్యుడు అయివుండవచ్చునని కొందరిఅభిప్రాయము.

గుంటుపల్లి గుహాలలో జైనశిలాశాసనములు యుండుటవలన అవి క్రీ. పూ. 1 వ శతాబ్దమునకు చెందినవని చెప్పవచ్చును.³³ వీనియందు బౌద్ధ స్తూపములు, చెత్తగృహములు, బుద్ధవిగ్రహములు యుగడుటవలన ద్వాత వచ్చిన బౌద్ధులు వారికి కావలసినరీతిగ మార్పులు చేసికొనియుండవచ్చును.

గుంటుపల్లి గుహాలను బోలియుండు గుహాలయ ములకు 'లయనము'లని 'నమరాంగణమూతధార'

27. Brihat Samhita LV. 17.

28. Samarangana Sutradhara LVI. 49. 154.

29. యద్యథాప్రియాస్త్రియా సంపరిష్వ క్త న బాహ్యంకించి న్న వేదనాన్తరం—

బృహదారణ్యక ఉపనిషత్ : 4. 3. 21.

30. Annual Report : Archaeological Department, Southern Circle 1916-1917. Page. 30.

31. Dr. R. Subramanyam : The Guntupally Brahmi Inscription of Kharvela P-2.

32. Annual Report 1916-17 చూడు పే. 35.

33. Dr. R. Subrahmanyam : The Guntupally Brahmi Inscription of Kharvela P. 6.

యనుగ్రంథమునందు వ్రాసియున్నది.³⁴ పీనియందు విమానముల³⁵వలె కనిపించు 'శ్రేణి'లు లేవు. అయిన ములకు ప్రతీక ప్రత్యేక (gateway), 'విటంకములు', (cornice) 'కప్తాత, పాలికలు', (Facade and doors), 'భ్రమరము' (Circumambulatory passage) 'గవాక్షములు' యుండవలెను.

తరువాత కృష్ణానదిలోయలో ఇక్ష్వాకుల రాజధానియైన విజయపురియందు రెండు రకములైన దేవాలయములు కట్టినట్లుగా నాగార్జునకొండలోని త్రవ్వకములవలన తెలియుచున్నది. కృష్ణానది యొడ్డున L ఆకారముగనుండు ఒక ఆలయ లవణేషములలోని రాతిస్తంభములందు 'కార్తికేయ (ప్రాసాదము)' మూడవ ఇక్ష్వాకురాజగు విహవల చాంత మూలుచే ఆయన రాజ్యమునకువచ్చిన 11వ సంవత్సరమున (క్రీ. శ. 294 లో) నెలకొల్పబడినట్లు వ్రాసియున్నది.³⁶ ఈ దేవాలయము ఎత్తైన సోపానములతోను, రాతిస్తంభములతోను నిర్మింపబడినది. ఇది దీర్ఘచతురస్రాకారములోనుండు రెండు మండపములను కలిపినట్లుగా అచ్చటి యవశేషములనుబట్టి తెలియుచున్నది.

ఇదే రాజు తాను రాజ్యమునకువచ్చిన 16 వ సంవత్సరమున (క్రీ. శ. 299 లో) పై దేవాలయమునకు కొంచెము తూర్పుగా గజపుష్పాకృతిలో చుట్టూ గోడలతో మూసినవెయ్యకుండా రాతిమండపము స్తంభములమీద నొక కట్టడమును కట్టెను. ఇది పుష్ప భద్రస్వామి యాలయమని, అష్టకోణాకృతిలోనున్న ఒక వడిపోయిన ధ్వజస్తంభమున, 'ధర్మవలం భగవతః పుష్పభద్రస్వామినః దేవకులంకాదితం, ధ్వజస్తంభః ప్రతిష్ఠాపితః'³⁷ అని వ్రాసియున్నది.

పై నుదాహరించిన రెంటిలోనూ, ఒక దానికి 'ప్రాసాదము'నియు, మరియొక దానికి దేవకుల మనియు లిఖిత పూర్వకముగ పేరులుండి వేరువేరు నమూనాలలో కట్టబడి యున్నట్లు తెలుచున్నది. కొన్ని వాస్తు శాస్త్ర గ్రంథముల ప్రకారము నమూనాలు వేర్వేరువచ్చినట్టి, ఆయా ప్రదేశ ఆచారములనుబట్టి దేవా

లయము లనేక రకములుగ పిలువబడుచున్నవి. మయ మతమునందు దేవాలయమునకు విమానము, భవనము, హర్మ్యము, సౌధము, ధామము, నికేతనము, ప్రాసాదము, సదనము, సద్మము, గేహము, ఆవాళకము, గృహము, ఆలయము, నిలయము, వాసము, ఆస్పదము, వాస్తు వాస్తుకి, క్షేత్రము, ఆయనము, వేశ్యము, మండరము, ధీవ్యకము, వడము, అయము, క్షయము, ఆగారము, ఉదాసితము, స్థానము, అను 29 పేళ్లు వ్రాసి యున్నవి.³⁸ కాశ్యపశిల్పమునందు ప్రాసాదము, సదనము, సద్మము, హర్మ్యము, ధామము, నికేతనము, మండరము, భవనము, వాసగేహము, దివ్యచిమానము అశ్రయము, ఆస్పదము, ఆధారము, ఆధారప్రతిధివ్యము నను పేళ్లున్నవి.³⁹ సమరాంగణసూత్రధారము నందు, మయమతమునందొచ్చిన 24 పేళ్లుగాక, సంక్రయము, శరణము, జోక్యము, ప్రతిశ్రయము, యనునవి యున్నవి. ఇవన్నియూ దేవాలయములని చెప్పి యున్నప్పటికీ, ప్రాసాద లక్షణములు, విమాన లక్షణములు, మండపములనియు, వేరువేరు శీర్షికలలో వ్రాసి యుండుటవలన వీని నమూనాలు ఒకటి కావని తెలుచున్నది. (నాగార్జునకొండలో ఇక్ష్వాకుల రాజ్యము క్షీణించిన తర్వాత, బృహత్పలాయనులు, పూర్వవల్లపులు, విష్ణుకుండినులు, శాలంకాయనులు మొదలగువారు 200 సంవత్సరములు విడివిడిగా ఆంధ్రప్రాంతముల నేరిరి. ఈ కాలమున గుంటూరు జిల్లా సర్పారావుపేటశివారునకు చెందిన చేజెర్ల యను గ్రామమునందు మరొక గజపుష్పాకృతిగల దేవాలయము వెలిసినది. ఇది కపోతేశ్వర యనుపేరుగల

34. Samarangana Sutradhara; LIX 236—237.

35. Epigraphica Indica Vol.No. XXIII. No. 27. P. 148.

36. Epigraphica Indica. Vol, XXXIV. No. 4 P 19.

37. XXIX. 10—12.

38. XXI. I.

ప్రాచీనాంధ్రదేశముతోని దేవాలయములు, వాస్తువిశేషములు

శివాలయము. 40 దీని నమూనా పుష్పభద్రస్వామి దేవాలయమునకే కన్పించును. కాని యిది స్తంభముల మీద కట్టిన మండపమువలెగాక, గోడలతో మూసివేయబడిన ఆలయము. గోడలపై కప్పు వర్షమునకు నీరు నిలువకుండుగ ఉబ్బెత్తుగనుండు (barrel vaulted) కట్టడము. ఇప్పుడు మనకు కనుసించు దేవాలయమునందు ఎన్నో మార్పులుండి యుండవచ్చునుగాక, అసలు నమూనాలో ఏ మార్పు లేదని చెప్పవచ్చును. ఇదియునుగక దేవాలయ ఆవరణము నందు బౌద్ధ లవణము లెన్నియో దొరికినవి. ఇందువలన పురాతత్వశాఖ నివేదిక ప్రకారం ఈ దేవాలయము వస్తుతః బౌద్ధదేవాలయమనియూ, బౌద్ధ మత క్షీణదశలో (క్రీ. శ. 7, 8 శతాబ్దములలో) శివాలయముగ మార్చబడినదియని ప్రాచీయున్నది 40

గజపుష్పాకృతిగల దేవాలయములకు, విమానము ప్రాసాదములనిగూడ పర్యాయపదములు గలవు. 41 వీనియందు, ప్రస్తరము, గ్రీవము, వర్గమూలము, వేదిక అను భాగములు గలవు. 42.

ప్రస్తరమునకాగి పై కప్పునూ చుట్టుగోడను కలుపు దూలములు (entablatures). గ్రీవమునకా కప్పుపైన కంకణమువలెనున్న భాగము. వర్గమూల వేదికలు; పునాదులు, వాటిపై నుండు యథిష్ఠానము మొదలగునవి.

తరువాత విషయవాడ మొర్రాజపురములోని గుహాలయములు దీర్ఘచతురస్ర - చతురస్రాకారములలో స్తంభములతో నిర్మాణము గావించబడ్డవి. ఇవియును వాస్తురీత్యా 'లయనము'లని చెప్పవలెను. వీనికి ప్రవేశ - ప్రతోలి (entrance gateway), గోడలను కప్పును కలుపు వితంక - కపోత - పాలిక, భ్రమరయను ప్రాకారము, ప్రాగ్గోనము (Front Porch) మొదలగు భాగములు గలవు.

పల్లవులకు, చాళుక్యులకు (క్రీ. శ. 4, 5 శతాబ్దములయందు) దక్షిణావధి వాయవ్యమునకు హొరయుద్దములు బరిగెను. వీరిలో చాళుక్యులు విజయమును సాధించిరి కాని పల్లవులు దక్షిణదేశ

మందుండియే ప్రాచీన ఆంధ్రదేశమునకువెచ్చిరి కాన్పి ఆలయనిర్మాణ సాంప్రదాయములను కొత్తపద్ధతిలో ప్రవేశపెట్టిరి. వీరు ప్రవళముగా బృహచ్చలంను గుహాలయపద్ధతిలోచేసి కొన్నిచిత్రమైన లయములను తయారుజేసిరి. వీనికి 'రథము'లని పేరిడిరి 44 ఇవి ఆలయమునకు అనుగుణముగనుండు పెద్దరాతిని పరిశీలించి, ఎంత వైశాల్యము కావలెనో చూచుకొని, దానిని అడ్డునిలుపుగీతలతో చిన్నచిన్న సమచతురస్రములుగ విభజించుకొనెడివారు. ఆయపుగోడలనూ, స్తంభములనూ చెక్కవలెననిచోటునున్న సమచతురస్రములనుమాత్రమే వదలి, పై కప్పు వచ్చు నట్లుగ రాతిని తొల్పెడివారు.

ప్రవేశమునకు ఎదురుగనుండు గోడకు ఏ దేవునకు ఆలయ ముద్దేశించబడెనో ఆ రాతియందు ఒక గదివలె తొలిచి, ఆయా లక్షణములుగల దేవుని దాని

39. Annual Report of Archaeological Department: పటము 1 చూచుడు. Southern circle 1917-1918 Page 33:

40: Ibid—P—35.

41. జాత్యా భేదకైర్యుక్తం

విమానం సంపదా స్వరం

కామికాగమము. LV. 131.

42. ప్రాసాదం భూషణం వక్ష్యే

శ్రూయతం ద్వివస్తమాః!

ప్యాత్ పాద ప్రస్తరం గ్రీవ

వర్గేమూలేతు వేదికా!

43. కామికాగమమునందు ప్రస్తరవిధిలో, పాద, గరి, మమారములను భాగములు గూడ పర్ణింపబడెను.

హీనాధికంతు చాంగనాం ప్రస్తరస్య ద్వికోత్తమః!

పాదాంగనాం తథాకూర్వాత్ గణాంగేన మసూరతే ||

XXNVI 47.

44. టి. వి. జి శాస్త్రి: 'పంక్రహాంధ్ర జ్ఞానకోశము' 6. P. 637.

యందు చెక్కిడివారు. గదికి యిరువైపుల పార్శ్వ ములందు ద్వారపాలకులను గదాయుధములతో స్పృశించెడివారు. ప్రవథము పల్లవసప్తపత్రులెట్లు గుహలయములను ప్రవృత్తి మహాబలిపురమున నున్న రామానుజస్వామి మండపమెదురుగనున్న ఒక పెద్ద రాతిబండమిది చూడవచ్చును.⁴⁵

పై నువాహరించిన రీతిగ పల్లవులు కొన్ని రథములు గొప్పస్థాకృతిలోనుండుననియు, దీర్ఘచతురస్ర - - సమచతురస్రములగునవియునగు రథములు స్పృశించిరి. మొదటిరథమునకు చెందిన రథములు భీమ సహదేవ రథములు. వీరియందు క్రిందిభాగము దీర్ఘచతురస్రపాకారముగనుండి పైన గజపృష్ఠాకృతిలోనుండు కన్యగలదు ఇందువలన ఈ రథములయందు, రెండు పద్మతులనూ మిళితముజేసి బృహచ్చిలయందు చూపించుట విశేషము⁴⁶. ధర్మరాజు⁴⁷, అర్జున, ద్రౌపది⁴⁸ రథములు రెండవ రథమునకు చెందినవి. ఈ రథముల (ద్రౌపది రథముకప్ప) పై కన్య దేవునూరేగించు రథముల పై కన్యను బోలి యుండును. దీనిని విమానమందురు. ఇది మెట్లు మెట్లుగనుండి పైకిపోయిన కొద్దీ ఒక దానికంటె ఒకటి చిన్నదై, పైన ఆమలకశిల, కలశమును గలిగియుండును. ద్రౌపది రథము ఆడ బరములేని ఒక ఎవావిజాతివారి గుడిశవలె కన్పించును.

5

దక్షిణాపథమునందు చాళుక్యరాజులు కట్టించిన దేవాలయములు మనకు బాహుళ్యముగా యిప్పుడు కనుపించు దేవాలయము లన్నిటికీ మూలాధారములని చెప్పవలెను. వీరు అనాదిగా వాడుకలోనున్న యుగలతోను, పల్లవులు ఉపయోగించిన బృహచ్చిలతోను గాక, శిలలనే కావలసిన ప్రమాణమునకు చెక్కి శిలాలయములను తయారుజేసిరి. వీని నమూనాలు, గజ పృష్ఠాకృతిలోను, దీర్ఘ సమచతురస్రాకృతులలోను, లయపద్మతులలోనూ ప్రయత్నించి, చివరకు ఎచట నైననూ నిర్మాణించుటకు వీలగునట్లుగ శిలాలయ నిర్మాణములను ప్రవేశజెట్టిరి.

ఈ శిలాలయములు చాళుక్యులు 'మలప్రభ' నదీప్రాంతమున 'బహా' శి' బాదామి యను ప్రదేశముల యందును, తుంగభద్రానదీతీరమున యలంపురము నందునూ నిర్మించిరి. ఐహో శైవులందున్న ఆలయము లలో అతీత్రాచీనమైనది, 'లడ్ ఖాన్' దేవాలయము.⁴⁹ దీనిని చాళుక్యసప్తతులు సమచతురస్రములలో స్పృశించిరి. ఇది తూర్పుముఖము గలిగినది దీని యధిష్ఠానమునందు ఎక్కువ ఆడలబరము లేకపోయినా, క్రింద రెండు 'జెల్లు'వలెనుండు పోరములతోను, పైన కక్షివలెనుండు రాతికట్టు కలిగియున్నది. ప్రవేశ మునతప్ప మూడువైపుల రాతిగోడలలో ద్వారములు లేవు. ఆవరణపు గోడలయందు చిల్లులుచిల్లులుగ నుండు రాతిగవాక్షములును, అక్కడక్కడ దేవతా మూర్తులకు వినియోగపడు కోష్ఠములును గలవు. ఆలయప్రవేశమునకు ముందు ఒక ముఖమండపము గలదు. ఇది స్తంభములతో నిర్మాణము గావించ బడ్డది. స్తంభములను 'మిథున' శిల్పములతో యలంకరించిరి. ఆలయములోపల స్తంభములతో నిర్మించిన మరొక మండపము గలదు. దీనిమధ్యలో ఒక చిన్న నందిమండపమున్నది ద్వారమున కెదురుగ వశ్చిమవైపు గోడ నానుకొని ఒక చిన్న గది కలదు. ఇది గర్భ గృహము. ఆలయపు కన్య పెద్ద పెద్ద బండలతో ఒక దానిమీద నొకటి ఎత్తుగ నమర్చి వర్షము జారిపోవుటకు వీలుగ నిర్మింపబడెను. దీనికి పైన శిఖరమేమియును లేదు.

45. K R, Srinivasan - Cave temple of the Pallavas- Pl. I.

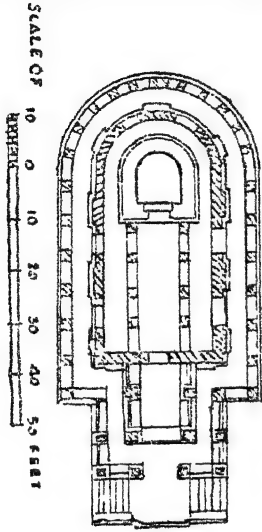
46. Memoirs of the Archaeologica Survey of India. Vol. 33, Pl XX.

47. Ibid. Pl XII.

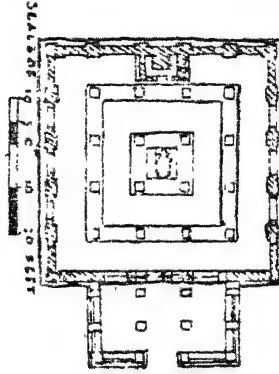
48. Ibid Pl. X.

49. దీని నిర్మాణ విశేషములు దెలుక రేఖాచిత్రమును జూడుడు ఇది శ్రీ బి. నాగభూషణ రావుచే గీయబడినది

PLAN OF DURGA TEMPLE, AIHOLE

LADH KHAN TEMPLE, AIHOLE

రేఖా చిత్రము

ఐహోళే యందు నిర్మించిన మరొక ప్రాచీన ఆలయం దుర్గాలయం⁵⁰. ఇది గజప్రస్థాకృతిలో నున్నది. ఇచ్చట కేవలము చేజర్ల కపోతేశ్వరాలయంవలె గాక ఒక ఉన్నతమైన యధిష్ఠానము గలదు. దానిపైన స్తంభములతో గజప్రస్థాకృతితో నిర్మించిన ఒక మండపము గలదు. లోపలవంపువద్ద ఒక చిన్న గదివలెనున్నది. ఇది గర్భగృహము. దీని వెనుక ఒక సన్నని ప్రదక్షిణమార్గము గలదు. గోడలలో చిల్లులుచిల్లులుగనుండు గవాక్షములు, దేవకోష్ఠములు మొదలగునవి గలవు. దేవకోష్ఠములయందు దేవతామూర్తులు, కుబ్జులు⁵¹ (dwarfs), యక్షములు మొదలగునవి గలవు. గర్భాలయమునకు పైన రథశిఖరమువలెనుండు విమానము గలదు. దాని దీనియందు పవిత్రము, ఆలయములోనుండు పవిత్ర

మునకు ఎంతో తేడా కనపించుచున్నది. ఇందువలన పై విమానము తర్వాత నిర్మింపబడ్డట్టుగా లేదు చున్నది.

ఐహోళ దేవాలయములకన్న కొత్తమూర్పులతో కట్టినవి ఆలంపురములోని నవబ్రహ్మ దేవాలయములు, వీనియందు దుర్గా, లక్ష్మీ, లక్ష్మీనారాయణ ఆలయముల విశేషము

50. దీని నిర్మాణ విశేషములు దెల్పు రేఖా చిత్రమును చూడుడు.

51. దేవాలయ నిర్మాణమునందు 'కుబ్జు'లను సృష్టించుట ఎంతో విశేషమైనది. దీనికి 'Dwarf in the Indian Sculpture' by T. V. G. Sastri, (Arts Asiatiques) Paris—1956 చూడుడు.

లను మిళితము జేసి కట్టిరి. అడ్‌భాన్‌లోనలె, దుర్గ దేవాలయములోని ఆవరణ స్తంభమండపమునకు బదులు చుట్టునూ గోడకట్టి గజపుష్పి కృతిగ నుండుచోట రెండు లంబకోణములుగ వంచి, మామూలు దీర్ఘచతురస్రమువలె జేసిరి. వెనుకనుండు ప్రదక్షిణమార్గ మటులనే యుంచిరి. అడ్‌భాన్ దేవాలయమునందు పైకప్పు అమర్చిన కీటిగ లోపల రెండువరుసలుగల స్తంభముల మీద కప్పు నమర్చిరి. ఆవరణపుగోడలయందు దేవ కోష్ఠములు, చిల్లలుచిల్లలుగనుండు గవాక్షములు, వాటికి చిన్నమండపము మొదలగునవి గలవు. ఇవియునుగాక పీనియందు రథశిఖరమునుబోలు విమానమున్నది. విమానపు పైభాగమున 'అమలక శిల', మికాయపొట్లమువలెనుండు కలశము వున్నది.

6

దేవాలయ భాగములను⁵² వాస్తుశిల్ప రెండు పద్ధతులుగ పరీక్షించవలెను. (1) బాహ్యముగ క్రింది నుండి పైభాగమువరకు (vertical). (2) లోపల నుండి బైటవరకు (horizontal). మొదటి పద్ధతి లోని భాగములకు ముఖ్యముగా షడ్వర్గములనిపేరు. ఇవి (1) అధిష్ఠానము (2) పాదము లేక స్తంభము (column) (3) ప్రవక్తరము (entablature) (4) కర్ణము (పార్శ్వభాగములు) (5) శిఖరము (6) స్థూపి. . .

1. అధిష్ఠానములోని భాగములు : ఉపవీణము, కుముదము, చణ్డము, పద్మకంపము మొదలగునవి.

2. పాదము లేక స్తంభములోని భాగములు : పంజరము, ఝాలకము మొదలగునవి. కామికాగమము నందు పీనికి బహునామములు గలవు. (1) స్థాణువు (2) స్థూణము (3) జంఘము (4) చరణాంఘ్రి (5) కంపము (6) లిప్యము (7) అభిధానకము.

3. ప్రవక్తరము (entablature)—మానసారథో ఉదాహరించినట్లుగ 9 విధములు⁵³. వీని

యందుండు భాగములు, ఉత్తర (fillet), వాజన (fillet), వల్లి (roof)..... మొదలగునవి.

4. కరము : ఇది సుప్రభేదాగమమునందు ప్రవక్తరముమీదనుండుభాగమని వ్రాసియున్నది.⁵⁴

5. శిఖరము : కామికాగమమునందు⁵⁵ కూట శాల, పంజరము, తిలకము, క్షుద్రనాశి, తోరణము, బ్రహ్మద్వారము, పతాకము, అను భాగములు గలవు.

6. కలశము : మానసార యందు విమానము నకు పైభాగమని వ్రాసియున్నది.

దేవాలయములోని లోపలిభాగములు ముఖ్యముగా (1) గర్భగృహము (2) అంతరాళము (3) సభామండపము (4) ముఖమండపము.

గర్భగృహమునందుగర్భస్థాన (foundations) గర్భము, అనగా మూలవిరాట్టును స్థాపనచేయు గది, దీనికి సంబంధించిన గోడలు మొదలగునవి గలవు.

52. 34 వ పేజీలోనున్న పటము చూడుడు. ఇది అలంపురములోని విక్రమబహ్మ దేవాలయము. దేవాలయ ముఖ్యభాగములు దానియందు వివరింపబడి యున్నవి.

53. Chap. XVI.

54. ప్రస్తరాత్ ఊర్ధ్వభాగేతు కర్ణ కూట సమాయుతం.

XXX. 30.

55. కూటశాలాన్వితం యాతు పంజరైశ్చ సమన్వితం తిలకక్షుద్రనాసీ తోరణైశ్చ సమన్వితం బ్రహ్మద్వార పతాకద్వై రంగైర్యుక్తం విమానకం.

L. 92-93.

ప్రాచీనాంధ్రదేశములోని దేవాలయములు, వాస్తువిశేషములు

7. అంతరాళము^{ర్} : ఇది గర్భగృహమును కలుపుచూ ముందుండు ఒక చిన్నగది.

సభామండపము : శిక్తులు దేవుని దర్శించుటకు ఉపయోగపడు ఒక పెద్దశాల. ఇది అంతరాళము నామకొని యుండును.

ముఖమండపము : ఇది ప్రవేశద్వారమునకు ముందుండు మండపము.

సామాన్యముగ మనము చూచు దేవాలయములయందు పైన జెప్పిన పద్దతులలోనుండు భాగముల నన్నిటిని చూడవచ్చును. వాస్తుగ్రంథములయందు ఈ భాగములకు వేర్వేరుపేర్లు ఉన్నప్పటికీ పర్యాయపదములుగూడ యుదాహరించుటవలన ఏది ఏ భాగమో

తెలిసికొనుట ముంభము. ప్రస్థారమును దేవాలయ భాగమునకు 'మానసార'యందు కపోతము, మంచము, ప్రచ్ఛాదనము అను పర్యాయపదములు గలవు. ఈ భాగమునకే కప్ప, శిఖరభూమి యని అనేకరకములుగా ఆంగ్లములయందును, అనువాదములయందును వాడుచున్నారు. దేవాలయ భాగములకు క్రొత్తగా వామకరణము చేయడముకన్న వాస్తుగ్రంథములయందుదాహరించిన నామములను వాడుట సమంజసము.

56 మూలపాద విశాలంవా
తత్రిపాద విశాలకం।
ఏతత్ కుంభాఘ్రికం ప్రోక్తం
అంతరాళం చ యోజయేత్॥
మానసార XV. 231-32.

వ్యావహారికంలో వర్తమానం

‘స్ఫూర్తి’

1

‘వ్యావహారికంలో వర్తమానం’ అన్న యీ శీర్షిక చూచేసరికి, ‘లూయన యేదో’ వర్తమానం నడుపుతున్నాడు కాబోలు! దూతగా మేఘాల్ని ఉపయోగిస్తాడో, హంసనే ఉపయోగిస్తాడో, యింకేమన్నా ఉపయోగిస్తాడో! తెలుసుకోవలసిందే! అని నిరీక్షించే పాఠకులకు ప్రప్రథమంగా అసలు విషయం ఉన్న దున్నట్టుగా చెప్పకోదలచుకున్నాను. ఇదేమీ ‘సముఖంలో’ రాయబారంలాంటిదికాదు. నా కలాంటి ఉద్దేశ మేమాత్రమాలేదు. అయితే, ఎవరయినా పాఠకు లలా అనుకోవచ్చు—అనుకునే అవకాశముంది గనుక! వర్తమానం అంటే, అసలు అర్థం ఎలా ఉన్నా, వార్త అనీ, సందేశమనీ కూడా ప్రచారం ప్రచురణగానే ఉంది. అందువల్ల చూచిమాడడం తోనే పాఠకుల్లో ఆ విధంగా అనుకుంటే అది వాళ్ల తప్పుకాదు. అలా అని నా తప్పునుకుంటారేమో! వాదీ కాదు. భాషలో, స్పష్టతలో ఎన్ని చమత్కారాలున్నాయో, అన్నిచమత్కారాలూ ఉన్నాయి. వాటిని చక్కగా గ్రహించి ఆనందించడం మన కర్తవ్యం. మాటలాడగలిగినశక్తి. మాటలను అర్థం చేసుకోగలిగినశక్తి మనకు అబ్బినందుకు మనం చెయ్యగలిగిన, చెయ్యవలసిన పని యిదొక్కటే.

సందేశమంటే గుర్తుకు వచ్చింది. మనం ‘సందేశం’ అనే మాటతోపాటుగా, దానికి పర్యాయంగా ‘వర్తమానం’ అనే మాటను వాడుతుంటే ఉత్తరాది వాళ్లు అవలు సందేశాన్ని తీసుకువెళ్లి తియ్యని తినుబండారం చేసుకు తినేస్తున్నారు. ‘సందేశం’ అనేది ఉత్తరాదిభాషల్లో ఒకరకమైన తీసిపదార్థానికి పేరు.

అందువల్ల ఏ వదాన్యునివా సందర్భాన్నిబట్టి గ్రహించినప్పుడే సరసంగా ఉంటుంది; లేకపోతే వట్టి అసందర్భమైపోతుంది. అందుకే మనవాళ్లు ‘ప్రస్తుత మనుసరామః పాయసం భక్షయామః’ అని అన్నారు; ప్రస్తుతాన్ని ఆనుసరించడం తత్ప్రియులకు పాయసాన్ని జఱుకోవడం ఎంత తృప్తిసీ, ఆనందాన్నీ కలిగిస్తుందో అంత తృప్తిసీ ఆనందాన్నీ కలిగిస్తుందన్నమాట! నిజమే మరి! మరి అప్రస్తుతమే మూడ్లుడుతూఉంటే అసందర్భంగా ఉంటుంది; భరించడానికి శక్యంకాకుండా ఉంటుంది. అయితే అవధానాలలో అప్రస్తుతప్రసంగం అవసరమే కావచ్చు; అక్కడ అది అసందర్భం కాకుండా ససందర్భమే కావచ్చు. అలంకారాలలోమీ అప్రస్తుత ప్రశంస అందమే కావచ్చు. ఇంకెక్కడా అప్రస్తుతాన్ని అంతగా అంగీకరించలేము. అందువల్ల సందర్భాన్ని పురస్కరించుకుని ప్రసంగించడం ప్రస్తుతాన్ని అనుసరించడం. అలా కాకపోతే అసందర్భం. అలాగే పాఠకుడుకాని, శ్రోతకాని సందర్భాన్ని పురస్కరించుకుని అర్థంచేసుకుంటే అందంగా ఉంటుంది; లేక పోతే అసందర్భంగా ఉంటుంది. అందువల్ల ఈ నాలుగు ముక్కలూ ముందుగా చెప్పకోవాలే, ఏ చిక్కులు వస్తాయో అనే అనుమానంతో ముందుగానే చెప్పకుంటున్నాను.

ఇంతకూ ‘వర్తమానం’ అనే యీ మాటను కాలమాచకంగా వాడుతున్నాను. న్యాయంగా చూస్తే కాలం అఖండమైనది; దానిని ముక్కలుచేసి చూడడం ఎంతమాత్రమూ వీలకాదు. ఒక మహాప్రవాహాన్ని ముక్కలుచేసి చూడడం ఎంతకష్టమో, కాలాన్ని

ముక్కలుచేసి చూడడంకూడా అంతే కష్టం. అందుకేకదా 'కాలవాహిని' అని అంటూ ఉండడం! దీనిని వెనక్కి మళ్లించడంగాని, విభాగించడంగాని సాధ్యంకాదు 'అనంతో వై సః'. ఆధ్యాత్మికదృష్టితో చూచి ఏమనుకున్నా, వ్యవహారములు తన దృష్టితో ఆ అనంతత్వాన్ని అందుకోలేదు; అందువల్ల అసలు తత్వాన్ని విభాగించి అర్థం చేసుకోవడానికి ప్రయత్నంచేస్తూ ఉంటుంది. ఆ రకంగా చేసిన ప్రయత్నంవల్లనే భూతకాలమనీ, భవిష్యత్కాలమనీ ఆ రెండింటికీ నడిమివంతెనగా వర్తమానకాలమనీ - మొత్తం మూడు కాలాలను పరిగణించడం జరిగింది. అయితే ఇంకా కొందరు మరింత సూక్ష్మంగా విశ్లేషించారు చేతుకున్నవాళ్ళకు చేసుకున్నంత. మన మంతదూరం పోవద్దు. పైని చెప్పకన్నపేర్లకు ముందు అర్థాన్ని అనగతం చేసుకుందాము.

2

భూతకాలమూ, భవిష్యత్కాలమూ అనే రెండుచోట్లా పూర్వపదాలు 'భూ' అనే ధాతువువల్ల ఏర్పడ్డాయి. 'భూ' అని అంటే 'అగు' అనీ 'జరుగు' అనీ 'పుట్టు' అనీ అర్థాలు చెప్పకోవచ్చు. 'భూతం' అనేది 'భూ' ధాతువువల్ల ఏర్పడిన భూతకాలిక క్రియావ్యవహారం. దీనికి 'అయినది' అనికాని, 'జరిగినది' అనికాని అర్థం చెప్పవచ్చు. అందుచేత పేరే దాని స్వభావాన్ని తెలియజేస్తున్నది. 'భవిష్యత్కాలం' అని అన్నప్పుడు 'జరుగునున్నది' అనే అర్థంలో 'భూ' ధాతువుయొక్క రూపం ఆ విధంగా ఏర్పడింది. 'వర్తమానకాలం' అని అన్నప్పుడు ఇక్కడ 'భూ' ధాతువును వాడడం జరుగలేదు. అదే అర్థంగా 'వృత్' అనే ధాతువును స్వీకరించి, దానికి రూపం దిద్దడం జరిగింది. 'వృత్' అన్నది మూలధాతువు. దీనిపైని కొన్ని ప్రత్యయాలూ, ఆగమాలూ మొదలయినవి చేరుతూ ఉన్నప్పుడు 'వర్' అని పరిణామం చెందుతుంది. ఇది మనకు మరి అంత తెలియని మాటకాదు. ఆంగ్ల భాషలో అడుగడుగునా మనకు కలనవచ్చుతూనే ఉంటుంది. Invert-Convert-

Divert-Revert మొదలయిన క్రియాధాతువుల్లో ఉత్తరభాగంగా ఉన్నది, మనం పైని చెప్పకన్న 'వర్' అనేదే. పూర్వభాగంగా ఉన్న In-con-di-re మొదలయినవాటిని Prefix అనే పేరుతో పిలుస్తారు. ఇవి మన సంస్కృతభాషలో ఉన్న ఉపసర్గలతో సమానంగా పరిచేస్తూ ఉంటాయి. సంస్కృతంలో ఈ 'వర్' అనే ధాతువు వేర్వేరు ఉపసర్గలను చేర్చుకుని వేర్వేరుగా అర్థాలను అందిస్తూ ఉంది. వర్-వివర్-ప్రవర్-సంవర్-అవర్ మొదలయినవి వాటితో కొన్నిరూపాలు. ఇంత దేనికి? 'వద్యం' అనే అర్థంతో ఆంగ్లంలో ఉన్న Verse అన్నపదం మన మితకుముందు చెప్పకన్న Vert అన్నదానికి సంబంధించిందే. మనం ఛందస్సులో చెప్పకునే 'వృత్తం' పూర్తిగా Verse అన్నపదంతో ఉనికినిబట్టి అర్థాన్నిబట్టి కూడా సమానమైన స్థాయిని కలిగిఉందనడంలో ఏమాత్రమూ సందేహం లేదు.

'వర్' అనే యీ రూపంవూడ 'మాన' అనే ప్రత్యయం చేరింది. 'వర్తమానం' అనగా 'అగుచున్నది' అనికాని, 'జరుగుచున్నది' అనికాని అర్థం. అంటే యంతకుముందే ప్రారంభమై యింకా ముగియకొకలాన్ని వర్తమానమని అంటారు.

వర్తమానకాలంలో ఉన్న వాడుకభాషలోని వర్తమానకాలక్రియారూపాన్ని పరిశీలించడమే యీ వ్యాసంలోని విషయం.

3

భాషను రెండు రకాలయిన దృష్టికోణంతో పరిశీలించవచ్చు. ఏదయినా ఒక భాషను ప్రారంభ కాలంనుంచీ తీసుకుని దానిని పరిశీలించడం ఒక పద్ధతి. దీనిని 'చరిత్రాత్మక భాషాభ్యయనం' అని అంటారు. అలా కాకుండా, కేవలమూ ఒక్క కాలంలో మాత్రమే ఉన్న భాషాస్వరూపాన్ని విశదంగా పరిశీలించ దాన్ని 'వివరణాత్మక భాషాభ్యయనం' అని అంటారు. ఈ రెండూకాక, ఒకే కుటుంబానికి చెందిన వేరువేరు భాషలను పోల్చిచూచే పద్ధతికూడా ఒకటి ఉంది.

దానికి 'తులనాత్మక భాషాధ్యయనం' అనిపేరు. అయితే, యీ పోల్చిచూడడమనేది చరిత్రాత్మక భాషాధ్యయనం తోనూ, వివరణాత్మక భాషాధ్యయనంలోనూ కూడా సమ్మతిగా సహాయపడుతూనే ఉంటుంది. ఇంతకూ పోల్చిచూచినప్పుడేకదా అంతరువులు బయటపడేది!

ప్రస్తుతం మనం మాట్లాడుతున్న భాషనే మళ్లా ఒక్కసారి చూద్దాము. నిత్యమూ మనం మాట్లాడుతున్నదే అయినా, అలవాటు ప్రకారం చేసే పనుల్లో అంతరంగం అంతగా లగ్నం కాకపోవడం వల్ల, కొన్ని తెలియవలసిన విశేషాలు మనకు తెలియ కుండానే మరుగున పడిపోతూఉంటాయి. అందువల్ల కొంచెం పరిశీలనగా చూచి అంతర్యాన్ని పసిగట్టడానికి ప్రయత్నం చేద్దాము.

పుస్తకాలనుబట్టి చూచినప్పుడు, వర్తమాన కాలంలో ధాతువుమీద 'చు' అనే ప్రత్యయం చేరినట్లు కనిపిస్తుంది. అంటే 'చు' అనేది వర్తమానార్థక ప్రత్యయమన్నమాట! దీనికే శత్రుత్వకమనే పేరుకూడా ఉంది. గ్రాంథికభాషలో అన్నిధాతువుల మీదా ఈ ప్రత్యయమే చేరి వర్తమానరూపాన్ని సాధిస్తుంది. వచ్చుచున్నాడు-చూచుచున్నది-వ్రాయుచు|| మొదలయినవి గ్రాంథికభాషలో మనకు కనిపించే వర్తమానార్థకరూపాలకు ఉదాహరణలు. ఈ రూపాలనుబట్టిచూస్తే గ్రాంథికభాషలో వర్తమానార్థక రూపాలలో వైవిధ్యమేమీ కనిపించదు. కేవలం ధాతువుమీద 'చు' అనే ప్రత్యయాన్నిచేర్చి, దాని మీద 'ఉండు' ధాతువుయొక్క భూతకాలిక రూపాలైన ఉన్నాను, ఉన్నావు, ఉన్నాడు మొదలయిన వాటిని అనుబంధంగా చేరిస్తే వర్తమాన కాల రూపం ఏర్పడుతుంది. అంటే చు వర్ణానికి ముందు, ధాతువు చివర ఏమార్పు వస్తున్నట్లు కనిపించదు. కాని వ్యావహారికభాషలో ఉన్న వర్తమాన రూపాలు వైవిధ్యాన్ని అధ్యయనం చేసినట్లు కనిపిస్తాయి. ఎన్నో రూపాలూ, ఎన్నో పరిణామాలూ, ఇంకా ఎన్నో ప్రతాపాలూ ఎదురుపడుతూంటాయి. వాటిని బట్టి భాషాతత్వం సత్యం కొంతకుకొంతయినా మనకు గోచరం కాకమానదు.

గ్రాంథిక భాషలో 'వ్రాయుచున్నాడు' అనే రూపముంది. దీనికి వాడుక రూపం 'వ్రాస్తున్నాడు' అనేది. దీనిని విశ్లేషించిచూస్తే 'వ్రాస్' తు| ఉన్నాడు' అని మూడు ముక్కలు కనిపిస్తాయి. వీటిలో ఓవరిది గ్రాంథికరూపంతో సమానంగానే ఉంది మధ్యనున్న 'తు' వర్తమానార్థక ప్రత్యయ మన్నమాట; ఇంకముందర ఉన్న భాగం ధాతువు. గ్రాంథిక భాషలో ఉదంతమైన యకారముంటే వ్యావహారికంలో కేవలం సకారపువీలు మాత్రమే ఉంది. అంటే యిక్కడి లక్షణాన్నిబట్టి 'వ్రాస్' అనే దానినే మూలధాతువుగా పరిగణించవలసి ఉంటుంది. అనేటప్పుడు అంటున్నా, వినేటప్పుడు వింటున్నా విడమరించి 'దీనిరూపం ఇదీ' అని చెప్పే సరికి చాలా విడ్డూరంగా అనిపిస్తుంది. అయినా సమ్మారంగా చూడకుండా, ఓపిక వీడకుండాచూస్తే అసలు విషయం బయటపడుతుంది. నిజం నిలుకడ మీద తేలుతుంది. 'వ్రాయు' అనే ధాతువులోని యకరానికి సకారంగా మారే గుణం పుట్టుకనుంచీ ఉన్నదే. ఇదేమీ కొత్తగా అలవడిన లక్షణంకాదు. గ్రాంథికంలోకూడా క్వావ్రుక ప్రత్యయం వచ్చినప్పుడు 'వ్రాసి' అని, భూతకాలిక ప్రథమపురుషైకవచనంలో 'వ్రాసెను' అని మారడం మామూలే కదా! 'ఇ' కాని 'ఎ' కాని పరమైనప్పుడు ఈ యకారం సకారంగా మారుతుందని గ్రాంథికంలో స్పష్టంగా విరేడించారు. ఇక్కడ ఆ మార్పు ఇంకా కొంచెం నిడివిని సంపాదించుకుంది. 'తు' ప్రత్యయం పరమయ్యేటప్పుడుకూడా సకారం పొందుతుంది. అందు వల్లనే 'వ్రాస్తున్నాడు' అనే రూపం ఏర్పడింది. గ్రాంథికంలో యకారంతాలయిన ధాతువులన్నీకూడా వాడుకలో ఈ విధమైన పరిణామాన్నే సూచిస్తున్నాయి || కోస్తున్నాడు-మూస్తున్నాడు-తీస్తున్నాడు|| ఇలాంటి వాటి నన్నింటినీ ఉదాహరణలుగా గ్రహించవచ్చు

ఇంతవరకూ చివరి అంశాన్ని 'ఉన్నాడు'

తీసుకున్నాము. 'ఉన్నది' అనే గ్రాంథిక రూపానికి 'ఉంది' అనేది వ్యావహారికం. అనువాదముగాని స్త్రీనిగాని బోధింపవలసి వచ్చేటప్పుడు వ్రాస్తుంది, కోస్తుంది—అన్నట్లుగా దీనిని వాడుతూ ఉంటాము.

ఇది బాగానే ఉంది. 'పూచుచున్నది' అనే గ్రాంథికరూపానికి 'పూస్తుంది' అనేది వ్యావహారిక రూపం. ఇక్కడకూడా పూన్ తుం ఉంది—అని మూడు ముక్కలు చేద్దాము. చివరి రెండు ముక్కలూ ఇంతకుముందు మనం చూచి విడిచిపెట్టినవే. మొదటి ముక్కమాత్రం పరీక్షకు నిలువవలసి ఉంది. గ్రాంథికభాషలోఉన్న ఉత్పత్తిపై మైన 'చ' వర్ణం వాడుకలో కేవలం స కారంగా మారింది. దీనిని సకారణ మైన మార్పుని నిరూపించడం కష్టమే అనిపిస్తుంది. ఆ విషయాన్ని అలా ఉంచి ఇక్కడ మరో విషయాన్ని ఆలోచించవలసి ఉంది. చ కారం వాడుకలో స కారమయిందని చెప్పకున్నాము కదా! ఈ చ కారమే వ్యతిరేకార్థంలో గ్రాంథికరూపాల్లో కూడా యకారంగా మారి కనిపిస్తుంది. పూయక; తూయక; వ్యాయంగమాస్తే పూవక, తూవక—అన్నట్లుగా ఉండాలి యీ రూపాలు. వరూధిని 'సిపు త్రోవ నిచ్చోట' అని చ కారానికి స కారాన్ని అదేశంగా ప్రయోగించింది. అదే సరైన త్రోవ. కాని గ్రాంథికంలో కూడా తరువాత తరువాత 'త్రోచు' అనే రూపాన్ని త్రోసిరాజని 'త్రోయు' అనే రూపమే తిష్టవేసుకు కూర్చుంది. దీనినిబట్టి చూచినప్పుడు ఇటువంటి చోట్ల చ కారం య కారంగామారి, తత్ఫలంగా స కార రూపాన్ని ధరించిందని చెప్పినా చెప్పవచ్చు. అయితే, ఇంకా కొన్ని ధాతువులు 'తూచుచున్నాడు' మొదలయిన విధంగా చ కారంతోనే ఉండి, ఆ కారం పరమైనప్పుడు మాత్రమే తూయక, తూయగలడు—మొదలయిన విధంగా య కారాన్ని పొందుతున్నాయి. ఈ పరిణామం వల్లనే కొబ్బోలు, వ్యావహారికంలో తూస్తున్నాడు పూస్తుంది—అన్నట్లుగా స కారం వినిపిస్తూ ఉంది. కాయు, కాచు—అనే రెండు ధాతువులూ వ్యావహారికం కాలిలో కరిగిపోయి, కలిసిపోయాయి. 'కాస్తుంది' అని అన్నప్పుడు రక్షిస్తుందని చెప్పవచ్చు; కాయలు కాస్తుందని చెప్పవచ్చు. నోరుంటే

తలకాస్తుంది. అంతేనా! మూడు పుస్తకంకు ఆరు కాయలు కాస్తుంది.

కొన్నింటికి ఈ పరిణామం కనిపించే మాట నిజమే! చూచిచూచి యితంటి పరిణామ మేమాత్రమూ లేని 'చూచు' ధాతువునుకూడా వీటిలోనే చేర్చి 'చూస్తున్నాడు' అని పలుకుతున్నాము. దీనికి ఆ కారం పరమయ్యేటప్పుడు ఉభయభాషల్లోనూ డ కారమే వస్తుంది. చూడక—చూడడు—చూడడంలేదు|| మొదలైనవి ఉదాహరణలు,

ఇక్కడమాత్రమేకాదు చ కారానికి స కారం రావడం; ఉత్పత్తిపై మైన చకారద్విత్వానికికూడా కేవలం స కారంమాత్రమే అదేశంగా వస్తూ ఉంది. గ్రాంథికంలో 'వచ్చుచున్నాడు' అని వచ్చేరూపం వాడుకలో 'వస్తున్నాడు' అని మారుతుంది. దీనిని కూడా మనపద్ధతిలో విభాగించేస్తే వస్ తు ఉన్నాడు—యేర్పడుతుంది. అంటే వాడు లో వచ్చేటప్పటికి 'వచ్చు' మొదలయిన ధాతువులు 'వస్' మొదలయిన విధంగా పరిణతిని చెందాయనే అర్థం. వస్తున్నాడు—తెస్తుంది—ఇస్తా|| మొదలయిన వాటిని ఉదాహరణలుగా తీసుకుందాము.

5

ఇంతవరకూ చూచిన రూపాలనుబట్టి ఉత్పత్తి విశిష్టమయిన య కారానికి, చ కారానికి, ద్విత్యచకారానికికూడా వాడుకలో స కారం మాత్రమేవచ్చి కేవలం ఒకే విధమైన పరిణామాన్ని సూచిస్తూ ఉంది దీనిని ఈ విధంగా సమీకరించవచ్చు. ||య: చ: చ్చ > స ||

కాని యిది యంతటితో పూర్తి అయిందనుకుంటే మనల్ని మనం బులిపుచ్చుకోవడమే అవుతుంది. నిజమే. 'బులిపుచ్చు' అనే ధాతువునే తీసుకుంటే వ్యావహారికంలో ఇది ||బులిపుచ్చుతున్నాడు—బులి పుచ్చుతుంది—బులిపుచ్చుతూ|| అన్నట్లుగా వ్యవహరింపబడుతూ ఉంది. అంటే యిక్కడ వర్తమావాన్ని సూచించే 'తు' చేరినప్పుడు తత్పూర్వమున్న 'చ్చు' మార్పాలును చెందలేదు; ఉన్నది ఉన్నట్లుగానే ఉండిపోయింది. మెచ్చు, గిచ్చు—మొదలయిన ధాతు

పులుకూడా ఇలాంటివే. వీటికీకూడా ఏమీ మార్పాలు రాదు.

పైకి చూస్తే ఇచ్చు, గిచ్చు - అనే రెండింటికీ ఎంతో పోలిక ఉన్నట్టు, ఒకే కుటుంబంలోని వన్నట్టు కనిపిస్తాయి. కాని స్వభావంలో చూస్తే చాలా లేడా కనిపిస్తుంది. 'ఇచ్చు' అనేటప్పుడు చకారంవీరాది చకారానికి అంతప్రాధాన్యం ఏమీ ఉన్నట్టు లేదు. ఉన్నట్టే అయితే ఊడిపోవడానికి వీల్లేదు. పోకపోతే 'ఇచ్చూ' మొదలయిన రూపాలు వస్తూఉండడానికి అవకాశం లేదు. అంటే 'ఇచ్చు' అనేది 'ఇచ్'గా మారిన తర్వాత తకార సంయోగంచేత 'ఇస్' అని అవుతుందన్నమాట! సంస్కృతంలో అయితే, చకారం తకారంతో సంయోగం పొందినప్పుడు క కారంగా మారుతూ కనిపిస్తుంది. (ముచ్ + తి = ముక్తి; వచ్ + త్త = వక్త) తెలుగులో అలా కాదు. దీని ఉత్పత్తి వేరు; దీని తీరు వేరు. అందువల్ల ఇక్కడి చ కారం త కారంతో సంయోగం పొందినప్పుడు స కారంగా పరిణామం చెందుతుంది.

'గిచ్చు' అనేది అలాంటి ధాతువుకాదు. దీనికి స్వార్థం మరీ యెక్కువగా ఉన్నట్టుంది. ఉన్నదిఉన్నట్టుగా ఉండి తీరవలసిందేకాని ఒక్క వర్ణాన్నయినా వదులుకోవడానికిగాని, మార్చుకోవడానికి గాని అంగీకరించదు. అందువల్లనే 'తు' ప్రత్యయం దాని వక్తనేచేరి సరసంగా సరుదుకు పోతుంటుంది. 'మెచ్చు' అనే ధాతువుకూడా ఆ కోవకు చెందిందే. మెచ్చినా, గిచ్చినా వాటి లోభం వాటిది; వాటి గుణం ఏ మాత్రమూ మారదు; ఒక్క పొల్లుకూడా సుతరామూ బయటికి పోవడానికి వీలులేదు. 'ఇదేమీ లేకపోయ్యేకాదు - తురాయిపెట్టుకు తిరగడానికి, గిరాలువేసి రావడానికిన్నీ' అని అంటాయి ఈ మాటలు! అసలు ఏమయినా, ప్రస్తుతం వాటి పొక్కు భుక్తాల్లో ఉన్నందువల్ల ఇదంతా తమ సొంత అస్త్రీ కిందనే లెక్క. అటువంటప్పుడు కాస్తకూ కూస్తకూ కూడా హాసం చేస్తుంటాయి. అందుచేత వాటి జోలికి పోకుండా వక్తగా సరుదుకు పోవడమే సరువైనపని.

సాధారణంగా మధ్యమపురుష విధ్యర్థంలో ఉన్న ఏకవచనం ధాతువుయొక్క స్వస్వరూపంలోనే ఉంటుంది. ఇది ఒక్క తెలుగుభాషలోనేకాదు - చాలా చాలా భాషలలోఉన్న అలవాటే. ఆ విధంగా చూస్తే - నడు-తుడు-పిలు-నిలు-|| మొదలయినవాటిని ధాతువుగానే పరిగణించాలని అనిపిస్తుంది. కాని కొంచెం విదానించిచూస్తే, చెవిఅనించింటే మనం పొర బడుతున్నామని తెలుసుకోవచ్చు. వీటి వర్తమానకాల రూపాన్ని చూస్తే చాలు! అసలు రూపాలు బయట పడతాయి|| నడుస్తూ - తుడుస్తూ - పిలుస్తూ - నిలుస్తూ|| అని ఉన్నప్పుడు 'తు' వర్ణానికి ముందున్న 'స'కారం ఒక విషయాన్ని జ్ఞాపకం చేస్తుంది. ఇది సరకు మనం చూచినవాటినిబట్టి అక్కడ య! కారమో చ కారమో ఉండి స కారంగా పరిణమించి ఉంటుందని ఊహించవచ్చు. గ్రాంథికభాషలో నడుచుచు - తుడుచుచు - పిలుచుచు - నిలుచుచు|| అని అన్నట్టుగా వీటి రూపాలు కనిపిస్తున్నాయి. కాబట్టి యిక్కడ ధాతువుతో చు వర్ణం చివరఉండి, అదే వాడుకలో స కారంగా ఆకారాన్ని దిద్దుకుంది. అది శత్యం.

అలా అని అలాంటివాటి నన్నింటినీ ఒకే త్రాటికి గుదిగ్రుచ్చడానికి వీలులేదు. ఎందుకంటే సరిగ్గా వాలుగువైపులా చూడక, మంచిచెడ్డలను వివరణ చెయ్యక మాటపడుతున్నవాళ్లనూ చూస్తున్నాము; బొత్తిగా చెడుతున్నవాళ్లనూ చూస్తున్నాము. పడుతున్నా, చెడుతున్నా వెనక్కి తిరిగి ఒక్కసారి చూచుకున్నవాడు తప్పును దిద్దుకోవచ్చు; మంచిని కళ్లకద్దుకోవచ్చు. చూడడానికి పడు, చెడు - అనేవికూడా నడు, తుడు - అన్నవాటిలాగే ఉన్నాయి. మధ్యమపురుషైకవచనంలో పడు, చెడు - అనే ఉంటాయి. 'గోలలోపడు! కళ్లున్నా ఉపయోగించని వాళ్ల కర్మ అంతే' అన్నట్టుగా ఉంటుంది ప్రయోగం. 'ఎంత చెప్పినా వినడం లేదు. పో! చెడు!' అనికూడా చివరికి జోడించడం ఉంది. కాబట్టి ఈ రూపమూ ధాతువూ ఒక్కటిగానే ఉన్నాయనచ్చు. అంతేకాదు. శ్రేతర్థక రూపా

లయిన చెడుతున్న పడుతున్న - అనే వాటినిబట్టి కూడా అవే ధాతువులని నిష్కర్షగా చెప్పవచ్చు. ఇంకొక ఇక్కడ ధాతువులైన శత్రుత్వక ప్రత్యయం చేరడం తప్పిస్తే, ముందూ వెనుకా మరే మార్పు రావడం లేదు.

పగులు, మిగులు, తగులు - మొదలయిన చోట్ల కూడా కేవలం 'తు' ప్రత్యయంచేరి, అనుబంధాన్ని పొందడమే కనిపిస్తుంది. పగులుతుంది - పగులు !తు! ఉంది - మొదలయిన విధంగా ఉంటుంది రూప ప్రక్రియ. నామవాచకాలుగా కూడా ఈ ధాతురూపాలే ఉపయోగపడుతున్నాయన్న సంగతి మనకు బాగానే తెలుసు || అతుకు - చితుకు - లదురు - బెదురు || మొదలయినవన్నీ యీ గోత్రానికి చెందినవే కాబట్టి యివన్నీ ఉభయధా ప్రాత్రతను సంపాదించుకున్నాయి.

7

ఉత్పవశిష్టమయిన ద్విరుక్తటకారంతో అంత మయ్యే ధాతువులు కొన్ని ఉన్నాయి. అక్కడ కూడా 'తు' వర్ణం వచ్చేసరికి చిన్నమార్పు కనిపిస్తుంది. 'వాడు ఇల్లు కడుతున్నాడు' అని అన్నప్పుడు కడుతుఉన్నాడు - అని క్రియను విభాగించవచ్చు. ఇందులో పూర్వరూపమైన 'కడు' అనేదాని పూర్వరూపం 'కట్టు' అనేది. ఇది వర్తమానంలోకాక, ఇతరకాలాల్లో 'కట్టు' అనే రూపంతోనే కట్టుగా ఉంటుంది. నింక కట్టు పట్టినా కట్టు విడువదు. కాని వర్తమానంలో అయితే రెండింటికూ ఉన్న పరుషత్వాన్ని తగ్గించుకుని సరళంగా మారుతుంది. ఇంతకెట్టు చూపించినా చివరికి ఈ విధంగా మారడం దీని స్వభావం. తిట్టు, పెట్టు, కొట్టు - ఇంకా ఇలాంటి వెన్నయినా కాని! వర్తమానం వచ్చేసరికి అత్యంతం సరళంగా మారడం వాటి స్వభావం. దానికి వాడుకమేరకు ఏనాటికీ అభివాన్ని రానివ్వవు.

ఇవే కాదు. దూరంనుంచి శుష్పకోకపోయినా సన్నిహితంగా వచ్చినవాళ్ళకు తన సంగతిని చెబుతూనే ఉంటుంది - 'చెప్పు' ధాతువు. గ్రాంథికంగా 'చెప్పుచు'

అని, అదే ఒప్పుయినట్లు గొప్పగా కనిపించినా, వ్యవహారంలోమాత్రం 'చెబుతూ' అని నాదసౌందర్యాన్ని వెల్లడిస్తుంది. అలా అని మళ్లా మప్పికంగా ఏంటూ కూర్చుందామంటే అన్నిచోట్లా అది వీలు కాదు. అసలు ఏదయినా చిన్నప్పటినుంచీ మప్పుకోవడంలో ఉంటుంది. తల్లి చిన్నప్పుడే పిల్లలకు మంచిబుద్ధులు మప్పుతుండమనేది, పిల్లలు మంచిగానే ఉంటారు. ఏదయినా పెద్దలు మప్పుతూ ఉంటేనే పిల్లలకు అలవాడతాయి తరువాత మార్పు రమ్మన్నా రాదు. మప్పు - అనేది ఏమీ మార్పు లేకుండానే 'తు' అనే ప్రత్యయాన్ని పొందుతుంది. ఇలాంటివే కన్న, గున్న, విన్న - మొదలయినవి కూడా.

8

పొయ్యి బాగా మండుతుంటే వంట త్వరగా వండుతుంది. ఎండుతుందో వండుతుందో తెలియని కాయకోసం ఎన్నాళ్ళని కాచుకుని కూర్చోవడం! అందువల్ల మండు - వండు - ఎండు - వండు || మొదలయిన వాటిమీదకూడా ఏ మార్పు లేకుండా 'తు' ప్రత్యయం చేరుతున్నదన్న సంగతిని గుర్తించి మనమూ ముందుకు కదుల్దాము. అదుగో! నేనూ ఉన్నానంటూ 'ఉండు' ధాతువు ఎదురయింది. దీనికికూడా తొందరపడి సై వాటిలోనే జమకట్టకూడదు. ఉండి ఉండి వచ్చిందంటే ఊరికే వచ్చి ఉండదు. ఏదో ఉద్దేశం దాని కడుపులో ఉండి ఉంటుంది. నిజంగా ఉంటుంది. ఉంటుఉంది - అన్న విభాగాన్ని చూస్తే యిది సామాన్యమయింది కాదని తేలుతుంది. చివరి అంశం మాత్రం ఇంతకు ముందునుంచీ మనకు ఇంతా అంతా సన్నిహితంగా మనలుతూ ఉన్నదే. మధ్య భాగంలో ఇంతసేపటినుంచీ 'తు' అనే దానిని గుర్తించి ప్రత్యయంగా వ్యవహరిస్తూ వస్తున్నాము. ఇప్పుడు దానికికూడా రూపం మారింది. అంతే కాదు. మొదట్లో ఉండవలసిన 'ఉండు'లో చివరి 'డు' ఏమయిపోయిందోకూడా తెలియకుండా, గుండు దెబ్బకుకూడా అందకుండా పోయింది. 'ఉం' అని దిగులుగా మిగిలిన దానినిచూచి, జాలివేసి 'తు'

చెంత జేరింది. అయితే ఆ సానుభూతితో తన విషయం తాను పూర్తిగా మరిచిపోయింది. కేవలం దంతాల బలంతో పలుకుతున్న తాను, అవసరానికి ఆదుకుని మూర్ఖత్వమే నిలిచింది. ఎన్ని అంటున్నా, ఏమి అంటున్నా ఇది మాత్రం యథార్థం. కొంటున్నప్పుడూ, లింపున్నప్పుడూ కటసి తిరిగేవాళ్లే స్నేహితులంటే, నవ్వు వచ్చినప్పుడూ, కన్నులు వచ్చినప్పుడూ 'నేనున్నా'నంటూ ఆదుకునేవాళ్లను మూర్ఖత్వంగానే తలుస్తాము. లంబు ఉన్నాడు-ఇక్కడ కూడా 'అను' ధాతువు చివరి ఉత్పంసాయి 'అం' అని మారింది. ఆ తరువాతి 'తు' మార్పుచెంది 'టు' వర్ణమయింది.

ఇది యిలాగే ఎంతయినా పోతుంది. ఎక్కడ ఆగుతుందో చూద్దామని జోగుతూ కూర్చుంటే త్రాగుతూ వాగుతూ కాలాన్ని దొర్లించడమే అవుతుంది. అందువల్ల ధాతువునిద 'తు' వర్ణం సదాసరి చేరిందని తెలుసుకుని, ముందుకుపోతూ ఉండడం మంచిది. 'పోవు' అనే ధాతువులో 'వు' వర్ణం నిత్యంగా పోతుంది - 'తు' వర్ణం పరమైనప్పుడు, ఈ విధమైన నవ్వుకలిగినా, ముందు వెనుకల ఆ విషయాన్ని పట్టించుకున్నట్లే కనిపించక పోయేసరికి మనసున్న ఏ మనిషికయినా కడుపులో దేవుతుంది. అయితే క్రియతో ఎంతమాత్రమూ కనిపించని యీ సానుభూతిని మీరూ నేనూ సానుభూతి అనుకోవాలి. విశ్లేషించినప్పుడు దేవుతు ఉంది-అని ధాతువు ప్రత్యయంతో చేరి అనుబంధాన్ని ఆశ్లేషించుకోవడం కనిపిస్తున్న రహస్యమే. హాస్యానికి కూడా ముందరి ధాతువు పోతున్న ప్రోసతో ఈ ధాతువు అడుగుపెట్టదు. అనలు అ మాట అంటేనే గిట్టదు. దీనికి దానికి తగుతుందికదా అని అనుకుంటే పూర్తిగా తెగుతున్నట్టు ప్రవృత్తి పోయింది. రూపాలలో సాదృశ్యంఉన్నా గుణాలు అనురూపంగా లేకపోతే భావే అవుతుంది. ఎప్పుడూ ఇంతే. శత్రుత్వప్రత్యయం పరమందున్నప్పుడు వ గలు కొంచెం ఇటూ అటూ అవుతాయి ఇవర రూపాల్లో

సంకల్పాన్నిబట్టి వికల్పంగాలయినా, ఇక్కడమాత్రం నిత్యంగా అయితీరవలసిందే అగు> అవు !తు! ఉంది

9

మెరుపు మెరుస్తుంది. వాన కురుస్తుంది. తడిసేవాళ్లంతా తడుస్తారు-అప్పటికి వాన వెలుస్తుంది || ఈ సందడిలో మధ్యలో ఉన్న యాకారం మధ్యనుంచి వడివడిగా తప్పుకుంటే సయోధ్యోన్న రెండమ్మలకు ఎంతయినా సంబరంగా ఉంటుంది. ఆ మాటకూడా నిజానికి అవసరం కాదు. ఉ అంటే ఉ అంటున్నప్పుడు 'సయోధ్యో ఉన్నావా? లేదా?' అనే ప్రశ్నకు తానే లేదు అయితే తప్పుకున్నది యాకారం తప్పుకున్నదనుకోకూడదు. ఉన్న స్థలంలోనుంచి కదలి వెళ్లు కాస్తుందేమో చూస్తుండాలి. అదిగో! ఆది లంతే. మెల్ + అ + య్ + ఉ - అని ఉన్నప్పుడు 'య్' తప్పుకోవడంవల్ల మెల్ + అ + ఉ - అని లయింది. 'ఉ' ఒత్తిడివల్ల మెల్ + ఉ = మెరు లయింది. మరి 'య్' తాత్కాలికంగా తప్పుకున్నదే కాని తప్పి పోలేదుగా! ఇప్పుడు సుఖంగా చివర వచ్చిచేరి, తరువాతి ప్రత్యయం సంసర్గంపొంది సాకారం పొందింది. మెరన్ |తు! ఉంది. ఆక్రమంలో ఒకటి ఒక రకం గానూ, మరొకటి మరొక రకంగానూ ఉంటే ఆక్రమం అనిపిస్తుంది. అందువల్ల అన్ని ఈ విధమైన ప్రక్రియవే అనుసరించాయి. క్రియా సామర్థ్యాన్ని సమర్థంగా సంతరించుకుని, గాలి వాన వస్తే కథ ముగుస్తుందన్న భయం అవసరం లేదు. అంతవరకూ ఉండవలసిన హంగులన్నీ ఉంటే అల్లిక బిగుస్తుంది; అందం దానికిదే వెలుస్తుంది. ఇక్కడ ఇంకొక విషయం తెలుస్తూఉంది. వాన వెలిసిన్నప్పుడు, అందం వెలిసినప్పుడు అంతరిక్షంలో గుడికట్టివా, కట్టుకపోయినా 'ఊ' అనక తప్పదు. అందుకే అర్థంలో అన్నప్రత్యయేర్పడుతుందన్న సంకోచంకూడా లేకుండా ఏకరూపాన్ని ధరించడం జరిగింది. వెలయు : వెలయు> వెలుస్తుంది.

తడిసే వచ్చినవాడల్లా తడిసి వచ్చినవాడు కానక్కరలేదు. అయినా వాన లాంటి వాడుకలో వాడు

మరొకమాట లేకుండా తడుస్తున్నాడ. ఏమంటే ఏమీ ప్రమాదమో అని జడుస్తున్నాడు.

10

ప్రేరణ లేకపోతే ఏ క్రియా సమగ్రంకాదు. వర్తమానంలోనూ ప్రేరణ ఉంది వీరణంలేని పెండ్లి, కారణంలేని నవ్వు శోభించవంటారు. ప్రేరణంలేని క్రియకూడా అలాంటిదే. దానికి సమగ్రమైన సాందర్యం చేకూరదు అందువల్ల మార్పులూ చేపులూ ఎలా ఉన్నా కొత్తకూర్పుకోఉన్న సాగుకు ముగ్గుల ముత్యమేకాని మారుస్తున్నాడనీ, చేరుస్తున్నాడనీ కన్నీళ్లు కారుస్తామా? నిట్టూర్పు దొంతరలు పేరుస్తామా? దీనికి వగురుస్తూ, వినే వాళ్లు గుండెలు పగులుస్తూ, విషాదజ్వాలలు రగులుస్తూ రోదించవలసిన అవసరమేమీలేదు. 'మారు' అనేది ప్రేరణారంభంలో 'మార్పు' అవుతుంది. అప్పుడు చ కారం చప్పుడుకాకుండా వక్కకు తప్పు కుంటుంది. 'మారు' అన్నరూపం ఏర్పడ్డతర్వాత, చివరికి చేరుకుని తకార సంయోగంతో స కారంగా మారుతుంది. తక్కినవికూడా జాగ్రత్తగా చూస్తే ఆ లక్షణాలన్నీ దక్కినవే అన్నసంగతి సాంగత్యమున్న అందరికీ తెలుస్తూనే ఉంది.

అసలు ప్రేరణం సంగతి వచ్చింది కాబట్టి 'చు' అనే దానికి ఇంచుమించుగా సమానంగా ఉన్న 'ఇంచు' తోటి రూపాన్నికూడా సంగ్రహించుకోవాలి. ఆడించు, పాడించు, ఏమయినా చేయించు. ఇక్కడ కూడా 'తు' వచ్చేటప్పటికీ 'ఇంచు'లోని నిండు సున్న నిజంగానే నిండుసున్న అయిపోతుంది చు వర్ణం కేవల సవర్ణంగా మారుతుంది అలవాటుపడ్డ తర్వాత ప్రేరణ ఉన్నా లేకపోయినా ఆ వ్యవహారం అలా సాగుతూ ఉండవలసిందే. లాలిస్తూ పాలిస్తూ అందరూ దానిని అనుసరిస్తూనే ఉన్నారు. లాలించు, పాలించు, అనుసరించు—ఏటన్నింటిచివర 'ఇంచు' ఉంది. ఇది స్వరంలోనే వచ్చింది. అయినా దీనికి కూడా ప్రేరణారంభంలో వచ్చినప్పటిలాగానే ఉపభోగం లభిస్తుంది. అసలు వ్యక్తి ఒక్కడే అయినప్పుడు

వచ్చి కారణాన్నిబట్టి వేరుగా పరిగణించవలసిన అవసరం లేదు. అది జాబిత్యమూ కాదు. ఇదంతా గ్రహిస్తూ, ఉన్నరూపాన్ని ఉన్నట్టుగా స్వీకరిస్తూ ఉంటే ప్రతిరూపము ఆ ప్రతిరూపంగా సాక్షాత్కరిస్తుంది; సర్వరిస్తుంది; ఎంతగానో అలరిస్తుంది. మనసు కునుపిస్తుంది; వికసిస్తుంది - ఇదంతా స్వరంలోనే జరిగినా, అస్వర్ణమయిన దువల్ల సమర్థనీయమే అంశకాదు - శ్రవణమేమై జగచ్చేయంకూడా సాధిస్తుంది, యిట్టి వంశామాన్సి పొందినమాట.

11

అటువంటి మూలను ఒకవైపునుంచిమాత్రమే చూచి యిదే రూపమని చెప్పలేము. అటూ యిటూ చూచినప్పుడే తెల్లపారువేసి చెప్పగల అవకాశం భ్రష్టమవుతుంది. దాదాపుగా పైని చూపిన రూపాలన్నీ ప్రథమపురుషకూ, ఏకవచనానికీ చెందిఉన్నవే. అక్కడక్కడ ఎప్పుడయినా అసమావకంతోనూ హస్తచానం చేశాము. అందువల్ల ఒకమాటు ఒక ధాతువుకు ఏర్పడే వర్తమానార్థకరూపాల నన్నింటినీ చూద్దాము.

ప్ర పు. చూస్తున్నాడు [మ ఏ] చూస్తున్నారు [ల]
చూస్తుంది [అమ. ఏ] చూస్తున్నాయి
మ. పు. చూస్తున్నావు చూస్తున్నారు
ఉ. పు. చూస్తున్నాను చూస్తున్నాము

శ్రతర్థకరూపం 'చూస్తూ' అని దీర్ఘాంతంగా ఉంటుంది. పైన ఉన్న పట్టికనుబట్టికూడా మనం కేవలం ఒక వైపునుంచి మాత్రమే చూశామనీ, మన చూపు సమగ్రంకాదనీ మనమే ఒప్పుకోవాలి. ఎందుకంటే పై రూపాలన్నీ సర్కారుజిల్లాల వినికిని పట్టుకొని పట్టికలో చేర్చినవే. లెంకాణానుంబీ, రాయలసీమనుంబీ, ఇంకా ఆయా జిల్లాలనుంబీకూడా ఆయా రూపాలను చెప్పుకుంటేనేకాని సమగ్రత లభ్యంకాదు. సర్కారుజిల్లాలోనూ ఇంకా వైవిధ్యం లేక పోలేదు చూస్తూ చూస్తూ ఉండగానే

కొందరు 'చూస్తా' అని అంటారు. వాళ్లు కూడా కాస్తా కూస్తా ప్రచారం గలవాళ్లే. ఇది యిక్కడి తోనే ముగిసిపోలేదు. ఈ 'తో' తనతో అను బంధాన్ని చేర్చుకునేటప్పుడు కూడా తీవ్రంగా అలాగే నిలబడి ఉంటుంది. పక్కనే ఒదిగిఉన్న ఉకారాన్ని ఉట్టవడియంగా కాజేస్తుంది. వస్తోంది, వస్తోన్నాడు - ఇలాంటి రూపాల్లో ఉత్తరభాగంలోని తొలి ఉకారం అర వంతో పాతిక వంతో వినిపిస్తుంది. సంస్కృతంలో 'సుమనోజలి' మొదలయిన చోట అకారానికి పట్టిన అదృష్టమే ఇక్కడ ఉకారానికి పట్టింది. చూస్తూ అనే వాళ్లు కూడా కొంతకు కొంత సంప్రదాయాన్ని పాటిస్తూ 'చూస్తుంది, చూస్తున్నాడు' అని అంటూ ఉంటే, కొందరు పరరూపసంధిని పరలోకానికి వంపించి, పూర్వ మున్న రూపానికే తరువాతకూడా అధికారాన్ని అంట గడుతున్నారు. లేకపోతే అది తద్దర్మంమాత్రమే అయి ఊరుకుంటుందనీ, వర్తమానంపరకూరాదనీ వాళ్లు మనోగతాభిప్రాయం కావచ్చు. అందుకే 'చూస్తూంది' అనీ 'చూస్తూన్నాడు' అనీ వాళ్లు ఉన్న విషయాన్నే చెబుతారు; అయితే కొంచెం దీర్ఘంగా చెబుతారు. ఇంకా మరికొందరు మరింత స్పష్టతను వాంఛించడంవల్లనే అంటారో, దీర్ఘం మీద సంధిచెయ్యడం ఇష్టం కాకపోవడంవల్లనే అంటారో గట్టిగా తేల్చి చెప్పలేము; చూస్తూ ఉంది, చూస్తూ ఉన్నాడు - అని ఏ ముక్కకు ఆ ముక్కే చెబుతారు. మనకు ఇష్టమయినా కాకపోయినా, అన్నీ కలబోయడంకన్నా, నిజంగా నిజమే చెప్పకోవాలనుకున్నప్పుడు ఏ ముక్కకు ఆ ముక్కే చెప్పకోవాలి. అదీ ధర్మమే. ఆ ధర్మం పెక్కువిధాలా. ఎవరికీ తోచిన ధర్మం వాళ్లది. అందువల్లనే 'తూ' అనేదానిని 'తో' అని కొంద రంటే మరికొందరు మేము 'తా' అంటామన్నారు. 'చూస్తూ' అని అనడానికి బదులు ఏమాత్రమూ వస్తాయించకుండా 'చూస్తా' అని అంటారు. 'ఇంకా చూస్తాఉండండి' అని అభినంది లేకపోయినా అను

బంధాన్ని చెంత చేర్చుకుంటారు. వీళ్లనే చూచి నేర్చుకున్నారో, లేక పరోక్షంగా వీళ్లకు గురువులై ఆధిక్యం చేకూర్చుకున్నారో చెప్పడం కష్టమేకాని, మరికొందరున్నారు. వాళ్లనూ ఈ సందర్భంలో చెప్పుకోవలసిందే. 'చూస్తుంది' అని అన్నప్పుడు అది గ్రాంథికంలో ఉన్న 'చూచుచు' అనేదానికి సమానం గనూ 'చూస్తూంది' అనేదానిని 'చూచుచున్నది' అనేదానికి సమానంగా తమలోతామే సమాధానం కుదుర్చుకుని ఒక పని చేస్తారు. వీడు చేస్తాడు వాడు చేస్తాడు అనిలేదు, అంతా చేస్తారు ఏమి టంటే అది - 'చూస్తుంది' అనేది అమహత్తు కాబట్టి దానికి మహత్తును 'చూస్తాడు' అని తయారుచేసుకోవడం, అమహత్తును మహత్తుగా నిల బెట్టదలచుకోవడం. అపరాధమేమీకాదు అయితే ఆ సామర్థ్యాన్ని చేకూర్చడం అవసరం. అది అలా ఉంచుదాం. ఈ 'చూస్తాడు' అన్నది ఏర్పడ్డతర్వాత చూస్తారు, చూస్తావు, చూస్తాను, చూస్తాము - వంటి రూపాలు చాలాచాలా ప్రవారాన్ని సాధించు కున్నాయి. న్యాయంగా ఇది తద్దర్మమే. అయినా దీనినిగాద ఎంతమోజు పెరిగిందంటే 'చూస్తుంది' అని మనం మొదట్లో అనుకున్న అమహత్తునేషం మార్చుకుని 'చూస్తాది' అని అయింది. బహువచనం దీనితో దీటుగా 'చూస్తాయి' అని అయింది. కొందరు ఇక్కడ మళ్లా శాస్త్రచర్య మొదలు పెట్టారో ఏమో ! చూస్తూచూస్తూ 'చూస్తాది' అని అనడం వాళ్లకు మనస్కరించలేదు. తప్పబోయానికి అమహాద్రూపం 'అది' అని అయినప్పుడు, అదినుంచీ అలాగే ఉన్న దానిని మనమెందుకు మార్చాలనుకున్నారేమో ! అందు వల్ల ముందున్న 'తా'తో పరరూపసంధిచేసి 'చూస్తది' అని అనడం మొదలుపెట్టారు ఈ రూపాన్ని చూడడంతోనే విరూపమా, సురూపమా అన్న వివేకా నికీ విడకులిచ్చి, దీనిని అంటిపెట్టుకుని జంటగా ఉండే బహువచనం అనురూపంగా 'చూస్తాయి' అని మారింది. కొందరు ఉత్తరపదమైనంతటిలో 'అవి'ని 'అయి'గా మార్చడం ఇష్టపడక 'చూస్తవి' అని అంటున్నారు.

వ్యావహారికంలో వర్తమానం

ఇది యిలా ఉండగా కొంచోట్ల ఇంకొక 'సుద్ది' వినవస్తుంది. 'చూస్తుంది' అనేదానిలోని మొదటిభాగాన్ని వేరుగా మిగిల్చి, తక్కిన అంతటికీ ఉద్దిగా 'ఉద్ది' అనేది వస్తుంది. అప్పుడు చూస్ - ఉద్ది > చూసుద్ది అని అవుతుంది. ధాతువు చివర ద్విత్వ-ఉన్న వచ్చు, చెప్పు, టిట్టు మొదలయిన రూపాలలో తోపాడు లేమిరావు. వచ్చుద్ది, చెప్పుద్ది, టిట్టుద్ది మొదలయినవిధంగా అక్కడి రూపాలు ఉంటాయి. అయితే బహువచనానికికాని, యితర లింగాలకుగాని యీ మార్పు ప్రాకరేదు. ఇవి ఇక్కడి తోనే అగిపోయింది.

12

జాగములు రెండూ తెలిసినప్పుడే యేడయినా తెలిసిందని నిబ్బరంగా చెప్పవచ్చు. సంభాషణలో 'ఉ' అనేది ఉన్నట్టుగానే 'ఉహా' అనేది ఉంటుంది. ఒక్కటే ఉండాలని పట్టుపట్టడం లేనిపోని రట్టు తెచ్చి పెట్టుకోవడమే. ఇంతవరకూ జానన్నడల్లా చూశాము. ఇంక కానిది కూడా చూద్దాము. దాని అందం దానిది.

గ్రాంథికంగా మూచినప్పుడు మూడుకాలాల్లోనూ వ్యతిరేకరూపం ఒకేలాగా ఉంటుంది. 'అయినదానికి ఏమీనూ తప్పదు. కాని దానికి కాలవిభాగం కూడా ఏమీ టనుకున్నారో! ఏమో! అందుకని మొత్తం మీద ఒక్కటే చెప్పారు. వచ్చెను, వచ్చుచున్నాడు, రాగలదు - అన్న మూడింటికీ కూడా 'రాడు' అనేదే వ్యతిరేకరూపం. అయితే అంతటితో తృప్తిచెందడం ఆంగరకీ చేకవయ్యేపనికాదు. అందువల్ల పనికిట్టు కుని ఒక్కొక్క కాలంలోనూ ఒక్కొక్క వ్యతిరేక రూపాన్నికూడా తయారుచేసుకున్నారు|| వచ్చెను X రాలేదు | వచ్చుచున్నాడు X వచ్చుటలేదు|| రాగలదు X రాలేదు|| మొదటిదానిలోనూ, రెండవదానిలోనూకూడా వ్యతిరేకరాంన్ని సూచించడానికి 'కలుగు' ధాతువు యొక్క వ్యతిరేకరూపం కొనకు వచ్చి చేరింది. మూడవదానిలో కూడా చేరింది 'కలుగు' ధాతువు యొక్క వ్యతిరేకరూపమే. కాని చేరిన వద్దతిలో కొంచెం తేడా ఉంది. మొదటి రెండూ ఏ పురు

షలోనయినా, ఏ లింగానికయినా ఏ వచనానికయినా అలానే ఉంటాయి|| వాడు రాలేదు - అది రాలేదు - నీవు రాలేదు - నేనురాలేదు - వారు రాలేదు - అవిరాలేదు - మీరు రాలేదు - మేము రాలేదు|| రెండ రూపం. అంటే వర్తమానార్థక వ్యతిరేకరూపంకూడా ఇ - నే మార్పులేకుండా ఉంటుంది. మూడవదిమాత్రం రంగ పురుషవచనభేదాల నన్నింటినీ స్వకమంగా పాటిస్తుంది|| వాడు రాలేదు - అది రాలేదు - నీవు రాలేవు - నేను రాలేను - వారు రారేరు - అవి రారవు - మీరు రాలేరు - మేము రాలేము|| వ్యతిరేకార్థంలో గ్రాంథిక రూపాల్ని యీ విధంగా చూశాము. ఇప్పుడింక వ్యావహారికరూపాల్ని చూద్దాము. అయితే అన్నింటినీ తీసుకోవడం మన ఆశయంకాదు. ప్రస్తుత విషయం వర్తమానం కాబట్టి వ్యతిరేకవర్తమానం విశేషాన్ని మాత్రం కొంచెం చూద్దాము.

'చూస్తుంది' అనేదానికి వ్యతిరేకరూపం 'చూడడంలేదు' అనేది. చూడడం అనేది భావార్థకం. దానిపైని అన్త్యర్థకంయొక్క వ్యతిరేకరూపం చేరి వ్యతిరేక వర్తమానాన్ని తయారుచేస్తుంది. గ్రాంథికంలోకూడా ఇలానే భావార్థకంమీద అన్త్యర్థకం యొక్క వ్యతిరేకరూపమే చేరి వ్యతిరేక వర్తమానాన్ని తయారుచేస్తుంది. అంటే ప్రక్రియలో రెండింటికీ తేడాలేదు; 'రూపంలోమాత్రం చాలా తేడా కనిపిస్తుంది. గ్రాంథికంలో భావార్థక ప్రత్యయం ధాతువుమీద చేరుతుంది|| వచ్చుట - పిలుచుట - తినుట - అగుట|| ఎన్నయినా ఇలాగే ఏర్పడతాయి. వాటిమీద 'లేదు' అనేది చేరినంతటిలో అవి వ్యతిరేక వర్తమానక్రియలుగా మారిపోతాయి. వ్యావహారికంలో భావార్థకరూపం ఎన్నివోవభావాలన్నా ప్రదర్శిస్తుంది. కడకు వచ్చేది 'అడం' అనేదే అయినా ముందరిభాగంలోవేడింది, అది అనుభవించేభగమంతా పిలుచుట అనేది వ్యావహారికంలో 'పిలవడం' అని అవుతుంది. అంటే చకారం వరసంగా మారింది; దానికి పూర్వమందున్న ఉత్పం అత్యంతగా మారింది; చివర 'అడం' అనేది వచ్చింది. రావడం వచ్చింది.

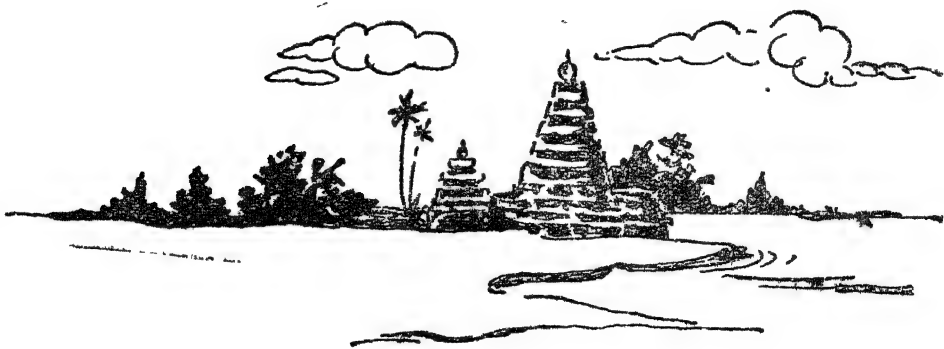
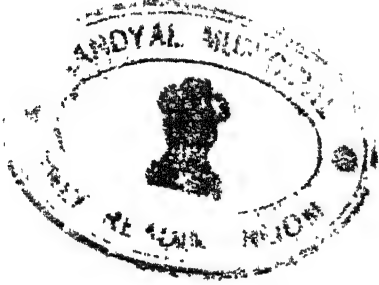

పంతూర్పు వచ్చిందో విదానించిమాస్తే తెలియడం తెలుస్తుంది. అయినా దానిని వారించడం మనకు శక్యంకాదు. అలా క్కావడం దాని ధర్మం ధర్మాన్ని విడవడం అంటే సహజత్వాన్ని చంపుకోవడమే. అందు వల్ల ఇన్నివిధాలుగా భిన్నపథాలలో ఏర్పడుతున్న భావార్థ కాన్ని గ్రహించి పైని 'లేదు' అన్నది చేర్చుటంటే వ్యతిరేక వర్తమానం ఏర్పడుతుంది. దీనికి మరొక మార్గం లేదు.

ఇక్కడ కొందరు అనడంలో ఆడాన్ని కొంచెం పరుషంగా 'అనటం' అంటారు. వినడానికి ఎలా ఉన్నా వాళ్ళు అలా అనడం మానరు. అయితే, యింకా వెనకటికాలంలో గ్రంథికవాదుల్ని కూడా మభ్యపెట్టి కట్టడం, చెక్కడంవంటివి కొన్ని స్థిరపడిపోయాయి. ఆ చెక్కడం చెక్కుచెదరదు. కట్టడం కూడా అంత

కట్టుదిట్టంగానూ ఉంది. వాటినిబట్టి అప్పటికి అనడం సరళంగానే అనేవా రనిపిస్తుంది. (గ్రంథి కంలో ఉన్న ట్రాసుబట్టి అనడానికి ట్రాసా కొట్టి అనటం అంటే అననివ్వండి. ఒకటి రెండయితే అదీ ఒకరకమైన అభివృద్ధినే సాధిస్తుంది.

వ్యావహారికరూపంలో జీవం ఉంది; వైవిధ్యం ఉంది. తడబాటులేకుండా మాటాడగలిగితే ఎంత ఒడుపుగానయినా మాటాడవచ్చు; ఎంత ఒయ్యారంగా నయినా మాటాడవచ్చు. అయితే, ఈ ఒడుపులూ, ఒయ్యారాలూ అందాన్ని చేకూర్చడంతో పాటు అంగ బలాన్ని బాగా పెంచేకాయి. గ్రంథికంలో కూడా లేనంత వైవిధ్యంతో వ్యావహారికం తన్ను తాను బంధించుకుంది. ఇప్పుడు దానిని వర్తమానంలో కొంతగా చూశాము. అందువల్లనే యిది వ్యావహారి కంలో వర్తమానం.

అ మ్మ కో స

శ్రీ 'దేవరకొండ'

కొడుక్కనశక్తుకు పార్వతమ్మ వివేరపోయింది. చిందరవందరజాట్టు సైకిల్ తోనుకుంటూ కుడి చేత్తో, మళ్ళీ నిలదీశాడు కిషన్ నావు తల్లిని. 'చెప్పవేం, సమాధానం? చెప్పు. తక్షణం చెప్పు. చెప్పిపోతే...' వారోకిట్ పాంటుజేబులోంచి సైకిల్ చెయిన్ లొంగిపూసింది. 'చెప్తాను, నాయనా, చెప్తాను, తప్పకుండా చెప్తాను.' అమె కాళ్ళు వణకొయి ఆ గోడదగ్గర చతికిలబడింది పార్వతమ్మ. నమిటికొంగుతో కళ్ళు తుడుచుకుంది, 'ఏం, బాబూ, కొట్టావా, దాంతో? కొట్టు, కొట్టేకే చెప్తాను, నీ ప్రశ్నకి సమాధానం' అన్నది. అమె మాట అడవిడింది. కిషన్ నావ్, 'చెప్పు. నా ప్రశ్నకి అర్జం టుగా చెప్పాలి సమాధానం, ఊ'. అని అరిచేడు. చేతులు పాంటుజేబుల్లో పెట్టా. పార్వతమ్మ వణకే చేతులు చాపింది ముందుకు, 'ఇవిగో, నీకు అన్నం పెట్టిన చేతులు. కొట్టు నీకు తోచినట్టు ఆ చెయిన్ తో. నేను మీ నాన్న నెందుకు పెళ్ళిచేసి కున్నానో తర్వాత చెప్తాను' అంటూ. కిషన్ రావు చేతులు తీశాశాడు జేబుల్లోంచి. కుడిచేత్తో నెత్తి కొట్టుకుంటూ, మళ్ళీ, 'అబ్బబ్బ! నన్ను విసిగించకు నేను నిన్ను కొట్టను. చెప్పు నువ్వు నాన్న నెందుకు పెళ్ళిచేసుకున్నావ్?' అంటూ రెట్టించాడు. 'నడు' నాయనా, అయితే. వంటింట్లోకి నడు. రెండు మెతుకులు పెట్టాను. చెప్తాగా సమాధానం!' అంది పార్వతమ్మ దుఃఖమాపుకుంటూ గోడగడియారం రెండు కొట్టింది.

'అవేం అక్కరేదు. ముందు చెప్పు సమాధానం' అని ఉరిమాడు కిషన్ రావు కుర్చే విసిరి లాగి కూర్చుంటూ. 'నువ్వు పుట్టడంకోసం!' అంది అమె,

వెమ్మదిగా. 'నాన్నే, సరిగా చెప్పు. నువ్వు ఆంధ్ర వాణ్ణి ఎందుకు పెళ్ళిచేసుకున్నావ్ అని అడుగుతున్నాను'. వొక్కి అడిగాడు కిషన్ రావు 'ఏం ఆంధ్ర వాళ్ళని పెళ్ళిచేసుకోకూడదా?'. అంత అమాయకు ప్రశ్న వస్తుందనుకోలేదు అతను. 'వీల్లేదు. వాళ్ళ దోపిడీదార్లు, టక్కర్లు... వీల్లేదు.' 'మీ నాన్న ఎవర్ని దోచుకున్నారు?'. 'అదంతాశాదు చెప్పమ్మా! నాకు సరిగా చెప్పు, సమాధానం', మళ్ళీ అరిచాడు కిషన్ నావ్, పిడికిలి బిగించి, చెయ్యి అడిస్తూ.

వీధి మెట్ల మీద బూట్లు చప్పుడైంది. 'కిషన్! అవేరే!' అని రెండుమూడు కంఠాలు విరిపించినై. 'అఖీ ఆతుం!' అంటూ కిషన్ బయటికి రంయన వెళ్ళిపోయాడు. 'ఒరే! కాస్త మజ్జిగైనా తాగి వెళ్ళరా', పార్వతమ్మ మాటలకంటే వేగంగా పొగి పోయాయి ఆ బూట్లు ఎక్కడికో.

పార్వతమ్మకి కొడుకు ధోరణి ఏమీ అర్థం కాలేదు ఎక్కడికి పోతున్నట్టు? విన్న కూడా జాడ లేదు. ఈవేళ వాళ్ళనాన్న ఆఫీసుకు వెళ్ళాక వచ్చాడు. వచ్చాక ఇదీ వరస నువ్వు నాన్న నెందుకు పెళ్ళిచేసుకున్నావని అడుగుతున్నాడు! తానేం చెప్తుంది సమాధానం?

* * *

పాతికేళ్ళయింది తన పెళ్ళయి. రామ్మూర్తి మద్రాసులో ఇంజనీరింగు చదివి ఇంటికిచేరిన కొత్తరోజు అని. రామ్మూర్తి మద్రాసులో బయలుదేరిన మర్నాడే సీతయ్యగారుకూడా బయలుదేరాడు—పైద్రావాద్ లో, ఆరోజు మంచిదని. గోదావరి స్టేషన్ లో దిగి, తిన్నగా ఇన్నిస్ పేటకు జట్కా కట్టించాడు, సీతయ్యగారు.

తన తమ్ముని పట్టిదగ్గర దిగాడు ముందు. సర్పిలు
నీరేశలింగంగారి స్కూలులో తెలుగుపండితుడు, సర్పిం
లుకు తెలుగుమాషా ప్రి కావలసినపే ఆ రోజుల్లో
పాద్రాబాద్లో దొంగలేదు. రాజమండ్రిదాకా పోవ
లసి వచ్చింది. నీరేశలింగంగారి స్కూలులో ఉద్యోగంతో
పాటు పార్కదగ్గర అద్దెకు ఇల్లు కూడా తీసికున్నాడు
అప్పుడు ఆ ఇల్లు తర్వాత సర్పిలు కొనేసి అక్కడే
స్థిరపడిపోయాడు.

సర్పిలు మంచి పెళ్లికొడుకు ఉన్నాడని
అన్నకు వ్రాయడంవల్ల సీతయ్య రాజమండ్రిదాకా
వచ్చాడు. రామ్మూర్తి సర్పిలుదగ్గర స్కూలుపైసల్
దాకా చదువుకున్నాడు. రామ్మూర్తి తండ్రి సూరన్న
కూడా స్కూలుకు తెలుసు. తమ్ముడి సంబంధం
విషయం వ్రాయకపోతే, సీతయ్య పార్వతమ్మకు
పాద్రాబాద్లోనే సంబంధం నిశ్చయం చేద్దామను
కున్నాడు.

అన్నదమ్ములిద్దరూ భోజనాలుచేసి, మధ్యాహ్నం
రామ్మూర్తి ఇంటికి వచ్చారు. సీతయ్య ఇల్లు
బయలుదేరిన వేళావిశేషం, - సూరన్నగారితో మాట్లా
డటం పాద్రాబాద్లో పెళ్లిచూపులు ఏర్పాటు
చేయడం తక్షణం జరిగిపోయింది. రామ్మూర్తికి
పిల్ల నచ్చించనగానే, పై మాటల విషయంలో
సీతయ్య పట్టుపట్టలేదు. ఆ రోజులలో ఇంజనీరింగు
చదివినవాళ్లు తక్కువ. ఉద్యోగాలకేకాదవా లేదు.
ముచ్చటగా మూడు సంచులు చదివించమన్నాడు
సూరన్న. సరే అన్నాడు సీతయ్యగారు, ఓసారి తమ్ముడి
కేసి చూసి. అట్లా జరిగిపోయింది పార్వతమ్మ
వివాహం.

* * *

‘మవ్వు నాన్న నందుకు పెళ్లిచేసుకున్నావ్?’
అంటే పార్వతమ్మ ఏమి చెప్తుంది సమాధానం?
దిగులుదిగులుగా లేచింది పార్వతమ్మ, కూచున్న
వోటునుంచి. వీధిగుమ్మండగ్గరికివచ్చి బయటికి
చూచింది, ద్వారబంధం చేతులతో పట్టుకొని. తన
పేహితులతో కొడుకెటుపోయాడో కనిపించలేదు.

ఇంతపేహి! ఎటుపోయాడో ఏమో! ‘తెలంగాణా
జిందాబాద్’ అనే నినాదం వినిపించింది ముక్తకంఠంతో
దూరంగా. కొడుకు కంఠంకూడా వాటిల్లో ఉండేమా.
పార్వతమ్మ గుండె ఝల్లుమంది. మనస్సు విక్ర
మైంది. తలుపు గడియనేసికొని ఇంటికి వెళ్లి
పోయింది.

కాఫీ పెట్టుకోబుద్ధికాలేదు పార్వతమ్మకి.
మూడు కావచ్చింది. ఇంకా రామ్మూర్తి బంట్రోతును
వంపలేదు కాఫీకి. హోటలు నరుకు అతనికి నచ్చదు
సిటీలో బిల్డింగులు కట్టించడంలో మంచిపేరు
సంపాదించాడు రామ్మూర్తి. తన ఇంజనీరింగ్
డిగ్రీతో, సర్వీసులో జేరాడు సూపర్ వెజ్ లెగ్
రామ్మూర్తి, పెళ్లయిన కొత్తలో. రెండునెలలు
చేయగానే తన ఉద్యోగంమీద అసహ్యం పుట్టింది
రామ్మూర్తికి. పై ఆఫీసర్లు చెప్పినట్లుచెయ్యాలి,
ప్రతిచిన్నవనీ, పెద్దపనీకూడా. చిత్తంచిత్రం అంటే
గాని అది సర్కారుఉద్యోగం అనిపించుకోదట తన
డిగ్రీకి తగ్గట్టు, తెలివితేటలకు తగ్గట్టు. ఫీకాత్తకాత్త
పథకాలువేసి తానేమైనా కట్టిద్దామంటే సీల్లేదట.
అటు కంట్రాక్టర్లకి, ఇటు పై ఆఫీసర్లకి మధ్య
తాను ఇరకాటంలోపడే సందర్భాలే ఎన్నీ. తక్షణం ఆ
ఉద్యోగం వదిలేసి స్వేచ్ఛనాయువులు సీల్చుకున్నాడు
ఇంజనీరు రామ్మూర్తి. అనాడు సూరన్నగారికి కిట్ట
లేదు, రామ్మూర్తి చేసినపని. అఖిరికి ‘ఓర్పిరు’గావనిచేసి
కూడా, వెనకేసి నిర్యాకం చేసిన వాళ్లెందరు లేరు?
తనకొడుకు వాళ్లకేం తీసిపోయాడు?’ తండ్రి
అలోచనలు కిట్టలేదు రామ్మూర్తికి. తండ్రితో
చెప్పి పాద్రాబాద్ వచ్చాడు, ఇక్కడి పరి
స్థితులు చూద్దామని, శ్రద్ధగ మెలకువతో పని
చేసుకుంటే మంచి అదరం దొరికేలాగా ఉంది
చిన్న చిన్న పెంకుటిళ్లు దగ్గర్నించి సినిమా హాల్లు
దాకా కట్టించొచ్చు. ఇతర కంట్రాక్టర్లమీద
కాస్త తక్కువకే ఒప్పుకున్నా, చేయించిన పని
బావుంటే అదే పదివేలు కంట్రాక్టులు లెస్తుంది.
ఇసుక వంతెనలు గాలిమేడలు కట్టడం రామ్మూర్తి

నల్ల కానివని. మునలాడున వద్దన్నా రామ్మూర్తి రాజమండ్రునుంచి అట్లా పైద్రాబాద్ వచ్చి సింహ పడిపోయాడు కంట్రాక్టరుగా. తర్వాత రెండేళ్లకి పుట్టాడు కిషన్ రావు. అప్పుడే రామ్మూర్తి కట్టాడు ఆ చిన్న పెంకుటిల్లు. పార్వతమ్మ మేడకట్టుమని పట్టువట్టింది, అమేడలో తిరగవలసిన కొడుకూ కోడళ్లను ఊహించుకుంటూ. కాని 'కొడుకు ఉవ్వోగంలో జేరేక కట్టాలే' అన్నాడు రామ్మూర్తి అప్పుడు.

మూడు దాటిపోయింది. కాఫీకి మనిషిని పంపలేదు రామ్మూర్తి ఇంతవరకు. పార్వతమ్మ మనస్సుకు స్థిమితంలేదు. పిటీబన్లు నడవడం లేదు కాబోలు ఏ అందోళన వచ్చినా ముందు బన్లు, రైళ్లు సరిగా నడవడం మానేస్తాయి. అందోళన కారుల కోరికలన్నీ తీర్చడానికి వెళ్లి పోతాయేమో! టేబుల్ దగ్గరికి వెళ్లింది ఆమె వివిధభారతి పెట్టామని. ట్రాన్సిస్టర్ కిషన్ రావు ఈ మధ్యనే కావాలనికొన్నాడు. తానుచదివేది బి.యస్.సి. సైన్స్ కదూ!

కొడుకెక్కడికి పోయినట్టు? వాడి పిచ్చిగాని, హాటల్ లో తినేతిండిఅంతా తాను పెట్టే చారు అన్నాకైనా సరిపోతుందా? కుజ్జి మొగం, వాడికేం తెలుసు? తెలిసినవాడైతే ఇందాక తన్నా ప్రశ్న వేస్తాడా? తన తండ్రి ఆంధ్రుడని ఇరవై ఏళ్లకి తెలిసింది కాబోలు ఏడే! ఆంధ్రానెందుకు వెళ్లి చేపికున్నావని అడుగుతాడా, వెళ్లిరాడు కాకపోతే? తండ్రి తనకి తల్లికి ఏమి అవకారం చేశాడు? నిజం పార్వతమ్మకి తెలుసు. తన దగ్గరకంటే, రామ్మూర్తి దగ్గరే కిషన్ రావుకి గారా మెక్కున. ఒక్కడే కొడుకు అవడంవల్ల రామ్మూర్తికి కొడుకుమీదే పంచ ప్రాణాలూ. పసితనంలో అల్లరితో కొడుకు విసి గించినప్పుడు ఓసారి పార్వతమ్మ వాడి వీపుమీద రెండు అంటిస్తే, రామ్మూర్తి ఎంత రాద్ధాంతం చేశాడో. తన సంపాదన అంతా ఎవరికీ, కొడుక్కి కాకపోతే? చేతిలో పనెక్కవైనకొద్దీ, రామ్మూర్తికి తిరిక తగ్గింది. అయితేనేం ఎప్పటికప్పుడు కొడుకు

చదువుసంర్యలు చూస్తూనేఉన్నాడు. కొడుకుచేత మెడిసిన్ చదివివ్వామనిఉంది రామ్మూర్తికి. కాని ఏ యు. సి. కిషన్ తీరిగ్గా పాస్ అయ్యాడు. కాలేజీలో ఎన్నివ్యవహారాలు మరి! కిషన్ రావు దానే షేతో మెడిసిన్ చదువుతానంటే రామ్మూర్తి ఒప్పుకోలేదు దానేషన్ డిగ్రీలో కొడుకు ప్రజల ప్రాణాలతో చెంగటమాడటం రామ్మూర్తి కిష్టంలేని పని. అంచేత బి. యస్.సి. చదవమన్నాడు కొడుకును. తర్వాత తనదగ్గరే తర్ఫీద్ ఇద్దామని. ఆన కంట్రాక్టులలో కనీసం రెండువందల మందైనా పనిచేస్తూంటారు రోజూ. ఇతర కంట్రాక్టర్లకంటే తాను వనిబట్టి పనిచాళ్లందరికీ ఒకటి అర్థా ఎక్కువ ఇస్తాడు. తనకి మంచి పనికాలి. కొడుకు నక్కడపెట్టి రాజమండ్రులో కూడా కంట్రాక్టులు తీసికోవచ్చు తర్ఫీదులేదే, పనిలో మెంకులు తెలియండే, కొడుకు స్వతంత్రంగా ఏమి చేయగలడు? పార్వతమ్మకి తెలుసు రామ్మూర్తి ఉద్దేశాలు.

ఎవరో దొడ్డితలుపు కొట్టినట్టైంది. పని మనిషి కాబోలు. తలుపుతీసింది పార్వతమ్మ. 'అమ్మగారూ! బానండ్లు జల్ది ఎయ్యమ్మా. ఊర్లు శాన గడబడయతున్నది. పోరగాండ్లు లొల్లిపేస్తున్న. జల్ది ఇంటికి పోవాలి.' అంటూ సరసర మోరీ దగ్గరికి వదలింది పనిమనిషి. వంటిటోక్కి వెళ్తా పార్వతమ్మ అడిగింది ఏం జరిగిందని 'ఈదినం మూడు నర్కారు మోటర్లు కాల్చినరంటి. వాండల్లను పోలీసులు పట్టుపోయిను. పట్టుమంట మోటర్లల్ల తిరుగుతున్న. అందరు దుకాన్లు గిట్ట. బందు సేసిను. గుండా పోరగాండ్లు, ఏం చేస్తారో అంట. అందరు గుబులు వడ్తును, ఇయ్యాలేపు పట్టుం బతికేడిదే కష్టమయితున్నదమ్మా.' అంది పని మనిషి. పార్వతమ్మ గుండెలు జలవలించాయి, ఆ మాటలు వింటుంటే. 'ఏ క్షణంలో రోడ్డిలు ఏం చేస్తారో, ఎవరికి తెలుసు? ఖర్మ!' అంది పార్వతమ్మ అంటూ వేస్తూ, గది గది పని పూర్తిచేసి వెళ్లి పోయింది పనిమనిషి.

తలుపుగొళ్లం పెట్టింది పార్వతమ్మ

బిక్కుబిక్కుమంటూ ఒక్కతే ఉండాలి. రామ్మూర్తి వచ్చేటప్పటికి రాత్రి రోజూ తొమ్మిదీ పదిఅవుతుంది. ఏ రోజుకూ ఆ రోజు అందరికీ అన్ని బిల్డింగుల దగ్గరగా ఇచ్చేసి రావాలి. కిటికీదగ్గరికి కూడా పోబుద్దికాలేదు పార్వతమ్మకి. ఏరాయైనా ఎగిరివస్తే? ఇల్లంతా కాలుకాలినపిల్లలా తిరగడం మొదలెట్టింది పార్వతమ్మ.

దూరంగా ఏదో కోలాహలం వినిపిస్తోంది. రోడ్మీద రంయరంయమని కార్లు పోతున్నాయి హారన్ కొట్టుకుంటూ, రాళ్లదెబ్బలు తప్పించుకోడం కోసం కాబోలు. ఆ కోలాహలం క్రమక్రమంగా దగ్గరికి వస్తోంది. పార్వతమ్మ గుండె దడ ఎక్కువైంది కిటికీతలుపులుకూడా గబగబవేసేసింది అన్నీ. హాల్ మధ్యస్థంగా నిలబడింది ఆమె. కాళ్ళు గజగజలాడుతున్నాయి. కూర్చుండిపోయింది పార్వతమ్మ అక్కడే. చెమటలు పడుతున్నాయి ఒళ్లంతా. రోడ్ మీద కేకలు ఇంకా దగ్గరగా వినిపిస్తున్నాయి. ఏవో ఆరువులు, ఏ కంఠాని కా కంఠమే! ఏదో రొడ్డి మూక కాబోలు. చేతులతో చెవులు మూసుకుంది. తన పిచ్చికాని, తాను చెవులు మూసుకుంటే, వాళ్ళ కేకలు ఆగిపోతాయా? ముఖం మోకాళ్ళమధ్య దాచుకుంది కళ్ళు మూసుకొని.

పార్వతమ్మ ముక్కుకేదో వాసన అనిపించింది.

వెనకప్పుడో తానెక్కిన రిక్షా దొంగసారాపాకల ప్రక్కనించి పోతుంటే అట్లాంటి వాసనే వచ్చింది. కళ్ళు విప్పి, మెల్లగా తలెత్తి అటూ ఇటూ చూసింది బయట గొడవగొడవగాఉంది. ఇల్లంతా పొగ కమ్మేసింది చలుక్కున. ఎక్కడ్నించినచ్చిందో ఈ పొగ. దొడ్లో ఏవో కంఠాలు వినిపించినై. 'దొంగలు, దొంగలు' అని కేకేవ్వామనుకుంది పార్వతమ్మ. కాని నోరు మెగల్లేదు. ఆ పొగలో వీధిగుమ్మంవైపునుంచి శగ తగిలింది తనకి. అడుగుల చప్పుడు వినిపిస్తోంది. వీధిగుమ్మంమీదే కాబోలు అవి. గాభరాగా అటూ ఇటూ చూసింది. ఏవో కేకలువేసింది ఆ హాలులోంచి ఆమె.

లోపలనుంచి పార్వతమ్మ వేసేకేకలు వాలుగు గోడలు దాటి బయట ఎవరికి వినిపించలేదు ఆకేకలు మంటల అడుగునపడి చిల్లిబడిపోయినై. 'మా అమ్మ, మా అమ్మ' అని అరిచిఅరిచి మూగబోయింది ఓ కంఠం ఆ మూకలరుపుల్లో. మూక ముందుకు వెళ్లిపోయింది. ఫైరింజన్ వచ్చి వెళ్లింది. పోలీస్ విధిగా వచ్చింది. రామ్మూర్తి కారూ అటు వచ్చింది పొడవిడిగా. ఆ కనుచీకటిలో అమ్మలంటూ వెక్కి వెక్కివచ్చే ఏడుపు వినిపించింది ఆగిన కార్లోకి. దూరంగా జైజై నినాదాలుకూడా వినిపించకపోలేదు.

మన ప్రాచీన రూపజగత్తులో సాదృశ్య లక్షణం

శ్రీ కొండిపర్తి శేషగిరిరావు

‘రేమణీయార్థ ప్రతిపాదకం శబ్దం కావ్యం’ అని మనం అంటే, ‘Language is the dress of thought’ అని పాశ్చాత్యులు అన్నారు.

ఈ రెండు అభిప్రాయాలలోనూ ప్రస్ఫుటంగా కనబడే విభేదం ‘రమణీయత.’

అంటే మనం భావానికేకాక రమణీయతకు కొంచెం ఎక్కువ ప్రాధాన్యతను ఇచ్చామన్నమాట.

ఇది సాహితీజగత్తుకు సంబంధించిన విభేదం.—

మరి ఇలాంటి విభేదాలేమైనా, మన రూప జగత్తులో ఉన్నాయా అంటే, ఉన్నాయి.

మన ప్రాచీన రూపజగత్తులో చిత్రకళా లక్షణాలను తెలిపే ప్రామాణిక ప్రమాణం ఒకటి ఉంది. అది ఇది.

‘రూపభేదాః, ప్రమాణాని
భావ, లావణ్య, యోజనే,
సాదృశ్యం, వర్ణికాభంగం
మితిచిత్రం షడంగకమ్.’

ఈ ప్రమాణం మాత్రం, ప్రస్తుతం ఎక్కువమంది రూప సమీక్షకుల మెదడులలో మెదులుతూ ఉంది. కనుక దీన్నే మన ప్రాచీన రూప రచనకు ప్రమాణంగా తీసుకోదాం,

ఈ ప్రమాణాన్ని కాస్త విశ్లేషించుకొంటే ఇలా ఉంటుంది.

రూప జగత్తులోని వివిధ రూపాలలో గల విభేదాలను గమనించటం ‘రూపభేదాః’ అనీ,

రూపంలోగల వివిధవిభాగాల నిష్పత్తిక్రమాన్ని తెలిపేది ‘ప్రమాణాని’ అనీ,

రూపం వ్యక్తపరిచేభావం ‘భావం’ అనీ,

రూపంలోఉండే సంపులూ సొంపులూ ‘లావణ్యం’ అనీ,

రూపం మరో అందమైన రూపాన్ని పోషించడటం ‘సాదృశ్యం’ అనీ,

రూపంలో పొదిగిన రంగుల కూర్పులోనూ, రంగుల మిశ్రమంలోనూ కాంతిని, శోభనూ కలిగి ఉండటం ‘వర్ణికాభంగం’ అనీ అర్థం.

కనుక ఈ ఆరు ప్రమాణాలమీద ఆధారపడే మన ప్రాచీన రూపరచన సాగిపోయింది.

పోతే, పాశ్చాత్యుల రూపప్రమాణాలు ఇవి:

Form.

Average Proportions (Anatomy).

Idea.

Rhythm.

Colour mixing.

Colour harmony.

ఇక వారి ప్రమాణాలనూ, మన ప్రమాణాలనూ ఓవోట చేరిస్తే ఇలా ఉంటుంది.

రూపభేదము

—

ప్రమాణము

—

భావము

—

లావణ్యము

—

వర్ణికాభంగం

—

{ Basic knowledge of various forms,
దీని మూలక స్వరూపమే ‘Form’.

Average Proportions (Anatomy).

Idea.

Rhythm.

Colour mixing & colour harmony.

వర్ణశాఖంగం అనే లక్షణాన్ని మన రూప రచనా విధానంలో, ఒకే ఒక లక్షణంగా పరిగణిస్తే; పాశ్చాత్యులు దాన్నే విడదీసి, Colour mixing, Colour harmony అనే రెండు లక్షణాలుగా పరిగణించారు.

ఇకపోతే వాటికిలేని రూపలక్షణమూ, మనకున్న రూపలక్షణమూ 'సాదృశ్యం' సాదృశ్యం అంటే, ఒకటి మరొకదానిని పోలిఉండటం అన్నమాట దీన్ని ఇంకాస్త విశదీకరించుకొంటే. రూపకళా జగత్తులోని ఒక రూపం మరో లండమైన రూపాన్ని స్ఫురింపజేయుటం సాదృశ్య లక్షణం.

ఈ సాదృశ్య రూపలక్షణమే వారి రూప రచనా రీతులనూ, మన రూపరచనా రీతులనూ వేరు పరచింది అందుకనే ఈ సాదృశ్య లక్షణవర్షంలో కొన్ని అంశాలు దాగిఉన్నాయి. కనుక ఈ సాదృశ్య లక్షణంలోనే మన భారతీయ రూపరచన ఓ విశిష్టమైన వ్యక్తిత్వాన్ని సంతపించు కొంది.

సాదృశ్యం అన్న ఈ రూపప్రమాణలకణం వారికి ఎందుకులేదు, అని ఆలోచిస్తే; వారికి మనకూగల రూప రచనా రీతులలోని కొన్నిమూల స్వభావాలు కొంతవరకు అవగతం జాలాయి.

పాశ్చాత్య చిత్రకళ ప్రకృతిని అనుకరిస్తూ ముందుకు సాగిపోయిన కళ. మనది అలా కాక; భావాన్నే ప్రాధిగా తీసుకొని ముందుకు నడిచిన కళ. అందుకని పాశ్చాత్య రూపకారులు ప్రకృతి ముందు కూర్చోని వాస్తవాను కరణతో రూపాలను ఆరాధించారు. మొదటను వారూ భావననే ఆదర్శంగా పెట్టుకొని రూపరచన చేసినా, ఆ రూప రచనలో భావంకన్నా ప్రకృతి పరిశీలనే కొంచెం అధికంగా కనిపిస్తూ ఉంటుంది.

మనవారు అలాకాక, కేవలం భావానే ముందుననుకొని, ఆ భావానికి ఎక్కువ ప్రాధాన్యతనిస్తూ, వాటిని యాత్మకమైన, సారూప్యతకమైన రూపాలలోకి మలిచారు. పైగా మనవారి ఆదర్శం సాదృశ్యాత్మకమైన భావవారూపాలను

రమణీయరూపాలలోకి మలచటం. అందులోనూ లావణ్యపు సాలు ఎంతో అధికం. కాన మన రూపజగత్తులో అతిలావణ్యతతో గోచరిస్తూ, శుద్ధలావణ్య యాత్మకమైన మూర్తులు కనిపిస్తూఉంటాయి. అందుకనే మన ప్రాచీనరూపాలనుండి, ఏవో కొన్ని ఆనందప్రదమైన రససాదృశ్యస్వరూపాలు తొంగిమాస్తూంటాయి.

పోతే మన ప్రాచీన రూపరచనకు భరతుని నాట్యశాస్త్రాన్ని ప్రమాణంగా తీసుకోవలూ; అప్పటి సాహిత్యసరి ప్రభావమూ, ఆనాటి రూప రచనవిధాన వడటమూ, మరో కారణం. ఈ కారణాలమూలంగా సాదృశ్యంతోకూడిన మన రూపాలు దృష్టిలోనూ, స్పృహలోనూ రూపమాధురిని కలిగి, అనుభూతిమయుమైనవి ఐనాయి.

ఈ నాట్యఅంకార శాస్త్రాల ప్రభావాల కారణంకన్నా, మరో ముఖ్యమైన కారణం మన ప్రాచీన రూపరచనారీతిలో ఉంది. ఎప్పుడైతే రూప కారుడు భావాన్ని ముందుననుకొని రూపాన్ని రూపించించాలనుకుంటాడో, అప్పుడు అతను రూపించించబోయే ఆ భావరూపం, రూపజగత్తులోని ఏదో ఓ మనోజ్ఞమైన రూపాన్నో, లేక కొన్నిమనోహరమైన రూపాలకూడికనో కలిగిఉంటుంది. కనుక ఆ స్థితిలో, రూపకారుడు మలచబోయే ఆ భావ రూపానికివేసుక, రసస్పృజనశక్తిని ప్రేరేపించే ఓ రస స్ఫోరకమైన సాదృశ్యం ఉంటుందన్నమాట. కనుక ఆ సాదృశ్యంవలె అతను ప్రస్తుతం రూపించించబోయే రూపాన్ని రూపించిస్తాడు. అందుకని మన రూపాలు ఎక్కువగా సాదృశ్యాత్మకాలూ, సాదృశ్య స్వరూపాలూ ఐనాయి.

అలా అని మనవారు వాస్తవానికి విరుద్ధంగా రూపాలను రూపించించారు అని అనుకోకూడదు. కాకపోతే రూపించబోయే రూపంలో వాస్తవానుకరణ ఎంతవరకు ఉండటమనో అంతవరకే దానిని తీసుకొని మిగిలిన రూపరచనను భావయుతం చేశారు. అంతే కాదు, రూపంలోని వాస్తవికత, రూపంలోని యాదృశ్య మింగి వేయకుండా జాగ్రత్తపడ్డారు కూడా.

మన ప్రాచీన రూపజగతులో సాదృశ్య లక్షణం

కనుక మన ప్రాచీనులు, రూపంలోని సహజత్వం, రూపంలోని లయను మింగివేయకుండా జాగ్రత్తపడితే; రూపంలోని లయ, రూపంలోని సహజత్వాన్ని అణిచివేయకుండా జాగ్రత్తపడ్డారు సాశ్వాత్యులు.

అందుకే మన ప్రాచీనరూపాలు దృశ్యకావ్యాలుగా ఉంటాయి. పైగా మన ప్రాచీన రూపజగతులోని స్త్రీ పురుషమూర్తులు, ప్రబంధనాయక నాయకులుగా కూడా గోచరిస్తుంటాయి. కాన మన ప్రాచీన రూపకళాజగతులోని ఓకో సామూహిక రూపకృతిని (Composition) చూస్తూంటే; ఏ అలంకార శాస్త్రాన్నో, లేక ఏ వర్ణనాతత్వమైన కావ్యాన్నో చదువుతున్నట్లుంటుంది.

కనుక వాస్తవరూపరచనలో రూపమాధురి ఉంటే; సాదృశ్యాత్మకమైన రూపరచనలో మధుర రూపం ఉంటుంది.

అంతేకాదు, వాస్తవశీలియైన రూపం ఆనందాన్నిస్తే; సాదృశ్యాత్మకమైనరూపం విశేషానందాన్ని ఇస్తూఉంటుంది

ఇక రంగుల విషయాన్నిగురించి ఆలోచిస్తే, సాశ్వాత్యులు ప్రకృతిముందు కూర్చోనే ఎక్కువగా రూపాలను రూపొందించారు. కాబట్టి, వారి రూపాలలోని రంగులు ప్రకృతిలోని రంగులకు పరిగ్గా పరిపోయి, సహజత్వాన్ని ప్రతిబింబింపజేస్తుంటాయి. మన రూపాలలోని రంగులు అలాకాక మధురభావాలకు అనుగుణంగా ఉంటాయి. అంతేకాదు, మనవారు రూపాలలో పొదిగిన రంగులు ఎవో కొన్నికొంతమయ వస్తువుల రంగులకు సాదృశ్యాత్మకాలుగా ఉంటాయి. కనుక ఆ రంగులను చూస్తూంటే, ఆ రంగులుగల ఏవో కొన్నివస్తువులు మన స్మృతిపథంలో మెరుస్తుంటాయి. అంటే మనవారు దబ్బవండ్య రంగులనూ, మందారరంగులనూ, నీలాకాశపురంగులనూ, నలుపురంగులనూ, కనకాంబలాలనూ, ఆకువచ్చరంగులనూ, చిత్రంలోని రూపాలలో పొదిగారన్నమాట.

కాన రూపంలో ఏంపే రంగులకూ, మన ప్రాచీనులు సాదృశ్యలక్షణాన్నే ఎన్నుకున్నారు.

సాశ్వాత్యులు అలాకాక సహజత్వాన్ని ప్రతిఫలించజేసే Complementary colours ను అంటే నలుపు ఛాయలూ, వసుప్తఛాయలూ కలిపిన ఎరుపూ వంగారంగులనూ; లేనెరంగులనూ; పొగకురంగు కలిపిన ఎరుపు, వంగ, ఆకువచ్చ, వసుపు, నీలరంగులనూ ఎన్నుకొన్నారు. ఎందుకంటే ఆ రంగులు ప్రకృతి రూపాలలోని రంగులకు చాలా దగ్గరగా ఉంటాయి కాబట్టి. కనుక వాస్తవమైన రంగుల రచనలో భావ్యకృతి అందం ఉంటుంది. సాదృశ్యాత్మకమైన రంగుల రచనలో భావాకృతి సౌందర్యం ఉంటుంది. అంతేకాదు, యవాతథ వర్ణరచన ఇంద్రియోచరమైంది ఐతే; సాదృశ్యాత్మకమైన వర్ణరచన అతీంద్రియగోచరమైంది భైతేంది.

ఇలాంటి విభేదాలవల్ల మన ప్రాచీన రూపజగతులో సాదృశ్యలక్షణంఉండడం వారి రూపజగతులో సాదృశ్యలక్షణంలేదు అని అనిపిస్తుంది. ఓ రకంగా వారి రూపరచనలోనూ సాదృశ్యం (Simile) ఉంది. ఐతే ఆ సాదృశ్యం భావాత్మకమైందికాక ప్రకృత్యాత్మకమైంది భైతేంది. ఓవేళ వారు వాస్తవానుకరణకు దూరంగాఉండి భావరూపాలను రూపొందించినా వారి దృష్టి స్పష్టి వాస్తవరూపాలవైపుకే ఎక్కువగా పోతూఉంటుంది. కనుక వారి భావరూపాలు, భావరూపాలుగాకాక ఎక్కువ వాస్తవానుకరణ రూపాలుగానే కనిపిస్తూఉంటాయి.

అందుకనే Eric Newton అనే ఓ సాశ్వాత్య రూపసమీక్షకుడు మన రూపాలనూ, వారి రూపాలనూ పరిశీలించి 'Behind every western carving of a human figure is the implication of a portrait; behind every Oriental statue is the implication of a mood. The idea of serenity has never been quite so intensely caught and held by any Euro-

pean sculptor as it has by countless of crosslegged Buddhas of Ceylon. Nor has the idea of sinuous movement as expressed in Indian carvings of dancers ever been equalled in the west'* అని అన్నాడు.

కనుక మన ప్రాచీనరూపాలు పాశ్చాత్యుల దృష్టిలోనూ సాదృశ్య, లావణ్య, లయాత్మకమైన రూపాలే ఐనవి.

ఇలాంటి సాదృశ్యరూపలక్షణాన్ని పరిశీలిస్తే—

వాస్తవరూపరచనలో తర్కబుద్ధికి తనెక్కువ, సాదృశ్యరూపరచనలో అనుభూతికి అవకాశం ఎక్కువ, అని వినిపిస్తూ ఉంటుంది.

మనం భావరూపాలద్వారా ద్రవ్యను రస భావాలదగ్గరకు ప్రవహింపజేస్తే; పాశ్చాత్యులు వాస్తవ

రూపాలద్వారా, ద్రవ్యను ప్రకృతిదగ్గరకూ, దానితో ప్రతిఫలించే భావాలదగ్గరకూ తీసుకొనిపోతారు.

అందుకని వారి రూపాలను నిర్మించటానికి రూపపరిశీలన విశిష్టంగా కావాలి. మనోరూపాలను రూపొందించటానికి భావరూపసాదృశ్యతా, రూప లావణ్య పరిశీలనా విశిష్టంగా రావాలి.

కనుక మన రూపాలనిండా భావాలూ, సాదృశ్య స్వరూపాలూ నిండిఉంటే; వారి రూపాలనిండా వాస్తవప్రమాణాలూ, సహజత్వమూ నిండిఉంటుంది.

అందుకని వారి రూపాలు వాస్తవంలో జీవిస్తుంటే; మన రూపాలు కల్పనలో, ఆదర్శంలో జీవిస్తు ఉంటాయి

* European Painting and Sculpture by Eric Newton.

మ ని షి

శ్రీ సి. యస్. సి. మురళి

రాజుకు బెజవాడ కొత్త.

బెజవాడకి దుమ్ము, దుగర, మలినం, మశానం, మరుగుదొడ్లలాంటి యిళ్లు కొత్త కాదు. వాటి పేరు చెప్పే 'ఓహో! అది బెజవాడకు మరో పేరులే గురూ!' అంటారు కొందరు. బెజవాడకి ముష్టివాళ్లు కూడా కొత్తకాదు, ఏహారికి వాళ్లు కొత్త కాదనుకోండి! బెజవాడ వాళ్లకి ముళ్ళపానంలాంటిదేమో! ఇక్కడున్నన్ని సౌకర్యాలు వాళ్లకి మరెక్కడా దొరిక్కపోవు. కొత్తగా వచ్చాడేమో, ఈ విషయం గమనించలేదు రాజు. అందుకనే ఆ కుక్కరాడు, ఆ వససరాలు అలా చేశాయి రాజుని. అంతగా కదిలించాయి అతన్ని

ఆ ఊరిచ్చి పదిరోజులే అయినా ఇరవయ్యో పారి ఆ రోడ్డుమీద వెళ్తున్నాడు రాజు. రైలుబిడ్డి మరో పది గజా బుందనగా కడుపుతో తిప్పడం ప్రారంభం అయింది. అది శారీరకాస్వస్థతకాదు. కుష్టులో పుచ్చివిడిచిన కాలును చూస్తే కలిగే వికారం. చీము కంటవడిలే కలిగే రోత కడుపుతో ప్రేగులు కళ్లముందు నాట్యంచేస్తుంటే, అదే కనక సాధ్యవడితే, కలిగే కంపం.

ప్రత్యేకించి ఆ రోడ్డుమీద నడవడంఅంటే రాజుకి మహాచెడ్డచిరాకు. కానీ, అలా నడవకుండా ఆఫీసుకి వెళ్లే మార్గం కనిపించలేదు. ఆ ప్రాంతాల చేరుతుంటే ఈ కళ్లు లేకపోతే ఎంత బాగుండు ననిపించడం; వళ్లు జలదరించడం, నలభుంమీద చీత్కారం జరిగడం.

ఈ లక్షణాలన్నీ ఏమిటి రాజు? ఎందుకీ కమ్యానిష్టు కలవరం? ఏం చూశావేమిటి?

రాజేం చెప్తాడు సాసం! అమాయకుడుకాదు. కానీ అంతటివాడే! అంటే ఆదర్శం ప్రోగ్నమాట.

ప్రపంచంలో అందరూ ఎదురు ఒకలా నుఖవడ కూడదంటాడు. అమతమ భేదాలే సృష్టికి మూల స్తంభాలని ఎందుకో అర్థం చేసుకోడు. డబ్బున్న ధనరావు మహాత్ము హోటల్లో ఎయిర్ కండిషన్లలో పడుకోడం, అదిలేని దరిద్ర నారాయణుడు ఏలూరు కాలన ప్రక్కనో, బెజవాడ బస్ స్టాండ్ దగ్గర సైడుకాలన సైడుగానో పడుకోడం సృష్టి ధర్మం అని అంగీకరించడు. ఇవన్నీ మనిషి కల్పించిన కృతీమా అని ఘోషిస్తాడు

ఏం చూశాడో రాజు?

ఏం లేండి మామూలు దృశ్యమే! బెజవాడ నాగరీకులకి అలవాటయి పోయినదే!

మొదటిసారి చూచినపుడు ఆ కుక్కరవేధన బలికన్నాడో, చచ్చిపోయాడో తెలిలేదు రాజుకి. బిడ్డికి పది గజాల దూరంలో పేవ్ మెంటుమీద ఓ గుడ్డపరిచి వుంటుంది. దానిమీద వాడు బోర్లా వరుచుకుమంటాడు. వాడికి ఛత్రంలాగా బిడ్డి గోడకూ, ఓ రెండు కర్రలకూ ఓ గుడ్డ కట్టి వుంటుంది ఆ గొడుగు లేనట్టేవాడిమీద ఎండ పడి వేయిస్తూంటుంది వాడ్ని కూర కొట్టు వాడు విసిరి పారేసిన కుళ్లు వంకాయలా వుంటాడు ఆ కుక్కరవేధన. కుక్కలూ, వరాహాలూ దారి ప్రక్కన విసర్జించి వెళ్లిన మలినపు పోగులాంటి వాడు. కానీ మలినపు పోగుకాదు: మనిషే! మనుషులందరూ బహిష్కరించి వాతావరణానికి వదిలి పారేసిన మాంసంముద్ద. ఎముకల ముగ్గు. అలాంటి వాణ్ణి చూసి ఈ రాజుకి బాధ, వికారం.

వాడికి వరుసెంత వుండవ్వు అని ప్రశ్నించు కున్నాడు రాజు మొదటిసారిచూచి. చెప్పడం కష్టం. అయిదుమంచి వన్నెండేళ్లవరకూ ఎంతైనావుండవచ్చు.

అకారంమాత్రం ఓ సంవత్సరంపాటు ఎదిగింది. మొహాని వాడుగు సంవత్సరాలకు నరివడా ముదిరింది. కరుమకు పడుకున్నప్పుడు (పడుక్కోడం అంటే శవంలా పడుండడం) రెండడుగులు మించకుండా పొడుగుంటాడు.

వానల్లో క బీటలు వారిన నల్లరేగడి నేల లాగా, గేవె తోలులాగావుండే చర్మం. ఎరటిపుళ్లు మొహంమీద ఎడ్లపుళ్లని కాకులు పొడిచినట్లుగా వాడి పుళ్లని ఈగలు పొడుస్తుంటాయి. మనిషే కాకతప్పుడడంమూలన కాకులు నాట్టి పొడవడం కుదరదు. అయినా మనుషులందరూ బహిష్కరించిన వాణ్ణి కాకులుమాత్రం ఎలా ముట్టుకుంటాయి?

ఈగల్పి తోలుకుందుకు వాడికి కోర్కెవున్నట్లు కనిపించదు. కోర్కెవున్న ఆస్కారంలేదు. వాడి కాళ్లు మొంవరకూ, చేతులు చంకలవరకూ బాండేజీలో వుంటాయి. కాళ్ళూ చేతులు కాపు అని. ముల కాడలు. మొదట కట్టినప్పుడు ఆ బాండేజీలు తెల్లగానే వుండేవని. కాని యిప్పుడుమాత్రం మట్టిపట్టి మాసిపోయాయి. వాడికాలుచేతులకంటే ఆ సమెంటు బేండేజీ బరువే ఎక్కువుగుంటుంది.

వాడిచేతనయిన వ్యాపారం ఒక్కటే! ఆ వ్యాపారంలో వాడి మొహంమీద పుళ్లు ఆ బాండేజీలో వేళ్లాడే కాళ్ళు చేతులు చాలా ముఖ్యం. అనే వాడి యోగ్యతాప్రతాలు. చుండ్రు, పేలు కలిసి మూకకమ్మడిగా కొరికేయి వాడి జబ్బు. మాసికలు పడ్డ పాతికంబళీకంటే తరి. వర్షవాతాశవ, జంతు, శైథిల్యంవలనపోగా మిగిలిన కాసిని వెంట్రుకలూ మట్టిరంగులో వున్నాయి.

పైద్రాబాదువేపు కాముడి పండక్కి కుర్ర కారు తయారుచేసే కాముడిబొమ్మలా వుంటాడు మొత్తంమీద, ఏభాగాని కాభాగం పట్టుచేసి విగించి నట్టు. వాడి తల్లి కడుపులో వున్నప్పుడు కడుపు నిండా తిన్నాడేమో బహుశః నేలమీదపడ్డతర్వాత శరీరానికి పోషణ లభించివుండడం జరిగుండే అవకాశంలేదు.

ఆ కుర్రవెధవని చూసినపుడల్లా రాజుకు భార కలిగేది. తనవీరడ తనకే తెలియని విసుగు, చిరాకు, చుట్టూ నిర్లిప్తంగా ఏం జరగనట్లుగా తిరిగే జనాన్ని చూస్తే ఆశ్చర్యం కాని వాళ్లేం చేస్తారు? వాళ్ళూ మామూలు మనుషులే!

అలాంటి వేరది ముష్టివాళ్లు తిరిగే లూ దేశంతో అందులో కొత్తం వుందని? దారిన నడిచి పోయే దొర్లాగ్యునికి ఈ మాంసంముద్దని చూస్తే కడుపులో తిప్పతుంది. కరుణతో హృదయం గభరా పడుతుంది. జేబులోంచి ఓ పైసానా రెండో తీసి వచ్చేసి గబగబా వెళ్లిపోతారు. డబ్బున్నవాళ్లు కాలి మీదవెళ్లే అవకాశమేలేదు. అటువంటివాళ్లకి వీళ్లని చూసే కర్మం వట్టిందని?

రోజూ ఆ కుర్రవెధవ పడుక్కునున్న గుడ్డ మీద చిల్లర డబ్బులుపడేసుంటాయి, అక్కడ వాడొక్కడే కాదు. ఓ కళ్ళులేని కబోది, కాళ్ళులేని ముసీలాడుకూడా వుంటారు. 'ధర్మంబాబూ! మీ బిడ్డలూ, పాపలూ ముఖంగా వుండాలయ్యా' అంటూ దీవిస్తుంది గ్రుడ్డిది.

'పైసా ఎయ్ బాబూ! కాళ్లేనోడ్చుండయ్యా!' అంటూ గుండెలమీద బాదుక్కుంటుంటాడు, పేవ్ మెంటుమీద పడి ముసీలాడు. ఈ ముగ్గుర్లోనూ వయస్సు తక్కువైనా వాడికున్న అర్హతలనిబట్టి కుర్రవెధవకే ఎక్కువ డబ్బులు గిట్టుబాటువు తుంటాయి.

'ఏడు కాళ్లమీద నిలబడలేడే! మరి ఏడు రోజూ యిక్కడ కేలా వస్తున్నాడో' అని అమమానం వచ్చింది రాజుకు.

ఎవరో వీడ్చి రోజూ యిక్కడకి తెచ్చిపడుకో బెడతా వుండాలి. ఈ రహస్యం ఏమిటో తెలుసుకోవాలని అనిపించింది.

రోజూ ఆఫీసు టైం అయిపోతోంది. అప్పటికే వాడు అక్కడ హాజర్ పడుంటున్నాడు.

ఓ ఆదివారం ప్రొద్దున్నే బయలుదేరాడు రాజు వంతెన దగ్గరికి.

అప్పుడే తెల్లవారుతోందనగా ఓ దొక్కు లారీ వచ్చి ఆగింది ఎంతవరకీంద లారీ వెనక తలుపు తీశాడు క్లీన్ బాంట్ కుర్రాడొకడు అందులోంచి ముందు గుడ్డిది దిగొచ్చింది.

'బేగి దిగే అంజకానా' అంటూ దాని దొక్కులో వేలెట్టి పోడిచాడు వాడు.

'ఓరి అంజకొడకా; దిగటల్లేదంటారా?' అంటూ వాడి జబ్బు వట్టుకుంది అది

'జబ్బు ఒగ్గయ్యే గుడిసేటిముండా!' అంటూ ఓ చేత్తో దాని జబ్బును కుని కిందకి దిగలాగి వదిలాడు క్లీన్ బాంట్ కుర్రాడు. కాలు మడతవడి కింద కూలబడింది గుడ్డిది.

'నచ్చిపోరాగదరా దొంగనచ్చిపో! నీ కడుపు నెట్టేసుకున్నావురో' అంటూ ఏడ్చులంకించుకుంది అది.

'ఏడవకే ఎదవలంజకానా!' అంటూ చెయ్యిట్టు గుంజి రెండోచేత్తో ఎడంరొమ్ముమీద ఓ గుడ్డు గుద్దాడు క్లీన్ బాంట్ కుర్రాడు

రాజా కడుపులో తిప్పింది. పిడికిళ్లు గట్టిగా బిగించుకుపోయాయి మరో ఊణంలో ఆ కుర్రాడి మీదపడి వాడి పేక పిండేసేవాడే! కాని గుడ్డిదన్న మాటలు అతన్ని నిశ్చేష్టపడ్డి చేశాయి

'అప్పుడే యిదో సరసం ఏడవేరినావురో' అంటూ కిసుక్కుమని నవ్వింది.

రాజాకి అనవ్వాంవేసింది. నిలుచున్నచోటనే పాకుకుపోయాడు.

'ఒరే కుర్రలంజొడకా: ఇంకా దింపలేదట్రా ఆ నచ్చిపోళ్లని' అంటూ చుట్టూ నోట్లోంచి తిసి తవు క్కున ఉమ్మేసి అరిచాడు డ్రైవరు.

'దిగుతున్నారహే' అంటూ తిరిగి అరిచాడు కుర్రాడు. నవ్వుకుంటూ గోడదగ్గరకువెళ్లి కూర్చుంది అది.

'నన్ను దింపి పండబెట్టువురా సాయిబా!' అంటూ కాళ్లులేని ముసీలాడు అరిచాడు లారీలోంచి. అరకం కాలేదు రాజాకి. అన కళ్లతో జనుచూసి

'ఊడరా తాతలంజం డా! గడ్డం వెరిపింది. వళ్లు రాలాయ్. రకతం సల్లారినచ్చింది. నువ్వెందు కురా యింకా యీ బతుకుబతకడం, అంటూ ముసీలాడ్ని దింపాడు కుర్రాడు.

'నా పెళ్లాం మొన్నగదట్రా సమర్పాడింది. అప్పుడే సచ్చేం లాబం పెచ్చూ', అంటూ నవ్వాడు ముసీలాడు.

నన్నలేదు క్లీన్ బాంట్ కుర్రాడు. రాయినో రప్పనో మోసుకెళ్లినట్టు ముసీలాడ్ని మోసుకెళ్లి ఫ్లట్ పాత్ మీద పడుకోబెట్టి మళ్లి వచ్చాడు.

'ఇంకా గుడ్డిముండతో సరసం కాలేవట్రా దొంగ...ముండాకొడకా,' అంటూ తలుపు తీసుకుని దిగడు డ్రైవరు. రాజావంక చూశాడు. గబుక్కున దారివక్కున అయిష్టంగా కూర్చున్నాడు రాజా, కం క్యూంకోసం కూలబడ్డవాడిలా. డ్రైవరు మనసు మార్చుకుని రెండోచేతుకు వెళ్లిపోయాడు.

క్లీన్ బాంట్ కుర్రాడు ముసీలాడ్ని పడుకోబెట్టి వచ్చి లారీలోంచి ఆ శవం కుర్రాడ్ని బయటతీశాడు. గోడకి, కర్రకి గుడ్డకట్టి, నెలమీద గుడ్డవరిచి వాడ్ని పడుకోబెట్టి గుడ్డిదానిదగ్గరకెళ్లి దాని బొడ్డు దగ్గర రొంటితో చెయ్యెట్టి ఓ నాలుగణం బిళ్లేదో (దూరంనుంచి రాజాకి సరిగ్గా కనిపించలేదు అది) తిసి, 'శతీరేణికి పూలబుట్టకొస్తనే ముండా' అన్నాడు క్లీన్ బాంట్ కుర్రాడు.

'మల్లెపూలు శేరా సాయిబా!' అంది గుడ్డిది.

కళ్లు లేకపోయినా ఈ గుడ్డిదానికి మల్లె పూలంటే యిత మమకారం ఏమిటా అనుకున్నాడు రాజా.

క్లీన్ బాంట్, డ్రైవరా లారీ తోలుకంటూ వెళ్లిపోయారు.

అంతవరకూ చూసిం తర్వాత ఏం చెయ్యాలో

ఉండకపోతే అదంతా ఏ పురాణం శాస్త్రాలు చెప్పిన కట్టుకతో, పట్టుకతో అనుకునేవాడు.

‘ఇదో పెద్ద వ్యాపారం అన్నమాట. కుమ్మరి వాళ్లని, గుడ్డివాళ్లనీ, చచ్చిపోతూన్న వాళ్లనీ, చావబోతూన్న వాళ్లనీ, ఎముకలు విరిగిన వాళ్లనీ, ఎముకలు కుళ్లిన వాళ్లనీ ముడిసరుకుగా చేసుకుని వర్తకం చేస్తున్న ఈ దర్జీరుడెవరో! ఎంతటి నైచ్యానికి ఒడిగట్టగలడు మనిషి? ఈ వెధవ పుట్టుక పుట్టేకంటే నీట్లో చేపగానో, కప్పగానో పుట్టిచచ్చిపోతే ఎంత బాగుండును’, అనిపించింది రాజుకి.

గుడ్డిదాని దగ్గరకు వెళ్లాడు.

‘ఇదుగో గుడ్డమ్మాయ్, నీ పేరేమిటి?’

‘ఎవరు బాబూ మీరు: నీట్లో వచ్చారు మహారాజాలా—ఓ పైసా యిప్పించడయ్యా’

‘నీ పేరడిగితే మాట్లాడక మువ్వడుగుతావే?’

‘నా పేరేం చేస్తుంటారు బాబయ్యా! గుడ్డి ముండని నన్నందరూ గుడ్డి మీవాషి అంటారండి’

‘పేరు మీనాషి. నీకు కళ్లు కనిపించవు. బాగుంది.’

‘దానికేముందండి. నీతమ్మ పేరెట్టుకుని రాత్రిపూట యావారం చేస్తున్నోళ్లందరులేరండి? రామయ్య పేరెట్టుగుని పూలరంగులండరాండి... గుడ్డిముండకి. దయచూపండి బాబయ్యా. ఓ పైసా ధర్మం ఎయ్యండి మీదే బోణీ...’

‘నిన్ను లారీలోంచి దింపిన వాళ్లెవరు?’

‘ఏ లారీ? దింపడం ఏంటండి? రాత్రి ఏస్కొన్న మందింకా దిగలేదా బాబయ్యా—గుడ్డి ముండని. నాకే లారీ కనిపించలేదండి.’

‘అబద్ధంలాడుకు-నిన్ను లారీలోంచి ఆ సాయము దింపడం నేనాళ్లేదా? నీ యింటనున్న డబ్బులు వాడు లాగడం చూశేదా? మవ్వ వాణ్ణి మల్లెపూలు పత్రమ్మని చెప్పడం నేనెన్నేదా? చెప్తా! ఆ లారీ

ఎవరిది? ఆ కుర్రాళ్లెక్కడుంటారు? మీచేత యీ వ్యాపారం చేయిస్తున్నవాళ్లెవరు?’ అని గర్జించాడు రాజు.

గుడ్డి భయపడింది సన్నగా ఏడుపు లంకించు కుండి. అంతకుముందు ఏడ్చినట్టు కులుకుతూ ఏడ్వలేదు.

‘మీ పాదాల పాచ్చిగా నేనేపాపం ఎరగను బాబయ్యా! లారీలో వచ్చినమాట నిజమేనండి. మాచేత ఓ పెద్దాయన యాపారం చేయించేమాట నిజమేనండి. ఆయన ఎక్కడుంటాడో, ఎలా పుంటాడో గుడ్డి ముండని నే నెరగనండి. బిచ్చమెత్తుకుని బ్రతికే వోళ్లం. మామీద కోపం తెచ్చుకోకండి బాబయ్యా!’ ఏడుస్తూనేవుంది గుడ్డిది.

నివేకం వర్తంబున్నా; తాలిమాట కాదనలేక జేబులోంచి ఓ అయిదుపైసలబిళ్ల తీసివేసి బరువుగా యింటిదారి వట్టాడు రాజు.

కాళ్లులేని ముసీలాడ్ని అడుగుదామనుకున్నాడు. కాని ఏం లాభం? ఏదో యిలాగే చెప్తాడు నాలుగు మాటలు. అంత తేలిగ్గా నిజం చెప్పి సంఘంముందు నిలబెట్టేట్లు నీళ్లని ఎందుకు అర్థమవుచున్నాడు ఆ నీచుడు. ఎన్నోజాగ్రతలు తీసుకుని. ఎందర్నో కలుపుకునిగాని యీ వ్యాపారాలు జరగవుఅనే తాత్పర్యం కొద్దిగా ఆర్థం చేసుకున్నాడు రాజు.

కానీ ఈ మనిషిరూపంలోవున్న మాంసం ముద్దల్ని చూసి మనసు చెరువుకోవడం మానలేదు అతను. ముఖ్యంగా ఆ కుర్రాడ్ని చూసినపుడల్లా మనిషిగా బ్రతకడం నేర్పలేనపుడు, లారీపైర్ల కిందపడి నలిగిపోయిన కుక్కురిల్లకవంలా వుండే వాణ్ణి అక్కడ లేకుండా చేసేస్తే బాగుండునని అని పించేది రాజుకు.

రెండురోజులపాటు రాజు ఆఫీసుకు వెళ్లలేదు శరవలవల్లా. మూడవరోజు వెళ్లెటపుడు ఆ గుడ్డిది, ముసీలాడు కనిపించారుగాని కుర్రాడు కనిపించలేదు. ‘కుతూహలాన్ని చంపుకుని వెళ్లిపోయాడు రాజు.

నాలుగవరోజు, ఐదవరోజు కూడా వాడు కనిపించకపోయేసరికి ఆగలేకపోయాడు. ఆరవరోజు ప్రాద్దున్నే వంతెనదగ్గరకువెళ్ళాడు లారీవచ్చి ఆగింది. సరసాలూ, మోటుమాటలూ లేకుండా గుడ్డిది దిగి గోడవక్కన కూలబడింది ముసీలాడ్చి సాయిబు మాటావుంటి లేకుండా తీసికెళ్లి పడుకోబెట్టాడు.

లారీ వెళ్లిపోయాక నెమ్మదిగా గుడ్డిదాని దగ్గరకు వెళ్ళాడు రాజు.

‘ఇదుగో గుడ్డిమీనాక్షీ...’ అన్నాడు నెమ్మదిగా.

‘మీరా బాబుగారూ! మళ్ళా వచ్చారేంటండి? మా బతుకులు మమ్మల్ని బతకవిన్నండి బాబయ్యా’ అంటూ ఏడ్చు లంకించుకుంది అది సన్నటిరాగాన.

‘మీరు బ్రతుకుతున్నారని ఎవ్వరన్నారు మీనాక్షీ! మీ చావులు మిమ్మల్ని చావవిన్నమని అడిగుండల్పింది’ అన్నాడు రాజు విచారంగా.

‘పోనీ అలాగే కానీండి! గుడ్డిముండని చదువు రాదు. పుట్టాల్సినా వాడు పుట్టాను మురుగుకాలాలో పడి చచ్చిపోయే పురుగులాంటదాన్ని.....నా యెంట బడ్డారేంటి బాబయ్యా.....ఈ సావన్నా నన్ను పావ నివ్వరా?’

‘మీనాక్షీ - ఇక్కడో కుర్రాడుండేవాడు చూడు—వాడేమయ్యాడు తెలుసా?’

‘వాడండి - పుల్లయెంకడాండి?’

‘వాడికో పేరుకూడా వుండేమిటి! ఆ పుల్లయెంకడే...’ అన్నాడు రాజు.

‘పేరెందుక్కుండదండి. ఈగని యాగ అంటుంటేదండి. దోమని దోమనర్పండి! అలాగే అడిపేరు ఎంకడు. పుల్లలాగా వుండేటోదని పుల్లయెంకడన్నారండి—నా తమ్ముడే కదంటండి ఆడు...’ అంటూ నవ్వుటిపిడ్చు సాగించింది గుడ్డిది.

దాని ఏడుపులో నటమ వుట్టనిపించలేదు ఈ మారు. సహజంగా, బాధపడుతున్న హృదయంనుండి వచ్చే ఏడుపులాగే వుంది.

‘నీ తమ్ముడా వాడు’

‘తమ్ముడంటే తోడబుట్టిన వోడకాదండి. రాత్రిపూట అడ్చి వేసే దగ్గర వండబెట్టుకుని అరిచే దాన్నండి. ఎర్రిఎదవ - తెల్లనారూ మొవం మీద పుళ్లు మంటపెట్టి ఏడ్చేటోడండి. ఆయ్యేం పుళ్ల తెల్లరే సరికి మంట దిగిపోయేదండి’.

రాజు మాట్లాడలేదు ఓ నిమిషం.

‘ఏదేవాడా! వాడు మాట్లాడేవాడుకూడానా?’

‘ఏంటండి బాబయ్యా; అంత యిస్మతం! అడికి పడేళ్లునవుటండి బాధపెట్టే సంతోషే ఏడస్తారుగదండి! ఆడు ఏడ్వలేడా? ‘అక్కా...అక్కా’ అంటూ పిలిచేవోడండి’

ఈ గుడ్డిదాని వ్రవంచలో ఇలాంటివి మామూలుకనక దానికి రాజు ఆశ్చర్యం బోధపడలేదు. కాని చచ్చిపోయిన వాడిలో సమానంగా రోడ్డు మీద పడుంటే వాడు ప్రాణంపున్న వాడంటేనే ఆశ్చర్యంగా వుంటుంది మనకి. అందుకే పాపం రాజు కూడా ఆశ్చర్యపడాడు.

‘ఇంతకీ పుల్లయెంకడేమయినట్లే వున్నా?’ అడిగాడు రాజు.

‘అదే కదండి చెప్పేదీ. అద్దెవరో తీస్కెళ్లి ఏలూరు కాలంలో పడేసినారండి మూడ్రోజులక్రితం. ఎదవ ముందాకొడుకు—ఎవడోనండి ఆడు. అడ్చి పోలీసులు వట్టుకుని శికిన్న జన్మస్థానంలో విశార్పండి. ఎందుకు సంపినావంటే—సంపిందినేకాదూ—మీరే సంపారు. నేను కర్మకాండ చేశానటాట్టండి ఎదవ పిచ్చంటండి అడికి...’

గుడ్డిదింకా ఏడుస్తూనే వుంది. దాని ఏడుపులో ఆ కుర్ర చెధనమీది మమకారం కొట్టొచ్చి వట్టు కవబడింది రాజుకు. ఈ బ్రతుకులూ—యా బంధాలూ...ఆశ్చర్యం ఏముంది కనక అందులో: గడ్డి మొక్క లోకవానిలో అల్లకోడం లేదూ?

‘వాడేవకో పున్నస్థానంలో నేనుండల్పింది యీ పాటికి’ అనుకున్నాడు రాజు నెమ్మదిగా.

‘ఏంటండి అంటన్నారు. అద్దందరూ ఎలా లిట్టిపోశారో తెల్సాండి పసిబిడ్డను సంపేటోడు కసాయివాడికన్న కరాకష్టం కాదంటుంది దేవుడెందుకు పుట్టిస్తాడో యోగాంటోళ్ళవి...’ అని ఏదో అంటూనే వుంది గుడ్డిది.

ఓ పావలా దాని చేతిలోనేసి అక్కడ్నించి కదిలాడు రాజా.

* * *

జైల్లో రామారావుని కలుసుకునే సరికి చాలా కష్టం అయ్యింది రాజాకి. ఓ పట్టాన్న ఒప్పుకోలేదు జైలు సూపర్వైంటు. తీరా ఆయనొప్పుకునేసరికి రామారావు ఒప్పుకోలేదు.

ఏం చెయ్యాలో అర్థం కాలేదు రాజాకి.

‘సర్ ఎలాగైనా ఇంట్ని కలుసుకోవాలి. అలాంటి ఒకసారి అతన్ని చూడాలని వుంది. మీ కళ్యాణం వుండడమకుంటాను, ఇంతవరకూ ఒప్పుకున్నాక’ అన్నాడు రాజా.

ఏ కళనున్నాడో జైలు సూపర్వైంటు అంగీకరించాడు.

రామారావు నల్లగా వున్నాడు జాబ్బు బాగా పెరిగి వుండడం జైల్లో ప్రవేశించినపుడు జైలు మంగలి చెయ్యే చేతుకున్న జాబులు కనపడుతున్నాయి. కాక విక్కరు, గళ్ల చొక్కా వేసున్నాడు ప్రమాద కరమైన జాబితాతో నెంబరు వేశారు చొక్కామీద, విడిగా ఓ గదిలో బంధించారు ఆ పెద్దమనిషిని

పిచ్చివాడిలా కరిపించలేదు రామారావు. కాస్తా కూస్తా చదువుకున్నట్లే వున్నాడు.

రెండు చేతులూ జోడించి నమస్కారం పెట్టాడు రాజా. రామారావుకూడా అప్రయత్నంగా చేతులు జోడించాడు.

‘మిమ్మల్ని విసిగించడం నా ఉద్దేశంకాదు. మీతో రెండు మాటలు చెప్పిపోదామని వచ్చాను. మిమ్మల్ని రెండు మాటలు అడిగిపోవాలనికూడా—’

‘ఏం చెప్పాలనుకున్నావు?’

‘ఇప్పుడు మీ స్థానంలో మీరుండకపోతే నేనుండే వాడ్ని’

‘అంటే...’

‘మీరు దేసిన పనే నేను చేసుండే వాడ్ని’

‘ఓహో! అర్థమైంది. పుల్ల ఎంకడ్ని చంపుదామనుకున్నారా మీరు?’

‘చంపుదామనుకోలేదు. వాడు బ్రతికుంటేకదా నేను చంపడానికి. పోనీ ఊతకీ మళ్ళీ చేశావో, ఎందుకు చేశావో చెప్పనేలేదు...’

‘అందరూ అనుకుంటుంటే వినలేవా? నేను పిచ్చివాడ్ని హంతుడ్ని. అందుకే వాడ్ని చంపాను’

‘ఆ మాటలన్నీ బయటివాళ్ళతో చెప్పావ్! నేను నీ స్నేహితుడలాంటివాడ్ని నాతో కూడా ఎందుకూ ఈ కల్లబొల్లి కబుర్లు!’

‘నే చెప్పేవాంటో మీకు కొత్తపిషయం ఏం కరిపించదు. నిజానికిది కొత్తకూడా కాదు. నాలా యితకుముందు ఎవరూ ప్రయత్నించక పోయినా. నాలాగే విచ్చివుంటారు...’

రాజా రామారావుకేసి నూశాడు.

సన్నగా నవ్వాడు రామారావు.

‘భయంలేదులెండి నాకు కన్నీళ్ళ రావు. అనాస్తే కాస్తన్నా బరువు దిగజారుతుంది. గుండె మంటన్నా అరుతుంది. కాని ఆ అద్భుతం నాక్కాదు.....’

‘ఓ రోజు—కాదు—వరకూ వందరోజులు తిరిగాను. చదువురానివాడ్నికాదు. అసమర్థుడృంకవాని కాదు కోర్టుగుమాస్తాలా కేకలెయ్యలే పోను. శాగి తాలు ముందేరుకుని చూచి కాపీ రాయలేకపోను. బంట్రోతులా ఇంటా అంటా తిరగలను అయినా నేను ఎందుకూ పనికిరాలేదు. డస్కు బల్ల ఉద్యోగిగనికీ చదువు చాలదు. బంట్రోతు ఉద్యోగానికి చదువెక్కువైంది. మొత్తానికి ఉద్యోగం దక్కలేదు

కడుపునుంట తీరేమార్గం దొరకలేదు. ఆ విషయం అలా వదిలేయండి. ఎలా బ్రతికేనని అడక్కండి. మురిక్కాలనలో పుట్టిన దోమలాగా బ్రతికాను. ఎం?లాకుల్లో మిగిలిన మెతుకులకోసం కుక్కలతోటీ, కాకులతోటీ పోటీపడి బ్రతికాను.....అలా బ్రతికేది నేనొక్కణ్ణి కాదు. నాలా చాలామంది బ్రతుకు తున్నారు.

‘ఓ రోజు ఏం చూశానో తెలుసా? కాలవపక్క నున్న సిమెంటురోడ్డుమీద నడుస్తున్నాను. ఆ రోడ్డు తెలుసుగా, సిమెంటుఫ్యాక్టరీరోడ్డు. రైలుగేటుదాటాక ఒక చోట ఓ పడిమంది కుర్రాళ్లు గుంపుగా వున్నారు. ఏమిటోననిచూస్తే ఓ కుక్క చచ్చిపడి వుంది దాని కాళ్లు, చేతులు కాదంటే దాని నాలుగు కాళ్లు కలిపి కన్నారు వాళ్లు. కాలవ ప్రక్కన ఒక గొయ్యి తీశారు. కుక్క తోకపట్టుకుని దాన్ని నెమ్మదిగా ఆ గోతిలో దింపి వూదారు. వాళ్లు కుర్రాళ్లు అయితేనేం! ఓ కుక్కకికూడా జాగ్రత్తగా మరణానంతర సంస్కారాలు చేశారు. నా కళ్లతో నేను మనుషులు దారిప్రక్కన ప్రాణాలు కోల్పోయి రోజంతా తరబడి వదుండడం చూశాను. కాలవ ప్రక్కన, రైలు పట్టాల ప్రక్కన, మరుగుదొడ్ల ప్రక్కన చచ్చి పడుటారు వాళ్లని అలా రోజంతా తరబడి కాకపోయినా గంటల తరబడి చీమలూ, గద్దలూ కొరుక్కు తింటేగనీ పంచనామాలు జరగవు. బరిగాకగని పాతిపెట్టడమో, కాల్చివెయ్యడమో జరగదు. మరికొన్ని శవాలు అసలు ఆలాగే మరుగునపడి పురుగుల వాతబడి కుళ్లిపోతాయి. చచ్చిపోయిన వాళ్లకోసం బాధపడవద్దుపోనీ! బ్రతి

కున్న వాళ్లు అలా రోడ్డుప్రక్క వదుండడం ఏమిటి? నెమ్మదిగా, నెమ్మది నెమ్మదిగా కుళ్లి కుళ్లి చాడం ఏమిటి? అలా చస్తున్న వాణ్ణి చూపించి, వాణ్ణి ముడిసరుక్కుగా వాడుకొని వ్యాపారం చేయటం ఏమిటి? రోత పుట్టదూ హృదయంఉన్న మనీ కెన్నడికైనా? అందుకే పుల్లయొంకన్న కాలనలో పారేశాను. వాడికి నే చేపించి ఉపకారమే అని నా నమ్మకం’ అని నవ్వాడు రామారావు.

‘అలా కాలనలో పారేశానో లేదో, యిలా నన్ను పట్టుకొన్నాయి ఎర్రబోపీయి. అనేం చేస్తాయి పానం; వాటి ధర్మం అది. పారిపోవాలని ప్రయత్నించాను కాని అది తెలివి తక్కువ పని అని యిప్పుడని పిస్తోంది. బయటండి ఉద్యోగంలేక, తిండిలేక వేతరిగి నవ్వుడు ఎవ్వరూ నన్ను పట్టించుకోలేదు ఇక్కడ కొచ్చాక రెండు వూట్లా తిండి పెడుతూ పని చేయిస్తున్నారు. కంటికి కుమకుంపి. కడుపుకి తిందుంది. చేతికి పనుంది. హాయిగా ఉంది యిక్కడ. ఈ ఉద్యోగానికి చదువే అక్కరలేదు. నాకు మంచి శిక్ష వేస్తారనే భయంకూడా లేదు. వేరస్తుల పట్ల దృష్టి మారిందిగా : మమ్మల్ని మామూలు మనుషుల్ని చేస్తారుటగా! గౌరవం, అభిమానంవున్న మంచివాళ్లుగా చేస్తారుటగా: అదే నా భయం : నన్ను వీళ్లు మంచివాణ్ణిచేస్తేనే బ్రతకటం ఎలాగా అని?’ అని నవ్వి ఊరుకున్నాడు రామారావు.

యొంక వివాల్సందేమీ లేదనిపించింది రాజుకి

‘నేను వెళ్తాను బ్రదర్ యొంక’అంటూ బయటికి వచ్చేశాడు రాజు.

కుంకండల సాహితీలోకం

శ్రీ జి. రామమోహనరావు

క్రైస్తవం వెంకటాచార్యుని తలచుకొన్నప్పుడల్లా గోదావరీతరంగాలు, ఆ తరంగాలపై ధవళకాంతులు వెలుగులు తూ తెల్లని తెరచావంతో పరుగులు పెట్టే పదవలు, ఆ పదవలను లాగే సరంగుల కమ్మని పాటలు, ప్రకాంతవాతావరణంలో పడవల ప్రయాణానికి తట్టుకోలేని నీటిగలగలలు, వచ్చని వసరి కలపై ఎగిరి పారిపట్టాల రెక్కల చప్పుడు, పొగ రెక్క పాట్లు పాడివేయు నో పిల్ల తొగరుచీరపిల్ల త్రోవలో లెగులెగు అనే హెచ్చరిక, చక్కలా లొండా సురా చక్కన్ని నా బావ యొక్క కయొక్కటే యుంచానురా అనేవల్కు, నడయనవ్వడుగాక టెప్పలు మూయుమా, విప్పమా విళ్ళమోహనప్రేమను ప్రకటించే ప్రణయమూర్తి, చక్కరాలమ్మే వృద్ధురాలు సన్నాయి సాధనచేసే కుట్టవానిపై విసరిన పోస్యకుటుంబ పరుగులు పెట్టే ఎడ్లబండ్లు, ఎద్దుల గంగడోళ్లు కడలికలు, మెడకు కట్టిన గంటలమోతలు, ఉదయానేపట్టిన ముసురు, వృద్ధురాలు మోసుకొస్తున్న గడ్డిమోపు, ఆ మోపుపై లంపించే ఆబోతు, అంటుతోముకొని బ్రదికే దాసి జీవితం మున్నగు చిత్రాలు తెన్నియో ఒక్కసారిగా స్మృతి పథంలో సంచరిస్తాయి.

కవిగారు తూర్పుగోదావరిజిల్లాలోని రాజమండ్రివరపరిసరప్రాంతమైన శ్రీరంగవల్లంలో 1892 లో జన్మించారు. చిన్నప్పటినుండి వీరికి పట్టుదల జాస్తి. స్వతంత్రమైన మార్గం. ఒకరు చెప్పింది వినటం కావత్ కష్టం. విద్యార్థిదశలో కననం ప్రారంభించారు. 1909 నుండి 1913 వరకు రాజమండ్రి ప్రభుత్వ కళాశాలలో విద్యాభ్యాసం చేసారు. కళాశాలలో ఉన్నంతకాలం ఆస్పత్రి కూర్చో

నహించర్యం లభించింది. పదహారేళ్ల వయస్సులో వ్రాసిన కవితను కూర్చో గుర్తించారు. బి. ఎ. పూర్తి అయినపిమ్మట మద్రాసులో న్యాయశాస్త్రం చదివి డిగ్రీ తీసికొన్నారు నరసపూర్లో ప్రాక్టీసు ప్రారంభించారు. అచ్చటనే 'కొండకొలకు వికసితోత్పల' వార్షికోత్సవాలు జరిపి సాహిత్య పచారం చేసేవారు. రాజమండ్రి ద్వారంలో ఉన్నా నరసాపురంలో ఉన్నా వారింట సభలు సమావేశాలకు లోటులేదు. 'సారస్వ మండలి' స్థాపించి యువకులకు ప్రోత్సాహ మిచ్చారు. వారిచ్చిన ప్రోత్సాహం యువకుల్లో నూతనాశలు రేపింది. అందులో కొందరు కవిగారి రచనలనుగూర్చి సభల్లో ఉపన్యాసా లిచ్చేవారు. వారు భావకవితా విధిలో సంచరించినా, కట్టుబట్టు మార్చక, కదిసినా మెదసినా కీట్టుపెల్లి అనక, వర్ణనలన్న ప్రకృతి కవితాలోకంలో మయమరచి 'రాజమండ్రి మెయిన్ రోడ్డువూడ వంచి కోటా వేసికొని ఆకుజోడు తొడుక్కొని కళ్లజోడు పెట్టుకొని మెరసిపోయిన క్రావును వార్తక్యానికి సుచకంగా తలపై ధరించి తన లోకమేతప్ప తక్కిన ప్రపంచం తనని గుర్తించునందా లేదాఅనిగాని, తనను లోకం పలుకరించడం లేదే మనిగాని ఏమీ పట్టించుకొనకుండా, ఏదో వెతుక్కుంటున్నట్లు తనలోనే తన భావప్రపంచాన్ని విస్తృతం చేసికొంటూ అదే గమనంతో ముందుకు మును ముందుకు తలవంచుకొని వెళ్లిపోయే వృద్ధమూర్తి¹ని' చూచి భావకవియని ఎవ్వరూ అనుకోరు. అభ్యుదయ కవికుండే అహంకారం, దిగంబర కవికుండే దిగంబరత్వం, ఆర్థాటం లేని నిరాడంబరజీవి.

1. చామర్తి కనకయ్య-ఆంధ్రవత్సవర్త-కవికొండల వెంకటాచార్యు.

'అభినవ సారస్వతాభివృద్ధి విషయంలో వెంకట్రావుగారు అపూర్వ అభ్యాసకుడున్నా, అభిమానాభిరుచులు గలిగిన ప్రచారకుడున్నా. ఆంధ్ర భాషామిత్రత్వం అలంకారములలో ఈయన ఆమర్చిన పూమాలు కూడ ఆమెకు శోభ సమకూర్చున్నాయి. లోకమంత ఎఱుగున్నవాణ్ణి మాతా అంటే లోకులంతా నవ్వుడం నవ్విం. అదే మూర్ఖుణ్ణి కరదీపికతో చూడడం అంటే. ఆయనకు నిత్యం అల్లడం, ప్రఖ్యాతి వహించిన 'భారతి' అంగడికి పట్టుకువెళ్లడం ఆలవాటైపోయింది'.² వెంకట్రావు గార్లు ఈ కవిత్వాన్ని అభినవాంధ్ర కవిత్వమన్నారు. కవిత్వానికి స్వానుభవం ఎక్కువ పల్లయుల పదబంధాలు, మూర్తి చిత్రణలో హృదయతనం మున్నగు పద్ధతులు వారి కవిత్వంలో కానవస్తాయి. వీరిపై వర్ణనలు ప్రవాహం వడింది. కనబడిన ప్రతి వస్తువును కదిలించి కల్పించారు. మబ్బు తునకను చూచిరా, మలయమారుతాన్ని అనుభవించినా, వచ్చు చేలపై సంవర్షించే పడుమల వయ్యారాలు చిత్రించినా, పశువులు మృత్యుం చూపినా, కిరణాల రంగు రానియ్యక విహంగాల వివరణ నీడక అన్నింటియుండు నన్ను ప్రకృతిగా ఉన్నట్లుంటుంది. 'కాని వీరి కవిత్వమందొక విచిత్రము గలదు. వీరి నైపుణ్యముచేత పదముల కూడిక సాదగు చక్కగ అమరుచున్నది. ఒక గీతిక చూచిన అది హిందీ భాష యాయనిపించును మరయొకటి చూచిన యది సంస్కృతమా యనిపించును. మూడవది చూచిన జజారుతోకూలివాండ్రు మాట్లాడుచున్నట్లుగపడును. కవిత్వ పద్ధతిలో వీరు పూర్తిగా ఆధునికులని చెప్పవచ్చునుగాని భాషనుబట్టి నిర్ణయింపజాలము.' (T. V. S. S. ప్రకాశరావుగారు-ఈయన కవిత్వ పద్ధతులు—రీతులు—భారతి మార్చి 1921). భావ ప్రకటనకు కొన్ని చోట్ల ఛందోనియమాంకు వ్యతిరేకంగా పదాలు వాడారు. గీతికలకు రగడ బువయో గించారు. విషయాన్నిబట్టి భాష మారింది.

కవిగారిపై వర్ణనలు ప్రవాహం అధికం. కవిత్వంలో ప్రకృతి పరిశీలన ఎక్కువ. ప్రకృతి

పరిశీలనకు భావం ప్రాధాన్యం హెచ్చుగా ఉంటుంది. ఈ భావాన్ని గురించి ఒక విమర్శకు క్రి విధంగా చెప్పాడు: 'Imagination is that intellectual lens through the medium of which the poetical observer sees the objects of his observations, modified both in form and colour or it is that inventive dresser of dramatic tableaux, by which the persons of the play are invested with new drapery, or placed in new attitudes, or it is that chemical faculty by which elements of the most different nature and distant origin are blended together into one harmonious and-homogeneous whole'.³ అతడు వ్రాసిన 'Lyrical Ballads' పీఠికలో: 'Poetry is the image of man and nature. Poetry is the breath and finer spirit of all knowledge. Poetry is the first and last of all knowledge; it is as immortal as the heart of man. But poets do not write for poets alone but for men'. వర్ణనలకు కవిత్వం కవిత్వం కవిత్వం సౌతిక లుండుటచేత కూర్చే ఆంధ్ర వర్ణనల అని కవిగారిని పిలచారు. వెంకట్రావుగారు మొదటలో ఆంగ్లంలో కవిత్వం వ్రాసారు. తరువాత సంవత్సరంలో కవిత్వం తెలుగులో వ్రాసారు. రాత్రిపూట లాంతరు పట్టుకొని కలువపువ్వు వికసిస్తుందా లేదా అనే వాస్తవికతను గమనించటానికి ఉద్ద్యమించిన కవికాండల సాహిత్యాన్ని గేయాలు, నవలలు, కథలు, నాటికలు, వ్యాసాలు, రేడియోప్రసంగాలుగా విభజింపవచ్చును. 1916 లో 'వివిధకుసుమావళి' అనే పేరిట ప్రథమగుచ్ఛం ప్రకటితమయింది. 1919 నుండి 1947 వరకు వారసంఖ్యాకములైన రచనలు సాగించారు అందులో చాలవరకు ప్రచురణభాగ్యాన్ని పొందాయి ఆయాకథలకు, గేయాలకు, నాటికలకు పెట్టే శీర్షికలు చిత్రంగా ఉంటాయి. ఉదాహరణ

2. అనంబ వెంకటరావు - కవికాండలవారి

కవిత్వ (భారతి).

3. Bishop Lincola.

ఇటు నాయనమ్మలై బిలు, మేలుమరనని కన్నీరు,
బ్యాటీ అండ్ డ్యూటీ, అగడపలు, శతధా, కందకుషీ
మొదలైనవి. ఈ పేరులు చూస్తే కొంతమందికి
నచ్చక పోవడం చేయటానికి పూనుకొంటారు.
ఏమయినా వారిది ఇతర కవుల మార్గాలకంటే
భిన్నమార్గం.

నవలలు :

ఆంగ్ల సాహిత్య ప్రధానంతో తెలుగులో నవల
అభివృద్ధిచింది. ఇంగ్లీషులోనున్న 'Novelle' కు
Fresh Story అని అర్థం. అమెరికన్ రచయితలు
నవలను 'Pocket theatre' గా పేర్కొన్నారు.
వివిధములైన నవలలు సాహిత్యప్రపంచంలో బయలు
దేవాయి. వాటియొక్క విస్తృత కంతం లేకుండా
పోయింది. నవల వాస్తవానికి దగ్గరగావుండాలి. కథతో
వ్యక్తత కన్పించాలి. నవలయొక్క ముఖ్య లక్షణాలను
గూర్చి Hudson 'directly or indirectly, and
whether the writer himself is conscious
of it or not, every novel must necessa-
rily present a certain view of life and
of some of the problems of life, that
is it must so exhibit incidents, charac-
ters, passions, motives as to reveal
more or less distinctly the way in which
the author looks out upon the world
and his general attitude towards it'.
అన్నాడు ఆంగ్ల సాహిత్యంలో స్కాట్, చార్లెస్ కింగ్స్లీ,
థాకరే మున్నగువారు నవలలు వ్రాసినా అందులో భిన్న
మైనతీతులున్నాయి. తెలుగుభాషలో చూస్తే మంచి నవలలు
వ్రాసినవారు బాపిరాజు, విశ్వనాథ, గోపీచంద్,
బుచ్చిబాబు మున్నగువారు. ఆధునికంగా వ్రాస్తున్న
రచయితలు ప్రేమకథను సృష్టించి దాని చుట్టూ
కల్పనలుచేసి చెప్పదలచుకొన్న భావమేదో స్పష్టంగా
చెప్పక కథను గజిబిజిగా తయారుచేసి ముగింపు
చేస్తారు.

రావుగారు 'ఇనుపకోట' 'విజననదనం' అనే
నవలలు వ్రాసారు. 'ఇనుపకోట' అనే నవల

6-8-1933 లో ప్రచురించి 18-10-1933
లో పూర్తి చేసారు తొలి ప్రచురణ 'అద్వైతయజుర్'
వ్రతకలో 1-7-1944 నుండి 15-6-1947
వరకు ప్రచురింపబడింది వారు ఆంధ్రదేశ పర్యటన
గావించినప్పుడు కన్ననీ, విన్ననీ ఆధారం చేసికొని
కథను కల్పన చేసారు. ఎక్కవగా 'అంతర్వేదికల'
ప్రాంతముందు గడపిన విశ్రాంతికాలం నవల వ్రాయు
టకు ప్రోత్సాహాన్ని కల్పించింది. స్వయంగా వారే
'ప్రాతలు నన్నినేకములు అభిప్రాయములు అన్నియు
స్వకపోల కల్పితముల'ని వివరించారు. నవలలో వాతా
వేణం అధికంగా గోదావరి పెంటల్ దెబ్బ,
రాజమహేంద్రవరం, మున్నగు ప్రాంతాలకు సంబం
ధించింది.

'ఇనుపకోట' కథ కేవలం సాంఘికం. సమా
జంలో జరిగే అన్యాయాలను, అక్రమాలను బహి
రంగంగా విమర్శిస్తూ మాతన చెల్లత్యం సమాజానికి
కల్పించి మంచిని పెంచి చెడును రూపుమాపి అమా
యకమైన హృదయాలకు జోలలుపాడి జ్ఞానోదయం
కలిగించి ఉత్తమమార్గాన్ని చూపించి నిరాలంకంగా
సాగిపోయే సమాజం ఉన్నంతకాలం దేశానికి శ్రేయస్సు
లేకపోతే అడుగడుగున అనమానాలు అనుమానాలు,
బాధలు వ్యధలు జీవితానికి తప్పనని నిరూపించి బాధా
సంజనిత హృదయానికి ఏనాటికైనా కన్నీరు తుడిచి
రక్షించే రోజు సాప్తించునని ప్రబోధించి, ఆ
ప్రబోధానికి 'ఇనుప కోట'ను నిర్మించి సమస్యలను
సులభంగా పరిష్కరించి ఉత్తమ మానవులుగా తీర్చి
దిద్దటమే ఇందలి విషయం. నవలలో అచ్చటచ్చట
ఉన్నన లక్ష్మీవారాయణపంతులుగారి నవలయొక్క
పోలికలున్నాయి. నవలాకాలంనాటి పరిస్థితులు చాల
గందరగోళంగా ఉన్నాయి.

పుట్టిన వెంటనే ప్రతిజీవి కులమతాల పరి
ధిలో చిక్కుకొని పోతాడు. అభిం శుభం తెలియని

4. Introduction to English Literature—Hudson.

పసిపాదయాతకు కుమత ప్రకృతి తెలియకపోయినా కన్నవారు ఉగ్రుసాలతో వేర్పుతారు. మానవత్వం కన్న మతం ముఖ్యమైనదిగా భావించే ఈ మానవలోకం గుణం గ్రహించకుండా కులాల్పట్టి గౌరవించడం పరిపాటయింది ఎవరో ఒకావిడ నది ఒడ్డున ఒక పిల్లను విడచి వెళ్లింది ఆ పిల్లను గుర్తించటంలో జరిగిన చర్చ అంతా అంతా కాదు. మాల, మాదిగ అనే తత్వంలో ఆ పిల్లను తాకుటకే జంకారు. కృపావతమ్మ అనే సంస్కారిణి ఆ పిల్లను చూచి బాలిపడి వెంట వెడుకొని పూర్వాసరాలు గమనించి ఆ పిల్లకు తన రక్షణ కట్టించుటకై మనసబు కరణాలను పాడంగిట్టి వారితో కాకినాడ అనాథ శరణాలయానికి పంపునట్లు చేసింది తరువాత పిల్ల యొక్క అల్లిదండ్రులను తెలిసికొని వారికి తగు బుచి చెప్పి శరణాలయం నుండి పిల్లను కన్నవారి కప్పగించి తన విధిని తాను నిర్వహించింది. వదలిపోయిన పిల్ల బాగోగులు చూచి పెద్దదానినిగా తయారు చేసి నందుకు కృపావతమ్మకు కృతజ్ఞురలు చెప్పకొని ఎవరి జీవితాలను వారు హాయిగా గడుపుకొనటం జరిగింది. కథ విషయాంతం గాకుండా సుఖాంతంగానే ముగిసింది.

కథాకథనం :

కవిగారు ఎన్నుకొన్న కథ ఎంత ధీమాగా ఉన్నదో అంత పేలరంగా కథ సాగుతుంది. వస్తువు సాంఘికమైనప్పటికీ ప్రేమకలాపాలు లేకుండా కూర్చారు. నవల చదువుతూ ఉంటే పాకకుడు వెంటనే కథలో లీనమయ్యేయోగం కావ్వంపదు. ప్రతిక్షణం అనుమానం తలెత్తుతుంది. ప్రాప్తించిన అనుమానానికి నివృత్తి ఉన్నా అంటే ఎక్కడా కావ్వంపదు కథ గజిబిజిగా ఉంటుంది. నవల పూర్తియ్యేసరికి 'డిటెక్టివ్' నవలగా అనిపిస్తుంది. పోనీ అట్టి కథకు రాబోయే విషయాన్నిగూర్చి ఆలోచన ఉంటుంది. ఇందులో ఆలోచన అనలు ఉండదు. తరువాత వచ్చిన వెంకటపార్వతీశ్వర కవులు తమ నవలను చక్కగా కూర్చి పాకుల హృదయాల్లో కథను హత్తుకొనే లాగున రచించారు. 'ఇనుకొట్'లో హత్తుకొనే సంఘ

టనలు లేవనే చెప్పింది. నాడు నవల చదివి ఎంత మంది అనందించారో అవేది చెప్పటం కష్టం. మొత్తమీద కథను చెప్పటంలో నిజాయం పొంద లేదనే చెప్పింది.

పాత్ర చిత్రీకరణ :

ఇందులోని పాత్రలు ఓబలేశుడు. కృపావతమ్మ, రంగడు, ముత్తి, విశ్వేశ్వరాయలు, రామ్, శ్యామ్, సునంద, కేశవులు, భూదేవమ్మ, చిత్తకార్తి జగన్మోహిని మొదలైనవి. ఓబలేశుడు, కృపావతమ్మల కిచ్చిన ప్రాధాన్యం మరే పాత్రకు లేదు. ఓబలేశుడు వేసంగి సెలవులకు ఇంటికి వచ్చాడు ఇంటిదగ్గర ఏమియు తోచక దేశద్రిమ్మరి అయినాడు సంచిలో రబ్బరుబంతులు వేసికొని దానిపైన ఓబలేశ్ అని వ్రాసి సముద్రంలో వేసికొంటూపోయాడు. అదే అతని బాల్యచేష్ట. చదువుకొన్నప్పటికీ ఆ బుద్ధులు పోవేలేదు. ఒకసారి తన సంచిలోని బంతులు బాంబులుగా కచ్చించినవట అది చూచి పోలీసులు అమలా పురానికి తీసికొనిపోయారు. తీరా పోలీసులు బాంబులు గదాయని పరీక్షిస్తే అవి బంతులు అలాన్ని వదిలి వేసారు. పేలవమైన ఘటనలతో దేశద్రిమ్మరిగా చిత్రించారు. అతనికొక ఉద్దేశికంగాని అదర్భావని లేవు. తండ్రి చెప్పినది వినక దేశంమీద వడ్డాడు. అంతా అయినతరువాత తండ్రి దగ్గరకువచ్చి శ్రమపణ చెప్పకున్నాడు తమ చేసిన ఘనకార్యం చెప్పకొన దగ్గింది ఎదీలేదు. కృపావతమ్మ పాత్ర చక్కగా ఉన్నది. వసిష్ఠితులను అర్థంచేసికొని వాటి కను గుణంగా జీవితాన్ని తీర్చుకోగలదు సంఘసంస్కారం పైన మక్కువ ఎక్కువ ప్రారంభం నుండి తుదివరకు ఒక ధర్మానికి కట్టుబడిన వ్యక్తి. ఇంటినుండి బయటకువచ్చి పేదవాడయ్యేవారు వీళ్ళి అధర్మం పైన దృఢమైతింది. తన అదర్భం నిలబెట్టుటకు పవలు రాత్రి అసక కృషిచేసి తరతరమాలను రూపుమాపి మమతాండిన హృదయాంకు సమతాదృక్పథాన్ని ప్రబోధించి గుణం గొప్పదిగా ఉన్నంతకాలం జీవితాని కాటంకాలంటూ ప్రాప్తించవని నిరూపించిందామె ఆమె పాత్రలో కవికొండం ఉన్నారు. అలాటి కట్టి

తిరుగుబాటు స్త్రీలతో రావాలని కవిగారు ఉద్దేశించారు. కృపాశతమ్మ సమయంపై తిరుగుబాటు చేసి ఫలితం పొందారంటే ఆ పాత్రను మరపుచానిదిగానే చిత్రించారు. ప్రతిపాత్రయొక్క కథ ఆమెయొక్క కథతో ముడిపడికొనిపోయింది. చిక్కునమగ్నలను తేలికగా తీర్చి ఇనుపకోట నిర్మించానని అశించి ఆ కోట ఆంధ్రదేశంలో ఎక్కడ నిర్మించానని కొంటుంది?

ప్రకృతి వర్ణన :

నవలలో ప్రకృతి వర్ణన ప్రారంభంలోనే ఉన్నది 'ప్రకృతి శోభను మానవుడు నీనమగు నపుడు మానవుడును ప్రకృతి శోభనే మూర్తీభవించును జాషీ. మూర్త్యుడయం యీనను నాడు మబ్బుగా నుండుటచే నాకాశ 'మంతర్వేదిక' ప్రాంతమందు సముద్రముపై జలనల సూచించు వివీల వికారవంతమై యొప్పురు చుడెను' ముప్పది ప్రకరణములలో ఎక్కడ వీలుంటే అక్కడ ప్రకృతిని వదేపదే పలుకరించి చక్కని మాటలు చెప్పించుకొన్నారు. ఆ ప్రకృతిలో తన్మయమగుటచే కథ అక్కడక్కడ అడ్డం తిరిగింది అయితే వర్ణనమాత్రం అరిగి లేదు.

భావాలు-భాష :

దేశ పాఠాగ్యం పల్లెలపై ఆధారపడియున్న దన్న సత్యాన్ని వదేపదే వివరిస్తారు 'పల్లె పొరుని పట్టి నీకే కావాలి, అని అడుగుతుంది. 'పట్టణం పొరునిపట్టి నాకేమిస్తావు' అని అడుగుతుంది. పల్లెలో పనిలేదని పట్టణానికి ఎగబడితే పల్లెలగతి ఏమవుతుంది? 'గ్రామ పుననిర్మాణం జరగాలని గాంధీజీ ఉద్దేశించారు. ఆ ఉద్దేశాన్ని కవి కొండలవారు తమ నవల్లో గ్రామ పుననిర్మాణం జరగాలని ప్రబోధిస్తారు. వీరికి పట్టణంకంటే పల్లెపైన దృష్టి ఎక్కువ. అయితే పట్టణంలోనే ఎక్కువగా కాలాన్ని గడిపారేమో. తమ జీవితంలో అనుభవించిన అనుభూతుల సారాన్నిపట్టి చివరకు

గ్రామజీవితమే మానవజీవితవికాసానికి ప్రధమ సోపానం అనే భావాన్ని నవలలో వివరించారు.

రచన వింతగా ఉంటుంది నేటి నవలాకారు డువయోగించే భాషగా నుండదు. వాక్యం గ్రాంథికపు వాసన పూటలో మునిగిపోతుంది. సంప్రదాయాన్ని తిరస్కరించ లేదు. వ్యాకరణ నియమాలు పాటించారు. దృతాలు, సుగాగమాలు, యడాగమాలు ఆయా వాక్యాలయందు పాటించారు. రచనోపకరణకు తగిన భాషను ఎన్నిక చేయలేదు. ప్రదేశాలనుబట్టి అక్కడక్కడ ఆయా మాండలికాలను ఉపయోగించారు పల్లెకారుల పదాలు వాడారు మచ్చునకు అబంబాడు, నేలంజంతాడు, మంత్రితాడు, డూం తాడు, పీరకు, తోతగడు, మురా మున్నగు పదాలు. సామాన్యంగా ఆంగ్లపదాలువస్తే వాటిని తెలుగు చేశారు. బ్రాటికైటుకు - విద్యుచ్ఛక్తిదీపమని, కూల్ డింక్ షిపుకు - లంబికరయశాలయని, పెన్ కు ఊటకంమని ఈ విధంగా వాటికి తెలుగు బురఖా తొడిగారు.

'విజయ నవనము': ఇది పితాపురంనుండి ప్రమరితమవుతూ వచ్చిన 'ఆంధ్రసేన' మానవప్రతికతో (వారి నవల) కొన్ని నెలలుగా వచ్చింది. మధ్యలో ప్రతిక ఆగిపోవడం సంభవించింది నవల పూర్తిగా ప్రచురింపబడలేదు. దాన్ని గురించి కవి కొండలవారు అంతగా పట్టించుకొన్నట్లుగా లేదు.

నవలారచనలో అనుకున్నది సాధింపలేక పోయారు కవికొండల వాక్యనివ్వనమే దెబ్బ తిన్నది. వాక్యం చదువుతుంటే ముందుకు సాగి పోవాలి పాకకుడు. కాని నవల చదువుతున్నంతసేపు ఎప్పుడు మూసివేద్దామా అనిపిస్తుంది. అసలు నవల కన్నీ ప్రకరణములుపెట్టి కథను రంజించుట కష్టంగానే ఉంటుంది. అదే కనుక భావం చెడకుండా కుదించి ఉంటే పాకకుని దృష్టిపడటాని కాస్కారం ఉండేది రచనలో చైతన్యం ఉంటేనే పాకకుని దృష్టిని ఆకర్షించుటకు విలువన్నది.

కథలు :

భాషలో తగినంత సామగ్రి లభించినతరువాత కథ వ్రాయటం పాపాత్యంలో బయలుదేరింది. భార

తీయ సాహిత్యంలో బుగ్గేదం, ఉపనిషత్తుల్లో కథలున్నాయి. బౌద్ధులు మతప్రచారంకోసం బుద్ధుని జాతక కథలు వ్రాశారు. కథ నూత్నంలో మోక్షం చూపిస్తుంది గమక కథకు ప్రధాన్యం కలిగింది. పంచతంత్ర హితవేష కథలు నీతిని ప్రబోధించుట కేర్పడినవి.

ఆంగ్లసాహిత్యంలో హార్తోకథ ప్రారంభమైనదని చెప్పవచ్చు అతనియొక్క 'Canterbury tales' అనేది కథాంశంలో ఉన్నాయి. అవి గీతాల్లో ఇమిడిఉన్నాయి. రుహత వ్రాసిన 'Parson's tale', 'Tale of Melibee' మొదలగునవి చూస్తే సభనంలో వ్రాయబడినవి. అయితే వానిలో మెచ్చుకోదగినంత గుణం కాన్పించదు ఇటలీలో చాసర్ మిత్తుడైన బొకాషియో కథలు వ్రాసాడు ఇవి వచనంలోనే ఉంటాయి. ఇటలీ భాషాభివృద్ధిలో యితర సాహిత్యాలందు కథారచనవ్యాప్తి చెందింది. అమెరికాలో నథేషయల్, ఎలెన్ పో, రష్యలో గోగుల్, టార్స్టాయి, గోర్కీ మున్నగువారు కథారచన సాగించినవారు. పాశ్చాత్య వాఙ్మయంలో కథయొక్క వ్యాప్తి పెరిగి పోవటంతో దానికీవిధంగా నిర్వచనం చేయవచ్చునన్న ధైర్యం అంతగా కానరాదు. కొందరు కథాపరిణామాన్నిబట్టి నిర్వచన మిచ్చారు ఎలెన్ పో కథను గూర్చి 'A Skilful literary artist has constructed a tale. If wise, he has not fashioned his thoughts to accommodate his incidents, but having conceived with deliberate care, a certain unique or single effect to be wrought out, he then combines such events as may best aid him in establishing this preconceived effect.' అన్నాడు పరిణామదశనుబట్టి కథలో చాలమార్పులు వచ్చాయి.

తెలుగు సాహిత్యంలో కథకు ఉన్నతస్థానం లభించింది. ప్రసిద్దులైన శ్రీ వేలూరి శివరామశాస్త్రి, మూసూరికృష్ణం నరసింహారావు, చింత దీక్షితులు, శ్రీసాధ సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి, మల్లాది రామకృష్ణ శాస్త్రి, చలం, గోపీచంద్, బుచ్చిబాబు, వడ్డేరాజు కథలు వ్రాశారు. అత్యాధునికంగా రచయితలు ఎక్కు

వగా కథలు వ్రాస్తున్నారు. పురుషులతోపాటు స్త్రీలు కూడా కథలు వ్రాస్తున్నారు. మనలో కొందరు టాగూరు, శరత్ సు అనుకరించి కథలు ప్రారంభించారు మరికొందరు శరత్ వారసులముఠా రచనావిధానానూ శరత్ నే ఖానీ చేస్తారు. తెలుగు కథకు ప్రపంచఖ్యాతి కలిగింది. గురజాడ కథారచన చూపించినతరువాత తెలుగులో రచయితలు చాల కథలు వ్రాసారు మొదటలో కథకు స్థానమిచ్చి మంచిప్రతిభానున్న అందించిన పత్రికలో సాహితీ, సభి, భారతి, కృష్ణాపత్రిక ప్రధానమైనవి నేడూ భారతి ప్రభ, పత్రిక, బ్యోతికంటి పత్రికలు కథకు స్థానం కల్పించి కథారచనను పెంపొందించటానికి ఎంతగానో దోహదం చేస్తున్నాయి కథ హృదయాన్ని హత్తుకొంటుంది. చదువుటకు కాని ఎక్కువ వినియోగించనక్కరలేదు.

కవికొండలవారు కథలు నందలు కొంది వ్రాసారు. కథలు చాలవరకు ప్రకటింపబడినవి. వారిని 1931 నుండి పత్రికలో ప్రచురితమవుతూ వచ్చాయి. కథలో వచనంతోపాటుగా మధ్యలో గీతకలు రచించారు. ముఖ్యంగా వీరి కథలను భారతి, వినోదిని, ఆంధ్రభూమి, భంకా, ఆంధ్రశిల్పి, ఆనంద వాణి, ఆంధ్రపత్రిక మున్నగు పత్రికలు ప్రచురించాయి. 1929 లో 'పాట్టికత్' 1939 లో 'పాట్టిరవికలు - వాలుకడలు' 1941 లో 'మమ నోహొద్దిని' 'మొదటి భాగం' 1949 లో 'పెను మంచి జైలదేవుడు' మొదలగు కథలు వ్రాసారు.

ఉచితము:
ఉచితము ::

తెల్లమచ్చ

మా ప్రఖ్యాతమైన 'దాగిత' నాటక బోధకము తెల్లమచ్చలను సులభముగా పొందుటలో 1925 నం. నుండి ప్రఖ్యాతి పొంది యున్న మూడురోజులు వాడినంతగా తెలుపుదనం, కొన్ని రోజుల్లోనే సముద్రం వాతనం చేయ కక్కిగలిగి ఉచితంగా ఒక పాకెట్ మందు ఉన్నదను. సకలీణాచి మోసపోకండి

Western India Co. (B. M.)
P.O Katri Sarai (Gaya)

తయ్యారావు అండ్ సన్స్ ప్రచురణ సంస్థ లోలు బొమ్మలు, ముద్దెలరపతి, బ్యాటీ అండ్ డ్యూటీ, కథకుడులోకథ, కలకళ, బొమ్మ చిలుకలా, ప్రసంగ పాడుడు, దేవునియెదుట మున్నగు సంపుటాలను ప్రచురించిరి. ఇందులోని కథలు చాల వరకు సాంఘికాలు. విషయం నాటి సమాజంయొక్క స్థితిగతులపై ఆధారపడియుంటుంది. కథలు కొన్ని సంస్కరణ ధోరణిలో మెరుగుతూ ఉంటాయి. సమాజంలో పాతుకొనిపోయిన మూఢాచారాలపైన తిరుగు బాటుచేసి సమతద్వక్ష్పధాన్ని నెలకొల్పాలని రచయిత ఉద్దేశిస్తారు. కులాన్నిబట్టి వ్యక్తుల చరిత్రను సహజంగా తయారు చేసారు పరిస్థితుల ప్రభావం చేత మానవుడే విధంగా దిగజారి పోయినాడనేది కథల్లో నిరూపిస్తారు.

'సాటి రచికలు - వాలుడలు' పది కథలు కల్గిన సంపుటం. ఈ కథలను 20-7-1934 నుండి 23-11-1936 వరకు వ్రాసారు. ఎక్కువగా రాజమహేంద్రవరం, కోనసీమ, రెడ్డి స్వరసాపురం వరసాపురం ప్రాంతాల్లో ఉండగా వ్రాసినవి ఇవి 'ఎనోదివి' పత్రికలో మొదటగా ప్రచురించబడినవి.

స్త్రీలు సాటిరచికలు తొడగటంచేత శరీరానికి రచిక ఉన్నట్లే కనిపించదు, రచికమాత్రం కనబడకపోయినా వాలుడమాత్రం దీర్ఘంగా ఉండటం చేత నల్లగా బారుగా కన్పిస్తుంది. సాటి రచిక వాలుడ వేసికొన్న యిద్దరు స్త్రీలు ఇద్దరు పురుషులకు కాన్పిస్తారు. అందులో పురుషులవేషం చిత్రంగా ఉంటుంది. ఒకడిది బుగ్గమీసాలు మరొక డిది ఫ్రెంచికట్. వీరు మీసాలు దువ్వటమేకాని ధైర్యం తక్కువ. వీరున్న వైపుకు ఆ స్త్రీలు వస్తారు ఈ రోపం ఎవడి మీసాలు వాడు నవరించుకొంటూ ఉంటాడు. వారిని చూడగానే వివాహం చేసికొనాలని వారితో వారు నిర్ణయించుకుంటారు కాని పదిమందికి తెలియనివారు. తెలిస్తే వారిని ముందు కులాన్నుండి బయటకు నెడతారు కర్మం జాతి భిన్నమవుతుంది వివాహం చేసికొంటే. ఆ వర్ణాంతర వివాహానికి భయపడ్డారు. చేతలు చేయలేని చపట

దద్దమ్మలు వీరిద్దరు. మోజుపడి వారిని పెళ్లాడితే 'అటు బంగళాఖాతము ఇటు అరేబియా సముద్రాన్ని ఉప్పెనెత్తించి దక్కను పీఠభూమున్న హిమాలయ శిఖరాన్నికూడ ముంచేస్తుంది భారత వర్షం పిస్తీలి కాది సమేతంగా సఫా' అయిపోతుంది. అలాడు రాజమహేంద్రవరంలో అగ్రకులజానకు అధిపతి కులజుడు ఎదురుపడితేనే సహింపలేని సమాజం వర్ణాంతరవివాహానికి అంగీకరిస్తుందామరి.

కథలో వారిద్దరు అర్థకులు కాని ఆర్థాటం ఎక్కువ. అర్థకులు, ఆర్థాటవరులు జీవితంలో సాధించుకొనే పనులు సాధించుకొలేదు. పెగా తెలివి తక్కువతనం బయటపడుతుంది.

'శృంగరశ్రేష్ఠి'కి చింత చచ్చిరా పులుపు చావలేదు ఉన్నదానితో తృప్తిచెందక లేనిదానికొరకు తాపత్రయపడి సంపదను పొరించుకొన్న వ్యక్తిగత. కడుపుకు టంటానికి లేకపోయినా ఎనోదానికి ఏలా సానికి వేళ్ళయింటేనే జీవితానికి ఘనం, లేకపోతే ఘనం లేదు. వేళ్ళదగ్గరకు వెళ్ళటం, దానిచేత ముద్దు పెట్టించుకోవటం పేషన్ అయిపోయింది. అది నిరూపించటానికి పెట్టిని, బావనయ్యను రచ్చ కీడ్డారు. రచయిత, ప్రేమకొద్దీ వేళ్ళదగ్గరకుపోయి ఆవిడ అందించిన అకుపోకవక్కలకు మయమరచి తన వంటినొదున్న బ గారపు గొలుసుమాట మరచి యింటిముఖం వ్యాడు ఇంటికి వచ్చేసరికి రాయబారం నడపిన బ్రాహ్మణయ్య అక్కడే ఉన్నాడు, పెట్టిభార్యకు పురాణం చెబుతూ. ఆతడు మాటల సందర్భంలో 'అస్తి వైశాలి నగరే చిన్నమ్మి నాన్నా వేళ్ళా' అన్నాడు. ఆ మాట పెట్టి విని అది నా కొంప తీసిందంటాడు. బావనయ్యకు అక్కడుంటే తనకు విలువ ఉండదని గ్రహించి వాళ్ళకు బుద్ధిచెప్పాడు. దారితో వేళ్ళను చూచి 'నాస్తివైశాలినగరే శృంగర శ్రేష్ఠివైశ్య' అన్నాడు. ఏం అన్నదా బోగంపడుచు. గుండెపగలి చచ్చాడని సమాధాన మిచ్చాడు. ఇట్టి వర్తమానం అందించినందుకు వేళ్ళ బావనయ్యను ముద్దుపెట్టుకొని పెట్టిదగ్గర గుంజినసొమ్ముతో

హారం చేయించింది. ముద్దు కావాలికావాలి అని కలవరించిన సెట్టికి ముద్దు దక్కక బావనయ్యకు దక్కింది.

ఈ సంపుటంలో చక్కని హాస్యమున్నది. చమత్కారం కొన్నికథల్లో స్పష్టంగా కాన్పిస్తుంది ప్రధానంగా శృంగారశ్రేష్టి, మిక్సెడ్, తొత్తుముండా వాపు మొదలైన వాటిలో చమత్కారాన్ని చూడగలం.

'గానుగెద్దు': ఇది మొదటగా 'భారతి'లో ప్రచురించబడింది. సత్తెయ్యతనే యతడు అప్పలో నడిపోతాడు. పాపం తనదగ్గర ప్రత్యేకంగా ఆస్తిపాస్తులంటూ ఏమీ ఉండవు ఉన్నదల్లా గానుగెద్దు మాత్రమే. అది తన జీవితానికి ఆధారమైనది. అప్పువాళ్లు సత్తెయ్య గానుగెద్దును జప్తు చేస్తారు. కథలో కాయకష్టదేవత ప్రత్యక్షమవుతుందని చివరకు నిరూపిస్తారు. కరుణరసప్రధానమైన దీ కథ. కొన్నివాక్యాలు కన్నీరు పెట్టించేవిగా ఉంటాయి.

'పైడయ్య దర్శిదేవత' అనే కథలో మధ్యమధ్య గీతాలచన చేసారు సురాపానం చేయటంచేత జీవితాలు ఎలా తయారగునోయని చిత్రిస్తారు. చిత్రణలో వాస్తవికత కనిపిస్తుంది. పైడయ్య చాల అమాయకుడు అతడొసారి పాట పాడుతుండగా గవగ్గరి పడుచు మురిసింది. బావాబావా అంటూ దగ్గరకు చేరింది. బావను చూడగానే మరదలకు మనసు పోయింది. మరదలు చూపుతోనే బావ తన్నుతానే మరచిపోయాడు. మూగ్ని చిత్రణంలో ఈ కథ అత్యంత ప్రధానంగా కలిగింది.

'కళాకళా' అనే సంపుటంలో 'మేలు మరవని కన్నీరు' కరుణరస స్ఫూరికమైంది. సాంఘికంగా దానికి స్థానమున్నది. మానవులమధ్య ఏర్పడిన తారతమ్యాన్ని రూపుమాపి నవతాదృష్టిని ప్రదర్శించుటయే ప్రధానకథ. అట్టి దృష్టి ప్రదర్శించినపుడే జీవితాలకు హాయి సుఖం కలుగుతాయని రూపిస్తారు.

'బ్యాటీ అండ్ డ్యాటీ'లో అందమైన ఆడపిల్లలు దారివెంట వెళ్తుంటే పురుషులకు వసేమిరా ఇవ్వడం ఉండదు. పె్గా మనస్సు ఊరుకోదు. పోయేవారిని ఎగాదిగా చూడటం, వెంట

బడటం, కనుగీటటం వరిపాటి ఈ సమస్యని ఎందుకు జరుగుతాయి? ఎందువల్లంటే అమ్మాయిలు బ్యాటీగా కాన్పించడం, ఆ బ్యాటీని పురుషులు చూడటం డ్యాటీ. అమ్మాయిని డిగే రైల్వం పురుషుడికి లేదు. అందుచేతనే గుడ్లు అప్పించి చూస్తాడు వారిలో వారు చర్చించుకొంటూ మనం బ్యాటీగా ఉండడంచేత పురుషులు చూడటం డ్యాటీ అయిపోయిందని సమాధానపడతారు. అంతఃస్వామిని ప్రత్యేకత అంటూ ఏమీ లేదు. బ్యాటీ ఉన్నప్పుడు డ్యాటీ ఏవిధంగా ఉంటుందో చూపిస్తారు.

'కాకి కంపార్టు మెంటు వైద్యం'లో డాక్టర్లు వ్యాధి నిర్ణయంలో పడే తికమకలు కన్పిస్తాయి. 'అయ్యూర్యపురం'లో 'అరోగ్యధామా'కి కాకి ట్రీట్ మెంట్ కోసం చేరుకున్నది కాకి జబ్బు ఏమిటో తెలిసికొనకుండానే దంతవైద్యుని దగ్గరకు వస్తాడు ఒకతను. ఆ వైద్యుడు 'కదిలే నండ్లు లాగించుకోమని ఈ వ్యక్తికి నేను సలహా యిస్తున్నాను' అని చీటీ వ్రాసాడు దానిలో కాకి వక్కున నవ్వండి. అతడు కాకిని కంటి వైద్యుని దగ్గరకు రిఫర్ చేశాడు. తీరా అక్కడకువెళ్తే డాక్టరు నీ రెండవ కన్ను ఏమయిందని ప్రశ్నించాడు. ఆ ప్రశ్నకు సమాధానమేమీ చెప్పాలో తెలియక డాక్టరు తెలివితక్కువతనానికి విస్తుపోయింది. కాకిని వానాచివాల్లు పెట్టాడు డాక్టరు. చివరకది ట్రీట్ మెంటు లేకుండానే వెళ్లిపోయింది.

'మట్టెల రవళి' రెక్కాడిలే దొక్కాడని జీవులగా. ఆ నాడు గోదావరికి వచ్చింది పడుచు. కూడబెట్టుకొన్న ధనంకాస్త వరదకు గుడెసెతోపాలు కొట్టుకొనిపోయింది తన భర్త ఆ నీటిలో ఈడుకు రావటం గమనించింది. కాని మేఘాలు దట్టంగా ఉండడంచేతను, రాత్రి ఎవటం చేతను మనిషిని గుర్తించలేకపోయింది. తరువాత 'నాగడు' భార్యను గుర్తించుకొన్నాడు. జరిగినదంతా వివరించాడు పడుచుకు. అన్నీసోయాయి పడుచు పెట్టుకున్న మట్టెలు తప్ప. వారి జీవితం గడవాలంటే మట్టెలు యితరుల

దగ్గర కుదువజెట్టారి. ఆ మట్టెలుపోయినప్పుడు రవళిమాత్రం వినిపిస్తుంది. అందుచేతనే ఆ పడుచు పెట్టుకొన్న రవళిలో వారం దూరం నడిచాలో వారికే తెలయదు. బీదవారి బ్రదుకులు ఈ విధంగా ఉంటాయి యని రచయిత చెబుతారు.

‘సానుభూతి’ మాపడం మానవధర్మం ఒకరు కష్టపడుతూఉంటే మరొకరు ఆ కష్టాన్ని చూచి సానుభూతి చూపి పృథుర్యానికి హత్తుకొనటయేగాక మమ నిండిన పృథుర్యానికి ఎవరు కనబడినా తన బిడ్డలాగే చూచుకొంటుంది. రిక్నావాలా ‘నీలయ్య’పై చూపిన పృథురారి అనురాగమే సానుభూతి. అనురాగం చేసే ఆ రాత్రి నీలయ్యకు అన్నం మూటకట్టుకొని కొండవీడకు వెళ్ళింది అలసిపోసిపోయి పరున్న నీలయ్యను చూచి బాబూలా మమతతో పిలుచుకొన్నది. ఆ పిలుపుతో నీలయ్యకు తన మాతృదేవత పిలుపులా వినిపించింది. అనురాగం నిండిన పృథురయం పిలుపే; నీలయ్య కష్టమంతా త్రుటితో మాయమయ్యింది. వృధురాలు నీలయ్యపై సానుభూతి చూపకుండా ఉంటే కొండవీడనుండి రిక్నా తీసికొనిరాగలిగి ఉండేవాడుకాదు తన జీవితానికి ఆమె చూపిన సానుభూతి తన పృథురయానికి చల్లదనం కలిగించింది. ఈ కథ పృథురయానికి హత్తుకొనేలాగనే శ్రీవారు సృష్టించారు.

ప్రతిసంపుటంలో రెండుమూడు కథలకన్న మంచివికేసే వెళ్ళాలి. ప్రతిపదం పాతకుని రంజింపదు ఆ పదాలు శ్రుతిపేయంగా ఉండవు. కథలు అన్ని వ్రాసినప్పటికీ కథావిధానంలో సాఫీతనం కావించదు. వ్యాసాలు :

కవికొండలవారు చాల వ్యాసాలు వ్రాసారు. అందులో కొన్నిసారస్వతానికి మరికొన్ని స్వజాత్యక విషయములకు సంబంధించినవి. సారస్వతవ్యాసాలలో ‘అంద్రః సావైదుష్యం’ ‘తెనుగుబాస సంప్రతింపు’ ‘మనము మన తెనుగు’ ‘తెనుగుకైల్లి’ ‘జానపద సాహిత్యం’ ‘శతక సాహిత్యం’ ‘ద్విపద—రగద—దండ కము’ మున్నగునవిన్నవి. అప్పడప్పుడు గురజాడ, కందు

కూరి వడ్డదివారిపైన ఇచ్చిన ఉపవ్యాసాలు వ్యాసాల రూపంలో వచ్చాయి. స్వజాత్యకవ్యాసాలు అనుభూతి విశేషరూపంలో ఉంటాయి. ‘జంటలు’అనే వ్యాస సంపుటిలో తాను దర్శించిన ఉండవల్లి—కొండవల్లి; భువనేశ్వరము—జగన్నాథము, అంతర్వేది—మొగిలితులు, పెద్దతిరుపతి—చంద్రగిరి, రణ్ణపేండ్రవరము—ధనశేఖరము మొదలైన ప్రదేశాలను గూర్చి తన అనుభూతిని చేర్చి వివరించారు. ఈ వ్యాససంపుటికి జంటలని పేరు పెట్టడానికి కారణం ఆయా ప్రదేశాలు ఒకదానికొకటి దగ్గరగా ఉండటమే. ‘ఇందు నిజ మెంత కల్పనమెంత’ని సోకకులు తెలిసికొనబోయేరు గమక ఏమో ఆయాస్థలాలు స్వయంగా చూచినప్పటి ప్రయత్నిస్తే తెలుస్తుండేమో అని అంటారు. చదివిన తరువాత ఆయా ప్రదేశాలు చూడాలని కలుగుతుంది తప్పకుండా.

‘విజ్ఞాన’ అనేది ‘జంటల’ను పోయేయంటుంది. ఇవి ఆనందవాణి పత్రికలో ప్రచురింపబడినవి. వీరు 1917 లో కలకత్తా నగరాన ఒరిగిన కాంగ్రెస్ సమావేశానికి డెలిగేటుగా వెళ్ళినప్పుడు కలిగిన అనుభూతులే ఇవి. ‘పంచారామాలు’ అరామశేబ్దంవినాద వచ్చే కుమారారామం, ద్రాక్షారామం మొదలైన ప్రదేశాలనుగూర్చి వ్రాసారు. వ్రాసిన వ్యాసాలవ్వారా కవికి ‘పంతెనక్రిందుగా పాపికొండలకూనలు’ కళింగుల పోరులే ‘విభుదేంద్రుచాపాలు’గ మెరుస్తాయి. ‘బజారు బిల్లు’లో భిల్లనాయకుని ధనుష్కంకారం వినిపిస్తుంది. ‘బడిగంటలో’ బడిగంటలు మ్రోగుతాయి. వందేమాతరం సంకీర్తనంగా వినిపిస్తారు.

రేడియో ప్రసారాలు

మనం ఈ నాడు సినిమాంటే ఎంత ఉత్సాహాన్ని ప్రదర్శిస్తున్నామో నాడు రేడియో వినటం అంత ఉత్సాహంగా ఉండేది. రేడియో విజ్ఞానానికి వినాదానికి ప్రతికా అవతరించింది. అప్పట్లో కవి గారి ప్రసంగాలు తరచు విన్నూ ఉండేవి. 1951 వ ప్రాంతంలో మద్రాసు కేంద్రంనుండి వారి రచనల మండి కొన్ని పాటయిన రక్తకుల్మగధ, భరత్రా

ప్రభే మొదలైన గీతాలను నారు స్వయంగాపాడి చూపించారు విజయవాడ కేంద్రంనుండి ఒకసారి జానపద సంగీతానికి ప్రక్కవాద్యాలూ ఉండాలి-అనే ప్రసంగాన్ని వినిపించారు ఆ విధంగా వారి ప్రసంగాలు మూడు వరులకు పైగా ఉంటాయి. నాటికల విషయంలో కూడ అంతే అందులో కొన్ని రెండవ పర్యాయంకూడ ప్రసారమైనాయి 'శివరాత్రిప్రభ' అనే గీతం శివరాత్రిరాడు ప్రసారమవుతూ ఉండేది వెంకట్రావుగారు విజయవాడ కేంద్రానికి సలహా సంఘంలో సభ్యులుగా ఉన్నారు.

ఏ కాంకితలు

కవిగారు వ్రాసిన నాటికలు పురాణాలకు సంబంధించి నరేగాక సాంఘికపరములైనవి గూడాఉన్నాయి. మొదటగా వ్రాసిన 'పారతియ సందేశం' అనేది 4-5-1911 నుండి 10-5-1911 వరకు వ్రాసి 'మానస సేవ' అనే పత్రికలో 1912 లో ప్రకటింపబడింది. 'అనాథాభ్యుదయ' 13-11-1911 నుండి 20-11-1911 వరకు రచింపబడింది 'అభివన విహ్వరిమ్' 1916 లో, 1923 లో 'కోనేరు' 1926 లో 'విజయ విహ్వలము' 'రామాయణ దంపతులు' 'బాగవత భక్తులు' 'ప్రబంధ పరిస్థితులు ముచ్చగునని వ్రాసారు. ఇవి కృష్ణాపత్రికలో అభివన రూపకాలుగా ప్రచురితమయ్యాయి. కొన్ని ఏకాంకికలను 'స్వైరిణీ గళికలు'గా పేర్కొని ప్రచురించారు అందులో లహర్య, భార, రేణుక, కుంతి, చిత్రాంగి మొదలగువారు నాయికలు. 'కుంతి' అనే నాటిక మద్రాసు రేడియో కేంద్రంనుండి ప్రసారం చేయబడింది. ఇంకా 'చైతన్యపు గుళికలు' అనే పేరుతో కొన్ని రచించారు. ఇవి చాల చిన్నవిగా వుంటాయి. సాంఘికాలైన 'తెదనెనుక బొమ్మ' 'పాపమ్మలో జాంత్' 'ఇంటర్వాలీ' మొదలగునవి అచ్చుపడిన తరువాత పుస్తకరూపంలో వచ్చాయి.

బాల సాహిత్యం

బాలలకోసం పుంభానుపుంభంగా కవితలు వ్రాసారు. కథలు, గేయాలు రూపంలో తీర్చాడు.

కుమారకంఠము, నెలబాలుడు, పాట్టికక, చిట్టకత, ఏదువులదుత్త, అగడపలు, శిశుభా. కందకుక్షి మొదలైనవి బాలసాహిత్య పరిధిలో చేరతాయి. 'కుమార కంఠము'లో నా వడవ, శివజి, బంతి యూట, వివాళుక, రాజా-రయితు, మొదలైన గీతాలు చక్కనివి. 'శివాజి' అనే దానిలో మహారాష్ట్ర వీరునిగూర్చి చెబుతూ భారంగజేబు దగ్గర బడిగా ఉండటం, ఖైదు చేయటం అందులోని విషయాలు. భాష నేలికగా ఉంటుంది.

శివాజి యను రాక - మరాటి వీరుడు

అపురంగజేబుకు - చేజిక్కెన్

మొగల్ నవాబగు - అపురంగజేబు

శివాజి వీరుని - ఖైదుంచెన్.

'శివాజి'గీతం చదివినతరువాత బాలలు బాల్య చాపల్యంచేత శివాజియంతి వీరుడు కావాలయ్యి కలు కంటారు 'బంతియూట'లో కారవులు, పంచపాండవులు బంతి యాడుకొనుచు ఆ బంతి మూలలోపడితే దారినే వెళ్లుచున్న ద్రోణాచర్యుని పిలిచి బంతి తీసిపెట్టుమని అడగటం, లతడు బాణాలువేసి మూతి నుండి బంతి తీయటం ముచ్చగు విషయాలు చూచి వారు విలువిద్యను నేర్చుచుని అడగటం, అందులో కాన వస్తుంది. 'కోనేరు' చిన్నకథలాంటిది 'అనాథాభ్యుదయం' మన సమాజంలో నాడు జరిగిన బాల్యవివాహాలనుగురించి వ్రాయబడింది. ఆ జీవితంలో వారు వితంతువులు అనటం చాల విచారం. ఆ సందర్భంలో వారు వడేబాధలు, వ్యధలు చెప్పతరంగాడు. అయి వారిని బాధలనుండి విముక్తి గావించి, ఆనందం చేకూర్చి అభ్యుదయం చేకూర్చటమే 'అనాథాభ్యుదయం' ఉద్దేశం. ఇది చదివినవారు కన్నీరు ఒలికించ వలసిందే.

గేయాలు

కవిగారు వ్రాసిన గీతాలు పుస్తకరూపంలో వచ్చాయి. వానిని ప్రకృతిప్రీతి, పల్లయులవర్ణన, ప్రణయం, దేశభక్తి అను భాగాలుగా విభజింపవచ్చును. యూరన్లో ప్రకృతిని కవిత్యంలో ప్రవేశపెట్టినవారు స్కాంట్లెండు కవులు. అది తరువాత అంగ్లసాహిత్య

త్యానికి సరసరా అయ్యింది. విలియంజేక్, వర్డు వర్డు కవులు ప్రకృతిలో కనిపించే దృశ్యాను వారి కవిత్వంలో చిత్రించారు. జేక్ ము వర్డు వర్డు అనున రించాడు, ప్రకృతి సమస్తీకారంతో. ఒక్కొక్కసారి జేక్ నుమించి వర్డు వర్డు వర్డున చేస్తారు ప్రకృతి సౌందర్యాన్ని దృష్టించి మానవునిలో నూతనచైతన్యం వెల్లడిస్తుంది. అట్టి చైతన్యమే కవికొండలారిని ప్రకృతివైపుకు దృష్టిని మరలించింది. వారి రచనల్లో ప్రకృతి ప్రస్తావన కాన్పిస్తుంది. ఆకాశాన క్రమిస్తూ నీలమేఘాన్ని చూచి కవి పరవశించి వచ్చని చేలపై కనుకు చిరికించమని కోరతారు.

నన్ను దలుసుకురాకు చిన్నిమేఘమా
నన్ను దడువగదోకమా నీలమేఘమా
వచ్చని పరిచేలపై రిచ్చునకి నను గంతు
నచ్చంపు జినుకలను ఆ చేల జిరికించు
అడవిమర్రియపువుల వాడింప నిర్వేతు

అంటూ 'హామురభి' పారించి తియ్యగా గీతిక నాల పించారు. మరొక గీతికతో పడమటిదిక్కుకు సూర్యుడు వెళ్లగానే లోకముతా ఎంతకాంతితో ఉంటుంది! శితకాలంలో ఆ సంధ్యాసమయాన్ని ఈ విధంగా చిత్రించారు.

కొండవారిని నొక్క రెండెళ్లబండి
నేలెత్తుగా బోవ నే గమగంటి
లోలెడువాడు దా దీట్టిలో నిదుర
వోవుచుండెను గాఢభావంబు గదుర
శితకాలపుసంధ్య చిరుచలిసంధ్య
విజ్ఞనిసంధ్య నివ్వెరుగని సంధ్య

ఆ సంధ్యాసమయంలో కొండవారి ప్రక్కగా పరుగులు పెట్టే రెండెళ్లబండి, పరుగులు పెట్టే ఎడ్ల గంగడోళ్ళు, మెడకుగట్టిన గంటల గలగలలు గీతికను చదువుతుంటే స్ఫురిస్తూ ఉంటాయి. శితకాలపు సంధ్య చిరుచలిసంధ్య అనేవాక్యం గీతంలో ఆవృతమవుతుంది.

'ప్రకృతి చందనం' అనే గీతం కూడ సంధ్యా సమయాన్నే చెబుతుంది. అయితే పై వర్ణనకు దీనికి భేదం ఉంటుంది.

మింట పశ్చిమమున కంటికింపగుళోభ
నెరుపుతో ప్రొద్దు గ్రుంకెడిని వడివి
అంతలో నా యెర్రనందంబు, చందంబు
పంటకాలువనీట ప్రతిఫలించు
ప్రతిఫలించు లేదో యతి సమంజితవృత్తి
మందమారుతము లందంద, కలమ
కలచిన పాటున గడమన్న నామవి
సరసకవితాభావ సౌఖ్యమూను
తన్మయుడనాచు గండు నర్తమయతమము
విందు తాతి నిశ్శబ్దంబు వి శుభముగ
నీటికిని గాలికందని నియమిమెరయ

ఈ విధంగా వారు ప్రకృతి సౌందర్యాన్ని దర్శించి పారవశ్యంపొంది అంతరంగంలో దాగియున్న భావాన్ని బహిర్గతమొనరించి ప్రకృతిని పరమార్థంగా తలంచి కవిత్వంలో ఒక స్థానాన్ని కల్పించారు.

పల్లియుల వర్ణన : వస్తువు ఆంధ్రదేశానికి సంబంధించినది. చిత్రణలో భాష మారింది. భావం మారినప్పడే భాష మారుతుంది. భావాని కనుగుణ మైన భాష ఆయా గీతాల్లో మొగ్గ తొడిగింది. పల్లియులన్నప్పుడు వివిధ వృత్తులవారి జీవితాలు ఆ వర్ణనక్రింద చేరతాయి. వారందరూ మనకు నిత్యమూ కనబడుచుండువారే. వారు సాగించే జీవిత యాత్రలో వడే శ్రమ, కష్టం, సుఖం ఇలాగ రక రకాలుగా దృశ్యాన్ని చిత్రీకరిస్తారు. 'ప్రకృతిచందనం' కావ్యంలో పల్లెకారి తన పడవ లగ్నమన్నప్పుడు వడే శ్రమను ఈ గీతంలో వివరిస్తారు.

ముసలితాత యోడు ముందు త్రాడెంతయో
శ్రమ వహించి లాగి సాగుచునుండే
తొళ్లనిమిషపడవ నీళ్ల కెదురు మెల్ల
బోవుచుండే గాల్యపొడుగు మరచి
ఆతని చిన్ని మనమ దావెక్క చుక్కాని
కడల గూరుచుండి; కడవ మన్న
చలిది గుడుచుచుండి తలనెత్త కెడమచే
త్రిప్పుచుండే దాని వప్పుడప్పుడు

.....

పడవ నడకతీరు పడవలాగేడు తీరు
పడవబరువు తీరు ఎదురుగొల్పు
వృద్ధు నవహసించి బిగ్గర నేనంటి
ఇల్లు పోవ జేరు పెప్పటికని

ఈ విధంగా పడవలాగే వృద్ధునియొక్క మూర్తి కన్నులముందు సాక్షాత్కరిస్తుంది. దృశ్య సాక్షాత్కారం కవితకు ప్రత్యేకతను సాధించిపెట్టింది. ఆ నయస్సులో వృద్ధుడు కష్టాన్ని గమనించలేదు. జీవితం ఎంత దుర్భరంగా ఉన్నప్పటికీ అయ్యో అనే మాట తననోటినెంట రాలేదు. ఓర్పు దీక్ష జీవితంలో బాగా నేర్చుకొన్నాడు. పడవనలంగు జీవిత చిత్రణ ఈ గీతంలో ఒక ప్రాధాన్యం కలిగియుండడమేగాక అతనియొక్క మనస్తత్వం పూర్తిగా యిందుతో కనిపిస్తున్నది.

కుప్పలు కొట్టిన తరువాత ధాన్యాన్ని రయితు ఇంటికి చేర్చుకుంటాడు కాని అక్కడక్కడమాత్రం నేలబొరియల్లో గింజలుంటాయి. తొలికోడికూతతో మేల్కొని చల్లభుజించి కాస్త మూటగట్టుకొని చేట బుట్ట వుచ్చుకొని బయలుదేరుతారు, ప్రాద్దువాలేవరకు చేతోగింజలు ఏరుకుంటూనే ఉంటారు. ఆ విధంగా కల్లంలో గింజలు ఏరుకునే ఒక ముదుసలి చిత్రణతో వాస్తవికత ప్రతిబింబిస్తుంది.

ఏటికో యవ్వ యింక నీ విందు మనలు
చున్న దాన పడేమిటో యుండి యుండి
చెరగు కొనుచుంటి పూడ్చివేసిన పాలాన
కళ్ళమైపోయె నేమియు గానబడదు

కళ్ళంలో గింజలు లేకపోయినా ఏదో విధంగా చెవిరిపోయిన గింజలను ఏరుకొని తన జానెడు పొట్టను గడుపుకొనుటకు శ్రమిస్తుంది. ఆ శ్రమను చూచి మరియొక ముదుసలి అమెతో ఎందుకంత శ్రమిస్తావు? చేతో గింజలు లేవు. అని అంటుంది. దానికి సమాధానంగా కళ్ళంలో చేరిన ముదుసలి

మాపటికివ్వి నా పొట్టమాత్రమునకు
జాలరా యంచు దనయొడి గ్రాలుచున్న

ధాన్యమును జూపి తెలిపె పేదరికమునక
బాబు వేసును నింకిందు పడవేయు

నని చెప్పింది. ముదుసలి మాటల్లో శ్రమ జాలి కనిపిస్తున్నా అనంతప్పి కానరాదు. తనకు లభించిన దానితో తృప్తిచెందటమే తనకు కావలసింది.

పల్లెయులన్నప్పడు రకరకాల వృత్తులవారు మనకు స్ఫురిస్తారు. కవికొండలవారు వారి జీవిత రేఖలను నూత్నాత్మి మాత్సాంత్రాల్లో కవితలో చూపించారు. కష్టం సుఖం కమ్మని పదాలతో కలు పండించినది. ప్రకృతి పంచపెట్టిన పరమాన్నానికి పల్లెయులు పరవశించి పదాలు పాడుకున్నారు. పరుషనలంగు పాట పాడుకొని జీవిత నానను నడుపుకొన్నాడు. చేవిగట్టునచేరి ముద్దు మురిసాలు జీవితంలో పొంగించుకొని వారి జీవితానికి రాగోదయం కలిగించు కొన్నారు పల్లెనడుమలు.

దేశభక్తి :

భారతదేశం బానిసత్వంనుండి విముక్తి చెందాలని ఆధునిక కవులయొక్క ఆశాక్ష; 'జననీజన్మ భూమిశ్చ స్వర్గాగమి గరియసీ' అనే సూక్తి వారి

శ్రీ బాలగంగాధర తిలక్ ప్రచురణలు	
ప రూ ధి ని (నాటకం)	రు. పై.
రచయిత : అమ్మినశ్రీ	2-00
చిత్తజల్లా - స్వాతివాన (గీయనంపుటి)	
రచయిత : సుపాణి	1-00
తొలకరి పిలుపు (చానకవితా సంపుటి)	
రచయిత : సుపాణి	1-50
పూర్ణ హుతి (కథల సంపుటి)	
రచయిత : ఆకుండి నారాయణమూర్తి	2-00
త్ర్యంబకో ప్రచురణ కానున్నవి :	
ఓర్వలేని దైవం (కథల సంపుటి)	
రచన : పవని నిర్మల ప్రభావతి	
అంద్ర రచయితల సమాచార సంచిక	
సంకలనము కొల్లా వెంకటనారాయణ	
—: ప్రతులకు :—	
శ్రీ బాలగంగాధర తిలక్ లైబ్రరీ,	
మెంటుపూడి, (వయా) శృంగవృక్షం, (ప.గో.జిల్లా) ఏ.పి.	

కవితల్లో తొంగిచూచింది. ఒకప్రక్క భారత జాతి యోధ్యమం మరొకప్రక్క ఆంధ్రోధ్యమం అంత రంగాలను పెల్లుబికించింది. ప్రతికవి తన దేశాన్ని గూర్చి కీర్తించుకొన్నాడు. కవులందరూ సామాన్యంగా జాతీయోధ్యమంలో పాల్గొన్నవారే. గురజాడ 'దేశభక్తి' గేయంవచ్చిన తర్వాత దేశభక్తిగీతాలన్నో వచ్చాయి. కవికొండలవారి గేయాల్లో దేశభక్తి ప్రతిమితిని మించింది. భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యం వస్తుందనే సంతోషంతో

వినరార సోదరా వినర వినుకోర
తొలి ఆరు గణగణలు ఆంగిలేయులవి
మలి ఆరు గణగణలు మనవి మన సొంతం
ప్రథమ షట్కము లొడుగు పారతంత్ర్యము
తరువాతి షట్కము కాంస్యస్వతంత్రం

అని పాడుకున్నారు. కవుల హృదయాలు చల్లనిగాలికి రెపరెపలాడాయి. స్వాతంత్ర్యం రావేవచ్చింది. కలలు నిజమైనాయి. స్వాతంత్ర్యానికి జయగీతికలు పాడారు

హిమగిరి శిఖరము, వింధ్యపర్వతము
కన్యాకుమారి పడడిండ్డిరము
స్ఫురితము, భరితము, చలితోల్లలితము
స్వాతంత్ర్యముచే స్వాతంత్ర్యముచే
స్వాగత మనవోయి - కనిపని వినవోయి
మనవోయ్ అనవోయ్ జయజయజయ

భారతీయునకు స్వాతంత్ర్యం శ్రీరామరక్ష అయింది. ఆశలు తీరాయి, అనుభూతులు పెరిగాయి. అవే భారతీయునకు వెలుగువెన్నెలలు అందించి ముందుకు నడిపించాయి.

ఆంధ్రులకు ప్రత్యేకరాష్ట్రం కావాలంటూ వినాదం బయలుదేరింది. ముట్నూరివారి 'కృష్ణా ప్రతిక' కాశీరాధునివారి 'ఆంధ్రప్రతిక' రాష్ట్రోద్యమానికి చేయూత నొసంగి ఆంధ్రులకు మార్గదర్శకములై నూతనోత్తేజాన్ని కలిగించాయి. కవులు గొంతెత్తి పాడారు రాష్ట్రాన్నిగూర్చి. అట్టివారిలో కవికొండల ఒకరు.

అందంబెక్కడ చందంబెక్కడ
ఆంధ్ర వధూటికి అరచాటెక్కడ
ఆంధ్రావని శ్రీ మహాక్షిత్తికి హారతి పట్టుక
మేల్కొలువండోయి మేల్కొలువండోయి

అంటూ జాతికి ఉత్సాహం అందించారు. నాగావళి తాళం, గోదావరి వాదం, కృష్ణవేణి నృత్యం జాతికి ప్రతిబింబాలు. సంస్కృతిని పెంపొందించుకొన్నజాతికి ప్రత్యేక రాష్ట్రం పొట్టి శ్రీరాములు దీక్షా ఫలితంగా, పెద్దల ఆశీర్వాదాల ఫలితంగా, ప్రతికల ప్రోద్బలంచేత చివరకు ఆవతరించింది. ఆ సంతోషంతో కవులు గీతాలు పాడుకొన్నారు. కవుల కలలు నిజమైనాయి. కవి కొండల దేశభక్తి గేయాలు లలిత మధురములు.

ప్రణయం : కవికొండల కవితలు ప్రణయ జలధిలో మునిగిపోయాయి. కాని ప్రణయని కోసం అతిగా పరితపించలేదు. అనుభవించింది స్వల్పం. వియోగం అనుకోన్నంతగా ప్రాప్తించలేదు. ప్రకృతి సౌందర్యంమీదనుండే దృష్టికన్న ప్రణయపరిష్కారం పైన దృష్టి చాల తక్కువ. నైరాశ్యం వారు కూడ పొందారు. నైరాశ్యం సృష్టించని భావకవులు లేరనే చెప్పాలి. ప్రేమసీప్రియులమధ్య నైరాశ్యం సృష్టిస్తేనేగాని కవితకు విండుదనం రాదు అంతే గాక అది కవితకొక లక్షణమైంది. కవిగరు నైరాశ్యం పొందారు. ఆ నిరాశలో

విన్ను దలపోయుచునే నే జిదుముకొనిపోతి
పచ్చికాయలు వట్టి పూవుల్లో రేకుల్లో
ఫలమెంచనైతి లోపలి తేనె గొననైతి

అంటూ నైరాశ్యంలో మునిగిపోయారు. ప్రియురాలి చూపుతోనే ప్రియునకు ప్రేమ లభించినట్లు కాదు. భావకవుల ప్రియురాలు మాట్లాడినట్లు మాట్లాడి హాళాతుగా మాయమయ్యేది. కన్నులకు కనుపించని ప్రియురాలి నుద్దేశించి

నేను చినిగిన ప్రాత - బైని నైచుక చన్ను
విను బనారసు చీర - గొనబుగా గట్టింతు

అని ప్రియురాలిపై ఉండే మోజుకొద్దీ తమ్ము

తాను నిందించుకోవటం ప్రారంభించారు. అయినా మంచిరోజు రాకుండా నూనడు ఆ మంచిరోజు వచ్చి నప్పుడు చూచు చూపుతెల్ల తన చూపులో కలవ మనీ, చల్ల నిమాటలతో తనవుకు సేదదీర్చమని, భావానికి అనురాగం అందించమని కోరుతూ

స్థియ చప్పుడుగాక చక్కగ నీ కళ్ళు
తెప్పలు మూయుచు - విప్పుచునుండంగ
విశ్వమోహనమైన ప్రేమ యెంతో
నిత్య సిత్యబద్ధమయచుచు - ననుకొంచు నేనుందు

అంటూ తనలో తాను సవూధానం పడ్డారు. ప్రేమురాలు వచ్చింది. వలపులందించి వయ్యారాలు గ్రహించి తనదారినే తాను వెళ్ళిపోయింది.

కవికొండలవారి ప్రణయం తరులు విరులు చూడలేదు. కొండలు కోనలు తిరగలేదు. తక్కిన భావకవు లిచ్చినంత ప్రాధాన్యం వారియలేదు. అందు చేతనే వారి ప్రణయకవితలకు భావవిశాళిత్వం స్థానం లేకుండాపోయింది. భావకవుల జాబితాలో వీరిని చేర్చటానికి కొండ రంగీకరించరు ప్రకృతిలో ప్రణయం చూచారు. ఆ ప్రకృతే కవితకు జీవం పోసింది.

కవిగారి ప్రక్రియ భిన్నమైంది. 1910—1960 మధ్య ఏభై సంవత్సరాలలో పద్యం, గేయం, నవల, కథ, నాటిక, వ్యాసం, ప్రహసనం, ప్రసంగం మున్నగు సాహితీ తరంగ జోలికలలో ఉయ్యాల లూగారు. కేవలం తెలుగులో కవిత చెప్పకుండా ఆంగ్లంలో కూడా కవితచెప్పి ఆస్వాల్డు కూర్చే ఆశీర్వాచనం పొందారు తాను మంచివిగా తలంచినవి మారు గీతకలను ఆంగ్లం లోకి అనువదించారు. ప్ర మొదటిభాగంమాత్రం 1960 లో వెలువరించారు. రచయితలలో తమ స్వంతగ్రంథాలను ప్రకటించుకొన్నవారిలో కవికొండల వారికరు. అనేక ప్రక్రియల్లో వారి కవితా వ్యాసంగం సాగినా రావలసిన ప్రతిష్ఠ వారికి రాలేదు. దానికి కారణం వారి రచనలు ప్రజామోదం పొందక పోవ

టమే. పల్లీయుల జీవితాన్ని హృదయ స్పందనం కలిగించే విధంగా చిత్రించినా అది పరిమితమై పోయింది. కథలు లెక్కకు మిక్కిలిగా వ్రాసారు. అందులో ఆకర్షణీయంగా ఉండే కథలు రెండు మూడతక్క తక్కినవి పాఠకుల దృష్టిని చేరవు. కథల్లో భిన్నభిన్న సంఘటనల సమ్మేళనమున్నప్పటికీ కల్పించిన ఘటనలు కొన్నిచోట్ల ఎబ్బెట్టుగా ఉన్నాయి కొన్ని కథల్లోమాత్రం ఆ ఘటన కథకమకూలంగా ఉండి కరుణరసస్ఫూరికమై కమ్మల నీరు నింపుతుంది. వీరి కీర్తి ప్రతిష్ఠలు రాజమహేంద్రవర పరిసర ప్రాంతాల్లోనే సంచరించాయి. అదీగాక ప్రసిద్దులైన భావకవులు వీరి కవితకు దోహదం చేయలేక వారి సాహితీ లోకంలోనే ఉండిపోయారు. కవిత చదివే పాఠకుడు వీరి కవితలనుచూచి సెదవి విరుస్తాడు. దానికి వారు సృష్టించిన భాష భావము బాధ్యత వహించవలసి యుంటుంది. వా రుపయోగించే భాష భాషయొక్క సహజత్వానికి దూరంగా ఉన్నట్లుగా అనిపిస్తుంది. అనేకంకన్న పరవశం ఎక్కువ. అనుభూతిని అందించినట్లుగా అనురాగం హృదయం మండి పొంగిరాదు. భావసమన్వయం భాషలోకూడ కన్పించదు. వీరి కవితను గురించి 1926 లో ఆండ్రేషేగిరిరావుగారు 'ప్రాకృత జనుల జీవిత విశేషములను వర్ణించుటలో విశేష వ్యాసంగం చేయుచున్న ఆధునికాంధ్ర కవులలో శ్రీ కవి కొండల వెంకట్రావు అగ్రగణ్యుడు. అతని భావ మంజరిమగు కైతను ఆధునికాంధ్రలోకము ఇంక లెప్పగ ఆకళింపలేదు. ఆకళింపునే లేదనుచుండగా ఆధునికాంధ్ర లోకము వార్తగల అతని కవితను అనుభవించి ఆనందించ నేరకున్నదని వేరే చెప్ప నక్కర లేదు. ఇట్లు ఆనందింపక పోవుటకు కారణ మేమి? అతని భావవాహిక తెలియని తెన్నులబడి సాగుచుండుటచేతనా? నవ్యభావ వర్ణనకు అంతగా ఒడుగని ప్రాచీన వృత్తములను దిగనాడి మాతన చృందముల సృష్టించ నావేదన పడుచున్న వెంకట్రావు విశేష కృషి శ్లాఘనీయమే. కాని అతని

నూతన చృందముల పరిపవలసిన ధోరణి వలుపునకు తెలియకున్నది.' అని ఒక వ్యాసంలో వివరించారు.

రచనలు మార్గదేశి మార్గాలకు సుబంధించి నష్టానికి రచనలోమాత్రం చెప్పకోదగినంత తెల్పిం కన్పించదు. దేశిమార్గంలో నడచిన కవిలక్షణాల కొరత పటాహాసం, కర్కశవదాం ఘాటుదనం, కొరుకుడుపడని గీతికావ్యమూలు లేవు కాని భావ మాత్రం సాఫీగా సాగిపోదు, కొన్ని గీతికల్లో. ఏదొక్కొక్క చిల్ప చిల్పాణకన్న దృశ్య ప్రతిరణ పైన - ఎక్కువ వాస్తవికతలు చూపించే ఉద్దేశం పుష్కలంగా వీరకున్నది. 'కవికొండలవారి కవితతో స్ఫుటంగా కనిపించే చిల్ప విర్యాసం లేని సరళత్వమే ఆ కవిత్వానికి ఒక మహత్తర గుణంగా స్ఫురిస్తుంది. కాని కొన్నిచోట్ల ఈ సరళత్వం బాగా సడలపోయి పాశకులకు వీరి రచనలు పేలవంగా వినిపిస్తాయి.' (పీలకా గణపతిశాస్త్రి-భారతి.)

గోదావరి చిరుతరంగాలకు హృదయంలో మనోహర భావ సంపదనం బయలుదేరి ప్రకృతిని ఆరాధించి అనర్హతలు సహించి, లోకాని ప్రకండించి, చేలో శ్రమిస్తున్న భర్తకు మధ్యాహ్నంవేళ యిల్లాలు తీసి కొనివెళ్లే ముంతలో అమ్మతాన్ని నింపి, గాలి తాకిడికి వ్యత్యధానాలుచేసే వృక్షరాజులకు ఊపిరులూది, పడన

లాగే పడన సరంగుల బీజనం చూపించి, రాగద్వేషాలు, సత్యాసత్యాలు, ధర్మాధర్మాలు తెలియని బాలలకు సాహిత్యం కల్పించి, మాటలకందని మధుసూభూతులను మందస్మిత హృదయాలకు ప్రసాదించి ఊహలో ఊహ కలిపి సాహితీ ప్రపంచాన్ని శ్రీ వెంకటాచుగారు సృష్టించారు. 'జనపదములు', 'కలరుతము', 'భావ మురళి' కల్పితరుపులు. 'ప్రకృతి చందనం' ప్రకృతికే తలంకారం. 'నెలబాలు'ని నేస్తం ప్రతిబాహు-యానికి మల్లెనందితి. 'పితలవిశ్వం' వేణుగానానికి పరవలించే సుందరమందానకు స్వాగతం. 'మాతృదేవ సంకీర్తన' మాతృదేవికి నీరాజనం.

స్వతంత్రమైన కల్పన ఆయన కవితకు ప్రధానం. అడుగడుగునా ఆయన ప్రకృతి ఉపాసకుడు. గీతాలు క్రొత్తనడకలు నడుస్తాయి. కథలు కబుర్లు చెబుతాయి. సృష్టిలో ప్రతిసమస్తం ఆయన్ను ఆదిరించింది కవిత క్రొత్తగాతయారైంది. కన్నులనీరు నింపుకొనే వృద్ధు, కంపార్పమెంటు వైద్యానికి వచ్చినకాకి సమానం. భావంలో నాజాకుతనం తక్కువ. ప్రకృతిలో సత్యాన్ని సత్యంలో ప్రకృతిని దర్శించిన కవికొండలవారు ఒక సాహితీప్రపంచాన్నే సృష్టించారు. అట్టి కవి మరణం సాహితీలోకానికి తీరని దుఃఖం కలిగించింది. కనుచూపుకు దూరమైన కవికొండల ఇక కాన్పించరు,

చంద్రరేఖా విలాసం

చంద్రమండలంలో తొలిసారిగా అడుగుపెట్టిన నీల్ ఆర్మ్స్ట్రాంగ్ అతని తర్వాత కలుసుకున్న ఎడ్వీన్ ఆల్ డ్రీన్, మాతృనాక చోదకుడు మైకేల్ కాల్స్.

భూమిమీద మానవుడు ఎవరించినది మొదలు ఇప్పటివరకూ విస్తరూ ఊహించని శ్రుత్యమైన మహతరమైన సంఘటన ఒకటి ఈ సంవత్సరం జూలై నెలలో జరిగింది. శతాబ్దాలుగా మానవుడుకంటున్న కల ఒకటి నిజమైంది. జూలై 21 వ తేదీ ఆర్థరాత్రివేళ (భూమిమీద ఇండియాలో అర్ధరాత్రి) అమెరికను రోడసీ నావికులిద్దరు చంద్రమండలంమీద అడుగుపెట్టారు. శాంత సముద్రం (Sea of Tranquility) ప్రాంతంలో దిగి, చంద్రునిమీద మట్టిని చరిత్రలో తొలిసారిగా ముట్టుకున్నారు. కొంతమట్టిని, కొన్నిరాళ్ల మాత్రమే తీసుకుని క్షేమంగా భూలోకానికి తిరిగి వచ్చారు. చెబితే నమ్మశక్యం కానట్లు కనిపించే నిజం ఇది. ఏదో కట్టు కథలా వినిపించే నిజం ఇది. మన జీవిత కాలంలో టురంటి అద్భుతం జరగడం మన అదృష్టం కదూ? ఇది యావత్తు మానవ జాతికే గర్వకారణం కదూ?

ఇంతటి అద్భుతమైన సంఘటన గర్భి చేసినట్లు ఒక్క రోజులో జరిగిపోలేదు. ప్రకృతి శక్తులమీద మానవుని ఈ ఘన విజయం లక్షలాది

శాస్త్రవేత్తలు, ఇంజనీర్లు అహోరాత పరిశ్రమకి ఫలితం. ఈ నాడు బ్రతికిఉన్న శాస్త్రజ్ఞులేవారు, కోపర్నికస్, కెప్లర్, గెలిలియో, న్యూటన్ వంటి ఉద్గండ పండితుల నిరంజర పరిశ్రమవల్ల ఇది సాధ్యమైంది.

తన వంశాలను అన్వేషించడంలో మానవునికి గల ఆసారమైన జిజ్ఞాసే మహోన్నత వర్తత శిఖరాలను అధిరోహింపజేసింది. మహాసముద్రాలను దాటించింది; కీకారణ్యాలనూ ఎడారులనూ దుర్గమమైన ధ్రువప్రాంతాలనూ దర్శింపజేసింది. ప్రకృతి శక్తులను ఆర్థం చేసుకోడానికి సాధించింది. పరమాణువు మొదలు బ్రహ్మాండంవరకూ మానవుని వ్యోమధనకు గురి అయింది! వైజ్ఞానికంగాచూస్తే ఈ శతాబ్దంలో జరిగినంత పురోభివృద్ధి గత లక్ష ఏళ్లుగానూ జరుగలేదు. భూమిని అంటిపెట్టుకుని పాకులాడే మనిషి విమానం కనిపెట్టి గాలిలోకి పక్షిలాగ ఎగురగలిగినది ఈ శతాబ్దంలోనే పరమాణు గర్భాన్ని గురిచూచి పగులగొట్టి, అందులోని ద్రవ్యాన్ని శక్తిగామార్చి, అపూర్వమైన అణుశక్తిని

బయటకు లొంగిపోయింది ఈ శతాబ్దంలోనే. తీగలు లేకుండా కోట్లకొద్దీ మైళ్లదూరానికి సెకనుకి 1,86,000 మైళ్ల వేగంతో వార్తలు పంపడానికి, కోట్లకొద్దీ మైళ్లదూరాన ఏమిజరుగుతున్నదీ ప్రత్యక్షంగా చూడగలగడానికి, మనిషి లేకుండా దూరంగా ఉన్నయంత్రాలకు ఆజ్ఞలు పంపించి కావలసినట్లు పనిచేయించుకోడానికి అననరమైన 'ఎలక్ట్రానిక్స్' అనబడే నైజ్జానికశాఖ అభివృద్ధి అయినది ఈ శతాబ్దంలోనే. సెకనుకి ఒక్కల కొద్దీ లెక్కలుచేసి, రాకెట్లు గమనాలను సెకనులో ఒక్కసవతు వ్యవధిలో నిర్ణయించి, అననరమైతే దానిదారిని ఎంతవరకూ మార్చాలో నిర్ణయించి చెప్పగలిగి, మానవ మేధస్సును సకలు చేయగలవి ఎలక్ట్రానిక్ కంప్యూటర్లు తయారు అయినది ఈ శతాబ్దంలోనే. అనేకరంగాలలో సర్వతోముఖాభివృద్ధి సాధించిన మీదటనే ఈనాడు మనుష్యులను చంద్రమండలానికి పంపడం సాధ్యం అయింది.

'చంద్రమండలం మీదికి ఈ దశాబ్దం తిరగకుండా మనిషినిపంపి క్షేమంగా భూమిమీదికి తిరిగి తీసుకురావడం చూడ్యేయం' అన్నాడు అమెరికా అధ్యక్షుడు జాన్ కెనెడీ. ఈమాట అన్నది సుమారు 8 ఏళ్లకిందట (1961 మే 25 వ తేదీని). అప్పటికి రోడసీయానపరిశోధనలో రష్యనులకన్న అమెరికనులు బాగా వెనుకబడి ఉన్నారు. అప్పటికి రష్యాలో యూరీ గాగరిన్ (1961 ఏప్రిల్ 12న) కృత్రిమ ఉపగ్రహమీద భూమిని చుట్టి వచ్చాడు. అప్పటికి షెవర్డెఅనే అమెరికన్ వ్యోమ నావికుడు అంతరిక్షంలోకి ఎగిరి, భూమిచుట్టూ ఆర్ధవలయం మాత్రమే పూర్తి చేశాడు (1961 మే 5 వ తేదీ). అతడు అంతరిక్షంలో ఉన్నది 15 ని. 20 సె. మాత్రమే. దానిని రోడసీయాత్రగా జమ కట్టడానికి వీలులేదు. అప్పటికి అమెరికాలో పది వన్నెండు రాకెట్లు 'లాంచింగు బల్ల' మీదనే పేలిపోయి అమెరికను శాస్త్రజ్ఞులను చాలా నిరుత్సాహపరిచాయి. అటువంటి పరిస్థితులలో ఈ దశాబ్దం తిరుగకుండా చంద్రమండలం మీదికి మనిషిని పంపిస్తామనడం నిజంగా సాహసమే. ఆ మాటను

గడుపు డాటకుండా అతి విజయవంతంగా నిలువజెట్టుకోవడం మరింత ఆశ్చర్యకరమైన విషయం. ఇంతటి మహత్తరమైన వ్యోమ విజయాన్ని సాధించగలిగిన శాస్త్రజ్ఞుల మేధా సంపత్తిని, ఇంజనీర్లు సాంకేతిక నైపుణ్యాన్నీ, వ్యోమనావికుల అపూర్వ ధైర్యసాహసాలనూ అభినందించాలి. దీనిని సాధించడానికి నాలుగు లక్షలమంది మనుషులు, 120 విశ్వవిద్యాలయాల్లా లేబరేటరీల్లా, ఇరవైవేల పాఠశాలికామిక సంస్థలూ కలిసి 2400 కోట్ల డాలర్లు ఖర్చుచేసి, పనిచేల వేరువేరు సాంకేతిక పన్నులను అభివృద్ధి చేయవలసి వచ్చింది. 1967 నవంబరి 27 వ తేదీని గస్గ్రెస్సన్, విడ్ వైట్, రోగరోచాపే అనే ముగ్గురు అమెరికను రోడసీ నావికులు రాకెట్టు సైభాగాన వ్యోమనాకలో కూర్చుని వ్యోమయానానికి సిద్ధం అవుతూ ఉండగా ఏడో లోపంవల్ల మంట బయలుదేరి రాకెట్టులోని ఇంధనం అంటుకుని, వేలకొద్దీ శాస్త్రజ్ఞుల పనుషంలో వారు ముగ్గురూ మసి అయిపోయారు. వారిని రక్షించడానికి వ్యవధిపూడా లేకపోయింది. ఈ ప్రమాదం శాస్త్రజ్ఞులను బాగా కుంగదీసేసింది. ప్రతి పని ముట్టునూ, భాగాన్నీ ఒకటికి పదిమాట్లు నిశితంగా పరీక్షించిగాని ఉపయోగించరాదన్న జ్ఞానమున్నూ కలిగింది. అటుమీదట మరో రెండు సంవత్సరాలకు మానవజాతి చరిత్రలో సువరాక్షరాలలో ప్రాయదగ్గ అమోఘ విజయాన్ని అమెరికావారు సాధించ గలిగేరు.

ఈ యాత్రా సాఫల్యంలో అతిముఖ్యమైనది రాకెట్టు బలం. ఒక్కపాసు బరువున్న వస్తువును చంద్రమండలంవీరానికి విసగలగలగంటే రాకెట్టు మొత్తం బరువు దానికి సుమారు వెయ్యిరెట్లు ఉంటుంది! చంద్రునివీరాద పడిన వస్తువును మళ్లీ భూమివీరానికి తీసుకురాగలగంటే రాకెట్టు బరువు మరో పదిరెట్లు పెరుగుతుంది. మనుష్యులను పంపిలంటే వారు సుఖంగా ఉండడానికి ప్రాణవాయువు, నీరు, ఆహారం తీసుకువెళ్లాలి. తగినంత స్థలం ఉండాలి. నిర్ణీతమైన పరికరాలను పంపడంలోకన్న అదే బరువున్న మనుష్యులను పంపడానికి ఎక్కువ బరుమైన రాకెట్టు వాడాలి. రాకెట్టులో వాడదగ్గ

ఇంధనం, అది మండే వేగం, అందువల్ల పుట్టే వేడిమి, ఆ వేడిలో కలిపాకుండా ప్రకమంగా పని చేయగల మోటార్లు—వీటిని అన్నిటిని నిర్ణయించి, అభివృద్ధి చేయాలి. 1961 నాటికి అమెరికాలో ఉన్న రాకెట్లు అన్నింటితోకీ అత్యంత శక్తివంతమైనది కాటర్న్-1. ఇది రెండు అంతస్తుల రాకెట్టు. దీని మొదటి అంతస్తులో ఇంధనాని 'పంపు' చేయడానికి మండించడానికి ఎనిమిది బలీయమైన మోటార్లు ఉన్నాయి. ఇది 675,000 కిలోగ్రాముల ఉద్యహనశక్తి (THRUST) గలది. మనిషిని 150 మైళ్ళు పైకెత్తి భూకక్ష్యలో తిప్పి (మెర్క్యూరీ అనే వ్యోమనాక) అట్లాసు రాకెట్టుకన్న ఇది నాలుగురెట్లు శక్తివంతమైనది. 10,125 కిలోగ్రాముల బరువును భూకక్ష్యలోకి విసరగలిగిన కాటర్న్-1 చంద్రమండల యాత్రకు చాలదని తేలిపోయింది.

కాటర్న్-1 మొదటి అంతస్తులో వాడిన ఎనిమిది రాకెట్టు మోటార్ల మొత్తం బలానికి సమానమైన బలం కలిగిన F-1 అనే రాకెట్టు మోటారును తయారు చేశారు. ఇటువంటి F-1 యంత్రాలు ఐదింటినికలిపి కాటర్న్-5 అనే రాకెట్టు మొదటి అంతస్తును తయారు చేశారు. దీని ఉద్యహన శక్తి 3,375,000 కిలోగ్రాములు! దీనిమీద 450,000 కిలోగ్రాముల ఉద్యహనశక్తికలిగిన రెండవ అంతస్తునూ, దానిమీద 90,000 కిలోగ్రాముల శక్తికలిగిన మూడవ అంతస్తునూ నిలువబెట్టారు. ఈ మూడంతస్తుల రాకెట్టు 108,000 కిలోగ్రాముల బరువును భూకక్ష్యలోనూ, 40,500 కిలోగ్రాముల బరువును చంద్రనిమిదికి విసరగలదు. ఇంతటి శక్తివంతమైన రాకెట్టు ప్రస్తుతం ప్రపంచంలో మరొకటి లేదు.

ఈ రాకెట్టులో వాడే ఇంధనాలు ఏమిటి? ద్రవరూపంలో ఉన్న ఆక్సిజను, హైడ్రోజను కలిపి మండించవచ్చు. లేదా ఆక్సిజను, కిరసనాయిలు కలిపి మండించవచ్చు. కిరసనాయిలు బదులు హైడ్రోజన్ వాడతే 40 శాతం అధికశక్తి లభిస్తుంది. నిజమే కానీ, హైడ్రోజన్ వాయువును మైనన్ 221

డిగ్రీలు పెంట్రేగేడుకి చల్లబరచి, నిలువచేయడం చాలా కష్టమైనపని. కాటర్న్-5 రాకెట్టు యొక్క మొదటి అంతస్తులో ఆక్సిజను, కిరసనాయిలు ఇంధనాన్ని, రెండు మూడు అంతస్తులలో ఆక్సిజను, హైడ్రోజన్ ఇంధనాన్ని వాడారు. ప్రతి పల్లెట్టాలోనూ దీపపుబుద్ధిలో పోసుకునే కిరసనాయిలు, గాలిలో 20 శాతంవరకూ ఉండి మరం అనుక్షణమూ పీల్చుకునే ప్రాణవాయువు కలిపి మనిషిని చంద్రలోకానికి పంపగలుగుతున్నాయంటే ఆశ్చర్యంగా ఉంది కదూ?

సరే-కాటర్న్-5 రాకెట్టు తయారైనదమకుండా. చంద్రమండలయాత్ర ఏ మార్గంలో జరపాలన్నది తరువాత ప్రశ్న. ఇదో పెద్ద సందేహమా? చంద్రునికేసి గురిమాసి, రాకెట్టు సిసిండ్రి వెలిగించేస్తే పోరా? అబ్బే! అది అంత సులభంకానే కాదు. భూమి పైభాగం గంటకు వెయ్యిమైళ్ళ వేగంతో తిరిగిపోతోంది. భూమి సూర్యునిమట్టానికి సుమారు 18 మైళ్ళ వేగంతో కదిలిపోతోంది. చంద్రుడు సుమారు 2½ లక్షల మైళ్ళ దూరంలో భూమిమట్టాన్ని 27½ రోజులకు ఒక వండుం పూర్తి చేస్తున్నాడు. చంద్రుడికేసి సూర్యుని గురిమాడడానికి వీలులేదు. రాకెటు మూడు రోజులు ప్రయాణం చేసి వెడితే అప్పటికి చంద్రుడు ఆ ప్రదేశాన్ని వదిలేసి సుమారు 1,66,000 మైళ్ళ దూరం వెళ్లి పోయి ఉంటాడు; గిరున తిరిగే రంగుల రాట్నం మీద కూర్చున్న వేటగాడు ఆకాశంలో ఎరుతున్న చిన్నాని ఈగను గురిమాసి బాణంపేసి కొట్టడం వంటిది ఈ పని. కంప్యూటర్ల సాయంతో ఈ సమస్యను సాధించగలిగారు. ఇప్పుడు అసలు ముఖ్యమైన ఇబ్బంది ఇది కానేకాదు. చంద్రునిమీదికి మనిషిని పంపడానికి మూడు ముఖ్యమైన మార్గాలున్నాయి.

1. భూమినుంచి పెక్కి లేచిన రాకెట్టు సరాసరి వెళ్లి చంద్రునిమీద వాలడం. అక్కడనుంచి పెక్కిలేచి మళ్ళీ సరాసరి భూమిమీద వాలడం. ఇది మొదటి పద్ధతి. ఈ పని చేయగలగలంటే రాకెట్టు ఉద్యహనశక్తి సుమారు 6,750,000 కిలోగ్రాములు ఉండాలి. ఇంతటి శక్తి కలిగిన రాకెట్టును

ఇప్పటివరకూ ఎవ్వరూ తయారు చేయలేదు. ఇది తయారయేరకూ అగాలంటే చంద్రలోకయాత్ర మరో దశాబ్దంపాటు వెనుకబడేది. దీనికి ఒకే ఖర్చుకూడా చాలా ఎక్కువగా ఉంటుంది. దీనిని 'ఋజువర్ధిత' అంటారు మాట వరసకి. దీనిని ఫాగెట్ ఎగైరా శాస్త్రజ్ఞులు సూచించారు.

2. భూకక్ష్యాసమాగమ పద్ధతి (EARTH ORBIT RANDEZVOUS) : ఈ పద్ధతిలో ఒక శాటర్న్-5 రాకెట్టు పైకి ఎగిరి సుమారు 120 మైళ్లు ఎత్తున భూమిమట్టు ప్రదక్షిణలు చేస్తూ ఉంటుంది. అప్పుడు మరో శాటర్న్-5 రాకెట్టు పైకిలేచి, భూకక్ష్యలో తిరుగుతున్న మొదటి రాకెట్టును కలుసుకుని, తనలో మిగిలిఉన్న ఇంధనాన్ని అంతా ఆ మొదటి రాకెట్టు మూడవ అంతస్తులో గుమ్మరించేసి దూరంగా వెళ్లిపోతుంది. అప్పుడు ఇంధనంతో నిండుగా ఉన్న ఆ మొదటి రాకెట్టు, చంద్రాభిముఖంగా ప్రయాణించేసి, చంద్రునిమీదికి నింపాదిగాదిగి, అక్కడ మనుష్యులనుదింపి, చేయవలసిన పనులన్నీ పూర్తి అయ్యాక, చంద్రుని మీద నుంచి పైకిలేచి సరాసరి భూమివైపుగా ప్రయాణించేసి, నింపాదిగా భూమిమీద దిగుతుంది. ఈ పని సాధించడానికి రెండు శాటర్న్-5 రాకెట్టు అవసరం. ఒకేఒక రాకెట్టులోని ఇంధనం తిరుగు ప్రయాణానికి సరిపోదు ఋజువర్ధితకన్న ఇది సుఖం. కనుక దీనినే అనుసరించాలని వెర్నర్ వాన్ బ్రాన్ వంటి నాసా (NASA) లోని పేమాహేమి అంటా స్థిరపరుచుకుంటున్న సమయంలో 'హాబోల్ట్' అనే పేరు అంతగాలేని ఒక శాస్త్రజ్ఞుడు మరో కొత్తపద్ధతి సూచించాడు.

3. దీనిని చంద్ర కక్ష్యాసమాగమ పద్ధతి (LUNAR ORBIT RANDEZVOUS) అంటారు. భూమినుంచి బయలుదేరిన రాకెట్టు చంద్రునిమీదికి సరాసరి దిగకుండా, చంద్రుని చుట్టూ కక్ష్యలోపడి తిరుగుతూ ఉంటుంది. చాలా బరువుగా ఉన్న ఈ వ్యోమనౌక అంతా చంద్రునిమీద దిగడం అనవసరం. పైగా ఇంధనం

చాలా అధికంగా ఖర్చు అయిపోతుంది. కనుక వ్యోమ నౌకలో కొంతభాగం చిన్నది 'చంద్రనౌక' (LUNAR MODULE) ను తీసుకుని ఇద్దరు మనుష్యులు చంద్రునిమీదికి దిగాలి. ఒకడుమాత్రం వ్యోమనౌకలో చంద్రుని చుట్టూ తిరుగుతూనే ఉంటాడు. చంద్రునిమీదికి దిగిన మనుషులు తమ పని పూర్తి అయ్యాక, ఆ చంద్రనౌకలో అవసరం లేని భాగాలను అక్కడే వదిలేసి, ముఖ్యమైన భాగాన్ని మాత్రమే తీసుకుని పైకిలేచి, చంద్రుని చుట్టూ తిరుగుతూఉన్న వ్యోమనౌకకు చేరుకోవాలి. అటుతరువాత అందరూ కలిసి వ్యోమనౌకను తీసుకుని భూమిమీదికి రావాలి. చంద్రాకర్షణ భూమ్యాకర్షణలో ఆరవంతు మాత్రమే కుకమా, చంద్రునిమీదికి దిగేది చాలా చిన్ననౌక మాత్రమే కనుకనూ ఈ ప్రయాణానికి కావలసిన మొత్తం ఇంధనం పైరెండు పద్ధతులలోకన్నా తక్కువ. ఒకేఒక శాటర్న్-5 రాకెట్టు సాయంతో చంద్ర మండలయాత్ర పూర్తి చేసుకుని తిరిగి రావచ్చునని హాబోల్ట్ సూచించాడు. అప్పట్లో ఈ పద్ధతి ఎవ్వరికీ నచ్చలేదు. వాన్ బ్రాన్ వంటి పెద్దలుకూడా ఇతడి నాదాన్ని చూసి విసుక్కున్నారు. అందునీ ఒకమక పెట్టేస్తున్నారన్నారు. నీ లెక్కలు సరిగ్గా లేవన్నారు. రోదసివానికుల క్షేమం దృష్ట్యా ఇది వల్లకాదు అన్నారు, కాని, హాబోల్ట్ వదిలలేదు. రెండు సంవత్సరాలపాటు తన ప్లాను, లెక్కలూ, సరంజామం వుచ్చుకుని కనిపించిన వాడికల్లా చూపించి, సమ్మతవాడికి నానాశ్రమా పడ్డాడు. ఆఖరికి 1962 చివర ఈ చంద్రకక్ష్యాసమాగమ పద్ధతిలోని సౌలభ్యాన్ని గ్రహించారు నాసా శాస్త్రజ్ఞులు. హాబోల్ట్ ను ఆభినందించారు. ఆఖరికి ఈపద్ధతిని స్థిరపరిచారు పంతంకొద్దీ ఈ చంద్ర కక్ష్యా సమాగమ పద్ధతిని చేపట్టుక తొలివేసి నల్లెత్తే మరో కొన్నిసందల కోట్లడాలర్లు అదనపు ఖర్చు మరికొన్నిసంవత్సరాల అదనపు కాలమూ అవసరం అయి ఉండేది. ఈ దశాబ్దంలో మనిషి చంద్రుని మీద కాలుమోషగలిగి ఉండేవాడుకాదు.

(నశేషం)

గ్రంథ విమర్శలు

క న్యా శు ల్కం

[రచన: కీ. శీ. గురజాడ అప్పారావు; ప్రచురణ: ఎమ్మెస్కో-పాకెట్ బుక్స్; 256 పేజీలు; వెల: రూ. 2.]

కీర్తిశ్రేణులు గురజాడ అప్పారావుగారి కన్యాశుల్కము నాటకప్రాశస్త్యాన్ని పనిగట్టుకొని యీ వాడెవరూ పొగడవక్కరలేదు. కన్యాశుల్కమునేది యీ వాటి సామాజిక సమస్య కాకపోయినా ఆ నాటకం నిలిపిఉండటం ఒక్కటే చాలును ఆ నాటకం గొప్పదనానికి కృష్ణశాస్త్రిగారన్నట్లు గురజాడ 1920 తర్వాతనే జీవించటం ప్రారంభించాడు. జీవించటం అంటే చర్చకు గురియౌతూనే, ఒక ప్రక్కన పొగడ్తల నందుకుంటూ, మరొక ప్రక్క దూషణలకు గురియౌతూ జీవించాడు. విమర్శకులు కొందరు తమతమ ప్రతిభ వెల్లడించుకుంటూ కొన్నిలోపాలను, ఆ నాటకంలో చూడటం ప్రారంభించారు. కన్యాశుల్కం గొప్పదని తార్కికంగా నిరూపించటానికి ప్రయత్నించకుండానే, గురజాడను ఆరాధించటం ప్రారంభించారు మరికొందరు.

కన్యాశుల్క నాటకమున ప్రదర్శన యోగ్యత లోపించిందని, దానిలో ఉన్న హాస్యములో ఎక్కువ భాగము శబ్దాశ్రయ హాస్యమేననీ; అంగ శబ్ద ప్రయోగాధిక్యవలన తెలుగుచూతమే తెలిసిన చాల మందికి ఆ నాటకం అస్వాదయోగ్యం కాకపోతున్నదనీ, నాటకము మోయలేనంతటి యితివృత్తము దానికి భారమైనదనీ, నాటక ప్రయోజనం అది ప్రదర్శించ బడినప్పటికూడ అన్నపట్టంగానే ఉండిపోతున్నదనీ, నాయకుడెవరో తెలకుండానే నాటకం నిర్వహించ బడిందనీ, మాండలికభివ్రత వ్రాయటాన మిగిలిన మండలాల వా రా భాషను పూర్తిగా అర్థంచేసికొని ఆనందించటం కష్టమనీ, బుచ్చయ్య పాత్రను

అయోమయంగా 'స్వల్పివంస్కారుల' పాత్రలు వడేశాడనీ, మినాషీని 'విడ్‌స్ హామ్'లో చేర్పించటంతో, నాటకకర్త బాధ్యత తీరిపోలేదనీ యికా ఎచ్చెన్నో ఆరోపణలు చేశారు ఇంకా చేస్తున్నారు. వీటిని ఎదుర్కొని కన్యాశుల్కం గొప్పదనాన్ని నిరూపించిందనే నిజమైన పొగడ్త అవుతుందిగాని కేవలం స్తోత్ర పాఠాలవల్ల ఆ పని సవ్యంగా జరుగదు.

కన్యాశుల్కంలో ప్రదర్శనయోగ్యత లోపించిందనేది నిర్వివాదాంశమే అయితే అది ఎందుచేత లోపించింది? ప్రథమ ముద్రణలోని కన్యాశుల్క నాటకానికి ద్వితీయముద్రణలోని కన్యాశుల్క నాటకానికి చాల యెడం వున్నది. గ్రంథం ఎంతో పెరగడంచేత నాటకానికి ప్రదర్శన యోగ్యత లోపించిందని కొందరు శంకిస్తారు గ్రంథం పెరిగినంతనే, ప్రదర్శన యోగ్యత చెడదుగాని ఎన్నెన్నో సంఘటనలు, అసిరి గాడు, కొండిభట్టు, సిద్ధాంతి మొదటి నాటకంతో లేనివాళ్లు రెండవ ముద్రణలో కనిపించడమేకక 'మహాశక్తి' (ప్రథమ ముద్రణలోని సాని) మధుర వాణిగా మారిన తరువాత నాటకం రూపురేఖలే మారిపోయాయి. మధురవాణి నాటకానికి ఆయువు పట్టుగా మారటంచేత యీ మార్పు మంచిదేగాని, ప్రదర్శన యోగ్యత చెడగొట్టిన అపభ్రాంతి యీ

ఉ ప యో గ క ర మై న సరికొత్త గ్రంథములు

వ్యవసాయము — పిషరీ — కోళ్లు పెంపకం—అడవులు—
తోటవని—యింజనీరింగ్ — వైద్యము— వివిధ సాంకేతిక
విషయములపై గ్రంథములు గలవు. తెలులాగు ఉచితము.
ఇంగ్లీషులో వ్రాయండి.

N. K. PAUL & SONS
P. B. No. 12202, Calcutta-5.

మార్పులవలన రాలేదు. వేశ్యలోని మానవత్వాన్ని గుర్తించిన అప్పారావుగారు సంఘానికి తాను నాటక కళ ద్వారా అందించదలచుకొన్న మహత్తర సందేశాన్ని ప్రదర్శన యోగ్యత దెబ్బతిన్నా, అది ఆన బాధ్యతగా స్వీకరించి 'మానవత్వాన్ని' గూర్చి యెలుగెత్తి చాటారు. కళకూ జీవితానికి ఉన్న అవినాభావసంబంధమే నాటకానికి దాని ప్రదర్శనయోగ్యతకూ ఉన్నది. నాటకం కన్నుల పండువుచేసే 'చాక్కుష క్రతువు' అని ప్రశంసించబడ్డ మాట నిజమే. కన్నుల పండువు చేయ్యవలసిన నాటకకళ దాని బాధ్యత అంతటితో తీరిపోయిందనుకుంటే సరిపోదు. మానవ జీవితం పట్ల సామభూతి మాపించి, దాని వైవిధ్యాన్ని దర్శింపజేసి, దానిపట్ల ప్రగాఢమైన విశ్వాసాన్ని కల్పించగలగాలి. ఆ విధంగా కల్పించగలిగిన నాటకకర్త అందుకు ప్రదర్శన యోగ్యతనే బలిపెట్టవలసి వచ్చినా వెనుదీయదు. అందుచేతనే మురారి 'అనర్థ రాఘవమూ' భవభూతి 'ఉత్తర రామ చరితమూ', బెర్నార్డ్ షా నాటకాలూ రంగస్థలంపైన ప్రదర్శన యోగ్యతకన్నా రచయితల భావాలను వెల్లడించటానికే రచించబడినవి. వతనయోగ్యత ప్రదర్శన యోగ్యతకు తీసిపోయినదికాదని డ్రైడెన్ వంటి పాశ్చాత్య విమర్శకులు భావించారు. కన్యాశుల్కం ప్రదర్శన యోగ్యతను కొంతవరకు కోల్పోయినా చదువరులను కదిలించి మునుముందుకు నడిపించగలుగుతుంది చదువరులు నాటకంలోని ప్రతిదృశ్యాన్నీ తమ మనోఫలకాలపైన దర్శింపగలుగుతారు. మహాకావ్యాలు కలిగించే అనుభూతిలాగే కన్యాశుల్కం నాటకం చదివినవారికి జీవితమంతా ఆ నాటకం చదివిన అనుభూతి వెన్నంటి వస్తుంది. ఈ నాటకాన్ని సంక్షిప్తీకరించి, edit చేసి ప్రదర్శించారు పలువోట్లు. కాని ఎవ్వరు edit చేసినా యితవరకు రసవత్తరమైన భాగాలు జారి పోకుండా edit చేసినవారు లేరు. ఈ పుస్తకంలో ప్రతిపేజీ, ప్రతివాక్యమూ రసవంతమైనది కావటం చేతనే అది editing కు లొంగటంలేదు. జీవితమంత గొప్పదైన అనుభూతి కలిగించే యీ నాటకంలో మానయోగ్యతతో తృప్తిపడినా చాలు. సంఘ

ర్థంగా కాకపోయినా కొంతవరకైనా రంగస్థలంవిూద చూచి అనందించదలచుకొన్నవాళ్లు దానినీ పొందగలరు.

కన్యాశుల్కంలోని హాస్యంలో ఎక్కువభాగం శబ్దాశ్రయహాస్యమే ననేది రెండవ ఆరోపణ. ఇది బుద్ధ అబద్ధం. శబ్దాశ్రయహాస్యంకూడ యిందులో ఉన్నది. కాని గుండెల్ని కదిల్చి కన్నీళ్లకు యేలామెత్తే సునిశిత హాస్యమెంతో యీ నాటకంలో ఉన్నది. మధురవాణియింటి పేకాట దృశ్యంలోనూ, సారా కొట్టులో త్రాగుబోతుల సంభాషణా, రామవృంతుల సారా కొట్టులో ఉన్నవాళ్లను పాక్ష్యానికై బ్రతిమిలాడటమూ, భోజనాలవేళ గిరిశం ఇంగ్లీషుముక్కరికి అగ్నిహోత్రుడు మండిపడితే కరటకశాస్త్రుర్లు కడుపుగిలేటట్లు నవ్వుటమూ, ఏది ఏటిలో ఉత్తమ హాస్యం కాదు. ఇది శబ్దాశ్రయహాస్యమే ననటం ఎట్లా కుదురుతుంది? సన్నివేశకల్పనవలన గూడ గురజాడ హాస్యరస పోషణ చేశారు. గిరిశమూ, రామవృంతులూ మధురవాణి యింట మంచంక్రింద దూరిన సన్నివేశంలో సంభాషణా, గిరిశం వ్రాసిన ఉత్తరాన్ని బుద్ధావధాన్లు, రామవృంతులూ చదివేటవ్వడూ మధురవాణి వ్యాఖ్యానాలూ మొదలైనవన్నీ సన్నివేశ కల్పనలోని ఉత్తమహాస్యంగా పరిగణించవచ్చు. కొన్ని ఇంగ్లీషు మాటల్ని జోడించటంవలన పుట్టిన హాస్యం కొందరికి ముఖ్యంగా ఇంగ్లీషు బొత్తిగా తెలివారికి ఆర్థంకాకవచ్చు' అన్నీ రసాలకు మల్లేనే హాస్యరసాస్వాదనలో మాత్రం ప్రేక్షకులలో తరతమ భేదాలులేవా? బాగుతు మాటలకూ, జాగున్న కలిగించే అనవేశనకూ ఎంతో దూరంగా తెలుగువాళ్ల హాస్య ప్రవృత్తికి అనుగుణంగా నవ్వుల నాణాలను ప్రేదిలించిన గురజాడ ఉత్తమ హాస్య రచయిత కాకపోతే మరెవరు? 'మన హాస్యము' అనే గ్రంథంలో మునిమాణిక్యం వారు గురజాడను ప్రస్తావించినపుటికీ హాస్య రచయితలలో నొరిగి మాత్రమే పరిగణించి చిన్నమాపు చూచినట్లు కనిపిస్తున్నది.

ఆంగ్లశబ్ద ప్రయోగాధిక్యత అనేది మరొక లోపమంటారు కొందరు. ఆంగ్ల శబ్దాలను అధి

కంగా పలికింది గిరిశమేగదా! మరి గిరిశం గిరిశంగా గాక అగ్నిహోత్రావధాన్లుకు మల్లేనో, కరటక శాస్త్రుర్లకు మల్లేదో సంస్కృత పండితుడా యేమిటి? తన బాణీ తనదే అంతేగాని 'రంగూన్ రౌడీ'కి మల్లే మీర గ్రాంథికంలో మాట్లాడతాడా యేమిటి?

నాటకము మోయలేని యితీవృత్తము యీ నాటకానికి బారంగా పరిణమించడం తోపంగా కొందరి శంక. ఇతాధికమైన నాటకాలు వ్రాయగలగిన వాళ్ల మాటయేమోగాని, సంఘాన్ని కదలించగలిగే మహానాటకం రచించబూనుకొన్నవాడు, మానవ సమాజంపట్ల తన మహత్తరమైన బాధ్యతను గుర్తించినవాడూ ప్రదర్శనాసౌభాగ్యానికి వెంచి యితి వృత్తాన్ని కొద్దిరంగాలకు పరిమితం చేస్తాడా? నటు లడిగేదుగదా ఆవివేపి స్త్రీ ప్రాతలులేని నాటకాలు వ్రాయటానికో, సెట్టింగులులేని నాటకాలు వ్రాయటానికో పూనుకొనే నాటక రచయిత కాదుగదా గురజాడ! పద్య నాటకాలు ధణు లెగర గొడుతున్న కాలంలో వచన నాటకాన్ని రచించటమేగాక సామాజిక సమస్యనే యితీవృత్తంగా గైకొని, గుండెల్ని కదిలించే గొప్ప పోస్యాన్ని సృష్టించిన గురజాడ రచన సామాజికుని కష్టకూ, మెదడుకూ భారమెట్లా బెతుంది?

నాటకేతీవృత్తంలోని వైఫుల్యం వలన, మందకొడిగ నాటకాన్ని చూడబూనుకొన్న వాళ్లు నాటక ప్రయోజనాన్ని గ్రహించలేకపోగాని, 'కన్యాశుల్కం' దురాచారమని గ్రహించలేని వాళ్లైన రుంటారు ముసరితనంలో పెళ్లి చేసికోవటం అనర్థాలకు మూలమనీ, బాల్య వికృతువులకు వివాహం చెయ్యకుండా యింటోనే ఉంచుకోవటం రొమ్ముల మీద కుంపటిని టించటమేనని, వాళ్లు స్వశం త్రిస్తే అది వాళ్ల రక్తమాంసాల తప్పగానీ, వాళ్ల నలా శాసించిన సమాజం తప్పగాని, అందరి మనుష్యులకు మల్లే కోరికలున్న ఆ నిర్భాగ్య జీవుల తప్ప కాదనీ, ఇంగ్లీషు చదువుకుంటూ చదువు సరిగా అబ్బిక వేశ్యలంపటత్వంతోనూ, దుబారా ఖర్చుల తోనూ తప్పత్రోవవట్టి, మాటలువేర్చి తమ తప్పదాలను కట్టుకోజూచే గిరిశంవంటి మోసకారులైన యువకులపట్ల నాటకకర్త కనబరచిన జాలీ, వేశ్యా

వృత్తి చెడ్డదనీ, వేశ్యలలో మంచివాళ్లున్నారనీ, వేశ్యలలో మంచివాళ్లుండటం సంభవమనీ ఎన్నెన్నో గుణపాఠాలూ, హెచ్చరికలూ, సవ్య సూత్రే గుండెల్ని కదిలించి కన్నీళ్లు పెట్టించే వగ్గు సత్యాలూ, మూఢనమ్మకాలపైన పరబ్రహ్మ - యీ విధంగా చెప్పకుంటూపోతే కన్యాశుల్కం ఎన్నో సామాజిక సమస్యలకు పరిష్కారమార్గం సూచించింది

కన్యాశుల్కంలో నాయకుడెవరో చలలేదంటూనే కొందరు లబ్ధావధాన్లనీ, కొందరు గిరిశమనీ భావిస్తూనవ్వాడు. దశరూపకలక్షణాలలో లేక మరే వైనా నాటకలక్షణాలలో కన్యాశుల్కంలో వెదకజూచే వారికిగాని నాటకంలో నాయకుడెవరై నదీ సామాజికులకు అక్కరలేదు. కన్యాశుల్క సమస్య లుబ్ధావధాన్లకూ, అగ్నిహోత్రుడికీ సంబంధించినదికావట్టే లుబ్ధావధాన్లు నాయకుడని వాదించటం పోస్యావధం కన్యాశుల్క సమస్యనూ, మరెన్నో సమస్యలనూ స్వీకరించి నాటకం రచించబూనుకొన్న నాటక రచయిత నాయకుడికి ప్రాధాన్య మివ్వటానికిగానీ, తన నాటకంలోని నాయకుడు సద్గుణుడూ, లోకానికి ఆదర్శప్రాతుడూ కావాలని ప్రయత్నించలేదనేది స్పష్టం. అందువలన కన్యాశుల్క నాటకానికి నాయకుడెవరైనా యిబ్బందిలేదు.

మాండలికభాషలో నాటకరచన జరగటంచేత మిగిలిన మండలాలవారి కీ భాష కష్టం కలిగిస్తున్నదనేది మరొక ఆరోపణ. ఈ ఆరోపణ ఆశ్చర్యమని యీ నాటక ప్రదర్శనలు నిరూపించాయి. అంతగా కావలిస్తే ఆ మాండలికానికే ప్రత్యేకమైనవిగా కన్పించే 'గుంట', 'అబోయ్', 'బెహదీ', 'కప్పా' వంటి మాటలను ముందుగా ప్రేక్షకులకు వివరించి నాటకం ప్రారంభించవచ్చు. అంతేగాని జీవద్భాషలోని సుడికారపుసాంపునూ, మాటతీరునూ, వాస్తవికతనూ శిష్టవ్యావహారికానికో, గ్రాంథికానికో మర్లించటం సెలారం. జీవంతాటికినలాడే మాండలిక సుడికారం ఆయాప్రాతర్ని మన కళ్లకు కనిపించేటట్లు చేస్తుంది.

బుచ్చమ్మను 'వృత్తిసంస్కారి'యైన సాజన్య రావు పాలిట వడవేసి, మినాక్షిని 'విడ్‌నోహామ్'లో చేర్పించటంవలన నాటకకర్త తన బాధ్యతను విస్మరించాడనేది మహా పెద్దఅర్థవది బుచ్చమ్మ అమాయకమైనది. గిరిశం దృష్టికి బ్యాటిపుల్ యంగ్ విడ్. మరీ ఆమెలోని కోరికల్ని రెచ్చగొట్టి లేవదీసుకొచ్చిన గిరిశాస్నేనా ఆమెను వివాహం చేసుకోవలసినదేమని కొందరి శంక గురజాడ వారు నాటకంలో వివాహం చేసేసినంతమాత్రాన సమాజంలో అవి జరుగవుగా? వీరేశలింగంగారు పుట్టిన నూరేళ్ల తర్వాతైనా విధవావివాహం లేని జరుగుతున్నాయి? బుచ్చమ్మ దయమైనది సీతిని ప్రేక్షకుల ఆలోచనకు వదలబెట్టారు రచయిత. పనిగట్టుకొని సంఘసంస్కారం నాటకంలో చెయ్యటం కంటే ఆమె స్థితి యేమిటన్న ప్రశ్నార్థకపుగుర్తును సమాజానికి విడిచిపెట్టటమే మంచిది. ఇక మినాక్షి మాట. ఆమె దేహసౌఖ్యాన్ని రుచిచూచింది. రామవంతులు పెళ్లిచేసుకొన్నానంటే సిద్ధపడింది కూడ. ఆమెను 'విడ్‌నోహామ్'లో చేరిస్తే ఆమె గతి యేమిటి? ఆమెలో చెలరేగే కోరిక లేమాతాయి. ఈ ఆలోచనలనూ, వీనికి పరిష్కారమార్గాన్ని శ్రీ కె. వి రమణారెడ్డిగారు 'మినాక్షి మొఱ' అనే తమ రచనలో చర్చించారు. మినాక్షి కా వయస్సులో పెళ్లిచెయ్యటంవలన మరీకొన్ని కొత్తసమస్యలను సృష్టించటమే అవుతుందని విమర్శకులు విస్మరించరారు.

సామాజిక జీవనానికి స్పృహతమైనది కావటం చేతనే 'కన్యాశుల్కం'పైన అనేకమైన విమర్శలు వస్తున్నాయి. విమర్శించేవారందరికీ ఆ నాటకం పై

కసి ఉన్నదని దాన్ని అభిమానించేవారనుకో సవసరం లేదు. విమర్శకులు దాన్ని మెచ్చుకుంటూనే, ఏదో లోపం చూపించ పోతే తమ గొప్పదనం బయల్పడదనే ఉద్దేశ్యంతో రంధ్రాన్వేషణకు పూనుకోగూడదు. కన్యాశుల్కం ఏ లోపమూలేని నాటకమని అనుకోనవసరంలేదు శ్రీ కె. వి రమణారెడ్డిగారన్నట్లు 'పుడకలు ఎన్నెన్నో ఉండవచ్చు ఉన్నాయి కూడామ. అయినా పానకం పానకమే'

ఎమెస్కోవారు ప్రచురించిన 'కన్యాశుల్కం' ముద్రణలో ఎంతో నిర్లక్ష్యం కన్పిస్తున్నది పుస్తకం ఎంతమాత్రమూ అందంగాలేదు. 'ముఖచిత్రం' 'బాపు' వ్రాసినదైనా చూడటానికేమీ బాగుండలేదు. పుస్తకంలో ఉచ్చారణా సౌభ్యకోసం ముద్రించిన 'పంక్తుయేషన్ మార్క్స్' కొంతలోకొంత బాగున్నాయి రమణారెడ్డిగారి వీక్షి పుస్తకానికి అలంకారప్రాయం.

ఈ పుస్తకం వెలువడినప్పటికీ 'కన్యాశుల్కం' ప్రథమ ముద్రణ సవ్యాఖ్యానంగా వెలువడింది. ఆ పుస్తకంలో సంపాదకులు కోరినట్లు, శ్రీ నిడదవోలు వెంకటరావుగారి చిరకాలవాంఛయైన 'వెరియోరమ్ ఎడిషన్' కన్యాశుల్కానికి తప్పకుండా కావాలి. ఇందుకు నాటకాభిమానులు కృషి చెయ్యాలి.

శ్రీ కొడవటిగంటి కుటుంబరావుగారుప్రాస్తున్న 'కన్యాశుల్కం' నోట్సు' చదువుతూంటే యీ నాటకాన్నిగూర్చి ఎటువంటి విమర్శ అవసరమో బోధపడుతున్నది. ఆంధ్రసాహిత్యంలోని అనర్హరత్నాల్లో కన్యాశుల్కాన్ని ప్రథమంగా పరిగణించినందుకు ఎమెస్కోవారి అభినందించాలి.

—రామమోహనరాయ్.

భారతి

మాస పత్రిక

సంపాదకుడు :

శివలెంత శంభుప్రసాద్

డిసెంబరు 1969

సంపుటము : 46 :

సంచిక : 12 :

విడివత్రిక వెల ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

డిసెంబరు 1969

వ్యతిరేకత	శ్రీ సింగరాజు వేంకట లక్ష్మీనరసింహారావు	1
ద్రావిడభాషలలో ప్రేరణ ప్రత్యయాలు	డా. పి. వినో. సుబ్రహ్మణ్యం	3
కాంతి - కాంతి	శ్రీ కొండిపర్తి శేషగిరిరావు	20
సమకాలీన సాహిత్యము - కామ్యూల్ బెకెట్	శ్రీ హరిహర శర్మ	22
కుక్రదృష్టి	శ్రీ పరిగి రాధాకృష్ణ	28
భారవేల మహారాజు	శ్రీ కట్టి సాంబమూర్తి శాస్త్రి	32
వేషం	శ్రీమతి ఆర్. వసుంధర	38
ధూళిలో ఒక చావు	శ్రీ నిఖిలేశ్వర్	42
శ్రీమతి ముప్పాళ రంగనాయకమ్మ నవలా సాహిత్యం	శ్రీ. జి. రామమోహనరావు	48
మంటలు	శ్రీ "నవీన్"	62
సుమకిరణ్	శ్రీ కొలకలూరి	76
గ్రంథవిమర్శలు		80

వ్యతితవేయము

శ్రీ సింగరాజు వేంకట లక్ష్మీనరసింహదాస్

కొండలు భోగ భాగ్యముల, కొండలు ధూరనిచ్చిరంబుల
కొండలు మందహాసముల, కొండలు కోవచ్చగించలముల
కొండలు తేన్పలందు, మరికొండలు నుప్పెలందు
దండము నాటయంగగలశక్తి యాచించెను లేదా

ఏనొక విషాదగానము, నేనెంత
శోకసాగర ధూషల నేమగును;
భయద బీమూత ఘుమఘుమార్భటాలనై
సరస సంగీత మధురసాస్వాది నేను.

స్వామి ! నీ యధరామృతాస్వాదసంపు
కాంక్షచే తపియించితి కన్నె నేను;
ఏకతిమున నిటు లయ్యెనొ, యేమో కాని
ఏను నీ వేణువయి జనియించినాను.

ధన్యనయితి, వంశమ్మును ధన్యమయ్యె
కృతినుకృతి ఫలమెల్ల దక్కినదికాను;
జనన మరణ వేదనల స్రుక్తి లేదు
వేణుగోపాలునందు నే లీన మయితి.

నా శిరము మకుటాయమాన మ్మొకాని
నిశిత కర్కశ కంటక నిదయ యుతిము;
నాగళము విశ్వసాభాగ్య నాందిగీత
ములకు జన్మస్థల మె, కాని మూగవోయె.

ముగ్ధమోహనముగ, మ్రోడులు చివురింప
రాలు కలుగ నీవు రాగ రవళి
నించువేళ హృదయ మించుక యేనియు
పొంగ జేమి మేను వులకరింప !

మోవి మోవి యోని మురిసెను నిమురించి
యేవో యేవో తలపు లెగిసి హృదిని
కలకవెట్టు తెలుచగా నేర, నెంతటి
మందభాగ్య నకిట ! మనుట వమ్ము

అకిట ! గుబురున నొక నిరాదంబరంపు
శాఖనియించి పులకించు శక్తియున్నె !
జీనడేన నీ ముద్దుల మోవి యోని
చొంది పొందిచి యీ యనుభూతి యేమి ?

ఇది యిది యటంచు తేల్చి నచింపలేని
యే విహార మొ హృది కిదిలిచివైచు,
శుష్కమయ్యె బీవనము, కృశాంగి నయిచి
ఇంక నేల నిరాశ దిహించు నన్ను ?

కినుగొనల గ్రమ్మునొక వింత కారు నుబ్బు
కిరుడుగట్టిన దుగిఖమె ? రిజ్జలమొక్క ?
గుండెలోనల దీకిటి గుండెపై
మోయ లేని భారము వైచు రాయి పడిది.

నవలు లేనిరేయి, నలుకగ నేరని
రాయివోలె, పొడూనూయివోలె
బరువు బ్రతుకు మిగిలె, ప్రణయము కల యాయె
ప్రణావ లేనిగంట బీవనమ్ము.

అద్దమరేయి వేళ హృదయాబ్జముపైన భవత్కరాంగుళుల్
నద్దులు సేయు భాగ్యమిక చాలును, చాలు, దయాస్వరూప ! యో
ముద్దుల మూట గట్టు నవమోహన రూపవిలాస ! దానినై
యద్దు కొనంగనిమ్ము కనులార భవచ్ఛరణారణాబ్జముల్.

మాధవా ! నీదు రవమున మాయ యేమొ
ఘనత నొందితిగాని నుఖమ్ము లేదు;
చింతనొందితి హృదయము చిల్లులువడె
ఊది నా యెద రక్తము చేదకోయి !

ద్రావిడ భాషలలో ప్రాచీనపుస్తకాలు

డా. పి. ఎన్. సుబ్రహ్మణ్యం.

తమిళంలో అప్రేరణక్రియలను ప్రేరణక్రియలు
నిర్మించే పదాలు మూడు ఉన్నాయి. ఇవి
మొదటిది : అప్రేరణక్రియ దివరకన్ (సహజ
సహితస్వరూపం లేక అద్విరుక్తస్వరూపం) ద్వితీ
సవర్ణమైన ద్విరుక్తస్వరూపాన్ని ఆదేశించడం :

అటంకు	'అడగు'
అటక్కు	'అడమ'
ఎరుకు	'ఎరుగు'
ఎరుక్కు	'ఎంచు'
ఊంకు	'ఊగు'
ఊక్కు	'ఊపు'
అటు	'అడు'
అట్టు	'అడించు'
అటుతు	'నొక్కువడు'
అటుత్తు	'నొక్కు'
నిరంపు	'నిండు'
నిరప్ప	'నింపు'
ఏఱు	'ఎక్కు'
ఏఱు	'ఎక్కించు'
తోను	'కనపడు'
తోఱు	'చూపెట్టు'

రెండోది : అప్రేరణ క్రియకి -త్తు -న్తో
(రూపాంతరం-పు), -ప్పి (రూపాంతరాలు-వి-ప్పి)
అనే ప్రేరణప్రత్యయాల్ని చేర్చడం. న, ర, ఱ, ఇ, ఁ
లతో అంతమయ్యేక్రియలకి -త్తు చేర్చినప్పుడు
క్రింద ఇచ్చిన సంధిసూత్రాలు ప్రవర్తిస్తాయి.

- (i) న/ర+త్తు → ఱ్తు
- (ii) ఱ/ఇ+త్తు → ఱ్తు

అ, లో	'అడుగు'
అ, లోన్తో	'అడుగు పడెను'
కాయ	'కాదు'
కాయన్తో	'కాదు'
కర	'కర్చుచు'
కరత్తు } కరప్పి }	'కర్చుచు పడెను'
నిట	'నిడుచు'
నిటుత్తు	'నిడుపు, అడు'
తెన్	'తెను'
రెఱు	'రెంచుచు'
తుయిల్	'వెచ్చెను'
తుయిత్తు	'వెచ్చెను పడెను'
కావ	'చూచు'
కాట్టు	'చూపించు'
గిచ్చి	'గిచ్చు, గిచ్చు'
ఊంపు	'ఊంపుచు, ఊంపుచు'
మయ్తో	'భయపడు'
మయ్తు	'భయపెట్టు'
వచ్చి	'వచ్చు, వచ్చెను'
వచ్చిన్తో } వచ్చిప్పి }	'వచ్చెను, వచ్చెను'
కావ	'చూచు'
కావ్పి	'చూపించు'
కల్	'వేర్చుచు'
కల్పి	'వేర్చు'

మూడోది : క్రియ రూపాన్ని మార్చకుండా
భిన్నపాలప్రత్యయాల్ని ఉపయోగించడం, అంటే

అప్రేరణార్థం-^ల -^ల (భూతం) - కిత్ - (వర్తమానం), -^ల (భవిష్యత్) అనే ప్రత్యయాలన్ని ప్రేరణార్థం-^ల -^ల (భూ) - క్కిత్ - (వ) - వ్య - (భూ) అనే ప్రత్యయాల్ని ఉపయోగించవలసి. ఈ పదములని ఉపయోగించే క్రియలు ఇ, ఉ, ఐ, య, ర్, య్ - వీటితో ఒక మాత్రం అందుబాటుదాయిక ఉదా. కఠి = 'గడుచు, గడుపు'; సరి = 'విడుచు, విడచియు'; తెలు = 'చెడు, చుడగొట్టు'; దిక్కి = 'పగులు, పగలగొట్టు'; మాయ = 'చచ్చు, చచ్చు'; చేర్ = 'చేరు, చేర్చు'; లాచ్ = 'దిగు, దిగిపు' మొ.

సంఘాట్యయంతి - ప్తి - అనే ప్రేరణ ప్రత్యయం లేదు. అది తరవాత కాలపు సంఘాట్యయంతి అనే ప్రచారంతోకి వచ్చింది. అయినా ప్రదమ గ్రంథమైన తొల్కాప్పియం (సూ. 761) లోనే 'కేట్టిక్కుం' 'వినిపించ చేయును' అనే పదంతో యీ ప్రత్యయం వాడబడడంవల్ల యిది ప్రాచీన ప్రత్యయమే అయి ఉండాలని తెలుస్తుంది.

మలయాళం :

మలయాళం ప్రమిళంబించి వన్నెండో శతాబ్దం లోనే విడి ప్రత్యేక భాషగా రూపొందింది. కాబట్టి దీనిలో కూడా ప్రేరణక్రియలు ప్రమిళంతోకి మల్లేనే మూడు పదములలో ఏర్పడతాయి. వాటికి వరసగా ఉదాహరణలు :

అటజ్జ	'అడగు'
అటక్కు	'అడచు'
ఆటు	'చర్లారు'
ఆట్టు	'చర్లార్చు'
పెరుకు	'పెరుగు'
పెరుక్కు	'పెంచు'

రెండోది :

నట	'నడచు'
నటత్తు	'నడిపించు'
తిన్ను	'తిను'
తిన్ణు	'తినపించు'

నీళు	'పొడుగుఅగు'
నీటట్టు	'పొడుగుచేయు'
తొటు	'ముట్టుకును'
తొటువి	'ముట్టించు'
లేయు	'అరుగు'
లేప్పి	'అరగదీయు'

మూడోది : ఈ పద్యతి కిందకి ఇతి = 'దిగుకి దింపు', ఒటి = 'పగులు, పగలగొట్టు', కఠి = 'గడుచు, గడుపు' మొదలైన క్రియాలు వస్తాయి.

కోత : మొదటి పద్యతి : అప్రేరణక్రియ నివలనున్న నాదస్వర్యం స్థానంతో దానికి సవర్ణమైన భాషస్వర్యాన్ని అదేసించడం.

కర్	'కరుగు'
కర్క్	'కరిగించు'
కూడ్	'కూడు'
కూట్	'కూర్చు'
నీడ్	'పొడుగు అగు'
నీట్	'పొడుగుచేయు'

రెండో పద్యతి : అప్రేరణక్రియకి-^ల -^ల అనే ప్రేరణప్రత్యయాల్ని చేర్చడం (క్ - ముందు యకారం, ంక్ లోపిస్తాయి. త్ తాకారంతో కలిసి రెండూ - ట్ గా మారతాయి; -^ల ముందు రేఫ లోపిస్తుంది.)

నాన్	'నాను'
నాన్	'నానబెట్టు'
నడ్	'నడుకును'
నడ్చె	'నడుకోబెట్టు'
మేయ్	'మేయు'
మేవ్	'మేపు'
ఆర్	'ఎండు'
ఆత్	'ఎండబెట్టు'
చేర్	'చేరు'
చేత్	'చేర్చు'
నడ్	'నడచు'
నడ్త్	'నడిపించు'

[దూవిడి భాషలలో ప్రేరణప్రత్యయాలు

ఉజ్	'తాగు'
ఉజ్ట్	'తాగించు'
వెజ్	'భయపడు'
వెజ్ట్	'భయపెట్టు'
కొర్జ్	'తగ్గు'
కొర్జ్ట్	'తగ్గించు'

మూడో పద్ధతి : అప్రేరణార్థం-దే-సి.
ప్రేరణార్థం-దే-సి భాత ప్రత్యయంగా వాడడం.
(కుండిలీకరణాలలో ఇచ్చినవి భాషప్రేరణలు.)

ఒజ్ట్ (ఒజ్ట్-)	'పగులు'
(ఒజ్ట్ (ఒజ్ట్-)	'పగలగొట్టు'
వెజ్ట్ (వెజ్ట్-)	'పెరుగు'
(వెజ్ట్ (వెజ్ట్-)	'పెంచు'

కొడలో ద్వ్యంబుక ప్రేరణ ప్రత్యయం (Causative Suffix) క్క-/-గ్గ్.

ఉజ్	'తాగు'
ఉజ్గ్	'తాగించు'
ఒగ్	'పోవు'
ఒగ్గ్	'వెళ్ళగొట్టు'
తొడ, మొదటి పదంతి (కోడలోకిమల్లే).	
ఒత్	'అడు'
ఒట్	'అడగొట్టు'
ఒడ్	'అడగు'
ఒడ్	'అడచు'
మోట్	'మారు'
మోట్	'మార్చు'

రెండో పద్ధతి (కోడలోకిమల్లే)

ఒడ్	'అడు'
ఒడ్గ్	'అడించు'
కత్	'నేర్చుకొను'
కల్గ్	'నేర్చు'
కోయ్	'కాగు'
కోచ్	'కాచు'

కొజ్	'చచ్చు'
కొజ్ట్	'చంపు'
ఉజ్	'చుట్టుకును'
ఉజ్ట్	'చుట్టు'
కొజ్	'చూచు'
కొజ్ట్	'చూపించు'
తూజ్	'చుట్టుకును'
తూజ్ట్	'చుట్టు'
పోజ్	'చేరు'
పోజ్ట్	'చేచ్చు'
సజ్	'సడచు'
సజ్ట్	'సడిపించు'
కజ్	'దాటు'
కజ్ట్	'దాటించు'

మూడో పద్ధతి : అప్రేరణార్థం-దే-సి-
- - - ప్రేరణార్థం-దే-సి- - - భాత ప్రత్యయంగా వాడడం.

ఒజ్ట్ (ఒజ్ట్-)	'పడు'
ఇజ్ట్ (ఇజ్ట్-)	'పడగొట్టు'
కర్ (కర్-)	'మాడు'
కర్ (కర్-)	'మాడ్చు'
పజ్ (పజ్-)	'పగులు'
పజ్ట్ (పజ్ట్-)	'పగలగొట్టు'
వెజ్ (వెజ్-)	'పెరుగు'
వెజ్ట్ (వెజ్ట్-)	'పెంచు'

తొడలో ద్వ్యంబుక ప్రేరణ ప్రత్యయం-ఎట్-

తిన్	'తిను'
తినెట్	'తినించు'

కొడగు :

మొదటి పద్ధతి :

అడ్	'అడు'
అట్	'అడించు'
ఎరంగ్	'జారు'

ఎరక్	'జారు'
టూంగ్	'వేళ్లు'
టూక్	'వేళ్లదీయు'
ఉరుడ్	'చుట్టుకొను'
ఉరుట్	'చుట్టు'

రెండో పద్యతి : అప్రేరణ క్రియకీ-ఇక్-
-అక్-, -క్-, -త్-(-వ్-), -ఇవ్-(-వ్-)

ఉర్	'కరుగు'
ఉరిక్	'కరిగించు'
తిర్	'తిరుగు'
తిరిక్	'తిప్పు'
బూళ్	'పడు'
బూక్	'పడగొట్టు'
కరో	'అరుగు'
కరక్	'అరిగించు'
తిన్న	'తిను'
తీత్	'తినపించు'
కడ	'దాటు'
కడత్	'దాటించు'
కాయ్	'కాగు'
కాచ్	'కాచు'
కాత్	'మాచు'
కాట్	'మాపించు'
తార్	'దిగు'
తాత్	'దింపు'
బర్	'నచ్చు'
బరత్	'రప్పించు'
ఇలి	'దిగు'
ఇలివ్	'దింపు'
పిరి	'విడు'
పిరివ్	'విడదీయు'
పిక్	'లేచు'
ఎప్ప	'లేపు'

మూడో పద్యతి : అప్రేరణార్థం-ండ్/-
ంజ్-(భూ), -వ్-(భ) అనే కాలప్రత్యయాలనీ,
ప్రేరణార్థం-త్-/-వ్-(భూ), -వ్-(భ) అనే
కాలప్రత్యయాలనీ వాడడం.

ఇడి (-వ్-ంజ్-)	'పడు'
ఇడి (-వ్-, -వ్-)	'పడగొట్టు'
బడె (-వ్-, -అండ్-)	'నగులు'
ఒడ (-వ్-, -త్-)	'నగలగొట్టు'
కరి (-వ్-, -ంజ్-)	'మాడు'
కరి (-వ్-, -వ్-)	'మాడు'

కన్నడం:

కన్నడంలో బహుళ వ్యాప్తిగల ప్రత్యయం
-చు. ప్రాచీన కన్నడంలోని - చు అరవాత కాంర్
-ఇచు, -ఇసు గా మారింది.

కాయ్	'కాగు'
కాయసు	'కాచు'
కాసు	
తిర్	'తిను'
తిర్పు	'తిచ్చు'
తిరిసు	
ఎన్	'అను'
ఎనిసు	'అనిపించు'

కొన్ని క్రియలతో-త్ ప్రేరణప్రత్యయం న,
న, క లతో సంధిమార్పుపొంది నేటికీ నిలిచిఉంది.

ఉణ్	'తను'
ఉణు	'తనిపించు'
తెరళ్	'చుట్టుకొను'
తెరటు	'చుట్టు'
నాన్	'నాను'
నాటు	'తడువు'
నీక్	'సాగు'
నీడు	'సాగతీయు'
పూజ్	'కట్టు'
పూడు	'కలుపుచేర్చు'

[దావిడ భాషలలో ప్రేరణప్రత్యయాలు

అతి ప్రాచీనభాషలో కొన్ని క్రియలలో—
పు(-పు,-బు-) అనే ప్రేరణ ప్రత్యయం కూడా ఉంది.

ముడి	'ముగియు'
ముడిప్పు	'ముగించు'
ఎడ	'లేచు'
ఎర్చు	'లేపు'
తిరి	'తిరుగు'
తిరిపు	'తిప్పి'

ఈ క్రింద క్రియలలో నాదప్పర్చం స్థానంలో
శ్వాస స్పృహల్ని ఆదేశించడంవల్ల ప్రేరణక్రియని
ర్మించే పద్ధతి కనపడుతుంది

అడంగు	}	'అడగు'
అడగు		
'అడకు'		అడచు
అముగు		'నొక్కబడు'
అముకు		'నొక్కు'
ముడుగు		'వంగు'
ముడుకు		'వంచు'

తుకు :

కొన్నిక్రియలలో ప్రేరణప్రత్యయం—పు.

ఒడియు	'వగులు'
ఒడిపు	'వగలగొట్టు'
కాయు	'కాగు'
కాయిపు	'కాచు'
తడయు	'తగు'
తడెపు	'తపు'
తిర్ంగు	'తిరుగు'
తిర్పు	'తిప్ప'
ఒలి	'ఉండు'
ఒలిపు	'ఉంచు'
పారి	'వేగు'
పారిపు	'వేయించు'

మరికొన్ని క్రియలలో ప్రేరణప్రత్యయం—
ఆపు—మాండలికభేదం—ఓ-). దీనికి ఎ, ఇ లలో
అంతయ్యే ద్వ్యచ్ఛదాతువులలోనూ ఏకాచ్ఛదాతు
వులలోనూ—సాపు-(మాం - సో-) అనే రూపాంతరం
ఉంది. కొన్నిక్రియలలో—సో-తో పాటు—సో-కూడా
ఉంది.

లక్కు	'లేచు'
లక్కాపు/లక్కో	'లేపు'
కల్	'నేర్చుకొను'
కల్పాపు	'నేర్పు'
బర్	'వచ్చు'
బర్పాపు/బర్పో	'రప్పించు'
ఓదు	'చదువు'
ఓదో	} 'చదివించు'
ఓద్దో	
ఓద్దోసో	
సేరు	'చేరు'
సేరో/సేరోసో	'చేర్చు'

తెలుగు :

తెలుగులో ప్రేరణప్రత్యయాలు—పు-, -చు-,
- ఇంచు—

—పు :	ఉడుగు	ఉడుపు
	తిరుగు	తిర్పు
	కలచు	కలపు
	నిలుచు	నిలుపు
	కలియు	కలుపు
	మాయు	మాపు/మాయిలను
—చు :	చేరు	చేరుచు/చేర్చు
	కూలు	కూలుచు/కూల్చు
	అడు	అర్చు/అడించు
	ఓడు	ఓర్చు/ఓడించు
	కాగు	కాచు
	కలగు	కలచు

— ఇంచు పండు పండించు
అడుగు అడిగించు

(—ఇపించు) : అను అనిపించు :

— ఇంచు ప్రత్యయం — చు, — పురి తరవాత
కూడా వస్తుంది : కాలు, కాలపు, కార్పించు,
తడియు, తడుపు, అడిపించు — చు ప్రత్యయంలో
చకారం — ఇంచు ముందు పకారంగా మారతుంది ;
ప్రాచీనాంధ్రంలో అకారముండుకూడా యీ మాట
కనిపిస్తుంది : చేర్చు : చేర్చ, చేర్చక

గోండ్డి :

గోండ్డిలో బహుళ వ్యాప్తిగల ప్రేరణ ప్రత్య
యం — ఊన్ ; కొన్ని క్రియంలో — ఊన్ — పూన్ —
కూడా ప్రేరణ ప్రత్యయముగా ఉన్నాయి.

ఉన్ 'తాగు'
ఉహ్ 'తాగించు'
తిన్ 'తను'
తిహ్ 'తనిపించు'
తేద్ 'తేచు'
తేహ్ 'తేపు'
మేయ్ 'మేయు'
మేహ్ 'మేపు'
దొహ్ 'కట్టు'
దొహ్ పూన్ 'కట్టించు'
కరి 'నేర్చుకొను'
కరూన్ 'నేర్చు'
అల్ 'పండు'
అట్టూన్ 'పండించు'
నార్ 'కడుగు'
నారూన్
(కోయ)నార్దిన్ 'కడిగించు'

కొండ :

కొన్ని అప్రేరణక్రియలచివరి ఊన్, గో ల
స్థానంలో క్ ఆదేశించడంవల్ల అవి ప్రేరణ క్రియ
లుగా మారతాయి.

ని 'తేచు'
నికీ 'తేపు'
మర్న్ 'దాగు'
మర్క్ 'దాచు'
దుజ్ 'వేశ్యాడు'
దుక్ 'వేశ్యాదతీయు'

ఇదికాక యీ భాషలో — వన్, — పిన్ —, — ఊన్
కూడా ప్రేరణప్రత్యయముగా ఉన్నాయి (— వన్ — ముందు
మకారం, — ఊన్ — ముందు అకారం తప్పిస్తాయి).

లర్ 'పూసు'
లర్స్ 'పడకొట్టు'
ఈవ్ 'నిగురు'
ఈవ్ 'నిగురేయు'
సవ్ 'ఆరు'
సవ్ 'ఆడ్చు'
సిక్ 'సచ్చు'
సిక్కిన్ 'సవ్వించు'
నాక్ 'నాకు'
నాక్కిన్ 'నాకించు'
పండ్ 'పండు'
పండిన్ 'పండించు'
అడెబ 'ఏడ్చు'
అడెబిన్ 'ఏడ్చించు'

కూయి :

ఈ భాషలో అప్రేరణక్రియ చివరనున్న
నాదస్వర్యం లేక అనువాసకంతో కూడిన నాదస్వర్యం
స్థానంలో దానికి సవర్ణమైన శ్వాసస్వర్యాన్ని ఆదేశ
ణించడంవల్ల ప్రేరణ క్రియ అని నిర్మించే పద్ధతి
చాలా ప్రచురంగా ఉంది.

ఏగ్ 'తెరుచుకొను'
ఏక్ 'తెరుచు'
మూగ్ 'ముగియు'
మూక్ 'ముగించు'
మూంగ్ 'దాగు'

[దావిడ భాషలలో ప్రేరణప్రత్యయాలు

మాక్	'దాచు'
నింగ్	'లేచు'
నిక్	'లేపు'
ఏజ్	'విడు'
ఏస్	'విడిచియు'
నెంజ్	'నిండు'
నెస్	'నింపు'
తోంజ్	'కనపడు'
తోస్	'చూపెట్టు'
గ్రాంజ్	'నేర్చుకొను'
గ్రావ్	'నేర్చు'
నెంబ్	'పూర్తిఅగు'
నెవ్	'పూర్తిచేయు'

కోలామి :

ఈ భాషలో ప్రచురమైన ప్రేరణప్రత్యయం
- ఇన్ - (-అన్ - , -వ్ -).

నెగం	'విగురు'
నెగవ్	'విగరచేయు'
ముంగ్	'ములుగు'
ముంగివ్	'ముంచు'
దాట్	'దాటు'
దాటివ్	'దాటించు'
రిట్	'రిరు'
రిర్వ్	'రిచ్చు'
దాంగ్	'దాగు'
దావ్	'దాచు'

కొన్ని అజంత క్రియలలో - వ్ - , మరికొన్నిటిలో
- న్ - ప్రేరణప్రత్యయాలగా ఉన్నాయి.

దీ	'దిగు'
దివ్	'దింపు'
సా	'చచ్చు'
సావ్	'చంపు'
కాంద్	'కాగు'
కాస్	'కాచు'
మీ	'స్నానంచేయు'
మీస్	'స్నానం చేయించు'
తిన్	'తిను'
తిన్	'తినిపించు'
ఇన్	'అచు'
ఇస్	'అనిపించు'

కొన్ని క్రియలలో - క్ - , - త్ - (-ట్ -) కూడా
ప్రేరణప్రత్యయాలగా ఉన్నాయి.

కిని	'విరుగు'
కిన్	'విరుచు'
ఇరి	'చిరుగు'
ఇర్	'చించు'
పడ్	'గాయపడు'
పర్	'గాయపరుచు'
ఓవ్	'పగులు'
ఓట్	'పగలగొట్టు'

నాయకి :

ఈ భాషలో ప్రేరణ ప్రత్యయం - ఉవ్ -
(-వ్ - ఇవ్ -).

ఆర్	'ఆరు'
ఆరువ్	'ఆరబెట్టు'
ఇల్	'నిలుచు'
ఇలువ్	'నిలబెట్టు'
ఏంద్	'నాట్యంచేయు'
ఏందువ్	'నాట్యంచేయించు'
కాయ్	'కాగు'

ఈ కింద ఇచ్చిన రెండు క్రియలలో - త్ -
ప్రత్యయం సంధి మార్పుతో కనపడుతోంది :

సోల్	'దూరు'
సోట్	'దూర్చు'
ఉజ్	'తాగు'
ఉజ్	'తాగించు'

కావ్	'కాచు'
పయ్	'పగులు'
పయివ్	'పగలగొట్టు'
ఒడ్	'పగులు'
ఒటువ్	'పగలగొట్టు'
కిడ్	'(నిప్పు)ఆరు'
కిటువ్	'ఆరు'

పరి :

ఈ భాషలో ప్రేరణప్రత్యయం - ఇవ్ - / -
- ఇత్ ; సాధారణంగా - ఇవ్ - భూతేతరకాల ప్రత్యయం
ముందూ, - ఇత్ - భూత ప్రత్యయం ముందూ వస్తాయి.
(కింద ఉదాహరణలలో - ఇవ్ - మాత్రమే స్వబడింది)

తాక్	'నడుచు'
తాకివ్	'నడిపించు'
తుళ్	'నిద్రించు'
తుళ్ళివ్	'నిద్ర పోగొట్టు'
వంగ్	'వంగు'
వంగివ్	'వంచు'

పై ఉదాహరణలలో అప్రేరణక్రియలలో
ఏమీ మార్పులేదు. కాని యీ భాషలో నాదస్పర్శం
లేక అనువాసికుతోమాడిననాదస్పర్శంతో అంత
మయ్యే క్రియలకి - ఇవ్ - / - ఇత్ - చేరినప్పుడు వాటి
స్థానంలో వాటికి సవర్ణమైన శ్వాసస్పర్శం ఆదేశంగా
వస్తుంది.

ఊంగ్	'ఊగు'
ఊకివ్	'ఊపు'
చీంగ్	'చిరుగు'
చీకివ్	'చింపు'
ఎంఖ్	'లేచు'
ఎచివ్	'లేపు'
ఏండ్	'నాట్యంచేయు'
ఏతివ్	'నాట్యంచేయుచు'
ఉల్	'చేరు'

ఉల్చివ్	'చేర్చు'
ఒడ్	'పగులు'
ఒటివ్	'పగులగొట్టు'

కొన్ని క్రియలలో ప్రేరణప్రత్యయం సకముందు -
కొ-,-కొ-,-త్-,-వ్-లలో ఒక వర్ణం అధికంగా
చేరుతుంది.

తక్	'తాగు'
తక్కివ్	'తాచు'
ఇడ్	'దిగు'
ఇక్కివ్	'దింపు'
మెర్	'నేర్చుకును'
మెర్చివ్	'నేర్చు'
అడ్	'ఏడ్చు'
అడ్కివ్	'ఏడిపించు'
తిన్	'తిను'
తితివ్	'తినపించు'
నిల్	'నిలుచు'
నితివ్	'నిలబెట్టు'
ఉన్	'తాగు'
ఉంటివ్	'తాగించు'
నర్చి	'భయపడు'
నర్చివ్	'భయపెట్టు'
ముయ్	'మూతపడు'
ముయ్చివ్	'మూయు'
మేయ్	'మేయు'
మేయ్చివ్	'మేపు'

కూడుఖ్ :

ఈ భాషలో ప్రేరణప్రత్యయాలు - తా -
(-త్-), - బ?అ -

ఎన్	'విరుగు'
ఎస్తా	'విరగగొట్టు'
మార్	'అడ్డుపడు'
మార్తా	'అడ్డుపెట్టు'
ఒన్	'తిను'

[ద్రావిడ భాషలలో ప్రేరణప్రత్యయాలు]

ఒండ్	'తిసిపించు'
మెన్	'విను, అడుగు'
మెంద్	'చెప్పు'
సిఖ్	'నేర్చుకొను'
సిఖబ?అ	'నేర్చు'

సల్	'విలబడు'
సల్వై	'విలబెట్టు'
సలిన్	'సచ్చు'
బరిన్	'రప్పించు'
క?	'చచ్చు'
కన్ఫై, కన్ఫై	'చంపు'
డక్కు	'దాగు'
డక్కిన్	'దాచు'

మాల్తో :

ఈ భాషలో ప్రేరణ ప్రత్యయం - (త్ -
(- డ్ -).

అల్త్	'సచ్చు'
అల్త్త్	'సచ్చించు'
బొంగ్	'పరిగెత్తు'
బొంగ్త్	'పరిగెత్తించు'
బజ్	'కొట్టు'
బజ్త్	'కొట్టించు'
ఉడ్	'తప్పించు'
ఉడ్డ్	'తప్పించుచు'
ఓన్	'తాగు'
ఓండ్	'తాగించు'
ఎర్	'చూచు'
ఎద్	'చూపెట్టు'

- (త్ - ప్రత్యయమీద - తిత్ - అనే మరొక
ప్రేరణప్రత్యయంకూడా చేర్చవచ్చు.

ఎత్ 'దిగు'	ఎత్త్ 'దించు'
ఎత్త్రిత్	'దించించు'
బజ్ 'కొట్టు'	బజ్త్ 'కొట్టించు'
బజ్త్రిత్	'కొట్టించుచు'

[బాహుయీ :

[బాహుయీలో ప్రేరణప్రత్యయం - ఇఫ్ -
(అచ్చుతరవాత - వై -)

బిన్	'విను'
బిన్వై	'వినిపించు'
బార్	'ఎండు'
బార్వై	'ఎండబెట్టు'

కొన్నిక్రియలలో ప్రేరణప్రత్యయమీద మళ్ళీ
అదే ప్రేరణప్రత్యయం చేర్చి ద్వికర్మక ప్రేరణ
క్రియని నిర్మించవచ్చు.

క? 'చచ్చు'	కన్ఫై 'చంపు'
కన్ఫిన్	'చంపించు'
కుల్ 'భయపడు'	కులిఫ్ 'భయపెట్టు'
కులిఫిన్	'భయపెట్టించు'

తులనాత్మక చర్చ

పై పరిశీలనలన ద్రావిడ భాషలలో ప్రేరణ
క్రియలని నిర్మించే పద్ధతులు మూడు ఉన్నాయని
తెలుస్తుంది. వాటిలో

మొదటి పద్ధతి : ఆప్రేరణక్రియ చివరనున్న
శ్వాసస్పర్శం లేక ఎమనాసికంతోకూడినశ్వాసస్పర్శం
స్థానంలో ద్విరుక్తశ్వాసస్పర్శాన్ని ఆదేశించడం
(తమిళ, మలయాళాలో తప్ప మిగిలిన భాషలలో
మూ. ద్రా. అద్విరుక్త శ్వాసస్పర్శం నాదస్పర్శం
గానూ, ద్విరుక్త శ్వాసస్పర్శం అద్విరుక్తి శ్వాసస్పర్శం
గానూ మారతాయి) ఈ పద్ధతి దక్షిణ ద్రావిడోప
కుటుంబంలో తమిళం, మలయాళం. కోత, తోద,
కొడగు భాషలలో చాలా ప్రచురంగాఉంది. కన్నడంలో
ఇది అంత ప్రచురంగా లేకపోయినప్పటికీ ఆ భాషలో
కూడా దీనికి కొన్ని ఉదాహరణలు ఉన్నాయి.
తెలుగులో యీ పద్ధతి పూర్తిగా నశించి దీక్షి
బదులు ప్రేరణప్రత్యయాన్ని ఉపయోగించే పద్ధతి

సర్వత్రా వ్యాపించింది: ఉదా. త కలంకు; కలక్కు; తె, కలగు; కలను. మిగిలిన మధ్య ద్రావిడభాషలలో ఇది కొండ, పెంగొ, మండ, కూయి, కువి భాషలలోనే ప్రచురంగా ఉంది. ఇక పర్జీ భాషలో ప్రేరణ క్రియలలో ఒక ప్రత్యేకత ఉంది. ఈ భాషలో ప్రేరణక్రియలలో -ఇవ్-/-త్- అయినా ఇది చేర్చి నప్పదు కొన్ని క్రియల చివరి వాదస్వర్యం లేక అనునాదికంతో హాడిన వాదస్వర్యం దానికి సవర్ణమైన శ్వాసస్వర్యంగా మారుతుందని పైన చూశాము. ఈ మార్పు ప్రస్తుత పర్జీ భాషలో ఒక సంధిమార్పు మాత్రమే అయినా ఇటువంటి క్రియలని మిగిలిన ద్రావిడభాషలలో సమాన పదాలతో పోల్చితే వీటి ప్రేరణరూపాలు ఒకనాక కాలంలో అంటే ముందు-పర్జీ (Pre-parji) కాలంలో -ఇవ్-/-త్- లేకుండా ఉండేవని స్పష్టమవుతుంది. ఉదా. పర్జీ ఊంగ్ : ఊకివ్ : త. ఊంకు : ఊక్కు. ముందు-పర్జీ కాలంలో ఊక్లో క్ అనే శ్వాసస్వర్యమే ప్రేరణ ప్రత్యయమవుతుంది. ఈ విషయాన్నే పర్జీ భాషలో విశేష పరిశోధన చేసిన ప్రొఫెసర్ టి. బరో, సుధీభాషకో భట్టాచార్య ఇలా చెప్పేరు.

'Roots ending in nasal+voiced consonant usually substitute for this combination the corresponding unvoiced consonant. In old Dravidian, as found in Tamil for instance, this substitution was in itself sufficient to form the causative base, so that in Parji the older and simpler causal forms have been enlarged by the addition of the suffix ip/it which

has been generalized as the causal suffix.' (The Parji Language, P- 46.)

ఇటువంటి క్రియలలో -ఇవ్-/-త్- ప్రత్యయం సామ్యంవల్ల చేర్చబడింది అనే విషయం స్పష్టం. దీనివల్ల పర్జీ భాషలో కూడా ఒకనాక కాలంలో యీ పద్ధతి ప్రచురంగా ఉండేది అని తెలుస్తుంది. కోంసిలో శ్వాసరూపం యీ పద్ధతి లేక పోయినా ఆ భాషలో ఓవ్ (< మూ. ద్రా. * ఓట్) 'పగులు'; ఓట్ : (< మూ. ద్రా. * ఓట్) 'పగల గొట్టు' అనే క్రియలలో యీ పద్ధతి నేటికీ అవశిష్టంగా కలిచి ఉంది. రెండు లేక అంతకన్న ఎక్కువ ఉదకుటుంబాలలో తుల్యంగా ఉన్న ఒక విశేషం వాటి మూలభాషని వాటికి సంక్రమించి నదై ఉంటుంది. నేటి తులనాత్మకవ్యాకరణంలో సాధమిక సూత్రం. కాబట్టి దక్షిణ మధ్య కుటుంబాలలో గాలభాషలో ఉన్న యీ పద్ధతి మూలద్రావిడభాషకి చెందినదే అని మనం నిర్ణయించవచ్చు. కన్నడం, తుళు, తెలుగు, గోండ్రి లోనూ ఇతర ద్రావిడ కుటుంబానికి చెందిన కూడాఖ్, మాలే, బ్రాహ్మియాల లోను యీ పద్ధతి నరిందడు ఒక ఆరాధన పరిణామమే.

ఈ పద్ధతిని ప్రేరణ రూపాలు నిర్మించదగిన క్రియలలో ఎక్కువ కుత్యాలు, దంతమూలీయా లోనే అంతమవుతాయి. తమిళం-కొడగు, కొండ - కూయి ఉదకుటుంబాలలో యీ పద్ధతి కిందకి వచ్చే క్రియల్ని పోల్చితే వీటిలో కంత్వాలు, దంతమూలీయాలలో అంతమయ్యే క్రియలనే మనం మూలద్రావిడ భాషకాలానికి పునర్నిర్మించ గలుగుతాము. ఉదాహరణలు :

1. త.	తూంకు	'వేళ్లదు'	తూక్కు	'వేళ్లడదీయు'
మ	తూజ్	"	తూక్కు	"
కో,	తూగ్	"	తూక్	"
లో.	తూక్	"	తూక్	"
కొడ.	తూంగ్	"	తూక్	"
కొండ.	దూంగ్	"	దూక్	"

ద్రావిడ భాషలలో ప్రేరణప్రత్యయాలు

కూయి }	దూగ్	..	దూక్	..
కువి }				
మూ. ద్రా. +తూంక్			+తూక్క్	(DED 2777)
2. త. మురుంకు	'విరుగు'		మురుక్కు	'విరుచు'
కోలా.			ముర్క్	..
కూయి. (ముంగ్	'విరుగు'		ముక్	'వింపు'
మూ. ద్రా. మురుంక్			*మురుక్క్	(4073)
3. త. అలంకు	'అదురు'		అలంక్	'అదురు'
మ. అలం	..		అలంక్	..
కో. అల్	..		అల్	..
తో. అల్	..		అల్	..
కూయి. లాంగ్	'స్వభావం మారు'		లాక్	'స్వభావం మారు'
మూ. ద్రా. అలంక్			*అలంక్	(203)
4. త. ఆటు	'చల్లారు'		ఆటు	'చలార్పు'
మ. ఆటు	..		ఆటు	..
కో. ఆర్	ఎండు		ఆల్	'ఎండబెట్టు'
తో. ఓట్	..		ఓట్-	..
కూయి. ఆజ్	చల్లారు		ఆన్	చలార్పు
మూ. ద్రా. *ఆట్			* ఆట్	(346)
5. త. తేటు	'తేరు'		తేటు	'తేర్పు'
మ. తేటు	..		తేటు	..
తో. తోట్	..		తోట్	..
కూయి. తిజ్	'తేచు'		తిన్	'తేవు'
మూ. ద్రా. * తేట్			* తేట్	(2856)
6. త. ఊటు	'ఊరు'		ఊటు	'ఊరించు, పోయు'
మ. ఊటు	..		ఊటు	..
తో. ఊట్	'తేరు'		ఊట్	'తేర్పు'
కూయి. ఊజ్	'కూడు'		ఊన్	'పోగుచేయు'
మూ. ద్రా. * ఊట్			* ఊట్	(648)
7. త. తోస్తు	'కనవడు, తోచు'		తోస్తు	'చూపించు'
మ. తోస్తు	..		తోస్తు	..
తో. త్తో	..		త్తో	..
మ. తోండ్	..		తోట్	..

గ	తోండ్	,,	తోట్	,,
గోం.	—		తోహ్	,,
కొండ.	తోట్		తోట్	,,
కూయి	{ తోండ్	,,	తోన్	,,
కువి				
మూ. ద్రా.	* తోన్		తోట్	(2942)

(4-7 ఉదాహరణలలో కూయి భాషలో జరిగిన యా ధ్వనిపరిణామాలు గమనించాలి.
1 మూ. ద్రా. * తో -> తో, 2, మూ. ద్రా. * తో -> , తో. 3. మూ. ద్రా. * తో -> తో.)

తమిళం-కొడగు ఉపకుటుంబంలో మూర్ధన్య బ కారంతో అంతమయ్యే క్రియలలో కూడా యా పద్ధతి వ్యాప్తిలో ఉంది ఉదా. త. అటు 'అడు' : అటు 'అడించు' (290); కూటు 'కూడు' : కూటు 'కూర్చు' (1562); ఓటు 'పగెత్తు' ఓటు 'పగెత్తించు' (877). కాని వీటికి కూయిలో ఉన్న సమానవాలలో యా పద్ధతి లేక పోవడంవల్ల వీటి ప్రేరణరూపాని మూలద్రావిడ భాషకి పునర్నిర్మించడం సాధ్యం కాదు. కాని కోలామి పర్జి ఉపకుటుంబంలో ఒడ్ 'పగులు' (<*ఒట్) : ఒట్ 'పగలొట్టు' (<*ఒట్) (799) అనే క్రియలో యా పద్ధతి నేటికీ నిలిచి ఉండడంవల్ల మూలద్రావిడభాషలో ఒకారంతో అంతమయ్యే క్రియలలో కూడా యా పద్ధతిని ప్రేరణరూపాలు ఏర్పడేవి అని మనం ఊహించవచ్చు. తమిళం.-కొడగు భాషలలో దంత్య త కారంతో అంతమయ్యే క్రియలు చాలాకొన్నిటిలో యా పద్ధతి కనిపిస్తోంది. మిగిలిన భాషలలో ఇటువంటి క్రియలలో యా పద్ధతి లేక పోవడంవల్ల తమిళం-కొడగు భాషలలో ఇవి అర్వాచీన పరిణామమని చెప్పవచ్చు. ఇక అనునాసికంతో కూడిన ఓమ్మోప కారంతో అంతమయ్యే క్రియలలో యా పద్ధతి. తమిళం-కొడగు భాషలలోనూ, కొండ-కూయి భాషలలోనూ కూడా కనిపిస్తోంది. కాని అటువంటి క్రియలలో ఒకటికూడా మూలద్రావిడ భాషకి పునర్నిర్మించడం సాధ్యంకాదు కాబట్టి వీటిలో

యా పద్ధతి తరవాత కాలంలో వ్యాప్తిలోకి వచ్చిందని చెప్పాలి.

రెండో పద్ధతి :

ద్రావిడభాషలన్నిటిలోనూ చాలా క్రియలు ఒక ప్రేరణప్రత్యయాన్ని చేర్చడంవల్లనే ప్రేరణ రూపాల్ని ఏర్పరుచుకుంటాయి. ఈ ప్రేరణ ప్రత్య యాలు * త్ - (సంధి రూపాలు *-ట్ - , *త్ -), * ప్ - *-చ్చ - , *-ఇ - అనే నాలుగు మూల రూపాలనించి పుట్టినవి. ద్రావిడ భాషలలో ప్రేరణ క్రియలలో రెండు రకాలు ఉన్నాయి. తిను, పిను, చెప్ప, అడుగు, కొట్టు మొదలైన క్రియలలో ప్రేరణప్రత్యయ మేమీ లేకపోయినా అవి సకర్మకాలే. ఇటువంటి వాటిని సహజ ప్రేరణ క్రియలు (Inherent Transitive Verbs) అనవచ్చు. ప్రేరణ ప్రత్యయంగల చేర్పు, కాను, తడుపు, మేపు, చేయించు మొదలైన సకర్మకాలని నిష్పన్నప్రేరణ క్రియలు (Derived Transitive Verbs) అనవచ్చు. ద్రావిడ భాషలలో ప్రేరణక్రియలలో యా విభాగాన్ని సూచించినవారు ప్రొఫెసర్ ఎస్. ఆగస్త్యలింగం.

*-త్ -నించి పుట్టిన ప్రత్యయాలు తెలుగు, గోండి బ్రాహ్మయీతప్ప మిగిలిన అన్నిభాషల లోనూ ఉన్నాయి, న, ల, ణ, శ ల లో అంతమయ్యే క్రియల తరవాత ఇది చేర్చినప్పుడు యా కింద ఇచ్చిన సంధులు ప్రవర్తిస్తాయి.

[దావిడ భాషలలో ప్రేరణప్రత్యయాలు

(1) $\left\{ \frac{న్}{త్} \right\} + \frac{త్}{_} \rightarrow \frac{త్}{త్}$ (2) $\left\{ \frac{త్}{త్} \right\} + \frac{త్}{_} \rightarrow \frac{త్}{త్}$

1. త.	తిన్	'తిను'	తీటు	తినిపించు
మ.	తిన్ను	"	తీటు	"
క.	తిన్	"	తీటు	"
కొడ.	తిన్	"	తీత్	"
ప.	తిన్	"	తిత్	"
కూయి	తిన్	"	తీన్	"
కువి				

మూ. ద్రా. *తిన్ *తీత్ (2670)

2. త.	ఉత్	'తిను, తాగు'	ఉటు	'తినిపించు, తాగించు'
మ.	ఉన్ను	'తిను'	ఉటు	'తినిపించు'
కో.	ఉత్	'తాగు'	ఉట్	'తాగించు'
క.	ఉత్	'తిను'	ఉడు	'తినిపించు'
ప.	ఉత్	'తాగు'	ఉంటిన్	'తాగించు'
కొండ.	ఉండ్	"	ఉట్టిన్	"
కూయి.	ఉత్	"	ఉట్/ఉండ్	"
మూ. ద్రా.	ఉత్		*ఉట్టు	(516)

(పై రెండు దాహరణలలోనూ అప్రేరణ రూపంలో ప్రాప్తమైన ప్రేరణరూపంలో దీర్ఘమైన దక్షిణభాషలలోనూ కూయిలోనూ కూడా ఉన్నాయి. కాబట్టి యీ భేదం యీ క్రియలలో మూల ద్రావిడ భాషలోనే ఉండి ఉండాలి.)

3. త.	పూత్	'ధరించు, పూసు'	పూటు	'పూసు తాళంవేసు'
మ.	పూణు	"	పూటు	"
కో.	పూడ్	"	పూట్	"
తో.	పూత్	"	పూట్	"
క.	పూత్	"	పూడు	"
కూయి.	పూండ్	"	పూట్/పూడ్	"
మూ. ద్రా.	*పూత్		*పూట్టు	(3577)

పై మూ. క్రియలలోనూ ప్రేరణ రూపాలు దక్షిణ భాషలలోనే కాకుండా కూయి-కువి (పర్షి) లలోకూడా ఉండడంవల్ల అవి మూలద్రావిడ భాషకి చెందినవే అనీ, వాటిలో జరిగిన సంధి మార్పులు మూలద్రావిడ భాషాకాలంలోనే ఉండేవి అనీ మనం

ఉహించవచ్చు. ల, ణ లతో అంతమయ్యే క్రియలలో కూడా యిటువంటి సంధిమార్పు దక్షిణభాషలలో చాలా ప్రచురంగా ఉన్నప్పటికీ (ఉదా. త. మ. ఉరుత్ 'మట్టుకొను'; ఉరుట్టు 'మట్టు' (571); త. మ. ఖాల్ 'వేళ్లాడు' ఖాణ్ 'వేళ్లాడదీయు' (2373);

త. మ. అరల్ 'భయపడు' : అరట్టు 'భయపెట్టు' 2980; త. మ. సీల్ 'పొడుగుగా ఉండు' : నీట్టు 'సాచు, పొడుగుచేయు' (3059); త. మ. కటిల్ 'జారు' : కట్టు 'జారు' (1136.) వీటికి సమాన పదాలు మరి యే భాషలోనూ లేక పోవడంవల్ల వీటిని మూలద్రావిడ భాషకి వున్నట్టి స్థానం సాధ్యంకాదు

ఈ సందర్భంలో *త్ - ప్రేరణ ప్రత్యయం మధ్య ద్రావిడ భాషలలో పైన యిచ్చిన క్రియలలో తప్ప మరి ఎక్కడా లేదనే విషయం గమనించదగినది.

*-వ్ -నించి వచ్చిన ప్రేరణ ప్రత్యయాలు

కో.

కిటివ్ (కిటివ్ -)

వంగివ్ (వంగివ్ -)

బ్రాహ్మీ - వ్ - / - ఇన్ - కూడా * - వ్ - నించి వచ్చినదే :

బ్రా.

బినివ్

బరివ్

కన్వ్

పః

చిటివ్/చిటివ్ 'ఆరు' (1614)

వంగివ్/వంగివ్ 'వంచు' (4371)

తె.

వినిసింపు

రావించు/రప్పించు

చంపు (కూయి. సావ్)

బ్రాహ్మీలో ఇది ఒక్కటే ప్రేరణ ప్రత్యయమనగా కూడా గమనించతగ్గదే.

*-వ్ -నించి వచ్చిన ప్రేరణ ప్రత్యయాలు తమిళం, మళయాళం, కొడగు, కురుఖ్, మాల్తో, బ్రాహ్మీలో తప్ప మిగిలిన అన్ని భాషల్లోనూ ఉన్నాయి. కన్నడంలో ప్రాచీనకాలంలో ప్రేరణ ప్రత్యయం - చు. ఇది హల్లులతో అంతమయ్యే క్రియల తరవాత వచ్చేప్పుడు ఏర్పడే సంయుక్తాక్షరాలని విభజించడానికి తరవాతకాలంలో దీనిముందు ఇకారం చేరి-ఇనుగానూ, ఆ తరవాత-ఇనుగానూ మారింది. తెలుగు - చు, - ఇంచు ప్రత్యయాలు దీనికి సంబంధించినవే! గోండి-ఊన్-దీనినించి వచ్చినదే. కూయిలో కాన్ 'కాచు', ప్రాన్ 'కాల్చు', మిన్ 'స్నానంచేయించు',

గోండి, కొండ, కూయి, కురుఖ్, మాల్తోలుతప్ప మిగిలిన భాషలలో ప్రచురంగా ఉన్నాయి. తమిళంలో ఇది సర్వసాధారణంగా ఇ అనే సురౌక ప్రేరణ ప్రత్యయంతో కలిసి ప్రి, వి గా ఉండడం గమనించ తగ్గినది. ఇది ప్రాచీన కన్నడంలోకూడా ఉండేదని భావించడం తెలుస్తుంది; తరవాత కాలంలో ఇది బలించింది. వక్ష్మి- ఇన్ - దీనికి సంబంధించినదే. దీని రూపాంతరమైన-ఇన్ - * - ఇన్ - లో పకారం లోపించడంవల్ల ఏర్పడినదనీ, అందులో తకారం భూత ప్రత్యయమని యి క్రింది ఉదాహరణలలో కోలావీరూపానలన తెలుస్తుంది. (కుండలీకరణంలోని భూతప్రాతిపదికలు.)

నాన్ 'నాప్పించు' మొదలైన క్రియలలో సకారం దీర్ఘబది వచ్చినదే. తాదాత్ గడ్డ 'అడించు', కల్వ్ 'కల్చు', తీర్వ్ 'తీర్చు', నడ్వ్ 'నడుపు' మొదలైన క్రియలలోనూ, కోతల్ కల్వ్ 'నేర్చు', కెడ్వ్ 'చెరుచు', తీర్వ్ 'తీర్చు', నాన్వ్ 'నాచ్చు', ఓక్వ్ 'పొచ్చు' మొదలైన క్రియలలోనూ యి ప్రత్యయం స్పష్టంగా కనిపిస్తోంది.

ప్రాచీనాంధ్రంలో - చు ప్రేరణ ప్రత్యయం కొన్ని క్రియలలో అకారం ముందు పకారంగా మారు తుంది. ఈ మార్పు నేటి వ్యావహారికంలో లేదు ఉదా తీర్చు: తీర్చు / (వ్యా.) తీర్చు. ప్రాచీనాంధ్రంలో సిద్ధ చకారం ఇ ఈ ఎ ఏ లు కాక మిగిలిన అచ్చుల ముందు వ కారంగా మారడం పై మార్పుకి దోహదం చేసిఉండవచ్చు.

(ద్రావిడ భాషలలో ప్రేరణప్రత్యయాలు

తమిళం, మలయాళం, కోత, తొడ, కొడగు ఉపకుటుంబంలో య కారం తరవాత-త్తు-నన్నే ఆ రెండూ చ్చుగా మారతాయి: ఉదా. కాయ్ 'కాగు': కాయ్త్తు 'కాచ్చు'- 'కాచు' (1219). ఈ-చ్చు-త్తు-నించి వచ్చినది కాబట్టి దీనికి చ్చ-ప్రేరణ ప్రత్యయూనికి సంబంధంలేదని మనం గమనించాలి.

*-ఇ-ప్రేరణప్రత్యయం తమిళం-ప్ప-/-వి-, తెలుగు-ఇంచులోనే ప్రధానంగా ఉంది. వీటిలో కూడా ఇది వేరొక ప్రేరణ ప్రత్యయంతో కలిసి ఉంది.

తమిళం	తెలుగు
కాణ్ణి	కాన్పించు/కనిపించు
నటప్పి	నడిపించు

పై ఉదాహరణలు పరిశీలిస్తే తెలుగులో కూడా మొదట పించు వీ ప్రేరణప్రత్యయమని దీనిలో సకారం తెలుగు హింసక్రియలలో లోపించి ఇంచు ఏర్పడి ఉంటుందనే ఊహ కంకక మానదు ఉదా త చెయ్యి : తె. చేయించు (<*చేయ్వించు). చేసి, చేసెడి, చేసెదను మొదలైన రూపాలలోకి మళ్లే 'చేయించు'లో ఇ కారంముందు య కారం సకారంగా మారకపోవడంకూడా ఇకారంముందు సకారం ఉండేదనే ఊహని బలపరుస్తుంది.

కన్నడం-ఇసు, వర్జ్వి-ఇవ్-/-ఇత్ -, బ్రాహ్మయ్య-ఇఫ్-లలో ఇకారం స్వరభక్తివల్ల పుట్టి నది కావచ్చు.

మూడో పద్ధతి :

అప్రేరణక్రియలో ఉపయోగించే కాలప్రత్య యాలకంటే భిన్నమైన కాలప్రత్యయాలు ఉపయో గించడంవల్ల ప్రేరణరాన్ని సూచించడమనే యా మూడోపద్ధతి తమిళం, మలయాళం, కోత, తొడ, కొడగు అనే ఉపకుటుంబంలో మాత్రమే ఉంది. వీటిలో కాలప్రత్యయాలు ఈ విధంగా ఉంటాయి.

అప్రేరణం ప్రేరణం

భూత	-ంత-	-త్త-
(ఇ, యల తరవాత -ంత-(ఇ యల తరవాత-చ్చ-)		
(వర్తమాన -త్త-	-త్త-	-త్త-
భవిష్యత్ -వ్-/-/-(-ఉవ్) -వ్-/-క్కి-(-ఉవ్)		

ఈ పద్ధతి మధ్యద్రావిడభాషలు, ఉత్తర ద్రావిడభాషలేకాక దక్షిణద్రావిడభాషలైన కన్నడం, తుళుంలోకూడా లేకపోవడంవల్ల యిది పై ఉప కుటుంబంలో ఏర్పడిన మాతన పరిణామమే (Shared Innovation) కావచ్చు. ఈ భాషలలో ప్రేరణప్రత్యయాలుగా ఉన్న-త్తు,-చ్చ, (మొదటి పదలలో)-క్కు వీటితో తుల్యమైన రూపాలుగల పై కాలప్రత్యయాలు ప్రేరణరాన్ని సూచించడానికి ఉపయోగపడేటందుకు దోహదం చేసిఉండవచ్చు.

పై కారణాలవల్ల యా మూడోపద్ధతి మూలద్రావిడభాషాకాలంలోలేదని స్పష్టమవుతుంది ఇక మూలద్రావిడభాషాకాలంలో ఉన్న మొదటి పద్ధతికి రెండోపద్ధతికి ఏవైనాభేదం ఉందా అనే విషయాన్ని పరిశీలిద్దాము. రెండోపద్ధతిలో అప్రేరణక్రియకి ఒక ప్రేరణప్రత్యయంచేర్చబడుతుండగా మొదటి పద్ధతిలో అప్రేరణక్రియలో అద్విరుక్తస్వరూపం లేక అనునాపికసహితస్వరూపం సానంలో ద్విరుక్తస్వరూపాన్ని అదేజీవడంవల్ల ప్రేరణక్రియ నిర్మించ బడుతోంది. ఈ ద్విరుక్తస్వరూపే అద్విరుక్తస్వరూపానికి ప్రేరణ ప్రత్యయం చేర్చడంవల్ల జరిగిన సంది ఫలితంగా ఏర్పడిందని చెప్పడానికి ఆధారాలు ఉన్నాయి. తమిళం (మూ.ద్రా.) ఆటు 'ఆడు': ఆటు 'ఆడించు', కూటు 'కూడు': కూటు 'కూర్చు'; ఏటు 'ఏక్కు' ఏటు 'ఏక్కించు', లోను 'లోచు'; లోణ్ణు 'లోపించు'; చూపించు'; వంటి క్రియలలో ద్విరుక్తమైన *త్వ్, *త్త్వ్ లు అద్విరుక్తమైన త్, త్త్ లకి *త్ అనే ప్రేరణప్రత్యయం చేరి సంది జరిగగా సిద్ధించినవి అవి చెప్పవచ్చు. వీటిలో జరిగిన

$$\left\{ \begin{matrix} త్ \\ త్త్ \end{matrix} \right\} + త్ \rightarrow \left\{ \begin{matrix} త్త్ \\ త్త్త్ \end{matrix} \right\}$$

అనే సంది ద్రావిడభాషలలో త్, త్త్ లతో అంత

మయ్యే నామవాచకాల బాపవిభక్తికరూపాలలో కూడా కనపడుతోంది: ట. పీటు 'ఇల్లు': టె. వి. పీట్స్ (- < పీట్ + ట్); టూటు 'మిరు': టె. వి. టూట్ (టె. పీట్) (- < *టూట్ + ట్) తమిళంలో ట్ బాపవిభక్తిక ప్రత్యయం అమ్తో అంతమయ్యే నామవాచకాలలో సందిమాన్యు లేకుండా కనపడుతోంది: మరమ్ 'చెట్టు': టె.వి. మరత్. కాబట్టి పై ప్రేరణక్రియలో *త్ అనే ప్రేరణ ప్రత్యయం సందిరూపంలో ఉన్నదని మనం నిస్సంశయంగా చెప్పవచ్చు. *త్ అనే ప్రేరణప్రత్యయం ద్రావిడభాషలలో ప్రచురంగా ఉన్నదే (పైనమాడండి). మూర్తన్యదంతములీయస్సర్కాలతో అంతమయ్యే క్రియలో *త్ ప్రేరణప్రత్యయం చేరడంవల్ల ద్విరుక్త స్పర్శాలు ఏర్పడి యీ క్రియలనించి యీ వద్దతి ఓష్య కంత్య దంశ్య స్పర్శాలతో అంతమయ్యే క్రియలకి సామ్యంవల్ల వ్యాపించిందని మనం ఊహించవచ్చు. (ప్రేరణక్రియలో అనునాసిక లోపం ద్విరుక్తస్పర్శాలముందు అనునాసికం ఉండదనే సర్లనిర్మాణ సూత్రంవల్ల ఏర్పడింది.) కాబట్టి మొదటి వద్దతికూడా రెండో వద్దతిలో ఒక అంతర్భాగమేనని ఆ రెండింటికీ పెద్దభేదమేమీ లేదని మనం నిర్ణయించవచ్చు.

తెలుగులో మొదటి వద్దతి నశించింది. మొదటి వద్దతి నశించిన భాషలు మూడు ఉపకుటుంబాలలోనూ ఉండడంవల్ల తెలుగు ఏ ఉపకుటుంబానికి చెందినది అనే విషయాన్ని నిర్ణయించడానికి యీ పరిణామం ఉపయోగించదు. ఈ పరిణామం ఆ యా భాషలలో ప్రత్యేకంగా జరిగినదే అయి ఉండాలి. కాబట్టి శ్రీ భద్రరాజు కృష్ణ మూర్తిగారు* తెలుగులో యీ పరిణామం తెలుగుని మధ్యోత్తర ద్రావిడ భాషలతో చేర్చడానికి ఆధారమవుతుందని చెప్పడం సరికాదు. అదేవిధంగా మొదటి వద్దతి దక్షిణద్రావిడంలోనూ రెండోవద్దతి మధ్యోత్తర ద్రావిడ భాషలలోనూ మాత్రమే ప్రచురంగా ఉందని వారు చెప్పినదికూడా సత్యంకాదు. దక్షిణ ద్రావిడ

భాషలలోకూడా రెండోవద్దతి మొదటివద్దతి అంత ప్రచురంగా ఉందని పై చర్చ స్పష్టం చేస్తుంది.

మొదటి వద్దతి నేటికీ నిలిచి ఉన్న భాషలలో కొన్ని క్రియలో సామ్యంవల్ల కొన్ని కొత్త మార్పులు ఏర్పడ్డాయి. అప్రేరణక్రియ చివరివర్ణం మారడం లేక అప్రేరణక్రియలో ఒక కొత్త నిష్పేదక ప్రత్యయం చేరడం అనే మార్పు చాలా భాషలలో కనపడుతోంది. సామ్యంవల్ల కొత్త ప్రేరణక్రియలు ఏర్పడంకూడా కొన్ని భాషలలో కనపడుతోంది. ప్రేరణ ప్రత్యయం చాలా భాషలలో ఉండి దానికి సంబంధించిన అప్రేరణ ప్రత్యయం కొన్ని భాషలలోనే ఉంటే అటువంటి వాటిలో అప్రేరణ ప్రత్యయం సామ్యంవల్ల ఏర్పడిందని చెప్పవచ్చు. ఉదా. (723) త.మ. ఎటుంపు = 'లేచు' లో -ంపు అప్రేరణ ప్రత్యయం. మిగిలిన భాషలలో ఇది లేదు. అంతే కాక తమిళ మలయాళ కన్నడాలలో ఎటు అనే రూపంకూడా ఉంది. దీని ప్రేరణరూపం ఎటున్పు. ఇది తమిళం, మలయాళం, తొడ, కన్నడం, కొడగు తుళు లలో ఉంది ఈ క్రియలో ప్రేరణ ప్రత్యయం

* "Telugu, Central Dravidian(except Kuyi-Kuvi-Konda), and the North Dravidian Languages are characterized by the absence of the Type I construction. This provides us with additional evidence to class Telugu with the Central and North Dravidian group of languages. There is evidence that both types were present in P.Dr.; but Type I mainly was prevalent in the area occupied by the present S. Dr. languages and type II in that of C Dr. and N. Dr. including Telugu. Kuvi is enclosed by both the major isoglosses. There is therefore, overlapping of the two isoglosses in the C Dr. area with N Dr. and S Dr., outside the overlapping zone." (Telugu Verbal Bases; A Comparative and Descriptive Study. P. P. 266—7.)

అన్ని దక్షిణభాషలలో ఉండగాంపు అనే అప్రేరణ ప్రత్యయం తమిళ, మలయాళాలలో మాత్రమే ఉండడంవల్లా, వాటిలోకూడా అదీలేని అప్రేరణ రూపంకూడా ఉండడంవల్లా, అది యీ రెండు భాషలలోనూ మొదటి వద్దతి కిందకి వచ్చే క్రియల సామ్యంవల్ల సృష్టించబడిందని చెప్పవచ్చు.

(1090) కూలు - గ్రాంట్ 'నేర్చుకొను' 'చదువు'లో ంట్ కూడా యిలాగే సామ్యంవల్ల సృష్టించబడింది. కూలులో దీని ప్రేరణరూపం గ్రావ్ 'నేర్చు'. దీనిలోనూ, తె. కలపు, కోలాపి కర్ప, వాయకి కరవ్ వ్ ప్రేరణ ప్రత్యయం ఉంది. కూలుకన్న మరీ ఏ భాషలోనూ ంట్ ప్రత్యయం యీ ధాతువులో లేదు. కాబట్టి పైకూలు రూపంలో ఇది సామ్యంవల్ల ఏర్పడినది అయిఉండాలి.

(2373) త మ ఖాల్, క. నేల్, కొడగు వేల్ 'వేళ్లాడు' త. ఇణ్ణు, మ. ఇణ్ణు, కొడగు వేల్ 'వేళ్లాడదీయు' ఇందులో కొడగు అప్రేరణ క్రియలో మిగిలినవాటిలో ఉన్న ల కారం బదులు రేఫ ఉంది. ఈ రేఫ ధ్వనిమాత్రాసహకారం ల కారం వించి వచ్చినదికాదు. కాబట్టి ఇది కొడగులో మార్ 'అమ్ము' < *మాణ్ణు 'మారు'; మార్ 'మార్పు' (< * మాణ్ణు) (3960) నంటి క్రియల సామ్యం వల్ల లకార స్థానంలో వచ్చినది అయి ఉండాలి.

(2655) త. తిరుంపు, మ. తిరుంపు, తొ తిర్ప్ప 'తిరుగు'—ఈ మూడింటిలో మాత్రమేంపు అప్రేరణ ప్రత్యయం ఉంది కాని వ్ ప్రేరణ ప్రత్యయం త. మ తిరువ్వు, తొ. తిర్ప్ప, క. తిరువు తె. తిరువులలో ఉంది. కాబట్టి యీ క్రియలోంపు అప్రేరణప్రత్యయం తమిళం, మలయాళం,

తొడ ఒక భాషగా ఉన్న అతిప్రాచీన కాలంలోనే సృష్టించబడి ఉండాలి.

(3059) త మ. సిల్, సిటు 'పొడుగు అగు': సిట్టు 'పొడుగుచేయు', కో. సిడ్ : సిట్; తొ. సిల్, సిడ్ : సిట్; కొడగు. సివ్ : సిట్; క. సిల్ : సిడు (< * సిట్టు)—ఇందులో సిల్ అనే అప్రేరణరూపమే ప్రాచీనం. దీనితోబాటు సిటు అనే అప్రేరణరూపంకూడా సామ్యంవల్ల తమిళం, మలయాళం, కోత, తొడ, కొడగుల మూలభాషకాలంలోనే సామ్యంవల్ల సృష్టించబడింది. చివరి రెండు ఉదాహరణలలోనూ సామ్యంవల్ల ఏర్పడిన అప్రేరణ రూపాలు ఒక ఉన్నటువంటి అన్ని భాషలలోనూ (తమిళం—కొడగు) ఉండడం గమనించ దగినది.

మొదటి వద్దతి సరించిన తెలుగు మొదలైన భాషలలో అన్ని క్రియలలోనూ రెండో వద్దతి వ్యాపించడం సామ్యంవలన ప్రేరణరూపాలు మార్పు చెందడానికి ఉదాహరణ : తె. కలంకు : కలంను : త. కలంకు : కలక్కు (1092); తె. అడంకు : అడంను : త. అటంకు : అటక్కు (56); గోండ్రి ఉన్ 'లాగు' : ఉహ్ 'లాగించు' : మూ. ద్రా. ఉఱ్ : ఊట్టు (516; దీనిలో ఉహ్ తిన్ 'తిను' (< * తిన్) : ఉహ్ (< * తీట్టు) (2670) సామ్యంవల్ల ఏర్పడింది అలాగే కూలులో తిన్ : తీన్ (< * తీట్టు) (2670) సామ్యంవల్ల ఇన్ 'ను' : ఇన్ 'అవిపించు' (737), వెన్ 'విను, అడుగు' : వెన్ 'వినిపించు, మాట్లాడు'లలో ప్రేరణ క్రియలు ఏర్పడ్డాయి (కూలులో అప్రేరణ ప్రేరణ క్రియల నమగ పరిశీలనకి వా. 'The Intransitive and Transitive Suffixes of kui' JAOS 85 (1965): 551-65 అనే వ్యాసం చూడవచ్చు)

కాంత్రి - శాంత్రి

శ్రీ కొండిపర్తి శేషగిరిరావు

ఓ నాడు తత్వపరిశీలనలో తలదూర్చుటంతో, చాలా చికాకై పోయాను ఆ స్థితిలో బరువైన దార్శనిక భావాలు బలంగా ఓ వ్రక్క వనిచేస్తున్నాయి. మరోవ్రక్క అంటే అంటుని జీవిత పరమార్థాలూ, కనిపిస్తున్నాయి. ఇంకా ఎటూ తెగని ఎన్నో ఆలోచనలు నా మెదడులో మెదులుతున్నాయి. దాంతో నేను ఎంతో భారమెక్కి పోయాను. అప్పుడు

ఏది ఎందుకో తెలియని
ఏమి జరుగునో ఎరుగని
మేలుకొన్న చింతలతో
కాలుతున్న మెదడులతో
ఏమిటీ స్థితి.

అనిపించింది.

ఇలా అనిపించటానికి కారణం, నాలో ఎంతో భారంగా భావప్రాప్తి కలుగుట కావచ్చు. లేక నాలో భావప్రేరణ ఉత్తేజముగా కలుగుట కావచ్చు అందుకే నా మెదడూ, నా మనస్సు ఇంత భారమైపోయాయి.

వెంటనే ఎదురుగా గోడకు వ్రేలాడుతున్న లలితకళా ఎకాడమీవారి అజంతా చిత్రాన్ని చూస్తూ, ఆ మధుమయజగత్తులో పారవశ్యాన్ని పొందటంతో, నా మెదడూ నా మనస్సు ఎంతగానో తేలికపడి; నూతనోత్సాహంతో కూడుకొన్నవి ఐనాయి రసజగత్తులోని ఈ రసభావ తరంగాలు గతంలోని బరువైన భావాలను చెరిపి, మధుమయ ప్రపంచంతో నా మెదడునూ, నా మనస్సునూ వింతగానో చల్ల బరిచాయి. అప్పుడు

కష్టాలనూ సుఖాలనూ
ఆలోచనలనూ అగాధాలనూ

మరపించేదీ మురపించేదీ
ఈరసజగత్తేగదా!
అని అనిపించింది:

అలాంటి స్థితిలో, నాలోమెదిలే ఈ తాత్విక భావాల్ని, ఈ రసభావాల్ని; ఒక దానివ్రక్క మరో దానిని ఉంచి; ఒకదానితో మరో దానిని పోల్చు కొంటూ,

తత్వపరిధిలో నిలబడి ఆలోచిస్తే—

లలిత కళలు ఎంతో తక్కువ స్థాయిలో ఉన్నట్లుగా తోస్తుంది. ఎందుకంటే తత్వశాస్త్ర పరిశీలనవలన పొందబడే భావాలు, మనస్సుకు ఎంతో ఉత్కృష్టమైనవిగా ఉంటాయి. అందుకనే ఆ భావాల ఒరవడిలో ఓ రసకృతినుండి పొందబడే ఆనందం ఎంతో తక్కువదనే భావన కలుగుతుంది. అందులోనూ, తత్వపరిశీలన మెదడునూ బాగా సంచలన పరుస్తుంది. అసలు మెదడుయొక్క స్వభావం కూడా సంచలన పూరితమే! కావున ఒక ఉత్కృష్ట భావసంచలనంలోని భావప్రాప్తిస్థాయిలో ఆలోచిస్తే ఈ రసజగత్తు ప్రసాదించే ఈ రసానందం ఎంతో తక్కువస్థాయిలోనిదిగా కనిపిస్తుంది. కనుక తత్వ పరిశీలనా దృష్టిలో, రసజగత్తు మానవ మేధస్సులోని ఆలోచనా ప్రపంచంను అరికట్టి అతనిలో న్నబ్బిలను కలిగించేదిగా కనిపిస్తూ ఉంటుంది. అలా కనిపించటం తత్వపరిశీలనాదృష్టిలో సహజమేనేమో! అందుకే రసజగత్తుని ఆనందించటం రసదృష్టిలో మధురసాధనవలె; తత్వపరిధిలో అదే, ఓ రకమైన ఆభాతిక మధుసానము ఔతొంది.

ఇకపోతే, ఓ కమ్మని పాటలోనో, లేక ఓ చక్కని రంగుల చిత్రంలోనో పారవశ్యాన్ని పొంది, దానిని ఆనందించి అనుభూతి చెందుతూ ఉన్నప్పుడు

ఈ సంకీర్ణ తత్వమయజగత్తు, దాన్ని అంటిపెట్టుకొన్న ఈ పరిణామమయ అంగాంగీ భావాలూ, గజిబిజిగానూ ఎంతో కలుపుగానూ తోస్తాయి. ఆ పీఠిలో రసజగత్తు పూలసెజ్జగా కనిపిస్తూ

మనసుల్లో మనసుల్లో

ప్రకాంతతను ఇచ్చేదీ పరిమళాన్ని తెచ్చేదీ

ఈ రసజగత్తేగదా!

అని అనిపిస్తూఉంటుంది.

అందుకనే ద్వంద్వరహితమైన ఈ రసజగత్తుముందు తత్వపరిశీలన మనిషిలో జిజ్ఞాసనులేపి, దానిని జ్వలింప జేసేదేకానీ, మానవ హృదయాన్ని ద్రవీకరించి లాలిత్యాన్ని ప్రసాదించడమేగదా! అని అనిపిస్తూ ఉంటుంది.

ఇలాంటి తాత్విక రసజగత్తులను దృష్టిలో ఉంచుకొని ఇంకొంచెం ఆలోచిస్తే; తత్వపరిశీలన మానవపురోభివృద్ధికి తోడ్పడి, అతనిని ముందుకు నడిపిస్తూఉంటే, రసదృష్టి అతనికి విశ్రాంతినిస్తూ అతని పురోగమనంలో ఎదురయ్యే బాధలను మర పించేలా చేస్తోంది.

అందుకే తత్వపరిశీలన మానవునికి తండ్రియై అతన్ని పోషిస్తుంటే, రసదృష్టి అతనికి తల్లియై రసానందపు తన్మయత్వంలో అతన్ని ఓలలాడించి అతన్ని పురికితుని చేస్తోంది.

ఇక తత్వజ్ఞానమే మానవునికి ధ్యేయమైతే, అతను నిత్య అనిత్యాల సంఘర్షణల మధ్యనూ; మూల సూక్ష్మజగత్తుల మధ్యనూ; ఏకత్వ అనేక త్వాల మధ్యనూ; పీటన్నిటి సమన్వయాల్లోనూ నలిగిపోయి, హృదయమాధుర్యంలేని నిత్యసంశయ డైన ఓ తార్కికజీవిగా మాత్రమే జీవిస్తాడు. అప్పుడు అతనిరూపం భీభత్సంగాకూడా ఉంటే ఉండవచ్చు.

దినా, ఆలోచిస్తే ఆలాంటి వైరుధ్యాల్లోనూ సమన్వయాల్లోనూగల గుప్తసంబంధాల్లో ప్రయాణిస్తున్న మానవునికి అనంతమైన సంతృప్తి కలుగుతూనే ఉంది. కాకపోతే, ఆ సంతృప్తిలోని ఆనందం, హృదయమార్పనముతో కూడుకొని లాలిత్యం కలిదిగా మాత్రం ఉండదు.

పోసి ఓ వేళ రసాస్వదనమే మిగతా మైతే, అతనిలో హృదయ లాలిత్యమెక్కువై అతనిలో భావతీవ్రతను కలిగించే ఈ ప్రకృతి సంఘటనలకూ, ఈ క్రాంతిక సంఘటనలకూ కలుపుకోలేక నిజ జీవితానికి భయపడి పారిపోయే పిరికివాడై పోతాడు.

అందుకనే రమణీయత మానవ మేధస్సును ముంచివేయకూడదు. తత్వశాస్త్ర పరిశీలన మానవ హృదయాన్ని మ్రొంగివేయకూడదు.

అవలు తత్వచింతన మనిషిని ఎక్కడికో, ఇంకా.....ఇంకా.....ఇంకా ఎక్కడికికో, బలవంతంగానో బుజ్జగించో పరిశీలనాత్మకంగా తీసుకొని పోతుంది రసజగత్తు ఆలాకాక పిల్లలెమ్మేరనలె మనిషిని లాలించి తేలిక పరుస్తుంది. అంటే, తత్వపరిశీలన మానవ మేధస్సును సంపేదనలతో రేపితే; రసజగత్తు మానవ హృదయాన్ని మెత్తబరచి ఆనందంతో బరువెక్కిస్తుంది. కాబట్టే తత్వమయ జగత్తు మెదడుమీద ఆధారపడితే; రసమయ జగత్తు హృదయమీద ఆధారపడి ఉంటుంది. కనుకే తత్వపరిశీలనలో జ్వలించే భావాలు ఉంటే; రస తాదాత్మీయతలో ఆనందించే అనుభూతులు ఉంటాయి. అందుకే కాబోలు, తత్వజగత్తు మెదడును వికపింప జేస్తే; రసజగత్తు హృదయాన్ని పుష్పింపజేస్తోంది. ఇంకా రసజగత్తు సృజనాత్మకం అనుభూతిమయం ఐంది ఐతే; తత్వజగత్తు సమీక్షాత్మకం పరిశీలన మయం ఐంది ఔతోంది.

అందుకనే మానవజీవితానికి తత్వపరిశీలన వెలుగులుచిమ్మే పగలైతే; రసదృష్టి మానవహృదయాన్ని వికపింపజేసే శరద్రాత్రి ఔతోంది. కనుకే అతనికి తత్వమయజగత్తు కాంతి, రసమయజగత్తు శాంతి ఔతోంది.

ఐతే, ఈ రెంటిలోనూ ఏది ఎక్కువైనా, ఏది తక్కువైనా మానవ జీవితం అప్రకృతి పలుకుతుంది.

ఈ రెండూ సమకృతిలో ఉన్నప్పుడే మనిషి సంపూర్ణ మానవుడుగా రూపొందగలుగుతాడు.

సమకాలీన సాహిత్యము -

శామ్యూల్ బెకెట్

శ్రీ హరిహర శర్మ

ట్రీ. ఎస్. ఇలియట్, జేమ్స్ జాయిన్, ఎజా పౌడుం సంఠివారు, మన సమకాలీన సాహిత్యంలో లేరనే విమర్శ నేడు ప్రచారంలో ఉన్నది అట్టి విమర్శకు, సాహిత్యానికి 1969 వ సంవత్సరపు నోబెల్ బహుమానము పొందిన శామ్యూల్ బెకెట్ ఒక సమాధానము. ఆల్ఫర్డ్ కేమూస్, జీన్ పాల్ సార్త్రే, రోల్ఫ్ ఎల్లిసన్, జీన్ జెన్, సాల్ బెల్లా, బోరిస్ పాస్టర్నాక్ మొదలగువారు వ్రాసిన కావ్యములు సమకాలీన సాహిత్యమును ఇలియట్ యుగపు సాహిత్యమును అధిగమించక పోయినను దానితో సమక్షజ్ఞిగా నిలబడునట్లు చేయుచున్నవి. సరికొత్త సంవత్సరాల క్రిందట రచనలు సాగించిన వారివలె నేటి రచయితలు కూడ సమకాలీన సమస్యలతో తలపడినవారే నైజానికరంగములో మానవుడు పురోభివృద్ధి సాధించినప్పటికీ—చంద్రుని చేరినప్పటికీ, నిత్య జీవితములో మాత్రము ఎట్టిమార్పును తీసికొని రాలేకపోయెను. నైజానికాభివృద్ధి వలన సామాన్య మానవుని జీవన విధానములో లాభముకన్నను నష్టమే ఎక్కువగ కనపడుచున్నది. అట్టి పరిస్థితులలో నేటి రచయిత తన కందుబాటులో ఉన్న సమస్యలను చర్చించుచున్నాడు.

సార్త్రే, కేమూస్ సమాజము, మానవుడు, వారి ఆస్తిత్వము, మానవుని నైతికమైన బాధ్యతలు మొదలైన సమస్యలు చర్చించిరి పాస్టర్నాక్ ఆధునిక సమాజవ్యవస్థలు మానవుని కోరికల నెలా విఘటికృత మొనర్చునో చూపించెను. జార్జ్ ఆర్చెల్

సార్వీనియంతృప్త్యపుచాయలు ప్రజాస్వామ్య విధానములో కూడ ఏ విధముగా చొచ్చుకొనునో చూపించెను. శామ్యూల్ బెకెట్ నేటి జీవన విధానములోని అసంగతస్థితిని చిత్రించెను. నిజానికి ఈ సమస్యలన్ని కూడ ఇలియట్ యుగపు రచయితలు చర్చించినవే. ఆ సమస్యలను అర్థము చేసికొను ప్రయత్నమునందు వానికి పరిష్కారము చూచించు విధానమునందు మాత్రమే నేటి రచయితలకు, వారికి తేడా. ఇలియట్ వేస్తులాండ్ అను కావ్యములో, హోమెస్ లోని మానవుని పతనానంతము, మానసిక విఘటనమును చూపించెను. వానిలో వర్తమానమును భూతకాలముతో జతచేయుట జరిగినది. బెకెట్ దృష్టిలో ఈ కాల పరిణామమునకు ప్రాముఖ్యము లేదు. మానవుడు ఏ కాలములోనైనను ఒంటరితనమును అనుభవించక తప్పదు జీవనవిధానములోని కష్టనష్టములు, అసంగతపునఃపుటనలకన్నను, జీవితమొక నిత్య సత్యము. అందువలననే నేటి రచనలో మానవుడు జీవించుటకు వడే తపనను చూడవచ్చును. సరికొత్త సంవత్సరాల క్రిందట రచయితలు తమ సమస్యలను చర్చించునపుడు ప్రధానముగా వానికి దూరముగా ఉండి చర్చించెడివారు. కాని నేటి రచయితల దృష్టిలో వారు కూడ తాము చర్చించు సమస్యలలో భాగమే. కథకుడు, కథావ్రాసినవము వేరుకాదు.

ఎమిలీ జోలా రచనలలో కనపడే వాస్తవికత నేటి కథకులలో చూడము. నేటి రచయితలు

ఒక వ్యక్తినిగాని, మానవ సమదాయమునుగాని చిత్రించునప్పుడు, మానవుని అవీర్ణమును ప్రత్యేకముగా ఆలోచించెదరు. వ్యక్తిలో సమిష్టిని ఊహించుట నేటి లక్షణము. బెకెట్ ప్రాపిన్ వెయిటింగ్ ఫర్ గోడ్‌తో లో ఎస్టాబ్లిష్, లాడిమిర్ ఆధునిక మానవునికి ప్రతీకలు మాత్రమే. మానవుడు ఎదుర్కొనుచున్న ఆయోమయము, అర్థరహితము అయిన ఈ ప్రపంచ ప్రతిరూపమే నేటి సాహిత్యము.

రెండవ ప్రపంచ యుద్ధానంతరము వచ్చిన సాహిత్యము పైనచెప్పిన కారణముల వలన ఒక ప్రత్యేక లక్షణము కలదగుచున్నది. ఆ సాహిత్యము మనల నాకర్షించుటకు కారణముగరచనలోని వస్తువుయొక్క ఉన్నీలన సరివిధానము కాదు ఈ సంఘటన తదుపరి ఏమగుననెడి ఉత్పాదకతకాదు. ఆ సాహిత్యము జీవితముపై పొడిచెడి దృష్టి, రచయితయొక్క సంపూర్ణమైన పాత్రచిత్రీకరణ, విరుద్ధమైన పదములుకలిపినాడు విధానము, మానవుని అంతరాత్మనుగూర్చి పాతకునికి కలుగజేయు అనంగజపు తాలోచనలు - ఈ విధమైన ఆకర్షణ కలిగించును. ఇట్టిరచనలవలన ఒక చిత్రపటమును తిలకించు భావముకన్నను, ఒక దృశ్యమును తిలకించు భావము కలుగును. ఆ దృశ్యములో పాఠకుడు, రచయితకూడ భాగములే. లేదా ఒక స్వప్నమును చూచుచున్న భావము కలుగును. ఈ మార్పును తెచ్చుటకై నేటి రచయితలు పరంపరాగతమైన కవి సమయములు, ప్రచారికలు (Poetic devices) వదలుకొనిరి. వస్తువు (Plot), వాందిప్రస్తావన (exposition) వతాకసన్నివేశము (climax), మొదలైన పరంపరామా యావత్తును వదలుకొనిరి. అయినను సింప్సన్, గెల్బర్, పిన్టర్, బెకెట్ మొదలగువారి రచనలు ప్రజాదాహాశ్యమును చేరగలిగినవి.

నలభై సంవత్సరముల క్రిందటి సాహిత్యమునకు ఆలియట్ యుగపు సాహిత్యమని పేరుపెడితే, నేటి

సాహిత్యమునకు బెకెట్ యుగపు సాహిత్యమని పేరు పెట్టవచ్చును.

2

శామ్యూల్ బెకెట్ 1906 లో బర్లండ్ లోని డబ్లిన్ నగరములో జన్మించెను కాని తన రచనా వ్యాసంగమును పారిస్ నగరమునుండి ముఖ్యముగా ప్రేంచి భాషలో కావించెను. అంగ్ల భాషలోనికి తనే తర్జుమా చేసికొనెను. 'అబ్జర్వ్' నాటకమునకు మూల స్థాంభములని చెప్పుకోదగ్గ వ్యక్తులు ముగ్గురుకూడ పారిస్ నుండియే ప్రేంచిభాషలోనే తమ రచన లెక్కువగ చేసిరి. ఆర్థర్ ఆడమోన్ రష్యోలో పుట్టి, పారిస్ లో తన రచనలు సాగించెను యూజీని అయినెస్కో, రుమే యూలోపుట్టి, పారిస్ నగర ప్రవేశానంతరము ప్రేంచి భాష ద్వారా తన భావ వ్యక్తీకరణ మొనర్చెను. మూడవవాడు శామ్యూల్ బెకెట్. ముగ్గురిలోను పెద్దవాడు. ఈ ముగ్గురి నాటకములు ద్వితీయ ప్రపంచ యుద్ధానంతర సాహిత్యమునకు ప్రతీకలు

నేటి జీవితమునలె వీరి నాటకములుకూడ సామాన్యని కర్మరహితములు. కాని ప్రేక్షకులు మాత్రము పొగడ్తలు వివరీతముగానే కురిపించిరి. ఈ నాటకములు ప్రేక్షకులకు ఆశ్చర్య జనకములు, అర్థరహితములైన అనుభవములను కలుగజేయును. సమయము, ప్రదేశము ఈ రెండు విషయములు నాటక రచయిత లెరుపదు. నాటక మే కాలములో ఎచ్చట జరిగినది అను ప్రశ్నకు సమాధానము లేదు. పాత్రలలో వ్యక్తిత్వమేమాత్ర ముండదు. ఒక్కొక్క సారి పాత్రలకు పేర్లుకూడ ఉండవు. నాటకము మధ్యలో పాత్రల స్వభావముకూడ మారిపోవుచుండును. బెకెట్ నాటకము (waiting for Godot) గోడ్‌తోలో పాజో యజమాని. లక్ష్మీ సేవకుడు. నాటకము సగమైన తర్వాత యజమాని సేవకుడుగ, సేవకుడు యజమానిగ మారుదురు. వారు ఎప్పుడు ఎందు వలన అలా మారినారో అర్థముకాని విషయము. భౌతిక

శాస్త్రమునకు, తర్కమునకు అంతుపట్టని విషయములు ఈ నాటకములలో ప్రదర్శింపబడును. కొంత మందికి రెండు ముక్కులుండవు. శవములు వివరముగా పెరిగిపోవును కాబట్టి ఇది విజ జీవిత ప్రదర్శనమా, లేక ఒక భయంకరమైన కలా అని అనుమానము కలుగుతుంది ప్రేక్షకులకు. భాష కూడ వివరముగా మార్పువెందుతుంది అనుకోని సమయాల్లో. పాత్రల మాటలకు చేతలకు ఏ మాత్రము సంబంధముండదు. ఒక్కొక్కసారి పాత్రలు యెంటువులోని పదజాలము వల్ల వేయును. లేకపోతే అరిగి పోయిన గ్రామఫోను ప్లేటులా చేప్పిన విషయాన్నే వర్ణించును. ఒకసారి ఆలంకారిక శాస్త్రాన్ని మరొకసారి యంత్రనిర్మాణాన్ని చర్చించును. కాని హాస్యముతో కూడిన ఈ విషయాంతరాలు, లేదా విషాదముతో కూడిన ప్రహసనాలు ప్రేక్షకులను మాత్రం ఆకట్టుకొనును.

మానవునిలోని ఉద్రేకమును, సంఘర్షణను, వినోదమును కలిపితే కూడ, అర్థరహితమైనా, ఒక విధమైన కవితా వాతావరణమును సృష్టించవచ్చును. ఇంతకుమించి ఈ నాటకములలో నేటి వర్తమానములకు ఒక విధమైన వ్యక్తీకరణ ఇవ్వబడుచున్నది. ప్రేక్షకులు తమ జీవన విధానమును గూర్చి చేయు ఆశాపూరితమైన ఊహలు ఈ నాటకములలో చూడెదరు. బెకెట్, ఆడమోవ్, అయివెస్కోలను ప్రశ్నిస్తే, ఒక ప్రత్యేకమైన రచనా విధానమును ప్రవేశపెట్టినట్లుగాని, ఒక ఉద్యమమునకు నాయకులుగాని వారు అంగీకరించరు. ఎవరి విధానము వారిది. ఎవరి ఆలోచనలు వారివి. కాని కొందఱు విపులముగా పరిశీలించిన వారిలో కొన్ని సామాన్య లక్షణములు కనపడకమానవు. ఆ సామాన్య లక్షణములే 'అబ్బర్డు' అను పదముతో సూచింపబడుచున్నవి. ఈ ముగ్గురి రచనలలోను అబ్బర్డు (అయుక్తము లేదా అసంగతము) అయిన గుణము కనపడినను అది ఎవరిది వారిదే. ఆడమోవ్ రచనలలో సాంఘిక రాజకీయపుటాలోచనలతో ముడిపడినది

'అబ్బర్డు' గుణము. అయివెస్కో రచనలలో విషాద పూరితమైన హాస్యరూపముతో అబ్బర్డు గుణము ప్రత్యక్షమగుచున్నది. బెకెట్ రచనలలో గతములో మానవునికి కలిగిన నిరాశ, నిస్పృహల రూపములో కనపడుచున్నది. ఒక ఉద్దేశ్యముకాని, ఆదర్శముకాని, లక్ష్యముకాని లేకపోవుటయే అబ్బర్డు పదమునకు నిర్వచనమని విమర్శకుల అభిప్రాయము.

మన కర్మముకాని భాష మాట్లాడే ప్రాంతానికి వెళ్ళినపుడు, అచటి ప్రజలతో పరిచయ మేర్పరచుకో లేక దూరమునుండియే వారి జీవనవిధాన మెలా పరిశీలించెదమో, అదేవిధముగా ప్రేక్షకులు అసంగత (అబ్బర్డు) నాటకమును చూచెదరు. అందువలననే పాత్రల ఉద్రేకాలతో, మనోభావాలతో, ప్రేక్షకులు తాదాత్మ్యము చెందరు కాని విమర్శనాత్మక దృష్టితో పరిశీలించుదురు. నాటకములోని సంఘటనలు అసంగతముగా కనపడినా, జీవితానికి సంబంధించినవనిపించును. నాటకములో భాష అర్థరహితమగుటకు మన జీవితములోని భాష అర్థరహితమగుటయే. నిత్యమును మానవుడు అర్థరహితమైన పదజాలమును ఉపయోగించుచున్నాడు. జ్ఞానజ్ఞానము తమ భావములు, స్వభావములు మార్పుకునే ప్రజలు కనపడుచున్నారు. తమ జీవనవిధానమును తమ కనుకూలముగా మార్పుకొనలేని సామాన్య మానవునివలె ఈ నాటకములలోని పాత్రలు కనపడును. వేడు నైతికపు విలువలులేవు. సాతవానిస్థానే నూతనమైన విలువలు లేకపోవుటవలన ఒక శూన్యమైన స్థితియేర్పడినది. అశూన్యమే అయుక్తము. మార్క్సిస్టు విధానము (Marxism), మానసిక విశ్లేషణము (Psychoanalysis) లతో గ్రహమర్శనలు నింపుటకు, కొంతమంది రచయితలు ప్రయత్నించియుండిరి. కాని ఈ విధానములన్నియుకూడ, నేటి సమస్యలను సంపూర్ణముగా చర్చించలేకపోవుచున్నవి. అందువలన 'అబ్బర్డు' నాటకకర్తలు, తమ కలలతో, కోర్కెలతో, ఆందోళనలతో జీవితములో ఏర్పడిన శూన్యస్థితిని నింపదలచుచున్నారు. కాని ఈ రచనావిధానమేమీ కొత్తదికాదు. అంగ్లభాషలో అర్థరహిత

నమకాలీన సాహిత్యం - శామ్యూల్ జేకబ్

మైన వద్యములు (Nonsensical verse), సర్క్యన్ బళూన్లు, వ్యంజనశక్తిగల రచనలు (symbolic works) ఈ కోవలోనివే.

సంఘటనలన నాటకమే మాత్రము సామగ్రి? అనెడి ప్రశ్న ప్రేక్షకునికి కలుగును.

3

ఆస్పిడ్ జాతి, అన్ టోన్ ఆర్బాడ్, కఫ్ఫా, ప్రిన్డ్ బెర్న్, జేప్స్ జాయిన్, 'అబ్బర్డు' నాటక పరిణామమునకు తోడ్పడినవారు. జేప్స్ జాయిన్ ప్రభావము ముఖ్యముగా భాషలో కనపడుచున్నది. భాషపై నాధారపడక, సంఘటనలపై, వస్తువుపై నాధారపడటం ఈ నాటక లక్షణము. ఒక విధముగాచూచినచో 'అయుక్త' నాటకము సాహిత్యమునకు విరుద్ధమైన ప్రక్రియలనుండి ఉత్పేజమును పొందినది. లారల్, హార్డ్ సినిమాలో, చార్లీ చాప్లన్, డానీ కేయా, జెర్రీ లూయిస్ సినిమాలో ఈ రకమైన నాటక లక్షణములు కనపడును. లారల్, హార్డ్ సినిమాలో, హార్డ్ కొట్టినప్పుడు లారల్ నుంచి దుఃఖము బదులు సంగీతము వచ్చును. ఒక్కొక్కసారి లారల్ తని చెవి నొక్కుదానివే కదల్చును. సిండ్ ఫెల్లా సినిమాలో జెర్రీ లూయిస్, వాద్యము లేకుండ గతే వాద్యరంగిత కచేరి చేయును. డానీ కేయా సినిమాలో ఉపయోగించు భాషకు, ఈ నాటక ములోని భాషకు దగ్గరి సంబంధమున్నట్లు కనపడును. భాషను ఈ విధముగా ఉపయోగించుట వలన అయుక్త నాటకములందు అర్థము లేదని కాదు. భాష కత్తికత్తికైన అర్థమును ధ్వనింపజేయుటకు ప్రయత్నమున్నది. జీవితములోని అసంగతిని నాటకములో ప్రతిబింబింప చేయుచున్నను, ప్రేక్షకులు తమ కనుపూలమైన అర్థము నాపాదించుకొనుటకు వీలు కల్గింపజడినది. ఎవరికి తోచిన అర్థము వారు చెప్పుకొనవచ్చును కాని ఇది దీనికి సంపూర్ణమైన అర్థముని మాత్రము ఎవరూ చెప్పలేరు. సంప్రదాయ సిద్ధాంతములతో వ్రాయబడిన నాటకము చూచునప్పుడు ప్రేక్షకుని మనస్సులో తరువాత ఏమి జరుగును? అనెడి ప్రశ్న ఉదయించును. కాని 'ఈ 'అబ్బర్డు' నాటకము చూచునప్పుడు తరువాత జరుగు

జెర్రీ వ్రాసిన వెయిటింగ్ ఫర్ గోడోట్ 'అబ్బర్డు' నాటకములోనెల్ల ప్రసిద్ధి కెక్కినది. దీనిని కొంతమంది విమర్శకులు దృష్టింపజేయు (allegory) ప్రధానముగా వ్రాయబడిన నాటకమునాకాని కాని దీనిలో కొన్ని గుణములకు రూపమిచ్చుట లేదు. వేడియుండటం దీనిలో ప్రాతలు చేయుటని. అది మానసికముగ (psychologically) అధిభౌతికముగ (metaphysically) ఎరుగును దీనిలోని ముఖ్యమైన ప్రాతలు లాడిమిర్, ఎస్టికాన్లు ఈ ప్రాతలను విడివిడిగా మానన జీవితములో స్పృశించిన వారికి అర్థమగు నేమోకాని నాటకములో వారి స్థానమేమియో స్పష్టముగా రెలియదు. వారు నేనికొకకో వేడియుండినను ఇది దృష్టింప ప్రధాన నాటకము (allegorical play) కాదు. దీనిలో వేదాంత చర్చలేదు. భాషములను వ్యక్తీకరించుటకు ఈ విధమైన ప్రయత్నము మాత్రము కలదు. ఈ ప్రాతలు పొందదలచిన గోడోట్ ను వారికి మధ్యగల భూన్యమును చిత్రించుటయే ఈ నాటకములో చేసిన పని. తార్కికమైన చర్చలకు నాటకములో తావులేకపోవుటచే దీనిని డెర్బార్డుషా వ్రాసిన నాటకముల జాబితాలో (play of ideas) చేర్చగలము వస్తువులో ఉన్మీలనము లేకపోవుటచే దీనిని 'ప్రతిష్టాబంధ నాటకము' (Static drama) అన్నారు. కాలము ఏదైవా కావచ్చును. ప్రతి అంకమునందు కూడ సాయంకాలము జరుగు సంఘటన కలదు. ఈ సాయంకాలములు వరుసగా వచ్చునవి కావచ్చును. లేదా విభిన్న బుఃతువులకు చెందినవి కావచ్చును. లేదా ఒకే సాయంకాలము కావచ్చును.

ఈ నాటకములోవచ్చు గోడోట్ ఎవరు? మానవుడా? దేవుడా? అంతాతత్వమా? ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానము ప్రేక్షకులే కుదుర్చుకొనవలెను.

కాని నాటకములో కొన్ని మాచనలు ఇప్పటికైనా అతని గొట్టెలు, అనుచరులు కలరు. బ్యాంకులో నమ్మకానికి ఉన్నది. ఆయినను అతడెవరు అన్నది ముఖ్యముగా అతనికొరకు వేదియుండుట ముఖ్యము. ఈ నాటకమును ఒక మతవరమైనదిగా చెప్పలేము. మతవరమైనదే గోడోట్ దేవునికి ప్రతీక యగును. కాని ఇప్పుడు జీవితము లోని శూన్యభావము, దానిని విస్మయకరముగా తన కనపడును.

లాడిమిర్, ఎక్స్ట్రాజాన్ అనునవి నాటకకర్త పెట్టిన పేర్లు. నాటకములో మాత్రము వారి నా విభముగా ఎవ్వరూ పిలువరు. వారికి రెండు మూడు పేర్లు కలవు. ఆల్బర్ట్, ఆడమ్, రేడా గోగో, డేడ్. ఒక విధముగా వారు అనాచులు. ఈ అనాచు జీవన ప్రపంచంలో అసంగతపు జీవన విధానములో ఏ పేరైననామీ? నాటకరంగస్థల వర్ణన పుస్తకముగా జరుగదు. ఒకే ఒక చెట్టు రంగస్థలముగాన మా పెట్టబడును. లాడిమిర్, ఎక్స్ట్రాజాన్లు బిశారులు. వారి గుఱముడు గూర్చి వారికి తెలియదు. వర్తమానమును సరిగా నర్థము చేసికొనలేని వారినైతే లోను సామాన్య గుణములన్నను భిన్నత్వమేమెందు ఆ భిన్నత్వమే వారి సంబంధము. వారు మానవ్యమునకు చిహ్నములు. నాటకము మానవ జీవితమునకొక ప్రత్యక్ష వ్యాఖ్యానము. మానవునకు నిర్వచనము.

గోడోట్ తర్వాత బెకెట్ వ్రాసిన నాటకములున్నవి-అల్ డల్ సాల్; క్రాప్స్ లాస్ట్ టేవ్; ఫిన్ ది పార్టీ మొదలైనవి. గోడోట్ సాధించిన ప్రఖ్యాతిని మిగిలిన వానిలో బెకెట్ సాధించలేక పోయినాయే చెప్పుదురు. అచర్య కె. ఆర్ శ్రీనివాస అయ్యంగర్ రాజారావు వ్రాసిన క్యాట్ అండ్ షేక్స్పియర్ అను నవలను గూర్చి వ్రాయుచు, రాజారావుకు సాహిత్యమొక సాధన మని చెప్పిరి. అయిన బెకెట్ కు సాహిత్యము తనను రక్షించుకొనుటకు చేయు ప్రయత్నము. అయితే మిగిలిన ప్రయత్నములవలె నిది కూడ స్యర్థమైన ప్రయత్నమే కావచ్చును.

మానవ జీవితమునకు, నాటకరంగమునకు, బెకెట్ దృష్టిలో రేడా విధము లేదు. చార్లీ చాప్లన్ నగరిని బిశారు (tramp), లాబియర్ స్వప్నించిన బోకర్ పోలీసులు, బెకెట్ పోలీసు దగ్గర పోలీసునైన రెండుట క్లిష్టముగా చెప్పడము కనపడి మానవుని కస్తిత్వము. దానినే రంగస్థల ముపై చూపించెను.

4.

అధునిక జీవయతలు చాలమంది ఒక్క నాటక కర్తలో, ఎవల కాదులో కాదు. నాటి పుష్కలతయు, ప్రతిభయు నెవ్వరినీ ప్రోత్సహించు చేపట్టినను విరాజిల్లుచునే యుండును. ఇప్పుడు బెకెట్ నాటకమున మోడిరిగనే అని నవలలు కూడా ప్రఖ్యాతి చెల్లించి. ముఖ్యముగా మలాయి (Malloy) ద్వితీయ ప్రపంచ యుద్ధానంతర నిహిత ప్రపంచములో పేరెన్నోగొన్నవల. అది ఇద్దరు ప్రతీకా రూపకాల కథ. మలాయి (Malloy) ఒక కుంటి నాడు అతను ఎప్పుడో ఒక గదిలో కూర్చుని వ్రాసుకొనుచుండగా తొందరు అతనికి అపారమకెచ్చి, వ్రాసిన కాగితమును తీసుకుపోవుచుండును. అతడు వ్రాసేదిది తన తైలంకి బీబితలు; కాలము చివలోచిచ్చిన మార్పులును. మొరన్ రెండవ ప్రపంచ యుద్ధం జేమ్స్ హౌడ్ సినిమాలో కనపడని 'బాన్' బిల్లుల బారీచేయుటల్లా. ఒక వ్యక్తి బారీచేసిన అజ్ఞానం మొరన్ మలాయి చెబుచుండును. ఇటువంటి కుమారుని తన వ్యక్తిత్వమును పోగొట్టుకొని, చివరికి మలాయి విధివిధానమునాడు అంటే బాడ్డే తన కథ వ్రాయుట ప్రారంభించును.

మర్ఫీ, (Murphy) వాట్ (Watt) మలోన్ డైస్ (Malone Dies) అనునవి బెకెట్ వ్రాసిన మరొకటి నవలలు. ఈ నవల లన్నింటిలోకూడ గోడోట్ లావల దేనినో నవలకు, దేనికోరకో వేది యుండుట కనపడును. బెకెట్ ఈ మధ్య వ్రాసిన నవల హౌట్ షూట్ (Commet c'est - How

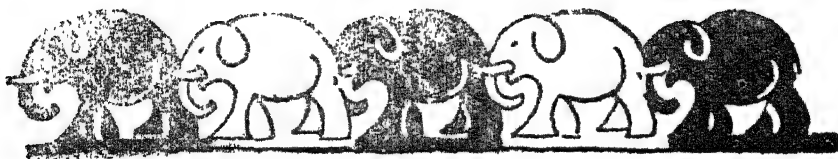
it is or To begin). ఇది కూడా 'అబ్సుర్డ్' సాహిత్యమునకు మచ్చుకువకే. దీనిలో కథావస్తువు లేదు. మొదలులేదు నివరలేదు. కాని చాలా చూడగలగములుగ విభజించబడినది (Before Pim, With Pim, After Pim). ఇది కూడా బెకెట్ ప్రాచీన మిగిలిన కావ్యములవలె మొదటిసారి చదివినప్పుడు అర్థముకాదు. గోడోట్లోని ఇంసురో కూడా పాత్రల స్వభావములు అనుకోకుండా మారిపోవుచు జేస్సే జాయిన్ తన నామ యిలిసెన్తో చేసిన ప్రయోగము బెకెట్ ఈ నవలలో చేసెను. అది సాధారణముగా భాషలో సురమూగించు పంక్తుమేషము గుర్తులు లేకుండ కొన్ని పేజీల నవల ప్రాంతము. బెకెట్ నవలలోని వర్ణనలు, సంఘటనలు అది సామాన్యమైనవి. అలాని పాత్రలు మానవజాతికి చెల్లవులు.

5

నాటకకర్త, నవలాకారుడుగనే కాక బెకెట్ కవిగా విమర్శకుడుగా గిహితవైతకు పరిగెత్తును. వోరోస్కోవ్ అనునది ఆయన ప్రచురించిన మొదటి రచన. ఈ ఆరు పేజీల వద్యగావ్యములో టి. ఎస్. ఇగ్నాయెట్ ప్రభావము కనిపిస్తున్నది. సమైక్యభావోన్మత్తు,

వివిధ రెండుపేజీలు నొట్టు ఇవ్వటము, ఈ రచన లోని విశేషములు. వేస్టులాండ్ చావిన తదుపరి, 1930 ప్రాంతములలో యువరచయితలు చేసిన పని, దాని ననుసరించి ముందు, సమకాలీన సాహిత్యములో కవిర ప్రాచీన కాలంలో డైరెక్ట్ భావనవంటి ఏ కొద్దిమంది కవులలోనోకాని, మిగిలినవారిలో చెప్పకోదగిన గుణము కలవడము, డియెప్ (Dieppe) మొదలగు వద్యములు కూడా బెకెట్ సుప్రథమ కవి కవిగా రూపొందించవు. కాని ఆధు కరణయితగా అన్ని మార్గమును సూచించును. బెకెట్ మార్సెల్ ప్రాప్తిమీద ప్రాచీన విమర్శనా వ్యాసము పలువురి సుప్ర సరిపాదించినది.

శామ్సూల్ బెకెట్ తన రచనలద్వారా సమ కాలీన సాహిత్యపు యుగకర్తగా రూపొందెను. డెన్సిటీ విలియమ్స్ అను ఆమెరికా నాటకకర్త, పిర్. డ్యోల్ల ప్రసిన 'రచయితకై ఆరు పాత్రలు' (Characters in search of an author) కథాంశ బెకెట్ ప్రాచీన 'గోడోట్' (Waiting for Godot) అధునిక సాహిత్యములో అత్యద్భుతమైన నాటకమన్నది. మరయు అధునిక నవలలో మచ్చుకునక అని విమర్శకుల అభిప్రాయము అట్టి యుగకర్తకు 1969 వ సంవత్సరపు నోబెల్ బహుమానము ఇవ్వటము ముహవహము.

శుక్రదృష్టి

శ్రీ పరిగి రాధాకృష్ణ

హగారేకుల్ని చిదిమేసి

పాప పుణ్యాలోది లేసి

ముళ్లనొకచోట చేర్చి

ముచ్చట పడేవాళ్లకిపుడు పండుగ.

ముళ్లుచేర్చి వీళ్లూరు కుంటారా

నీకూ నాకూ గుచ్చుతారు

నెత్తురు కనిపిస్తే నవ్వుతారు.

శత్రువు కాకున్నా శపిస్తారు

కారణాలు చూడరు

కార్పణ్య వైఖరి వదలరు

కత్తులు దూయటం మానరు.

కానిపనేం జరిగిందనో కక్షవీళ్లకి ?

నేనూ నువ్వు చేసిందేమిటి వీళ్లకి ?

అస్తి పాస్తుల్ని దోచామా

అగస్త్య భాతల్ని చేశామా

అమావాశ్యల్ని వీళ్లపై కప్పామా

అడ్డుగోడ లేవై నా కట్టామా. . . .

అధారం లేని అనుమానాన్నెలా ఎదుర్కోవటం ?

అకారణ వైరాన్ని ఏరీతిగా భరిందటం ?

అర్దుల పేరుచెప్పి హళాహళి సాగిందటం,

స్వాధ్ధాన్ని సాహసంగా చిత్రిందటం,

ఎవరి కళ్లు కప్పటం ?

2

రెండు కళ్ళూ బాగా కనిపిస్తున్నా
 ఓ కన్ను బలవంతంగా మూసుకుని
 ఒకే కంటితో చూసినప్పుడు
 సత్యంలో సగమే కనిపించేది !
 మిగిలిన సగమెలా తెలిసేది ?
 సగం సగమే తెలుసుకుని
 సందేహాల్ని పెంచుకుని
 సంతోషాన్ని దంపుకుని
 సహవాసాన్ని తెంచుకుని.....
 పోనీ..... ఏం జనం !
 దివ్య కామన లేక
 సత్యశోధన లేక
 రమ్యభావన లేక
 ఏం జీవితం ?

3

నిపురుగప్పిన నిష్పాను చూడలేని రాజులం
 తప్పనొప్పుకునే సాహసంలేని తామరం
 తడికళ్ళని ఎప్పటికప్పుడు తుడుచుకునే సాత్త్వికం
 మూడూ మూడు దారుల్లో
 కేంద్రాన్ని వదలి తలోదిక్కుగా పోయేరేఖలివి
 ముడివిప్పి మూలసూత్రాన్ని తెలుసుకోలేని మూర్ఖత్వం
 గిరిగీచి శాసింగడానికి పూనుకున్న సమయమిది
 గాలానికి చిక్కిన చేపలం మనం
 తప్పించుకోలేని బంధనం
 ఇంకా చెప్పితే
 గరళం కక్కేనాగులు మనముందు.
 గరుత్మంతులు లేని గగనం మనపైన

గంధర్వాంశం లేని గానం మనం వింటున్నది
గత్యంతరం లేని గోడు మనది !

నీవూనేనూ ఆశించిన పరిణామమూ యిది
మనిద్దిరిమధ్యా భేదాల్లేవని తెలుసుకుని
కొంతకుళ్ళి అంతలోనే తుళ్ళి
ఎంతో సానుభూతి నటించి
చివరికి నిన్నూ నన్నూ విడదీయాలని
వ్యవహారం ముదిరితే పండగ చేసుకోవాలని
పొంచున్న పోకీరీల పాలిమేరలివి.
పాత్తు వెన్నుపై కత్తిడిగిం సన్ని వేశమిడి.
ఇంతకీ మనం అమాయకులం.
అడించి నట్టాడతారనే ధీమా
అవతలివానిలో ఊడలు దిగింది.
ఎక్కు పెట్టారు బాణాలు
ఎదురు తీరుగుతాయని తెలీదా
అదెప్పటిమాటో
ఇప్పుడు మాత్రం మనం
ఎగుడుదిగుడు మనస్తత్వాల
మడతల్లో ముడుచుక పడుకున్నాం,
జూలు విదిలింద లేక
జుగుప్పలో వలయాలు తిరుగుతున్నాం.
తంత్రాల్లో కుతంత్రాల్లో చిక్కుబడి
తన్నుకుంటున్నాం.
తప్పులేకున్నా తన్నులు తినేందుకు
తయారుగా వున్నాం.
తాడోపేడో తేల్చుకోలేని స్థితిలో వున్నాం

4

పొడుగుచేతుల పనే బాగుంది
బడుగువాని కంటి తడిదేముంది

శుక్రదృష్టి

కిబంధ హస్తాల పనే బాగుంది
అభం శుభం తెలియని వాళ్ళ జేముంది
శుభం పలికే నోళ్ళెన్ని నేడు ?
శుక్రదృష్టిపడని ఊళ్ళెన్ని నేడు ?
నిజంపలికే ఓపిక ఎవడికుంది ?
ఎవనివలలో వాడే ఒక బందీ !
నీటిలో నిన్ని నిదానంగా మండుతూంది.
నిద్రలో మెలకువ వచ్చిరాకుండావుంది.
మనసులోయిగో సత్యం మూలుగుతూవుంది
కాంతరేఖ లోయిలోకి చొర లేకుంది.
కంటి కొసలోమాత్రం అశ్రువు జారింది

ఖారవేల మహారాజు

శ్రీ కణ్ణి సాంబమూర్తి శాస్త్రి

పురాణ ధర్మశాస్త్రాదులందును వాల్మీకి రామా యణమునందును కళింగదేశ ప్రసక్తి కలుదు. తీర్థ యాత్రలకు దక్క నితర విషయములందు కళింగ మునకు వెడలినచో బాదకృతానవారమును దోషము సంపాదించునని ధర్మశాస్త్రములందు గలదు. అంగ, వంగ మాత్యంశ మగద దేశములుకూడ నిషేధింప బడినవి. రామాయణమున భరితుడు కళింగ నగరమును దాటి అయోధ్యకు వచ్చినట్లు కలదు. మహాభారత మున కౌరవుల పక్షమున కాళింగులచేరి యుద్ధము చేసిరి. శ్రీకృష్ణునిచే చంపబడిన శిశుపాల దంత వక్త్రులు కళింగరాజులు సోదరులు. వారిరండి దమపూవుడు కళింగరాజు. రత్నాంగదుని కుమారి చిత్రాంగదయను దానిని కర్ణుడు దుర్యోధనునకై స్వయంవరమున నెల్లరాజుల నోడించిరెచ్చి దుర్యోధనున కీచ్చెను. కాళిదాస రఘువంశమున విందుమతి స్వయంవర సంవర్షమున హేమాంగమడను కళింగ రాజు వర్ణింపబడినాడు. అతిప్రాచీనములగు అమిత కావ్యములు 'మణిమేఖలై' 'సిలవ్పదిగరము'లలో కళింగదేశ ప్రశంసయు గొన్ని వ్యక్తివాదులునుగలవు. ఇవి యన్నియు పౌరాణికములు గావున జరిత్ర కంతగా నుపకరింపవు. చరిత్రమునకు ముఖ్యధారములు తాను శిలాశాసనములును విదేశీయుల లేఖలును ఉపాధ్యము లగుచున్న ప్రాచీన శిల్ప కళాఖండములునుగా నున్నవి. ఈ యాధారములన్నియు ఒక్కనారు లభింపవు. శతాబ్దముల వ్యవధులలో (గూడ) లభించుచుండును. వీనినలన క్రొత్తక్రొత్త విషయములు బయలుపడి ప్రాత చరిత్రాంశములు క్రిందుమీదు లగుచుండును. ఈ విషయములు మన కళింగాంధ్ర విషయమున

బహుశానుభవముగలది కళింగ ప్రాచీన చరిత్రమును తెల్పునని ముఖ్యముగా మూడు శిలా శాసనములు గలవు. మొదటిది అశోకుని శాసన సందోహము. రెండవది ఖాసకే మహారాజు హత్తిగుంఫా శిలా శాసనము. మూడవది సముద్రగుప్త చక్రవర్తి అల్హా బాదు శాసనము. ఈ మూడు శాసనములందును శాసన కర్తృ పురుషుల కాలమిదమిత్థమని తెలుప బడలేదు. అయినను చారిత్రికులు నిర్ణయించిరి.

అశోకుడు చన జన్మకాలముగాని పట్టాభిషేక కాలముగాని తెలుపలేదు. అతని శాసనములు ప్రాయశః కళింగముననే చాగడా, ధౌళీ, తోనలీ ప్రాంతము లందు గలవు. అతడు కొన్ని శాసనములందు అష్ట పద్మాభిషిక్తస్య యనియు ద్వాదశవర్షాభిషిక్తస్య యనియు తన రాజ్యకాలము తెలిసియుండెను. పట్టాభిషేకము నాటి వయస్సును తెలుపలేదు. అని కొలము నాటికి 'శత్రుటివలె' క్రీ.పూ. 261 కళములు మన దేశమున లేమియే దానికి చారణము. అయినను ధౌళీ రెండవ శాసనమున 'చోడాః, పాండ్యః, సత్యపుత్రః, కేరళ పుత్రః, తామ్రవర్ణియ అంతియోకో నామ యవన రాజః పరంబ తస్మా దంతియోకాల్. చత్వారో రాజానః. తురవెనో యోనామ, అరెతికోనామ, మగోనామ అలకసుందరోనామ నీవాః చోడాః, పాండ్యః, తామ్రవర్ణియాః' అని కొందఱు విదేశీయులను పేర్కొన్నాడు.

చీనులు గ్రీకులు మొదలగు విదేశీయులు చరిత్ర రచన యందును కొలము తెలుపుకొనుటయందును నలవాటుగలవారు. బహుశః ఆ విదేశీయులు బేర్కొన్న వాడుగుటచే వారికాలము ననుసరించి అశో

కుని కాలము నిర్ణయింపబడియుండవచ్చును. అతని తరువాత కళింగము నేలిన రాజు భారతేలమహారాజు.

అశోకుడు చేసిన కళింగయుద్ధమున కళింగము భిన్నాభిన్నమై పోయినది. లక్షమంది యోధులు మరణించిరియు అంతమందియో యింక నెక్కువ మందియో క్షతగృతులై వికలాంగులైన వారును దేశమువిడిచి వలసపోయినవారు మండరని యోక్షుడే పేర్కొన్నాడు. కావుననే యాతని మది కఱిపోయి అహింసా యుక్తమై పోయినది. ఆ అహింసాభినిశేషములతో నాతడు చేసిన భూహిత కార్యము లనంతములు అత్యుత్తమములు గూడను. అందు పేర్కొన్న ధర్మము లతిలోకములు. విజేతయగు నశోకునకు నతని బోధలాలించిన యాజ్ఞాపాలకుడు ధర్మబుద్ధి యోగమైనదే కాని విజితులగు కళింగుల సరాజయోత్తన్నమనము లండట్టి ధర్మదీక్ష ఎట్లు పాడకొనును? వారలు పెక్కేమి చేయకొన్నచు లోలోపల ప్రతికార వాంఛను బెంచుకొనుచునే యున్నారు. సమయము నకై నిరీక్షించుచున్నారు.

ఇట్లుండగా క్రీ॥ పూ॥ 227 సంవత్సరమున భారతేలమహారాజు ఇన్మించినాడు ఈతడు మహావరాక్రమశాలి. గొప్ప విద్యాధికుడు. ఈతడు పుట్టిన కాలము తెలపబడలేదు. ఏని వయస్సున నేయే కార్యములు చేసినాడో తెలిపరాదు. తన విజయము లందు తనచే నొడింపబడిన కొందరు విదేశీయులను పేర్కొన్నాడు. అతని కాలమున నందాబ్దములు వాడుకలో నున్నవి 103 అను సంకము గలదు దీనిని సరిగా నిశ్చయించుటకు వీలుపడలేదు ఇప్పటికిరీతిని ఎడమ నుండి కుడికి ఇదివిన నూలమూ డగును. ప్రాచీన సంప్రదాయానుసారముగ జదివిన మూడువందల ఒకటి యగును. కావున నది నిస్సంశయ నిర్ణయమున ఈవయోగింపడు. అయినను దన విజయయాత్రావృత్తాంతమును విన్నంతనే డిమిట్రీయస్ అను యక్షరాజు సమస్తసేనలను సంభారములను మరలించుకొని మధురగు నదరి పారిపోయెను అని డిమెట్రీయస్ను పేర్కొనెను. మగధరాజగు బృహస్పతి

మిత్రుని పేర్కొనెను కాబట్టి అతని కాలనిర్ణయము కొంత సుగమమైనది.

కళింగమును పాలించుచు భారత వర్షము నంతను జయించిన భారతేల మహారాజును గూర్చి తెలిసికొందము. భారతేల మహారాజు తన చరిత్ర యంతయును స్వయముగా తెలిపి యున్నాడు. అదియే హత్తిగుంఫా శాసనము. ఈ శాసనము ప్రస్తుతము ఒరిస్సా రాష్ట్ర రాజధానియగు భువనేశ్వరమునకు మూడున్నెళ్ల దూరముననున్న ఖండగిరిపై విర్మించబడిన హత్తిగుంఫాయను పేరుగల గుహలో గలదు. ఆ గుహావ్వారమున ఏకలలానిర్మిములై ముప్పావుగజమెత్తుగల రెండు హస్తి విగ్రహముల జలన ఆ గుహ కాపేరు ఎటీవలివారు కల్పించినది. శాసనమున వా గుహకు నామములేదు. హస్తియను సంస్కృత పదమునకు బోధింపు పదము ప్రాకృతము. దాని దేశభాషా వికారము హత్తిపదము. గుహకు హిందీలో సానువాదికముగా 'గుఘా' అందురు దేశభాషా విప్లవి 'గుంఫా' అని. శాసనభాష ప్రాకృతము. దీని ప్రాచీన బ్రాహ్మీలిపి. కొంచెము వెనుకముందులుగా లిఖింపబడిన శాసనాహవాం శాసనమునను బ్రాహ్మీ లిపిలోనే ప్రాకృతభాషలోనే యున్నది. శాసనాహవం శాసనములు దక్షిణాపథమునను భారతేలని శాసనము కళింగమున నుండినను రెండింటి పోలికలవలన అతి ప్రాచీన కాలమునుండియు కళింగాంధ్రము లేక ఖండమే యనియు పరిపాలన పశమున నడుమ చిన్న చిన్న రాజ్యము లేర్పడినవియు తెలియవలయును. అనగా కళింగ త్రిలింగములు నాటినుండి నేటివరకు నొక కుటుంబమేయని యెఱుగవలగును.

భారతేల మహారాజు శాసనమును మొదట ప్ల్యర్లెగ్ అనువారు గనిపెట్టిరి. తరువాత భగవాన్ లాల్ ఇంద్రాబీగారు విద్యుదవయోగకరముగ బ్రకటించిరి. తరువాత కాశీవసాద జయస్వామిగారును ఆర్. డి. బెనర్జీగారును జాగ్రతగా పరిశీలించి బీహార్ రిసెర్చ్ సొసైటీవారి పత్రికయందు పాశాంతర

మురితోను సవ్యాఖ్యానముగాను ప్రకటించినారు. జనుస్వారుగారి వ్యాఖ్యానము ననుసరించి శ్రీ శ్రీ శ్రీ కీ. శ్రీ. రాక్షసభండి సుబ్బారావు ఎమ్. ఎ. గారు తెలుగు అనువాదమును వ్యాఖ్యానమును కళింగ సంచిక యందు ప్రకటించిరి.

శ్రీ సుబ్బారావుగారు శాసన సారాంశముగ నొక పట్టి ప్రకటించియున్నారు.

భారవేలుని కాలము

225 క్రీస్తు పూర్వము దేదినంశము కళింగ రాజ్యమునకువచ్చుట; ఓక్షిణాపథమున శాతవాహన పరిపాలనము

227 భారవేలుని జననము 192 భారవేలుని యౌవ రాజ్యము.

188 పుష్యమిత్రుని రాజ్యారంభము.

182. శాతకర్ణిపై భారవేలుని దాడి.

179. రాష్ట్రీక భోజకుంపై దాడి.

178. సుయజ్ఞకాలున కళింగ నగరమునకు తిసికొనివచ్చుట.

177. భారవేలుని విశేషకము.

175 గోరధ గిరి యుద్ధము. పుష్యమిత్రుని అశ్వమేధ యాగము. 'డిమిట్రయస్'ను ఓడించుట.

173. ఉత్తరాపథముపై దాడి.

172. కళింగమున జైనమత విజృంభణము.

171. పుష్యమిత్రుని ఓడించి మగాంగీయమును వశపఱచుకొనుట.

170. కుమారీ పర్వతముపై తవస్సు.

169-152 భారవేలుని మృతి.

ఈ పట్టికతోని విషయములను విమర్శించి నచో అపూర్వ విషయము లనేకములు బయలుపడును.

క్రీ|| పూ|| 225 దేదినంశము కళింగ రాజ్యమునకు వచ్చెనని వాసియున్నారుగా? శత్రుత్వము కళింగమును జాలించిన వారెవరు? శత్రుత్వము దేదినంశ మెక్కడనున్నది? పాలకముగానున్నదా, పాలితముగా నున్నదా? ఈ సంతకయములకు సమాధానము శాసనమున దొరకదు. శాసనమున తనకు 24 సం|| ప్రాయము నిండినదివలన మూడవ పురుషోత్తరమున మహారాజాభిషేకము పొందినట్లు కలదు. దీనివలన నతనికి ముందిరువురు రాజులు మాత్రము పట్టాభిషిక్తులై పట్లర్థము కలుగుచున్నదికా? అయినావయే సైన్యాతకాధారముకాని ఆయుర్వము సరియైనదికాదు. శాసనకర్తలు తమ పూర్వులు మువ్వరను తెలుపుకొనుట పరిపాటి. కొందఱు పితృ పితామహ ప్రసితా మహాలను మువ్వరను తెలుపుదురు. కొందఱు తండ్రి తాతలను మాత్రమే పేర్కొందురు. భారవేలుడు పేరు చెప్పకయే తండ్రితాతలుకూడ పట్టాభిషిక్తులే యనుటకై యుగపురుషోత్తరమును దెల్పువాడు. మరియు శాసనకర్తలు తమనంశ ప్రతిష్ఠాత్రియుగు నొక స్త్రీగూడ దెల్పుకొందురు. గౌతమీపుత్ర రిచ్ఛనికాహిత్ర కుమారదేవిపుత్ర ఇత్యాదిగా ననేక శాసనములందు గలదు. కొన్ని నాటకములందును ప్రబంధములందుగూడ నీ మర్యాద గలదు. ఈ శాసనముం దీరాసంశ సంభవుడనియు శైలసంశోద్భవుడనియు రెండు విశేషము లగవడుచున్నవి. వానివలన వంశవృత్తిపాపికలగు స్త్రీల బేర్కొను సంప్రదాయము ఇందు పొందుపఱచబడినది. యుగపురుషోత్తరవిశేషణము తండ్రి తాతలు సైతము మూర్ఖాభిషిక్తులనుట తెలుపునేకా! ఇతనికి పూర్వులిరువురు మాత్రమే రాజ్యాధిపతులని తెలుపదు. పురుషోత్తరమని కలదు గాని పురుషాసంశరమని లేదుగా? కాబట్టి అంతర శబ్దమునకు నడుమ అనియు యుగపురుషులనగా సుప్రసిద్దులు ప్రజావక్రప్రవర్తకులు అను నర్థము సమంజసమై యున్నది. కానిచో త్రియుగ=ఆటగును.

మహాభారత కాలమునుండియు కలింగమున చేదవంశము ప్రసిద్ధమై యున్నది. భారత వంశముతో సంబంధ బాంధవ్యములు గలదియున్నె యున్నది. చక్రవర్తులలో నాల్గవవాడగు పురూరవుడు ఇలావుత్తుడు. అతఁడు వంశమే కురు పాండవును మొదలగు వంశములకు మూలమైనది. కృష్ణుని మేనత్త సౌప్తితి. చైత్ర్య కమపెరామని రాణి. ఆమె పుత్రులే శిశుపాల దంతవక్త్రులు

శిశుపాలుడు రాజనాయకునందును, దంతవక్త్రుడు భారత యుద్ధమునను పడినది అభిమన్యు వధవాడు దూరముగా గొనిపోయిరది నిస్సంశయముగా కాళింగయోధుని. శిశుపాలునిరాజధాని శిథిలములు ఇప్పటి భువనేశ్వరమువగ్గర శిశుపాలపుత్రులను బేచిరాకు గ్రామముగానున్న ప్రదేశమునందు గృహోపకరణములు, ఆయుధశకలములు మొదలగు నవి ప్రాచీన శిథిలము లగనదుచున్నవి. ఆ ప్రదేశమునకు శిశుపాలపుత్రు అను వ్యవహారము ప్రచలనలో గలదు. ఇరువది ఏండ్లకుముందు భారత ప్రభుత్వమువారి పురాతత్వ శాఖవారు త్రవ్వకములు జరిపించిరి. దంతవక్త్రుని రాజధాని శిశుకుంభియా అముదావలముకు నాలుగుమైళ్ల దూరమున దంతవక్త్రునికోట అనుపేర శిథిలమైన పెద్దకోట ప్రాకారము గలదు. అది రహారమి మైలు ప్రదేశములకు నున్నది భారతీయ పట్టచుహషి ఘుషిత సుప్రసిద్ధ యాదవ వంశముగు వజ్రవంశమున జనించినది. పాండవులు మహాప్రస్థానము వెడలుటకు ముందు భారత రాజ్యమునకు పరీక్షితుని, యాదవ రాజ్యమునకు వజ్రుని చిన్నబాలురను పట్టాభిషిక్తులుగా జేసి పరీక్షిదక్షణమునకు ఉత్తరను వజ్రరక్షణకు సశ్యభామను నియమించినట్లు భారతమున నున్నది గదా కాబట్టి భారతీయవంశుగూడ కౌరవ, యాదవ చైత్ర్యవంశములకు సంబంధ బాంధవ్యములు జరుగుచున్నట్లు స్పష్టమవుచున్నది. భారతీయుడు పట్టాభిషిక్తుడైన కలింగ నగరము భువనేశ్వరముకాని శిశుపాల ఘణముకాని ఐహండును. అది కలింగ నగర

మైనను చేద దేశము యు వ్యవహారముండును శిశుపాల దంతవక్త్రులు చైత్ర్యులైనను కాళింగముగూడ అగుదురుగదా. మాఘ కావ్యమున

శ్లో॥ ఇంద్రప్రస్థగమస్తావత్
కారిమానతు చేయః
అస్మాకదంతి సాన్నిధ్య
వామనీకృత భూరుహాః

అని కందు కాబట్టి చరితములుగా నచ్చుచున్న చైత్ర్య రాజ్యమునందే భారతీయుడు పట్టాభిషిక్తుడగుట స్పష్టము. మరియు భారతీయుడు ఇలావంతి సందూతుడు మహామేఘవాహన బిరుదాశీరుడు చేరా. వజ్రవర్ధనుడు యాదవ వంశముతో వజ్రుని దంతముందు పుట్టిన ఘుషితను పెండ్లియొనగనాడు కాబట్టి ఎక్కడినుండియో అగ్రంతుడుగా వచ్చిర చేదవంశమువాడు కాక కౌరవ పాండవు యాదవు లో సంబంధబంధములు కలిపిన ప్రాచీన చంద్రవంశ శ్రుతియుడు. అరుచాల కలింగము నేలన గంగ గంగ వంశపు రాజులగూడ చంద్రవంశ్యులేమనున స్పష్టమే.

భారతీయనకు ముందు రాజులు దుష్టులు లగుట లశోకునితోడి యుద్ధమున కళింగరాజ్యము భిన్న భిన్నమగుటయు జరిగెను. తరువాత అప్పదన్యుడు కొందరు మరల స్వాతంత్ర్యము సంపాదించుకొనుటకై పెనగులాడుచునేయుండిరి కాని అవి యుద్ధగా ఫలంప లేదు. తరువాత కాలమున భారతీయుడు జయములు, యువరాజు మహారాజు పదములందు లభిషిక్తులయి జరిగినది. భారతీయుడు తన పూర్వులవలెగత విక్రీలి బలమైనవాడు. శత్రువులయెడ పగలీర్చుకొనుటయు, సోయిన రాజ్యమును మరల సువతీప్రియము గావి. చుటకును లకుంతమైన దీక్ష పఠించినవాడు. అతడు శైశవ క్రీడలు విద్యాభ్యాసము ముగిసిన పిదప యువ రాజు కాగానే శిథిలమైన నగరమును మరల దృఢము గను అందముగను నిర్మించినవాడు. నగరవాసుల స్నానసానోపయోగములకై ఖిదిరమునీ తటాకమునకు

దృఢమైన ఒడ్డుపోయించి ఉద్యానములను వేయించెను. తన మాలియా నగరమునుండి జీవప్రవాహముగు కాలువను తన పట్టణమునకు తీసికొనివచ్చి జలసమృద్ధి కలిగించెను. ప్రవృత్తిమమున అతడు వృరాజ్యమునందలి పౌరజానపదులకు అనేక ఉపకారములు సదుపాయములుచేసి వారియొక్క ప్రేమానురాగములకు పాత్రుడయ్యెను. మరియు శత్రువులయెడ ప్రతీకృత్యకూడ వారియందు దృఢపరిచెను. దానితో నతడు మిక్కిలి బలవంతుడైనాడు. అతడు శత్రువులైన మాగధులను పాదాక్రాంతుల చేసికొనుటయే గాక శాతకర్ణి మొదలగు దక్షిణాపథ రాజులను పాండ్యదేశాధీశులను మధురావనగరమును ఆక్రమించుకొన్న డిమిట్రీయస్ మొదలగు మేల్గులను జయించి మీద భారతదేశమునకు ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యము నెలకొల్పెను.

భారవేలుని విద్యా విజ్ఞానము

అతడు సాధారణ బాలరవలెనే శైశవ శ్రీడలను కొంతకాలము గడిపి అనంతరము నియమపూర్వముగా విద్యలను లలిత కళలను ఆయుధ పరిశ్రమమును బాగుగా సంపాదించుకొన్నవాడై, రాజనీతియందు అఖండమైన పాండిత్యమును సంపాదించుటయేకాక దానిని ప్రయోగించుటయందు మిక్కిలి దక్షత కలవాడైనాడు. ప్రజారంజనమే తన ముఖ్యకార్యముగా నెరవేర్చిన రాజశేఖరుడు. అతనికి సంతానము కలిగెనో లేదో తెలియు నాధారము లేదు. కాని అతడు కేవలము భోగలాలసుడుకాక దైవభక్తిపరుడను, దేవబ్రాహ్మణ అర్హతాదులను మిక్కిలి భక్తితో పూజించిన వాడునైయున్నాడు. వారి కనేక దానధర్మములు చేయువాడు జనభక్తులకు తపముచేసికొనుటకై కుమార పర్వతమునందు అనేక వనతులను (కొండతొలవంబడిన గుహలు) నిర్మించెను. ఇండగిరి అమపేరుగల కొండయందు ఇప్పుడని ఏబదికంటెను ఎక్కువగానే యుండును. వానితో ఒక విశాలమైన గుహ ముఖము నందు మూడడుగుల ఎత్తును సుమారు 6, 7

అడుగుల వలయముగల రాతిపనుగులను మిక్కిలి సుందరమైనవిగా చెక్కించి విశాల గుహముఖమునందు వాటిని ప్రతిష్ఠించి దానికి హస్తీగుహయని పేరిడెను. ఆ గుహయందే ఈ శాసనమును గూడ చెక్కించెను. ఆ కొండయే అతడు తపము చేసిన పర్వతము శాసనము చదివిన వారు ప్రమాదమునకులోనై కుమారపర్వతమును దానిని కుమారీపర్వతమని చదివిరి. ఆ ప్రాంతమున కుమారియను నొకదేవత ఎక్కడను లేదు. కండగిరికి దక్షిణముగా రోడ్డు ప్రక్కను ఉదయగిరియనునొక కొండగలదు. దానిపైని సుందరమైన దేవాలయమును జినదేవుడును గలరు. ఆ ఆలయమునకు కలకత్తా మొదలగు ప్రాంతములందలి జైన భిక్షులు విశేష ద్రవ్యములను ఇప్పటికిని పూజా పురస్కారములు గవించుచున్నారు. బహుశః ఆ దేవాలయమందలి జినవిగ్రహము నందరాజులచే నవహరింపబడి ఖారవేలుచే తిరిగి గొనిరాబడి ప్రతిష్ఠింపబడినదై యుండునేమో. ఆ కొండయందును కొన్ని కృత్రిమ గుహలు కలవు. ఈ పర్వతము ఉదయగిరి అని స్వరపరింపబడుచున్నది ఈ కొండతప్ప ఆ ప్రాంతమున కుమారీ పర్వతమనునది ఒకటి లేనేలేదు కుమార పర్వతమున్నది. కండగిరికి సంస్కృత నామము స్కందగిరి. కుమార స్కంద శబ్దములు ఏకార్థకములేకదా.

ఆ ప్రాంతమున ఒకప్పుడు స్కందాధ్యైకమతము వ్యాపించియుండెను. ఆ మతస్తులు గంతాయతులను పేర నివ్వటికి ఆ ప్రాంతమున బహుళ సంఖ్యాకులున్నారు. ఆ స్కందగిరియే కండగిరియై యున్నది. అదియే కుమార పర్వతము. ఖారవేల మహారాజు తన రాజ్యమును సుప్రతిష్ఠితము గావించి వార్షికములందు ఐహికమునురోసి ఆముష్మికమునందు ఆసక్తుడై దుష్కరమైన తపము చేసియు, పండితులవలన వేదాంత విషయములు తెలిసికొనియు జీవాత్మ భేదమును తెలిసికొని ముక్తిపొందిన మహాజ్ఞాని. ఇట్టి మహామహాని జన్మమే ధవ్యము. భారత పర్వమును సాలించిన చక్రవర్తులతో ఖారవేలుడును

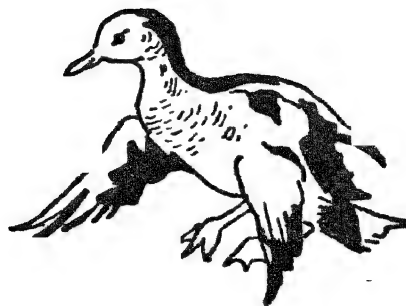
మిక్కిలివాడు. ఈ కళింగ సార్వభౌమని సత్య
స్మరణము కలిగొంద్ర ప్రజలకు ముదానహము.

చిన్న వింత

శ్రీ భారతీయ 'హత్తిగుంపా' శాసనమును
సముద్రగుప్తుని అర్ధాబ్దము శాసనమును చూచి
త్రైకులు శాసనములని వ్యవహరించుచుండుట సరికా
దేమోయని సంశయించుచున్నాను. వలకొలది బ్రక
టితములైన రాష్ట్ర శాసనములన్నింటను దాని
చేసిన దానములను దెలుపుట ముఖ్యముగా గలదు.

అందు దాతల సంశయముగాని కొన్ని పూర్వ పురు
షాంతరములుగాని తరువాత దాతల ప్రశస్తి దేశకాలా
దులు దత్తి విషయము ప్రతిగ్రహీతల గోత్ర ప్రవర
నామములును తిలకింపబడును. తొలుతనే కొందఱు
పౌర ముఖ్యులకు నివేదించబడును. చివరను దానము
నెవ్వరును బాధింపరాదను శాసనము కట్టి యుండును.
భావి తరముల వారిని బ్రార్థించుటయునుండును. ఇది
శాసన సమాప్త్య అక్షరము. స్మరణార్థము. ఈ రెండు
శాసనములందు నీ విషయము లేవియులేవు. కేవలము
ఆ యిరువురి జన్మము బాల్యక్షీణలు విద్యావ్యాసములు

వెండింటి రాజ్యాభిషేకము ప్రబంధము విషయ
ములు మొదలగు విషయములు వర్ణించబడినవి.
వీరితో నాష్టమీలు అష్టమీలు అష్టమీలు
వీరియు లేవు. కావున నీవి శాసన శబ్ద వాచ్యములు
కావు. కేవల వ్యక్తి చరిత్ర రచనములు మాత్రమే
యగును. హరిషేణుడు అర్ధాబ్దము శాసనమున 'మహా
రాజాధిరాజ్య సముద్రగుప్తస్య సర్వభౌమ' విషయ
జనితోదయ వ్యాప్తి సత్తిరాజవతలాం క్తిమిత స్తి
దశవతి భృగవ నావాంతరినున చరణమచచ్ఛ
ఇంభువోదాహరయ ముదత స్పృంశం' అనియు,
'వితప్తచాచ్యవో' అనియు పేర్కొన్నాడు. భార
తీయ శాసనము చివర శ్రీ భారతీయ క్షేమ
రాజా వృద్ధిరాజా క్షేమరాజా నేక కిల్కణముల
ననుభవించిన మహావియంబగు శ్రీ భారతీయ సముద్ర
గుణయుక్తుడు సర్వపాషండ్ పూర్తియు అసతి
హత చ్ఛత్రచాచ్యబలాదు చక్రకర్తి గుప్తచక్రకుడు
రాజర్షి సంశయము జన్మన వాడు అని ముగించి
బడినది కాబట్టి యీ రెండును ప్రశస్తి ప్రబంధ
ములే కాని శాసనములు కావు విజ్ఞు లీ విషయమును
విమర్శింతురు. క.

వేషం

శ్రీమతి ఆర్. వసుంధర

సెస్టెంబరు నెల వచ్చినా యి-కా ఎండ మాధ్యే
 స్తోంది. ఇంటిముందు కాంపౌండులో పూర్తిగా
 వర్షాన మున్నని నల్లని కడవబడల మీదినుంచి
 ప్రతిఫలిస్తున్న ఎండవేడిమి పొగలూ సెగలూ
 చియ్యతూ మేడలూది బాల్కనీలోకి కోవంగా
 విరుచుక పడుతోంది. పైన తిరుగుతున్న పాను
 అక్కడున్న వేడిగాలినే యింకొంచెం వేగంగా మీదికి
 నిసురుతున్నందున అది వువకారం చేస్తోందో అవ
 కారం చేస్తోందో చెప్పనీలేకుండా వున్నది. గేటు
 బయట వీధిలోని మనుష్యులు ఎండవేడిమి భరించ
 లేక ఎవరోలరుముతున్నట్లు గబగబా నడిచేస్తున్నారు.
 ప్రకృతి అంతా ఎండనుచీ తప్పించుకునే ప్రయ
 త్నంలో అటూ యటూ సరుగెట్టి అలసిపోయి
 నీరసంగా వాటిపోయినట్లుంది.

పైన సోఫాలో కూర్చుని అప్పడే వచ్చిన
 వాగయ్యబావతో మాట్లాడటానికి ప్రయత్నిస్తోంది
 ఇందిరమ్మ. అతను ఏదో పనిమీద ఆ పూరువచ్చి
 నాలుగురోజులైందట. సవయ్యాక ఆమెను చూడ
 టానికనీ, వాళ్లమ్మ పంపిన అవకాయజాడి యివ్వ
 టానికనీ వచ్చాడు.

అతను ఇందిరకు మేనత్త కొడుకు వాళ్లకి
 వీళ్లకీ అంతగా రాకపోకలుగాని సంబంధాలుగాని లేవు.
 అదీ గాకుండా వాళ్లద్దరికీ పయస్సులో పదిహేను
 సంవత్సరాలు తేడా వుండటాన మొదట్నుంచీ అత
 నితో ఏ విధమైన చనవుగానీ సంబంధంగానీ ఏర్పడ
 లేదు.

అతన్నిమాసి యిప్పటికీ పదిహేను సంవత్స
 రాలు గడిచిపోయింది. అప్పటికీ యిప్పటికీ అతను

ఏమీ మారలేదు. అట్లాగే నల్లగా నవ్వుగా కక్కి
 లాగా వున్నాడు. లావుగా మోటుగా వుండే పెదాలూ,
 ఎత్తైననుదుటిక్రింది లోతులో ఎర్రగా మెరుస్తూ
 కత్తుల్లాంటి చూపుతో అతలి మనిషిని నిర్దా
 షిణ్యంగా చీల్చేసే చూపులూ, నిమిషం భాళి
 లేకుండా ఒకదానివెంట వొకటిగా ఓడిలు కాల్చి
 పీకలు విసిరెయ్యడం - ఊహా, ఏమీ మారలేదు
 అతను!

వాగయ్య బావ వచ్చాడని వినగానే పుట్టింటి
 మీది అభిమానం పొంగి అతనివేపు ప్రవహించింది.
 సంరోషంగానే ప కరించడానికి వచ్చింది కాని తీరా
 అతని ఎదుటికి రాగానే అతని మొరటు స్వభావం
 గుర్తుకు రాగానే సంతోషమంతా అవిరైపోయింది.

చిన్నపిల్లగా వున్నప్పుడు కూడా అతను తన
 వేపు చూస్తేనే తికమక పడిపోయేది ఇందిర. తానెరిగి
 నప్పటినుండి అతను విర్లనకారుడు. ఇరవై ఏళ్లనాటి
 కమ్యూనిస్టు అల్లర్లలో 'కరుపి చగానే కాల్చి వెయ్య
 వలసిన' వారి జాబితాలో వున్నాడు. ఆ మధ్యన
 ప్రత్యేక తెలంగాణాకోసం కృషి చేశాడు. ఇప్పుడు
 శ్రీకాకుళం జిల్లాలోని నక్కలైటు పువ్వమంలోనికి
 వెళ్లబోతున్నట్లు ఆమ్మ చెప్పింది. ప్రాణమంటే
 బీబితపు జూదంలో పణంగా పెట్టవలసిన తృణం
 అతని దృష్టిలో. వర్గ పోరాటం మించిన సత్యంగాని
 విమరణగాని లేవు అతనికి యీ ప్రపంచంలో.

ఇదివరకే అతన్ని చూచిన కాద్ది సార్లా తనలో
 రేకెత్తిన అన్నప్పమైన భయాందోళనల్ని గాభరానీ
 జయించాలని చాలా ప్రయత్నించి ఓడిపోయింది
 ఇందిర. తాను అతనికంటే అన్నివిధాల ఎక్కువైన

గుర్తుకు తెచ్చుకున్నది తనకు డబ్బున్నది. చదువున్నది. మంచి మార్గాలు వున్నవి నాగరిక ప్రపంచంలో తానూ ఒక మంచి భాగం... అతని కివేటిలేవు... అయినా ఎందుకో అతన్ని చూస్తే ఇందిరకు భయం

అతని చిన్నతనంలో చదువు నేర్పే సందర్భంలో అతని బుద్ధితనానికి మొండితనానికి విసిగి, తన తండ్రి - అతని మేకమామ - అతన్ని స్తంభానికి కట్టేసి పలుపు తాటితో నాతలుపడేట్లు బాదుతూ వుంటే, మేకత్తవచ్చి 'నాయనా, వాడికి చదువు లబ్ధికపోలేమానగా ప్రాణాలతో వుండనివ్వరా' అని తమ్ముడికి చెప్పి విడిపించేడట... అతన్ని చూస్తూ కసిగా ఆ దెబ్బల్ని వూహించుకుంటుంది ఇందిర... ఒకటి, రెండు, మూడు... యింకా, యింకా... మేకత్త వచ్చి విడిపించేవరకూ... కాని యీ అధికృతల్ని అతని తీక్షణమైన చూపుముందు సుడికాలిలో దూది పింజల్లాగా ఎగిరిపోతాయి. అంతలోనే, అదే కత్తులు గుచ్చే తీక్షణమైన చూపుతో చిన్నగా నవ్వుతూ 'యి, సారి లెస్టులో మామయ్య పేరున్నది' అంటున్న దృశ్యం గుర్తుకొస్తుంది. కమ్యూనిస్టులు, యీ భూమిపూదనుండి తుడిచి సారయ్యాను కున్న గవర్న మెంటు వుద్యోగుల పేర్ల లెస్టు అది. ఆ మామయ్య తన తండ్రి. నాగయ్య బావకి జాలీదయా ఏకాశానా లేవు. అతన్ని గురించి తలచుంటేనే ఒళ్లు జలదరిస్తుంది ఇందిరకు... ఇప్పుడు అతని ఎదురుగా కూర్చోని, యీ పదిహేనేళ్లతో తను సంపాదించిన జీవితానుభవమూ, డబ్బా హోదాలు యిచ్చిన అధికారమూ అన్నీ మాయమైపోగా, ఆ నాటి చిన్న పిల్లలాగే తబ్బిబ్బు పడిపోతోంది.

అతను ఏమీ పట్టించుకోకుండా బయటకు చూస్తూ ఓడ్డి కొలుస్తున్నాడు.

ఫాన్ విసురుతున్న వేడిగాలికి ఒళ్లంతా ఉడుకెత్తి పోతోంది. చల్లగావుండే తడిగుడ్డ మీద కప్పుకోవాలనిపిస్తోంది

'చాలా ఎండగా వున్నది కమా' అన్నది ఇందిర అరిచేతుల్తో మొహాన్ని ఎండగొలిచుండి కప్పుకుంటూ.

అతను మాట్లాడకుండా ఒకసారి యిటు మాసి మళ్ళీ చూపు తిప్పుకున్నాడు. అతను చూడగానే ఇందిరకు తనేదో అప్పుచేసినట్లు అసందర్భంగా మార్పాడినట్లు అనిపించింది 'సాపం, ఎండా చలీ అన్నీ బాధలే మీకు... యీ వేషాలన్నీ కాలిక్రింద రాచెయ్యాలి' అన్నట్లు తోచింది

నాగయ్యబావ మనిషి కావా? అతని చర్మం ఎండా చలీ తాకకుండా మొద్దుబారిపోయింది కాబోలు. పోలీసులు అతనికోసం వేటకుక్కలా వెతుకుతున్నప్పుడు పొలాల్లో రోజుకో గడ్డివామిలో నిద్రపోతూ, పగలు ఏ తోటలోనో పాడువడిన గుడిచీకటిలోనో ను పి తిరగనిచోట గడుపుతూ, సమ్మకస్తుడైన మావా డెవడో వీలున్నప్పుడు కూలివాడిలా తెచ్చుకున్న అన్నం అందిస్తే తింటూ, లేకుంటే వస్తుంటూ - అబ్బ! ఏం జీవితం! ఏదో గొప్ప వివాళకరణకి అతలోండి యిలాంటి బ్రతుకును మోస్తోంది, కోరుతోంది... అనుకుంది ఇందిర.

ఏమిటా పలుకూలేని యీ నిశ్శబ్దం ఇందిరకు దుర్భరంగా వున్నది. నంట మనిషిని కేకేకి కాఫీ చేసుక రమ్మన్నది.

'నాకు చక్కెర అల్లరేడు. స్ట్రాంగ్ గా కావాలి' అన్నాడు నాగయ్య బావ చీడి పొగ వొడుల్తూ. 'ఇంకో పదిహేను మిషిలో నేను వెళ్లిపోవాలి' అన్నాడు.

'ఎందుకనీ? యివాళ వుండరావా... రాత్రికి ఆయన కాంప్లమెండ్ పన్నాడు' అన్నది.

'పనుంది' అన్నాడు.

నీ మొగుడంటే నాకేం లెట్టి అన్నట్లుగా తోచింది ఇందిరకు. కోసం వచ్చింది అల్లా వాకిలి లేకుండా పైసా డబ్బు సంపాదించకుండా నీవు చేస్తున్న ఉద్ధారకం ఏమిటో అనడగానిపించింది. అతను బయట ఎండనీ రోడ్డునీ చూస్తున్నాడు.

రింగులు తిరిగి పొట్టిగావున్న నల్లటి జబ్బు ఎక్కడ ప్రారంభమైందో తెలియకుండాజేసి నల్లని మోటు చర్మమూ మానవత్వం ఎరుగజల్లుండే మొహమూ మాది మరేం మాట్లాడకుండా పూరు కుండిపోయింది.

జాను చంద్రయ్య వచ్చాడు. క్రొత్త వ్యక్తిని చూచి 'మళ్ళీ వస్తానమ్మా' అన్నాడు. 'ఫర్వాలేదు చెప్ప' అన్నది ఇంకా. అందరూ జానల్లోకి వినయ విశేషముతో గుంపాడు చంద్రయ్య.

'అయ్యో దయచాలమ్మా...నాకు ఎరన్డ్ లిగ్గా కాజులే లీనా అన్నీ అయిపోయాయమ్మా అడ దాని ఇబ్బంది...ఇప్పుడు నాలుగో రోజులు అర్జునుగా పూడికొచ్చిన ఆనందం నడిచిందమ్మా...అమరి దయ' అన్నాడు తేలుడు నలుపుకొంటూ.

'అయ్యగారి నడ్డపొయ్యి' అన్నది ఇందిర

'అడిగినమ్మా...సెలవంతా అయిపోతే బీతం నమ్మించింది పో అన్నరు...నీడవాణ్ణి...' అన్నాడు చంద్రయ్య.

'అన్నీ సోవులూ అయిపోయే రూపు ప్రకారం అంటేనేమో' అన్నది ఇందిర.

'ఎట్లాగో కాదురమ్మా అయ్యగారు దేముడు. నాకు వుద్యోగం ఇచ్చారు. తప్పులుచేస్తే శిక్షించారు. ప్రమోషన్ ఇచ్చారు. టి.ఎ.లు ఇప్పించారు. ఎన్నో సాయాలు చేశారమ్మా...ఇప్పుడెందుకో నావూద దయతప్పింది...' అన్నాడు.

తాము దయ వరుణమని అందరూ అంటుంటే వినటం చాల ఇష్టం ఇందిరకు నిజానికి తాము చాలా దయా గుణం కలవారమని అనుకుంటుంది కూడాను. తమ దయావాక్కిత్యాన్ని గురించి చంద్రయ్య చెప్తుంటే ఇందిర నాగయ్య భావవేపు చూసింది దర్పంగా. ఆతను ఎదీ విననట్లు రోడ్డువైపు చూస్తూ యింకో బీడీ ముట్టించుకున్నాడు. ఇతరుల మంచితనం గురించి నీవు వినవులే అనుకుంది ఇందిర.

'నెలపు లేకపోతే ఎట్లా యిస్తారా? రూల్సు ప్రకారం అందరికీ ఎట్లాగో నీకూ అంతే గదా' అన్నది విసుగ్గా.

'అంతమాట అనొద్దమ్మా...ఇంతదాకా నన్ను చాలా దయగా చూశారు తమరు...ఇప్పుడు ఎవరో నా మీద పుచ్చులు చెప్తున్నారేమో...నే నే పాప మెరగ నమ్మా' అన్నాడు కండ్ల నులుముకుంటూ.

ఈ చంద్రయ్యకు బుర్రలో బంకమన్ను నిండి వున్నది కాబోలు. తన భోంబి తనదేగాని అవతలి వాళ్ళు చెప్పే ఏమీ అర్థం చేసుకోకుండా అనుకొని విసుక్కుంది ఇందిర...తనక్కానలపిసవన్నీ యివ్వటమే దయ ని చంద్రయ్య భిక్షివయం లాగుంది. అందరికీ వుండే రూల్సును పట్టించుకోకుండా, తన కోరికల ప్రకారంగా ఆ 'దయ' ప్రత్యేకంగా తన మీదనే ఎందుకువర్షించానో అలోచించే తెలివి లేదు ఇన్నాళ్ళూ ఇచ్చారు. యిప్పుడూ యివ్వాలి అంటే చెలుసు!

ఇంకెవరకూ నిరాలంక గా అలోచించిన ఇందిర 'దయ అనేది అన్యాయా మూ ఉదాత్తమూ అయిన భావంకదా; కర్మణం పుండాలంటే అది దిష్టమైనది ఎట్లాగవుతుందీ' అన్న విమర్శనలో నడ్డది కాస్తేవు.

నాగయ్యభావ యిదంతా విని ఏమీ అసార్థాలు తీసి ఎగతాళి పట్టిస్తాడో అన్న అనుమానం కలిగింది ఇందిరకు. అతని ముందర యిదంతా జరగటం ఇబ్బందిగావున్నది. చంద్రయ్యకు ఎప్పుడేం మాట్లాడా అన్న ఇంగితజ్ఞానం లేదనుకున్నది. గట్టిగా చంద్రయ్యను కోప్పడితే బూర్జువా పద్ధతిలోని అహం భావం అంటాడు నాగయ్యభావ ఇందిరకు ఏమీ పాలుపోలేదు. 'అయ్యగారొచ్చేక ఏదోఒకటి చూస్తారులే' అని అప్పటికే చంద్రయ్యను ఒదిలించు కున్నది.

వంటావిడ కాసేతెచ్చి యిద్దరికీ యిచ్చింది

నాగయ్యభావ అంత వేడికాఫీని ఒక్క నిమిషంలో త్రాగేసి కప్పు క్రిందపెట్టి బీడీ వెలిగించాడు.

చిన్నగా నవ్వుతూ 'మీ రిక్కడ అందరిమీదా దయ చూపేస్తూ చిన్నపైజా దేవుళ్ళుగా పుట్టుకున్న మాట.' అన్నది.

గరుక్ముచున్నది ఇందిర. తా మాహింసలు గానే పెజర్లం తీసేశాడు! ఆ మాటల్లాగి న్యంగం కరిచినట్లయింది అతనిమీద చాలాకోపం వచ్చింది.

'ప్రతివాణ్ని వివ్వంపేట వాళ్లం చేసే వాళ్లకు మంచిదంతా మోసం అనేవాళ్లకు - హత్యలక్రూరా వెనుదియ్యనివాళ్లకు - దయనుగురించి తయిస్తుందిలే అనుకుంది.

కానీ చిత్రమేమిటంటే 'మీరు స్వార్థపరులు మీ దయ పుత్రసేషం పేదలనెడ పీడిత ప్రజానీకం ఎడ సానభూగింవాళ్లం మేమే' అంటారు వాళ్లు.

'దయ మా వేషమైతే విషమం నీ సేషం' నుకుంది ఇందిర.

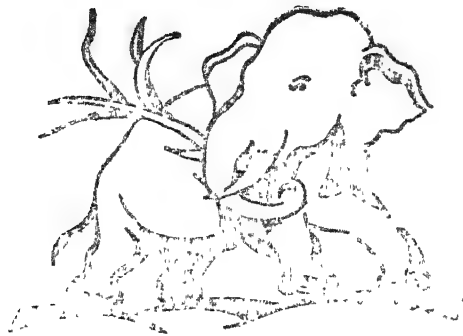
తను వెళ్లడానికి లేచాడు. వాకిటిదగ్గరకు

వెళ్లి ఆగి వెనక్కితిరిగి చూశాడు మోటుగావుండే పెనాలు విడివడి చిన్నగా చక్కగా అచ్చంగా శాంతమృత్తియ్యకిలాగే పరుసగావుండే పలుకరుస కన్పించి మాయమైంది...తను నవ్వుటంలోనిదో అప్పు చేస్తున్నట్లు యిబ్బందిగా నుక్తసరిగా నవ్వుతాడు రాగయ్యవావ...ఇదివరలో కొన్నిసార్లు చూచిందే అయినా ఆ నవ్వు ప్రదిసారీ ఇందిరకు ఆశ్చర్యంతో పాటు కిందికి అనందం కలిగిస్తుంది.

'వెళ్తాను' అంటూ గబగబా వెంటుదిగి గేటు దాటి ఎండలోకి వెళ్లిపోయాడు.

నెలరోజుల తర్వాత ఒకనాడు పేదరుచూస్తున్న ఇందిరమ్మ ఒక వార్తదగ్గరకి పరీక్షగా నడిచింది కొత్తగూడెందగ్గర ఒక దోపిడిదండర్లంలో కొట్టి వేయబడిన నయగుని నన్నెట్లు పేర్లలో వాగయ్య బావ పేరుచూడ పువ్వు.

'అయ్యయ్యా! మా వాగయ్యబావే!' అను కుంది ఇందిరమ్మ విచారంగా.

ధూళిలో ఒక చావు

శ్రీ నిఖిలేశ్వర్

దాకిపై రేగిన ఈ దుమ్ము
ఒకరారి స్తంభించి
శిల గిల లాడి
గ లిలో నోరు తెరచి
కారుకింద ప్రాణాలు విడిచింది.

నేను — మనిషిని
ఇంకా చావ లేదు !
చచ్చింది నా కుక్క నేస్తం
టాక్సిడ్రైవర్ నరాల బలహీనతకు బలిగా,
వేగానికి బానిస అయిన మనసు
జాలి లేదు
కండరాల గుంజాటన తప్ప !

మృత్యువు ముందు
ఆ క్షణాలలో
భూత — భవిష్యత్తుల నడుమ
మిగిలిన వర్తమానం
నా అస్తిత్వం.

శ్రీమతి ముప్పాళ రంగినామకమ్మ నవలా సాహిత్యం

శ్రీ జి. రామమోహనరావు

నవలకు ప్రాధానంగా సామాజిక ప్రయోజనం ఉండాలన్న అభిప్రాయం ఆధునికమైనది ఈ విషయాన్ని గుర్తించిన తెలుగు నవలా రచయితలు చాలా స్వల్పం గుర్తించినవారు నయితం ఒక్కొక్క సారి మరిచిపోయి కల్లబొల్లి మాటలతో నవలగా రూపొందిస్తున్నారు. నవల అంటే కేవలం కథ వివరించేదిగాదు. అది జీవితానికి ప్రతిబింబం, జీవితంలో ఏ విధంగా సుఖదుఃఖాలు అనుభవిస్తున్నామో అట్టి అనుభవాల కుసుమాలు మాలికగా గుచ్చి కథాత్మకంగా ఓర్పుటమే నవలయొక్క లక్ష్యం. వాస్తవ జీవిత చిత్రణే నవలకు ప్రధానం. జీవితం ఎంత గంభీరమైనదో నవలకూడ అంతే. గంభీర్యం లేకపోతే అది ఒక నవలగా పరిగణింపకూడదు. ముఖ్యంగా నవలకు కథా కథన శైలి, పాత్ర చిత్రణ, చక్కని సుడికారపుశైలి ఉండాలి. వీనిని దృష్టియందుకుకొని నవలలు రచయితలు వ్రాసే నట్లయిన తెలుగు నవలకు ప్రముఖ స్థానం లభిస్తుంది. సాహిత్య ఎకాడమీలు సత్కరించి వ్యర్థమైన బిరుదులు ప్రసాదించినంత మాత్రాన గొప్ప రచయితలు కాలేరు.

నవలా రచయితలలో ఆదర్శవాదులని, యదార్థవాదులని రెండువర్గాలవారున్నారు. ఆదర్శవాదులైనను యదార్థత సహాయం లేకుండా ఆదర్శాన్ని చూపించలేరు ఏ విధంగా చూచినప్పటికీ ఆదర్శవాది యదార్థవాదితో చేతులు కలపక తప్పదు. యదార్థవాది పాత్రలను నవలయందు సగ్గుంగా చూపించగలడు. మానవ జీవితంలో సంప్రదింపించే ఘటనల ప్రభావం

చేత మంచి చెడులు కలుగుతుంటాయి. మంచిని మంచిగాను, చెడును చెడుగా యదార్థవాది వివరిస్తాడు. అనుభవాల సంకెళ్లలో బంధింపబడినప్పటికీ లోకప్రవృత్తిని వ్యతిరేకించలేదు. ఇతడు పాత్రలలోని గొప్పతనాన్ని మాత్రమేగాక సహజంగా ఉండే బలహీనతనూ, దుర్మార్గాన్ని చూపించి దాని వలన కలిగే అనర్థాలను కమ్మలకు కట్టినట్లు చేస్తాడు. 'యదార్థవాదం సమాజంలో ఉన్న కొన్ని బలహీనతలను మన కళ్ళముందు ఉంచుతుందని వెచ్చనానికి ఎటువంటి సందేహం లేదు. మనలో ఉన్న వాస్తవిక ప్రవృత్తులను యదార్థవాదంద్వారా తప్ప మరేవిధముగాను గమనించలేము. వాస్తవిక బలహీనతలను నిష్ఠతా హద్దులను దాటిచూపిస్తే దాని ప్రభావం చెడుగా పడుతుంది. తా ననుభవించిన మోసాలు, కవటాలు, తుద్రులు తిరిగి వునరావృత్తి చేయుటవలన మానవ స్వభావం సహజంగా సంతోషం పొందలేద'ని యదార్థవాదుల అభిప్రాయం. ఇట్టి అభిప్రాయాన్ని మన రచయితలు స్వీకరించి రచనలు చేస్తున్నారు. యదార్థవాదులు తమ రచనా సామర్థ్యం చేత మూసిన కన్నులు తెరిపిస్తారు అయితే ఆదర్శవాదులు వీని కఠితమైన వేరొక లోకానికి పాకులను తీసికొని వెళతారు. ఆదర్శవాదులు చెప్పే మాటలు మన పాఠకులకంతగా నచ్చవు రుచించవు. అందుచేతనే ఆదర్శవాదులు తమ రచనలచే లోకంలో ఎక్కువ ప్రాముఖ్యతను సంపాదించుకోలేకపోయారు.

ఈ నాడు నవలకు సంబంధించిన విషయాలు పరిగణించకుండా రచయితలు రచయిత్రులు నవలలు

వ్రాస్తున్నాడు. కథలు వ్రాసేరుకాదుని నవలలు వ్రాయటం ప్రారంభించారు కథలు వ్రాసి మెప్పించి వచ్చుగాని నవలలు వ్రాసి దెప్పించటం చాలా కష్టం. కథ అయినా నవల అయినా సమబాష్టి పట్టి చూపాలి. అప్పుడే వాస్తవిక గ్రహణానంద పరమానంద కలుగుతుంది.

జీవాన్ని క్షీరంగా తీర్చిదిద్దే పవన రచయితలు చాలా అరుదు. అందుకొక ప్రేమతి ముచ్చట అంగలయోగము గలవారికే నవలా రచనలో ఒక అంగమే ముఖ్యమని నవల రచనలోనే పాశ్చాత్య కానందముభూతమని జీవరమునందలి యుగ రక్షణ పుటనలతో రచన సాగించి నవల సాహిత్యంలో ఒక స్థిరమైన స్థానాన్ని సంపాదించి వారు నవలలందు సామాన్యంగా మధ్యరంగతి కూర్చుంటున్నాడు వారుకు దుగా ఉంటాడు. అలాంటి బాధలు, ఆశలు నిరాశలు, ఆచారాలు వ్యవహారాలు, సుఖసంతోషాలు సృష్టించి గోచరిస్తూ ఉంటాయి. ఇద్దెన్నట్లుగా నవలించే మానవుని ప్రకృతి, అదిదుర్భరంగా పట్టణాల్లో గడిపే బతుకులు, సంసారంలో చె రేగిన అం తృప్తిచే సమయం పరిణమించిన జీవిత విధానం, కరుణ ప్రేమలు ప్రసాదించి మానవాళిలోని మహి మత్వాన్ని రూపుదిద్దటంవంటి సంఘటనలన్నీ వారి రచనలందు కోకొల్లలుగా ఉంటాయి. మంచి మంచి గాను చెడును చెడుగాను ధైర్యంగా చెప్పగలస్తామన పుష్కలంగా ఉన్నది వారు 'చచ్చు ప్రేమకథలు రాసే అలవాటు లేదు నాకు అలాంటిది లేకుండా ఎన్ని ప్రాత్రలో, ఎలా నడిచినానునో నిర్ణయించు కోకుండా కళాకమామిషా అలాంటిచుకోకుండా కాయితంపూడ పెట్టటం సులభంకా గిట్టక సోయినా ఈ రోజుత్తు లేదంటారు. (నా డైరీలో ఒక పేజీ). కాని చచ్చు ప్రేమకథను 'నా డైరీలో ఒక పేజీ' 'స్వీట్ హోమ్'లో వ్రాస్తారు 'స్వీట్ హోమ్'లో నిజంగా చచ్చు ప్రేమకథే. రచనలో ఒక స్థానాన్ని సంపాదించిన తరువాత ఎట్టానవలలు వ్రాసి నవ్వటానికి పాశ్చాత్యులదిస్తారనే మూఢనమ్మకాన్ని వదిలిపెట్టాలి. రచయితకాని రచయిత్రీకాని ఉన్నత లక్ష్య సాధనకోసం తమ రచనను ఆసరాగా తీసుకొని

సమాజంలోని అక్రమత్వపు సదుపాయాన్ని నూతన వికసాన్ని కలిగించి పరమైన పరిస్థితి పరిస్థితు లకు దూరంగా క నిరుపేద చచ్చుకొన్న భావాన్ని అవలంబి నట్లు సృజనాన్ని పెంచిన ఘటనలతో నవలలు వ్రాసుకుంటుంటారు. చచ్చు ప్రేమకథ గ్రహించి నవల వ్రాయటానికి ఒక అంశం అట్టడు వ్రాస్తే రచయితగాని రచయిత్రీగాని కావాలినిరం కీర్తి లావణ్యం లభిస్తే ప్రాప్తిస్తుంది. రచనకుంటే ఈ రోజున ఉంది నురుగునీ రోజున మాయమయ్యేది కాదు. అది సమాజంమధ్య పోటుచేసేకొని నిత్యమూ నీలబడి ఉండేది కనుక అని గ్రహించి నవలా తాడులు చెర్రనవలలు వ్రాయటం మానాలి.

రచనాంశముగా కథలు నవలలు వ్రాసేరు అంతా వ్రాస్తున్నాడు వారి నవలలకు వారప్రతికలుకీ యువ మంచి ప్రోత్సాహాన్ని అందించి రచయిత్రీ, ప్రచారం తెచ్చిపెట్టాయి వారి ప్రథమ నవల 'చృష్టివేణి' అయినా, 'బలిపీఠం' నవల ప్రజలను బాగా ఆకర్షించింది అందుతో వారు చూపిన కథా కథనం అపురూపమైంది రచయిత్రీ ఎక్కడో ఉండి వ్రాసి పలుప్రదేశాల్లో ఉన్న పాశ్చాత్య కలెక్టర్లు పెట్టించారు. అంటే ఆ రచయిత్రీ కిక్కి సామర్థ్యాలు సామాన్యమని లెక్కింపలేము వీరు పుష్కలవేణి, బలిపీఠం, పేకమేడలు, కూలినగోడలు, స్త్రీ, ఇదేనాన్యాయం, కుంబంధుకు మున్నగు నవలలెంత అన్న, నాకుచచ్చుప్రేమలగి ఉన్నది, గులాబిపూసింది మొదలగు కథలు వ్రాసారు. ఇన్ని రచనలు చేసినను ఎంతలోనూ కథ ఒకే రకంగా ఉండదు. చచ్చు సమస్యలు గ్రహించి నవలగా కథలగా తీర్చారు. 'మంచి ప్రఖ్యాతి రావాలని ఆశించే ఏ పద్ధతిగా పేరుప్రఖ్యాతి వస్తుందో ఊహించి దానికోసం రాసే అలవాటులేదంటూ పుస్తకం ముద్రాపకీ నూర్లదగ్గరం రావాలంటే జీవి లాలు వాటి సమస్యలు చిత్రించాలని నొక్కి చెపు తారు దే వారి ధ్యేయం: అందుచేతనే వారి రచనలు జీవిత సమస్యలతో చిక్కుకొనిపోయి సంఘ

శ్రీమతి ముప్పాళ రంగనాయకమ్మ నవలా సాహిత్యం

రక్షణపడుతూ ఉంటాయి ఒక్కొక్క నవలలో ఒక్కొక్కపాత్ర పాత్రకును వ్యత్యాసము ఉంది అని అనిపించింది అంతరంగాను అనిపించేసి పాదులలో మునిగిపోయినప్పుడు మేధాశక్తిని పెంపొందించడానికి ప్రయత్నం చేస్తుంది. నవలలోని ప్రాతలందు ఒక ప్రవృత్తిని చూపిస్తారు ఆ ప్రవృత్తి అంతానైతికముగా గోచరించవచ్చు లేక అవాస్తవికముగా తొన్నించవచ్చును. ఈ నాటి నవలకారులు ప్రాతల ప్రవృత్తులపై మున్న సద్దివి మార్పాని కొందరు చూపుతూ మరికొందరు స్థితిని మార్చక ఆ వ్యవస్థలోనే ఒక ఆనందానుభూతిని చూపించగలరు. అయితే ఈ రెండు సదృశాలు మన రచయితలు-రచయిత్రులు అవలంబిస్తున్నారు.

మనప్రవృత్తి ప్రాతలలో రచయితలు రచయితలన్న ముందున్నారు రంగనాయకమ్మగారు ప్రాతల స్వభావాదులను చిత్రించుటలో తమ శక్తిని యుక్తిని అయినా సాధించారు ప్రదర్శించడమైనా ప్రాతలను ఎదుటగా కలుసునట్లు చేయగలరు.

ఈ వ్యాసముల నాకు సప్రవ నవలలను గూర్చి వివరిస్తాను. అయితే తక్కినవి సవ్యలేనాయుని ప్రవృత్తిపై ప్రాతల సవ్యలేననే చెబుతాను ఇందులో ముప్పాళ కథాకథనం, కథాశిల్పం, ప్రాతచిత్రణ, రచనా విధానం మున్నగు విషయాలను నాకు తోచిన విధంగా వివరిస్తాను.

రచయిత్ర వ్రాసిన నవలలు పాఠకుల సరిబంధం కలిగింది ఇవి సామాజిక స్థిరగతులలో సంఘర్షణలు జరుగుతున్నాయి బయటపడింది. మానసిక సంఘర్షణకు తట్టుకోలేక ఊరువిడిచిపోలేదు పోయిపోయినా కు సమస్యలు వచ్చిపోయాయిగలవోని ఎదురు చూడాయి. కాని వా స్థితులు అనుకూలించక పోవుటచే జీవితాలే మాసిపోయాయి ఎరి జీవితం ఏ విధంగా ఉన్నా తుంద ముందు చూపించి ఎదురు చెప్పగలరా? కాల పరిణామంలో మూల ప్రయత్నాలు వి-త్రగతులు పొందవచ్చాయి.

కథా కథనం :

రచయిత్ర ప్రపంచ నాటి 'కృష్ణ వేణి' ఆంధ్ర ప్రభ సచిత్ర వాచకత్రికలో ధారావాహికగా ప్రచు

రించబడింది. నవలలో ఎరబోయే విషయాన్ని 5-6 పేజీలలో వివరించి అద్భుతాలు ఉత్తరా లని కథ చెబుతారు. అట్లు! ఒక సుదీర్ఘకాలే ఒక పవిత్ర కూర్చోంది అన్ని ఉత్తరాలు ఉంటే విసుగు చిరాకు కలుగుతాయి. కథ కమ్మగా ఉన్న విసుగు చిరాకు పోవు. ఇందులో ఎక్కువగా కృష్ణ వేణి మాధవులమధ్య నడచిన ఉత్తరాల ప్రస్తావనే. అయితే ఇందులో ఏదో అరుణ. శాంతి, శ్యామసుందర్, లక్ష్మి వీరందరూ ఉత్తరాలు వ్రాయటం నేర్చినవారే.

కృష్ణ వేణికి మాధవ బమ్మ ప్రయాణించిన పరివయముయ్యగా ఒక రోజు - ధవు రాజసాయే సరికి కృష్ణ వేణి మనస్సు మనస్సులో లేదు. అనుకో కుండా మాధవు కృష్ణ వేణి హృదయంలో చోటు చేసికొన్నాడు. ఇంను వారిమధ్య ఉత్తరాలు ప్రత్యుత్తరాలు జరుగుదలయి చూపుంతో ప్రారంభమైన వారి ప్రణయం లేఖరూపంలో ప్రారంభమయ్యిందంటే అశ్చర్యం లేదు.

కృష్ణ వేణి బి. ఎస్.సి. చదువుతున్నది ప్రణయంలో కృష్ణ కావాలని అంటేది. తన మాటకు ఎవరూ యింట్లో ఎదురుచెప్పురు గనుకనే రాణి పాడుకు వెళ్ళి స-ధవులో ముద్దులు కొలింతలు తీర్చుకొనివచ్చేది. ఏమైనా అడిగితే అసలు విషయం చెప్పేదికాదు. అతని ప్రేమతో కృష్ణ వేణి మునిగి పోయి గుడ్డగా అరిగిపై న మోజావడింది. రోక మంతా అతనితోనే ఉన్నదని భ్రమించి ఉత్తరాలు వ్రాయటం ఎదురుచెట్టింది.

మాధవు ఒకసారి కృష్ణ వేణికి వ్రాసిన ఉత్తరంలో: 'ఇప్పుడు మరుగుపరమైనవచ్చిన విషయం మొండిధైర్యంతో ఇరాత నీ ఎదుట వెల్లడిస్తున్నాను. తొడిరలో నన్ను అన్యధా భావించకు నాకు మాద్యుక్రిందటే వెళ్ళియింది. అవిద నా భార్య అరుణ బి. ఎ. లక్ష్మిధికారిణి. అందాం భరిణి. మే మిద్దరం భార్యభర్తల మంటుంది లోకం. కాని అభావన మాలమాత్రం లేద'ని వ్రాసాడు. ఉత్తరంలో కృష్ణ వేణి కళ్ళు చిమ్మిచీళ్ళు

కర్మాయి. అతడు అరుణ భర్త అని తెలిసినప్పటికి మోహించటం మానేలేదు. ప్రేమతో ఇంత మజా ఉన్న గజ్జీలు అయితే రేణుక మాటలవల్ల కృష్ణ వేణిలో కొంచెం మార్పుకలిగింది మనసుకు వచ్చిన తుప్పు వదిలి 'అంతకాలం నేను నడచినదాని దారి చూచుకొని నేనే సిగ్గుపడుతున్నాను కాని యిప్పటి కైనా సిగ్గుపడటం తెలిసికొన్నాను. ఇకమీదట నా కైవసంటి ఉత్తరాలు అనవసరం. వచ్చేవి తిరిగి సంబంధతాయి' అని కృష్ణ మాధవుతో లెగ్గతెంపులు చేసికొన్నట్లుగా వ్రాసింది. ఆ తరువాత మాధవు తన చరిత్రనుంతా వేణికి సోదిగా వ్రాసాడు. ఆ సోది చూచి కృష్ణ మాధవుపై సామభూతి చూపి తొందర పడినందుకు విచారించింది. కృష్ణ వేణిలో అమాయకత్వం చూచి 'నా గతచరిత్ర మరచిపో. నన్ను అవివాహితుడిగానే దృష్టిలో ఉంచుకో - నాకు పునర్జన్మ ప్రసాదించు.' అంటూ వ్రాసాడు మాధవు. శారీర: సౌఖ్యోక్తి న్యాయం ఆశ్రయం, ధర్మం, ధర్మం, నే విదక్షణ ప్రేమసీక్రియల పూర్వ యాత్నా కాపించదు. కన్ను పూర్తిగా తెరచి ఆలోచించినప్పుడు నీ జరుగుచున్న జరిగబోయేచరిత్ర వారి కనగతుకాదు. ఒక శక్తిపైన మోజుపడితే దానికి తరతమాలు ఏ కోశానా కాపించవు. ప్రేమకు కులగోత్రాలు లేవు యవ్వంలో ఉన్నప్పుడు ఇట్టివి కంటికి కాన్పిస్తవు.

కృష్ణవేణికి శ్యామసుందర్ కు వివాహం అయ్యింది అన్నగారి ప్రోత్సాహంతో. మాధవు ప్రేమను తృణీకరింపలేక, శ్యామసుందర్ ను తిరస్కరించలేక వేణి సతమతమయ్యింది. శ్యామసుందర్ తో కృష్ణవేణి బీభత్సం ముడిపడింది. ఒకసారి శ్యామసుందర్ మాధవు వ్రాసిన ఉత్తరాలు చూడటం తటస్థించింది. మనసు మార్పుకొని యిట్టికి వెళ్లి పోయాడు. వేణి ఒక సుదీర్ఘలేఖ వ్రాసింది శ్యామసుందర్ కు వచ్చాడు వెళ్లాడు. ఎందుకు వచ్చాడో, ఎందుకు వెళ్ళాడో రచయిత్రే వివరించావి.

ఉత్తరాలు రూపంగా వివరించే ఈ కథ ఒక

నవలగా తయారయ్యింది. మాధవు నాగలాండ్ కొండ జాతులను గురించి కృష్ణకు వివరించటం అనందరంభంగా ఉన్నది. అందులో ప్రయోజనమేమీ కాపించదు. కృష్ణవేణి శ్యామసుందర్ కు ఒక సుదీర్ఘలేఖ వ్రాసింది అట్టి లేఖ వ్రాయటం వాస్తవానికి దూరంగా ఉన్నది. ఎంత సహృదయత కలిగిన భర్త అయినా, సంస్కారి అయినా భార్యతో కావరం చేయటం అంగీకరించడు. ఒకరి కోరిక, ముద్దులతో మయమరచిన స్త్రీని ఆ విషయం తెలిసినతరువాత ఆమెతో సవ్యతూ మాట్లాడటం జరగదు. అంతే గాదు-రావటం కూడ జరగదు

మూడు పాత్రలతో గంభీరంగా సాగిపోయే కథ 'పేమేడలు'. భానుమతి, కేశవ్ చిన్నిప్పటినుంచి కలసి చదువుకొన్నారు. భానుమతి కేశవరావు పినతల్లి కుమార్తె. చదివినంత కాలం చదివి, భాను చదువుకు స్పర్శి వెప్పలసి వచ్చింది. వివాహం చేయాలని తల్లిదండ్రులు వరావేషణ మొదలుపెట్టారు ఆ అవ్వేషణలో రాజశేఖరం లభించాడు రాజశేఖరం చూపుల గుఱ్ఱమేకాని అచ్చా అన్న అంగతి భాను, కేశవులకు తెలియదు. ఎఱ్ఱగా నన్నగా ఉన్నాడు. విశాల మైన సాం భాగమేకాని జలిష్మమైన వక్షస్థలం లేదు. కాని భానుకు లగినట్లుగా ఉన్నాడు. అంగక చతుర్కారంగా మాట్లాడతాడు. భానుమతికి రాజశేఖరానికి వివాహమయ్యింది. రాజశేఖరంతో వెళ్లింది భాను.

భార్యార్యమధ్య దాంపత్యం బాగానే గడచి పోతున్నది. వారికి ఒక పిల్లవాడుకూడ పుట్టాడు. కాని రాజశేఖరం కోపం తగ్గలేదు. భానుఉన్న ఊరిలోనే కేశవ్ చదువుకొంటున్నాడు. చిలున్నప్పుడల్లా భానుమతిని చూడటానికి వస్తూనే ఉన్నాడు. అప్పుడు వచ్చినప్పుడు భాను విషయాన్ని జాగ్రత్తగానే లోకి తీస్తూనే ఉన్నాడు. తానంతకాలంనుండి గ్రహించింది భాను అశాంతితో బాధపడుతున్నదని. కాని, దానికి కారణమెన్నడూ కావాలని భానుమతి కేశవుకు వివరింపక బ్రతుకును ఓర్పుగా గడుపుతున్నది.

శ్రీమతి ముప్పాళ్ళ రంగనాయకమ్మ నవలా సాహిత్యం

భాను ఎప్పుడూ రాజశేఖరానికి ఎదురు తిరగ లేదు ఆమెలో అసంతృప్తి, అలజడి, అందోళన ప్రారంభమయ్యాయి. రాజశేఖరానికి యింటిలో ఇల్లాలు పిల్లవాడు కన్న పేకాట ముఖ్యం. పేకాటలో మునిగి యింటినే మరచిపోతాడు. దారుణ పరిస్థితులకు భాను కన్నీరుపెట్టని రోజులేదు. పేకాటలో ఇల్లు గుల్లయింది. భాను జీవితం తిరగబడింది ఆశలు నిరాశలై పోయాయి. మమతతో వస్తున్న కేశవును రాజశేఖరం అవమానించాడు. భాను బాధల వ్యధల మధ్య ప్రాణాన్ని కాపాడుతూ వస్తున్నది జీవితంపైన విరక్తి కలిగింది. రాజశేఖరం భానుతో 'నీకు సరైన ఈడులో పెళ్లిచేస్తే నలుగురు పిల్లల్ని కనేదామి. గాడిదలా పెంచి నాకు అంటగంటు నేను గుడ్డి వెధవని కాకపోతే నిన్నెలా కట్టుకుంటాను. నా ఖర్మ కాలింది అంతే. ఆడముండవని ఆలోచిస్తున్న కొద్దీ నెత్తికెక్కుతున్నావు. నాలుగుతన్న పిల్లలకి ఈదేస్తే నీ బాబే అడ్డువస్తాడో, నీ ఆన్నే అడ్డువస్తాడో' అన్నప్పటికీ భానుమతి ఏమీ మాట్లాడలేపోయింది కడుపుకు తీసితినక వస్తున్నా, తిన్నావాలేదా అనే మాట అడగటానికికూడ రాజశేఖరానికి నోటమాట రాలేదు లేవలేని పరిస్థితిలో ఉన్న పరామర్శింపలేని రాజశేఖరం మనఃప్రవృత్తిని ఏమీ వ్యాఖ్యానింపక తనలో తాను నవ్వుకొని ఊరుకొన్నది. షాడా త్రాగా లనే ప్రీతితో షాడాలమ్మే వానిని పిలిచి పైనలు కోసం లోపలకువచ్చి వెతికే పరికి ఏమీ లేకపోతే బయటకువచ్చి ఆ అబ్బాయిని వెళ్లిపోమ్మని చెప్పింది. అందుకు వాడు భానునుంచి కారణం తెలిసికొని తానే జాలిపడి షాడా యిచ్చాడు ఈ మాత్రం కట్టుకున్న భర్తకు కవికరం లేదేమని మధన పడింది. రాజశేఖరాన్ని ఎదిరించే శక్తిలేక అతనిముందు ఓడిపోయింది. ఓడిపోయిన తరువాత జీవించటం అనవసరం అని భావించింది. బ్రతుకుపై విరక్తి కలిగి ప్రాణాన్ని నిర్దయగా వదిలింది.

కలకాలం జీవించి రాజశేఖరంతో హాయిగా కాపురం చేద్దామనివస్తే భానుకు విధి వక్రించింది. భాను జీవితం ధన్యమయ్యింది. రచయిత్రి

కీర్తి పతాకకు 'పేకమేడలు' ఒక చిహ్నంగా నిలిచింది. రాగంలేని అనురాగం పేకమేడల నిర్మాణం.

పల్లెపట్టులను, సమస్యలను వివరించేది 'ఇదేనా న్యాయం?'. శంకరానికి చిప్పరాడే తల్లి పోయింది. ఉన్న తండ్రి బిడ్డనుమాడక స్రియురాలు రత్నలను చూచుకొని మురిసిపోతాడు. ఆమె మోజులో కన్న బిడ్డనే కాలదన్నుకుంటాడు. శంకరంకు అదృష్టం కలసివచ్చింది చదువుకోసం పట్నం బయలుదేరాడు. తండ్రి శంకరంకు డబ్బు యియ్యకపోగా గడ్డ పడ్డాడు. అయినా, వీరన్న యిచ్చిన ధనసహాయంతో పట్నంలో చదువు ప్రారంభించాడు శంకరం. శంకరం తండ్రి కేషయ్య భార్యను సోగొట్టుకున్నాడు. కన్న బిడ్డను దూరంచేసికొన్నాడు. శంకరం జీవం యితే కట్టాడు కాళేజీలో మరి భోజనానికి కట్టటానికి డబ్బులేదు అందుచేత వారాలు తిసిటం ప్రారంభించాడు. ప్లీడరుగారి భార్య ఓడార్చుకు నాలుగుమాటలు చెప్పి కన్నీరు తుడిచేది. తండ్రి ఉండికూడా లేనవాడిలా ఇంటింట వారాలు తింటున్నాడు. కాని శంకరం అంటే వెంకట్రామయ్యకు మహాప్రేమ. ఆయన కుమార్తె శ్యామల, అందరూ శంకరాన్ని ఎంతో గౌరవంగా ఆదరిస్తారు.

శంకరం కాళేజీలో ఉన్నంతకాలం పుస్తకం పురుగే. ఆ విధంగా ఉండటం కొంతమందికి నచ్చక హేళనచేయటం ప్రారంభించారు బాలకృష్ణ రూములో ఉన్నాడు. ఆ రోజీలమధ్య అతని చదువు అడుగున పడిపోయింది. ఇతన్నిచూచి ఓర్వలేనివారు శంకరాన్ని బయటకు వదిలించారు. శంకరం కష్టపడి చదువు కొన్నాడు. కష్టపడి చదివినందుకు ఎక్కడా తప్పుక ప్పొస్తేరాదు. బా కూడా చదివాడు. ఒక లాయర్ దగ్గర ఎప్రింటేన్ గా చేరాడు. లాయరు ఆయన తరువాత సమాజంలో అతినికొక స్థానం కలిగింది. శంకరం స్థితిచూచి కన్నతండ్రికన్నమిన్న ఆయన వీరన్న ఎంతగానో మురిసిపోయాడు.

శంకరానికి మాలతికి పరిచయమయ్యింది. మాలతి విధవ. శంకరం అవివాహితుడు. వారిద్దరి మధ్య ప్రణయం నిండింది. ఇద రికీ వివాహం జరి

గింది. కాని, శేషయ్య బీబితం మట్టిపెట్టెంది. రత్నాలు మోసంచేసి శేషయ్య యింట్లో బుల్బులో పరారి అయ్యింది. శంకరం ఉన్న యింటకి శేషయ్య వచ్చి దగ్గుతూ గేబులక్కి నలబడ్డాడు. శేషయ్య తోపాటు వెళ్ళాడు. అప్పుడే మాలతి ఆదాసికొంటూ మంచి కూర్చోమని ఆహ్వానించి శంకరం మంచి నివ్వెరపోయాడు. ఓడ్డ ఉన్నదనే ఆశతో వచ్చిన శేషయ్యను శంకరం త్రొత్తవాడవలె చూడసాగాడు. చిన్నవాడు తన అల్లికి తనకు జేసిన అన్యాయం చాంక వచ్చానని మండిపడ్డాడు. చిన్నగానినైనా కరుణతో పలుకరించే శంకరం కన్నతండ్రిని బిచ్చాడికన్న పీనంగా చూడడం చదువుకాకముందే తండ్రియందు గౌరవముండేది. చదువుకున్న తరువాత - అందులో లాయరై మంచి చెడూ విషక్షి-సలేక కక్ష పెట్టుకొని తండ్రిని ద్వేషించాడు చదువుకొన్న సాస్కారం ఉన్న తండ్రిని దూషించానని కువమోగించాడు. ఇంకా భార్యతో పట్టుడు మెతుకులు పెట్టి వంపించమని సలహాయచ్చాడు. బిడ్డ తండ్రికిచేసే న్యాయం ఇదేనా? లాయరైన తరువాత ఉన్న మతికూడా పోయింది.

శంకరం రామయ్య అయినా రూమ్ మేట్సును ఆకర్షించలేకపోయాడు రచయిత్రీ కాలేజీ విషయాల-రూమ్ మేట్సు విషయాల-శంకరం లాయరైన తరువాత వాదించిన కేసులు, శంకరం మాలతితో చేసిన సఖ్యం మొదలైతే చాలా పేదరికంగా ఉన్నాయి. కాలేజీ విషయాలు చెప్పకుండా ఉంటే బాగుండేది. నవల చదువుతున్నం సేపు ఎప్పుడు మూసివేద్దామో అనిపిస్తుంది. నవలలో శంకరం పాత్ర మట్టి బొమ్మలా ఉన్నది.

'బలిపీఠం'లో వరద వెల్లువగా కొట్టుకు పోతూన్న సుఖానికి ఎదురు నిలిచి దానిలోని అవక తనకలను ఎత్తిచూసి, సవిత్రంగా ధర్మబద్ధంగా సంస్కార పూరితంగా బ్రతుకొని సంఘాన్ని బ్రతికించాని తానెవరనిపడేవారు కష్టనష్టాలపాలుగాక మానరు అన్నది ప్రధానవిషయం. అట్టివారిలో పెరిగినకౌన్తత్వం, చుట్టూ సంఘంలో పెరిగదు. వారిలో ఉద్భవించిన ధర్మాధర్మపరిజ్ఞానం సంఘంలో ఉద్భవించదు. వారిలో రేకెత్తిన సంస్కారభావం సంఘంలో రేకెత్తదు.

వారు సంఘంపై చాలా ఎత్తుగా పెరిగి ఉంటారు. మొట్టమొదట వారిని అడుకోలేని సంఘం పా ద్దాలలో అడవిపాదాల్లో వారిని కించపరిచ. ప్రయత్నిస్తుంది అం. మౌనావ నిమిత్తం సంగీతు ల్నెడూ వెనుకం వెయ్యరు బలియమైన వారి వ్యక్తిత్వం కొండనుటి సంఘాన్ని ఎదిరిస్తుంది. పరిస్థితుల వల్లనేతే ఆచార, గంథో సంఘర్షణ బయలుదేరి మనసును క్రుంగడిసి శాంతిలేకుండా పోతుంది జీవితానికి. కాని వరదపై సవిత్రవాద, భంధో అనుభావం అందించినపుడు సంతోషించాడు ఉండదు. కాని, ఆ రెండు పృథులూ మన మనస్సులందు హత్తుకొంటాయి. అలాంటి అరుణ, భాస్కర్ పాత్రలు సమాధినుండి పోలేవు. అరుణ బ్రాహ్మణ స్త్రీ అయినా హరిజనుడైన భాస్కరుడు ఏనాపా మాడింది. సంఘం వాద్యగిరి ప్రేమిత్రిమాపి వ్యక్త సంకసులని దూషించింది. అరుణను సవ్యలు చేసి అమెకున్న బాధను తీర్చి ఆరే నొక మనిషిగా తీర్చిదిద్దినందుకు అరుణ భాస్కర్ కు ఋణపడి యున్నది. కాని సంఘం వారి దండకాస్థిని చూచి ఓర్వలేకపోయింది. అరుణ అత్తనూమలు తమ స్వర్ణంకోసం అరుణ జీవితాన్ని పాడుచేయుటకు పూనుకొన్నారు ఏనాపా ఆమెలో లెక్కని కుల భావం దుష్టశక్తుల ప్రోత్సాహంతో విచిత్రంగా నడకలు సాగించింది. అను విధన అన్న విషయం మరచిపోయి ఏ సద్వైకాలతో భాస్కర్ ను ఏనాపాం చేసికొన్నదో ఆ ఉద్వైకాలన్నింటికీ తిరోదకారిం దింది. అంటరానితనం అమెలో ప్రవేశించింది. భాస్కర్ తరపువాళ్ళను అవమానించింది. అభిం శుభం తెలియని గోపిచూచి జాతి చూపింపలేక పోయింది. కరుణకూడా ఆశయాలు ఆమెలో చూద్దామర్నా కన్పించవు. అరుణ భాస్కర్ ను ఏనా లెక్కచేయటం లేదు. భాస్కర్ లాంటి భగ్త కావాలని కోరిన అరుణ భాస్కర్ కులాన్ని ద్వేషించింది. అరుణ కావాలని తన అత్తగారైన బిగదాంబతో అన్ని విషయాలు చెప్పేసి అత్తమామల ప్రోత్సా హంలో అరుణ భాస్కర్ ను వదిలి అత్తగారింటికి వచ్చింది. భాస్కర్ నచ్చవెప్పాడు ప్రయోజనం లేదు.

శ్రీమతి ముప్పాళ రంగ నాయకమ్మ సవలా సాహిత్యం

కనీసం కన్నకూతురును చూచుటకై నా ఆస్కారం లేక పోయింది భాస్కర్ కు. అరుణకు జ్యోతి తరువాత మగపిల్లవాడు పుట్టాడు. ఆ విషయం భాస్కర్ కు తెలియజెప్పలేదు. చివరకు తెలిసికొన్నాడు. బాధ పడ్డాడు.

అరుణ భాస్కర్ కు కుటుంబ విషయాలను గురించి కోర్కెకెక్కారు. అందులో భాస్కర్ వాదన నెగ్గింది. అరుణ మండిపోయింది తను ఓడిపోయి నందుకు. ఈ సమస్యలో భాస్కర్ కు కరుణ సమానునుండి పిలుపు వచ్చింది; వెళ్లిపోయాడు. అరుణను అత్తమామలు సాధించటం మొదలు పెట్టారు. అమల జేప్పుల జీవితాలు చూచి తనలో మార్పు వచ్చింది కాని ఏమీ చేయలే పోయింది. ఒక నాడు తాను ఇవ్వగలిగే స్థితిలో ఉన్నది. ఈ నాడు పుచ్చుకొనే స్థితిలో ఉన్నది. మానసిక బాధలలో పాలు తారీర బాధలు కూడా ఎక్కువ అయ్యాయి. డాక్టర్ శ్రీవేని వైద్యం చేయించింది, భాస్కర్ సలహానివ్వడం. ఆమెతో అన్ని లాగానిపోయాయి కాని భాస్కర్ ను చూడాలనే కోరిక ఆమెతోనే ఉన్నది. భాస్కర్ వచ్చాడు. ఇద్దరూ బాధపడ్డారు అరుణ పుచ్చుకుంకమతో భాస్కర్ చేయించాడుగా పోవాని తలచింది తను అనుకొన్న కోరిక తీరింది. ఆదర్శాలవాంక్షతో నందూది జీవులను బలపీతాల నుంచి విముక్తి చేయగలిగిన భాస్కర్ అదే ఆదర్శాల బరువుతో భయంకర భీకర బలిపీతాలనుండి అరుణను ఆదుకోలేకపోయాడు. అరుణ వెళ్లింది. భాస్కర్ కితికి దూరంగా వెళ్లిపోయాడు

జీవించేది ఎప్పుడూ ఒకేరకంగా నడవదు సుఖం, దుఃఖం—బరువుభారం, ఎన్నో సంభవిస్తాయి దుఃఖభారంతో జీవితం కుంగిపోతున్నప్పుడు ప్రాణంపైన ఆశ ఉండనేఉండదు. సుఖంలో ఉన్నప్పుడు వ్రసంచాన్నే లెక్కచేయాలనిపించదు. పరిస్థితులు క్రమ్ముకొని రావటంతో ఒకప్పుడు ఆధారం లేకపోతే గోడలు కూలిపోతాయి. కాని ప్రతి

ఏనాటికైనా గట్టిపురాదులపై నిర్మించినప్పుడు కూలినగోడలు కావ్వింపవు. మధు తల్లిదండ్రులు చిన్నతనంలోనే పోయారు. అప్పటినుంచి తాళగింటి దగ్గర సూర్యం—మఘ—సుశీల పెరుగుతున్నారు. తాతగారు పోయారు. మిగిలింది సుందరమ్మగారు. మేనత్తలు—మేనమామలు మధుని తిట్టుకోబోయారు లేదు. వారనేమాటలు నడి గొడుపుతో కాలం గడుపుతున్నారు.

మధునిగురించి సుందరమ్మ తన పెద్ద కుమారుడైన విశ్వశాఖం తనకు రగవు పడతూ ఉంటారు. మధుని నానాహింసలపాలు చేసాడు. అసలు అతను ఎవరిని లెక్కచేయలేదు. తన మేనమామకు అతనంటే నిష్పమీద గుగ్గిలం చల్లినట్లే ఉండేవాడు. అతనిలో సరసంగా ఎప్పుడూ మాట్లాడలేదు. కాలం కంపించింది. సూర్యం చదువు కొంటున్నాడు. మధుకూడ చదువుభ్యాసం ముగిసి పోయాడు. ఒక్కొక్కటి మరచిపోయాడు. సూర్యం పాపై ఒక ఉద్యోగం సంపాదించాడు. దానిలో మధు మేనమామల యింటనుండి రావాలి నమ్మువట్టాడు. సూర్యానికి ఇంజనీరుకు వివాహమయ్యింది ఇంజనీరును మాడగనే మధుకు తన తల్లి గుర్తుకు వచ్చింది. ఇంజనీరుకూడ మధును మరుతతో చూచుకొనేది తల్లి లేనకొరత ఇంజనీరు చ్చింది. విశ్వనాథానికి మధుకు ఉత్తరం విషయంలో రగవు పెరిగింది ఆ కోపంతో శివావతి కుడు రైలయిన మధుకు రాజశేఖరంతో వివాహం చేసాడు సుందరమ్మ పాలు పొందకముందే మధు పుట్టింటికి తిరిగివచ్చింది మధు ఈనాడు ఒకరాజనం సంపాదించాడు ఒక హోదా వచ్చినవారు వాత మేనత్తలు మధును గౌరవభావంతో చూడటం మొదలుపెట్టారు. సూర్యానికి ఒకపిల్లవాడు పుట్టాడు. సుశీలను ఇంజనీరు వివరాలైన భాస్కర్ వివాహం చేసికొనుటకు లంగికరించాడు. మధుకు శారద అనే రచయిత్రితో పరిచయమైంది. ఆమె రచనలు చదివి శారదకు ఉత్తరం ప్రాయఃటంతో చివరకు వారు భార్య భర్తరైవారు. ఒకప్రక్క సూర్యం - మధు అందాలు

వండినూంటే మరొక ప్రక్క శీతావతి—సావిత్రి తమకు జరిగిన అన్యాయంగురించి వాపోవటం మొదలు పెట్టారు. విశ్వనాథం తన తమ్ముడైన శీతావతిని నట్టేటితోముంచి యాత్రకు పోయాడు వదిలబెట్టాడు. సత్యనారాయణను వెంటబెట్టుకొని ఒకనాడు ఉప్పు సితిలోఉన్న కుటుంబం ఈనాడు ముక్కలై చెదరి పోయింది. ఎవరి జీవితాలు వారి కున్నాయి.

కథాకథనంలో 'పేకమేడలు' నవల ప్రథమ స్థానం పొందుతుంది 'బలిపీఠం'లో కథాకథనమున్నా దానికన్న ఒక అద్భుతశక్తి అందులో యిమిడి వున్నది. 'ఇదేనా న్యాయం' కథాకథనంలో గతుకు లున్నాయి. 'కృష్ణవేణి'కథ అంతా ఉత్తరాలు. 'కూలివ గోడలు' చిన్నపిల్లల మనస్తత్వాన్ని స్పష్టంగా తెలియజేస్తుంది. 'కూలివగోడలు' రచయిత్రికి ఒక ప్రయోగం అంటేది.

కథా శిల్పం:

కథను ఉత్తరాలరూపంలో వివరించటం నవల శిల్పంగా పరిగణిస్తామని విమర్శకులు చెప్పినా అదొక శిల్పంగా ఎందుకు ఎంచవలసివస్తుందో చెప్పరు. వారితో రాజీపడి సరిపెట్టుకొంటే ఏమీ ఉండవు. కథను చెప్పకొని పోవటంకూడ శిల్పంకాదు. శిల్ప మంటే కథలోను, పాత్రచిత్రణలో, సంభాషణలో నూతనత్వం మాపించటమేగాదు. పౌడయ 'స్పందన కలిగించే కథాసంఘటన శిల్పనదృశ్యము. పాత్ర చిత్ర ణలో పాత్రలు ఎదుట సాక్షాత్కరించి మాట్లాడు తున్నప్పుడు శిల్పపరంగా దానిని వివరించాలి. సంభా షణలుకూడ చమత్కారంగా ఉండి, ఆ మాటలవల్ల ఆ పాత్రల స్వభావం వ్యక్తమవుతూ ఉండాలి.

'కృష్ణవేణి' ఉత్తరాలరూపంలో ఉన్న నవల. మొదటినుండి చివరివరకు అన్నీ ఉత్తరాలు. అన్ని ఉత్తరాలు ఉండేసరికి శిల్పం మాట అటుంచి విసుగు పుడుతుంది. కథ శిల్పానికి ఉత్తరాలు అటంకంగా ఉన్నాయి. ఉత్తరాలు లేకుండా కథ వివరించవచ్చు.

కృష్ణ జీవితం శిల్ప పరాకాష్ఠ చేందింది. తాను మాధవును మొదటినుండి పూర్తిగా లతన్ని గురించి తెలిసికొనకుండా లేనిపోని ఆశలు పెంచుకొని అతని పరిష్కరంగంకోసం తాపత్రయపడింది. కాని తాను అనుకొన్నదానికి పరిస్థితి ఎదురు తిరిగింది. ఊహించని దానితో వివాహమయ్యింది. ఆ సంఘటనే వేణి జీవితాన్ని మలుపు త్రిప్పింది. సంసారం మూడు పువ్వు తారుకాయలగా వర్ధిల్లి సుఖసంతోషాలతో జీవితయాత్ర సాగించాలనుకొన్న కృష్ణమానసిక వ్యధకు గురి అయ్యింది. ముతతలు పెంచుకొని ఆరా ధించుకొన్న మాధవుతో వివాహం అనంభవం. తాను మాధవుకు రెండవ భార్యగా వెళ్లుట కంగీకరించినా లోకం దూషిస్తుంది. ఈ చిత్రణే కథకు ఒక విధ మైన నిపుణతను చూపించింది. కథాంతంలో సుఖాంత మని రచయిత్రి కృష్ణవేణిని శ్యామసుందర్ ను ఒక చోట చేర్చారు. పాపం, కాస్త కుదుటపడిన తరువాత మరల విడిపోయారు. ఎందుకు విడిపోయారో తెలియదు. కథ అంత నైపుణ్యంగా వడిపించి చివరకు ఎందుకూ పనికిరాని ముగింపు చేశారు. దానితో నవ లలో ఉన్న కాస్త శిల్పం కూడాపోయింది.

'పేకమేడలు' కథా శిల్పానికి మచ్చుతునక. నవలయందలి సంఘటనలు, ఆ సంఘటనలకు అను కూలమగు చిత్రణ, చిత్రణకు తగిన సంభాషణలు, పిటస్నింటియందు విషయ సమన్వయము ఈ నవలలో కనిపిస్తుంది. అట్టిస్థితే 'పేకమేడలు'లో వుండుట లేక ప్రసిద్ధ నవలగా చెప్పకోవచ్చు. ఇందులో ప్రతి సంఘటనయందు భానుమతి తీవ్రమైన నిర్వేద ఆవేదనలతో కన్నులనిండ నీరు నింపుకొని ఎదుట నిలబడినట్లుగా ఉంటుంది. తన బాధ ఎవరికీ చెప్పక మహాఓర్పు వహించి రాజశేఖరంతోనే ఉన్నది. మరొక రయితే లేచి వెళ్లిపోయి పుట్టింటిలో కూర్చోనే వారు. కాని, భాను కష్టమైనా సవ్యమైనా భరించి బాధలను మ్రింగింది. తనకు తానే హతాశురాలై రాజశేఖరం ముందు ఓడిపోయినట్లుగా అంగీకరించింది. ఈ పరిస్థితులమధ్య భాను నిలవలేకపోయింది. తన

శ్రీమతి ముప్పాళ రంగనాయకమ్మ నవలా సాహిత్యం

జీవితంపై తనకే వెగటు కలిగింది. కన్నబిడ్డను వదిలంగా భద్రవరచి అశాంతిని కలిగిస్తున్న భర్తను గూర్చి తలచినా తనభర్తకంటే తన బిడ్డ ముఖ్యం. దానికి కారణం లేకపోలేదు. ఇంతకఠినంగా చూస్తున్న భర్త తనను ఒక మనిషిగా పరిగణించక గాలికిపుట్టి గాలికి పెరుగుతున్న ఒక అనాథ జీవితా చూస్తున్నాడు. కాని, కన్నబిడ్డ అలా చూడదు. అమ్మ అనే అదరంతో అనురాగంతో ఆమెను ఓదార్చి కష్టాల నుండి విముక్తి చేయగలదనే ఆశ ఆమెకున్నది. చెప్పరాని కష్టాలతో భాను జీవితం నలిగిపోయింది. అభిమానంచూపే అన్నయ్యను చూచుకొని ప్రాణం నిల్చుకొంటున్నది. కాని, తన బాధలకీక ఉపశమనం లేదని గ్రహించింది. అంతేగాక—ఈ బాధలనుండి విముక్తి కలగాలంటే తాను ఈ లోకంనుండి వీడి పోవటమే విముక్తిగా భావించింది. అందుచేతనే ఎవ్వరికీ చెప్పకుండా ప్రాణాన్ని త్యజప్రాయంగా భూమి మీద విసిరికొట్టింది కథ ఆ విధంగా అంతమై పోవటం పాతక్కుని పృథ్వీమండలంపై భాను చెరగనిముద్ర వేసింది. ఆమెపైన మనకు సానుభూతి కలుగుతుంది. ఈ సానుభూతి, భాను తన బిడ్డకు చివరి చూపుగా వ్రాసిన లేఖ — ఈ రెండూ నవలాశిల్పయొక్క ఉత్కృష్టతను వెల్లడిస్తున్నాయి. రంగనాయకమ్మ గారి రచనలో ప్రతిభ ఉన్నది. ఆ ప్రతిభే నవలాశిల్పానికి ప్రథమ సాహసం.

‘ఇదేనా న్యాయం’లో చెప్పుకొనతగినంత శిల్పం లేదు. శిల్పానికి తగిన సంఘటన లేమీలేవు. కోర్టులో జరిగిన వాదములతో రచయిత్రి తల దిమ్మెక్కించారు. ఇదిలోనే సాహిత్యం లేనప్పుడు శిల్పంమాత్రం ఎక్కడ నుంచి వస్తుంది?

‘బలిపీఠం’ రచయిత్రి రచనకు కీర్తిప్రభాన్ని చూపింది. అరుణ భాస్కర్‌లపై కథ ప్రధానంగా నడుస్తుంది విరుద్ధమైన కులాలకు సంబంధించిన వ్యక్తులకు వివాహంచేయటం సాంప్రదాయ వ్యవస్థపైన దౌర్జన్యమునా అధునికత్యమును చూపి కథను సంస్కారదృష్టితో చిత్రించారు అరుణను రఘునాథయొక్క మాటలో భాస్కర్ వివాహం చేసి

కాని ఒక జీవితం తన ప్రాణాన్నే సమర్పించాడు. సామాజికంగా తిరగాలని, సుమంగళిగ మరణించాలి అను అరుణమాటలే బలిపీఠానికివట్టు గొమ్మలు ఇవే కథాశరీరానికి ఆయువు నిజంగా రంగనాయకమ్మ ఆ రెండు వదల్లో భావిధను సూచించి దానివలన కలిగే కష్టాలను ఉద్దేశించారు. ఆ రెండూ విషయాలు అరుణ భాస్కర్ జీవితంలో యదార్థమైనవాయి. కథ జీవితాన్నివట్టి చూపిస్తున్నది. అరుణలాంటి అబలలు సంఘంలో ఉన్నారు. ఆమె కోరికలు కూడా ఉన్నాయి. కాని అవి కొందరిపట్ల తీరవు దానికి కారణం సమాజమే. ఈ సమాజమే అరుణ సంసారాన్ని రెండు ముక్కలు చేసింది.

భాస్కర్ తారల సంబంధంకూడా శిల్ప పరిమైందే వారిమధ్య ఏర్పడిన పరిచయాన్నిబట్టి వివాహం జరుగుతుందని భావిస్తాం కాని అరుణకోసం భాస్కర్ త్యాగంచేయటంతో కథకు జీవం వచ్చింది. సజీవప్రతిభ కథకు వచ్చే తెచ్చింది. ఆ సంఘటన సున్నితపాదయులపై ప్రభావాన్ని చూపి సానుభూతి గ్రహింపగల రచనద్వైతము.

పిల్లలకొడుకు కోర్టుకు వెళ్లటం కథకు కాల్పనావృత్తి వదచింది. కాదు రచయిత్రి నడిపించారు దగ్గరుండి. లోకజ్ఞానం తెలియని సున్నితపాదయాల కోసం కరుణనమాజంలో చేరి కరుణతో నిండించుకున్న భాస్కర్ కోర్టులో దావా తెచ్చాడు. తాను సాధించలేనిది కోర్టుద్వారా సాధించుకున్నాడు. ప్రాణాన్నే లెక్కచేయని భాస్కర్ తను బ్రతుకులు బజారు పాలవుతాయన్న సంగతి తెలిసినప్పటికీ తనమతాను నిగ్రహించుకొనలేకపోయాడు. తనలో అగ్నిపర్వతాలు పగులుతున్నా అరుణను ఏమీచేయలేకపోయాడు. ఇంకా పైగా ఆమెఅంటే వంచప్రాణాలు భాస్కర్‌కు ఆమె అంటే ద్వేషం ఉన్నప్పటికీ ఆరోగ్యవైతి చూచి జాలి పొందేవాడు అతనిలో వచ్చిన భావపరిణామం కథాగమనానికి కొంతఊరట కలిగిస్తుంది.

అరుణ అంత్యజీవితం, భాస్కర్ కరుణ సమాజానికి ప్రయాణం ఈ రెండూ నవలలో కరుణ కలిగించే ఘట్టాలు. తాము పొందిన అనుభూతులను బట్టి వారి బ్రతుకులు క్షాళితములైనాయి. అప్పటికి

గాని అరుణ మున్ను మారలేదు పంటలు పండిం
వులు పట్టి వారి బిలికం కానందం అనేది లేకుండా
సంసారాన్ని సహించకపోతూ చేతులారా పాడచసి
కొన్నారు. అరుణ ప్రకృతి చిత్రమైనప్పటికీ పరి
స్థితులుబట్టి మాంకతప్పలేదు. డాక్టర్ శ్రీదేవి
దగ్గర చికిత్స చేయించుకున్నందు అరుణతో తిర
స్కారం, దూషణ, పట్టుదల అన్నీ చూడమై
భాస్కర్ ను డిగించమని కోరాంది కలిగింది. అను
చేసిన తప్పులన్నిటికీ దానిచే వాయుత్వం జరుగు
తుందని తలచింది. అరుణ కోరికపై భాస్కర్
వచ్చాడు. మునుపటి కృపాపాత్రుడై బికివచ్చాడు.
కాని వ్యస్థితి మించిపోయింది కాలాని వివాహం
చేసికొని కరుణసమాజపు ఛాపులో మెలగువామన్న
అరుణ డిగించడాని నేరం చేసింది తరతరావరికు,
ఈ సమాజం ఉద్బంధకాంక్ష అరుణ ఈ నేపథ్యం
ఉంటుంది ఎవ్వరూ డిగించకపోయినా భాస్కర్
ఉన్నాడు డిగించటానికి. అరుణ డిగిస్తే చాలు
అరుణకు సంతుష్టి కలుగుతుంది. అట్లాగే డిగిం
చాడు. అరుణ కన్నీటిధారలతో నిత్యమంగళిగా
భాస్కర్ ను బలవంతంగా వీడే పల్లెపోయింది. ఈ
విధమైన చిత్రణవల్లనే ముగ్ధికితభకు కళసిద్ధించింది
పాత్రలు పడినబాధ లోకానికి. లోకం పడినబాధ
పాత్రలది. నవల విషాదంమైన ముగించు పాత
కుని ఆలోచనా ప్రపంచానికి చీసికొనిపోతుంది. నవల
పూర్తిఅయినతరువాత అరుణ స్వరావం, భాస్కర్
రూపం ముందు కనిపిస్తాయి, కట్లా కడలిన జీవితం
కలాగానే కరగిపోతుంది. అరుణపాణం వదలి శాశ్వత
మయింది భాస్కర్ అన ఓర్పుతో కరుణ సమా
జాని కంకితమైపోయాడు.

ధనమదండేర హృదయం పాషాణ ప్రాయమై
నిండు హృదయాలను బలిగొనాలని బాధపట్టాలని
కలుగుతుంది. అన్నింటికీ తలవంచితే దుఃఖంతప్ప
వీవూ మిగలదు కాని వాటికి ఎదురు తిరిగినప్పుడు
సమాజం పాడైపోయి జాన్ని తెలిసికొనుటకు
ప్రయత్నిస్తుంది. 'కూలిన గోడలు'లో మధుసూత్ర
చిత్రణ నవలకు మకుటప్రాయంగా ఉన్నది. అన్యాయాన్ని
అక్రమాన్నిమాచి సహించలేదు. అంతకాదు

నిరంకుశత్వాన్ని ఆమోదించి దానితోనే చేయలేదు.
అందరూ సమానమేకదా తరతమా లెందు కంటాడు.
స్థితినిబట్టి గొరించే ముగ్ధులన్నా వారి పను
లన్నా వివగించుకుంటాడు. అదే మధులోఉన్న
విశేషం చిన్నవాటి మధుకు పెరిగిన వాటి మధుకు
చాలాభేషం ఉన్నది. నాడేదో కట్లా మెదిలిన ఉద్దే
శాలు నేడు కల్యాణపాపాన్ని పొందాయి. బాల్యానికి
యృవ్యానికి మధ్య మధులో మార్పులు వచ్చాయి.
ఆ పరిణామాలే కథకు క్షాలసినంత వాస్తవికతను
అందించాయి. వాస్తవికతే నవలా రిల్పానికి పన్నెముక.
రచయిత్ర చిన్నపిల్లల మనస్తత్వం చిత్రించటంతో
నర్పునూపే పదిలంగా వారిని పెద్దదేసారు. పెరిగి
పెద్దలు కానటంతో కథ ముగుస్తుంది. కాలానికి
కల్లంవేసినా ఆగని జీవిత నిధానం మధుది.
స్వార్థంతో సతమతమయ్యే మానవ మస్తిష్కాలపై
ప్రళయనాట్యం చేయాలని, రూపుమాపాలని కంకణం
ఊట్టుకొన్న మధు విశ్వరూపం మోపాన్ని శీతావతి
దౌర్భాగ్యాన్ని మార్చుకోవోయాడు అది చేయలేక
కళ్లముందు జరిగిన చిత్రాలకు ఆవేశపరుడై
పోయాడు.

పాత్ర చిత్రణ :

ఒకపాత్రయొక్క స్వభావాదులను చిత్రించు
టలో రంగనాయకమ్మగారు ప్రత్యక్షానుమ పరిశీలించి
పాత్రకుముందు ఉంచుతారు పాత్ర స్వభావాన్ని
బట్టే చివరవరకాపాత్ర అలాగే ఉంటుంది. పాత్రను
మార్చమని పాత్రకుల కోరితే మార్చటానికి వీలు
లేదంటారు. తమకున్న సామర్థ్యంచేత నవలలోని
పాత్రలకొక ప్రవ్యేకమగు వ్యక్తిత్వం ఉంటుంది.
రచయిత్ర త్రిప్పినట్లు తిరగవు అని వారి చేతిలో
కీలుబొమ్మలు మాత్రంకాక సజీవ ప్రతిమలవలె
భాసిస్తాయి

'కృష్ణాజీ'లో అందరి సంసారాలు బాగు
పడ్డాయికాని కృష్ణ సంసారం విడిపోయింది. యువన
విలాసంచేత కృష్ణ అరుణగర్తను ఆరాధించింది.
పూర్తిస్వేచ్ఛను కావాలని కోరుకొన్నదికాని మనసు
కుంచించుకొనిపోయి విషయాన్ని అర్థం చేసికొన

శ్రీమతి ముస్సా శరంగనాయకమ్మ సవలా సాహిత్యం

నీయలేదు. చదువుకొన్నదిగాని సంస్కారంలేదు. చదువు చదివినకొద్దీ ఆమెలో విపరీతకాంక్షలు పెరిగిపోయి మాధవుకు రెండవభార్యగా అయినా వెళ్లటానికి సంసిద్ధపడిందికాని తోకం ఏవగించుకొంటుండేమోయని భయకవల్ల గ్రహించింది. మాధవు కన్నె జీవితంతో అబలాడుకొన్నాడు అంతేగాక పరువుతాడు కష్టాలనిపూడ చూచాడు. ఎందు కానిధంగా వేటిని మోసంచేయటంకు ప్రయత్నించాడు? అరుణచేసిన గాయాన్ని మరచిపోయింటే కృష్ణవేణితో కాగలిగితలు సాగించాడు మానవత్వలేని మాధవు తనకు లొంగని అరుణ తన భార్యఅయినా తనదానినిగా చేసి కొనలేక ఆమాయక కృష్ణను మోసంచేసాడు. ఆమె శ్యామసుందర్ ను వివాహంచేసికొని తృప్తిచెందాలన్న కుతూహలంకూడ మాసిపోయింది. మాధవు వ్రాసిన ఉత్తరాలు వారి దాంపత్యాన్ని విడదీసాయి. కలసిన దాంపత్యమే సాక్షాత్తుగా విడిపోయి వారి జీవితం దుఃఖాంతమైపోయింది. కాని ఈ దుఃఖానికి సరైన నిర్వచన మిర్యూటంటే పేకమేడలుకట్టి కూరిపోయిన భానుమతే అర్హురాలు. ఎంత జరిగినా ఏమీ మాట్లాడక తన జీవితాన్ని నిర్వీర్యం చేసికొంది. ఆశల అందలం నుండి ఒక్కసారిగా జారిపోయింది. నీటిలోని కలువను చూడాలని, నింగి పైనున్న నిండుజాబిల్లిని చూడాలని ఊహించుకొన్నది మమతలతీరం చేరాని ప్రయత్నించింది. కాని రాజశేఖరం తీరం సమీపానికే రానియ్యలేదు. ఇంకా రాలేకపోయింది. జీవితంలో పూరివాన కురుస్తుందనుకొంటే నివ్వలు వెదజల్లాయి సంసార సిద్ధిగతులు. ప్రాప్తించిన ఘటనలకు భయపడక వాటిని సరిదిద్దాలని ముందుకువచ్చిందికాని నేలమీద నిలబడలేకపోయింది. రాజశేఖరాన్ని మార్చటం తనకు చేతగాదమకొని ముభావంగాఉండి బాధను దాచుకొన్నది.

భానుకు రాజశేఖరం కట్టిన పసుపుత్రాడు ఉరిత్రాడుగా మారింది. దాంపత్యంలో చెలరేగిన మంటల్లో భాను శలభంలా మాడిపోతున్నా గను నించక రాజశేఖరం పేకాలలో ముగిసిపోయాడు ఒక

పురుషుడు ఒక స్త్రీని పెళ్లిచేసికొన్నంతమాత్రాన సంసారంకాదు. ఒడుదుడుకులు లేకుండా సాధ్యమైన సరకు అవరోధాలు తొలగించుకొని తన కర్మవ్యాన్ని నిర్వహిస్తూ మంచితోడలు పరిశీలించి సంసారాన్ని సుఖమయం చేసికొన్నప్పుడే దానికొక పరమార్థం ప్రాప్తిస్తుంది. అప్పుడది సంసారమవుతుంది. రాజశేఖరం భాను దాటిపోయినందువల్ల ఆయ్యా అనలేక పోయాడు. భాను ప్రాణాన్ని వదిలించి అవార్యమయ్యింది భాను తన అన్న పేరును ఉద్దేశించి వ్రాసిన ఉత్తరంతో భాను స్వహతం సాక్షాత్కరిస్తుంది. 'నేను ఈ జీవించునా' దుఃఖం నుంచి, కన్నీళ్లనుంచి, ఆశాంతి ఆలోచన నుంచి, అవేదననుంచి శాశ్వతంగా పెళ్లి పోతున్నాను. ఇది ఎంత సుదీనం అన్నయ్యా' అంటూ భాను విలవిల లాడింది. భాను ఇల్లాలు అయింది. తల్లి అయింది. చివరకు అంలంకూడ అయింది. ప్రపంచంలో సర్వం కోల్పోయింది. దీనికి భిన్నమైన పాత్ర చిత్రణ 'ఇదేనా న్యాయం'లో చూడగలం. శంకరం కన్నపడి చదువుకొన్నాడు కన్న అల్లి వినాడో పోయింది. తండ్రిఉన్నా లేనివాడే. సబంధ బాంధవ్యాలు లేవు గనుక. అతడు చిన్ననాటినుండి పెరిగేవరకు కష్టాలు అనుభవస్తూనే ఉన్నాడు. తన కన్న విషయపథేమతలే శంకరాన్ని పెద్దదచేయి. తాను బాధపొందుతున్నప్పటికీ కారకులైన వారిని కఠినంగా దూషించలేదు. తనకు ప్రాప్తించిన కష్టాలు క్రుంగదీయక ముందుకు నడిపించాయి. అతనిలో ఉన్న పట్టుదల, దీక్ష లాయర్ ను చేసాయి. ఏమీ లేనివాడు గనుక ఎవరేమన్నా అలసించుకొని ఉండేవాడు తనుబాధ పడ్డాడుగాని యితరుల కేమాత్రం హాని చేయలేదు. శంకరం ఒక స్థానం సంపాదించిన తరువాత మాత్రితో రొమాన్సు సాగించాడు. అయితే మిడిపిపడలేదు. కాని కాలుజారి ఎక్కడపడలేదు. వీలుంటే ఎవరికైనా సహాయం చేయాలని ప్రయత్నించాడుగాని చేతులు ముడుచుకొని కూర్చోలేదు.

మాలిని తన భార్యగా స్వీకరించుటతో వాడిపోయే జీవితాన్ని ఓగురింపజేయుటమే అపుత్యుంది. మాలినిపై ఉండే అనురాగం శంకరం తండ్రిపైన చూసలేక పోయాడు. కన్నతండ్రికంటే కట్టుకొన్న భార్య ఎక్కువ అయింది. భార్యమందు తండ్రిని చాల హీనంగా చూచాడు. అందుకు తండ్రి మనస్సు ఎంత క్షోభ చెందిందో భగవంతుడే తెలియాలి. తన్ను చేసిన వారిని సరిదిద్దుటకు ప్రయత్నింపక మరల తన్ను చేయుటకే పూనుకంటే ఇదేనా న్యాయ మనిపిస్తుంది.

అరుణ భాస్కర్లు సమాజానికి ప్రతికలు. వారి జీవితాల వ్యాఖ్యానమే 'బలపీఠం'. అరుణ ముందుకు అడుగులేసి వెనక్కు తిసికోవాలని ప్రయత్నించింది. భాస్కర్ కులానికి హరిజనుడయినా అతనితో నిండైన ధాన్యకగుణం ఉన్నది. కులాన్నిబట్టి గుణాన్ని విస్మయించే యీ సకృష్టపు సమాజం భాస్కరును ద్వేషించింది. ద్వేషించినారు కదాదుని తన ఆదర్శాలను ఆశయాలను మట్టిలో పూడ్చి పెట్టలేదు ఏ ఆదర్శకోసం తపించాడో అట్టి ఆదర్శం అనను ఆవరించింది. ఆ పరిధినుండి తప్పించుకోవాలని ప్రయత్నం చేయలేదు అందుచేతనే భాస్కరు అంటే సామూహిక కలుగుతుంది. భాస్కర్ అరుణకు ఖర్చు చేయవద్దని చెప్పాడుకాని తాను ఖర్చు చేయకుండా ఆగలేదు అప్పులు తీర్చాలని తాపత్రయ వద్దాడేగాని తనెప్పుడూ అప్పు తీర్చినట్లు లేదు. కరుణ సమాజంలోచేరి మార్గదర్శకుడుగా చెలామణి అయ్యే ఈ భాస్కరుకు, సమస్యలు ఎక్కువ కావటంతో బాధపడటం తప్పితే ఇంకేమీ కాన్పించలేదు.

అరుణ తనయేడ అంత కఠినంగా ప్రవర్తించివా అరుణను దూరం చేసికొనలేకపోయాడు. అతనితో కరుణ సమాజం చల్లని పందిళ్లు నిర్మించింది హానికి హాని చేయలేదు, అంధకారప్రాయంగా పెనకేసికొనియున్న భావాన్ని రూపుమాపి నవచ్చేతన్యం చూపి ఉత్తమజీవిగా తీర్చాలన్న అతని ఆశిలాష

ఉన్నతమైంది. కాని తనకు అరుణ ఎదురు తిరిగింది.

అరుణ భాస్కరును ఎదిరించి సాధించింది ఏమీ లేదు. సాఫీగా సాగిపోయే సంసారాన్ని కావాలని వృద్ధబంబుకాలైన అత్తమామలు విడదీసారు. అరుణ సంసారంతో పాట్లు నింపుకొన్నారు. అంతవాలం అరుణను బంగారు ఉయ్యాలలో సిద్ధపెచ్చి జోల పాలు పాడారు. తమ అవసరం తీరింతరువాత ఉయ్యాలనుండి క్రిందకు త్రోసేసారు. క్షణంలో జీవితం మారిపోయింది. తను కావాలనుకొన్నవారు దూరమైపోయారు. తనను ప్రాణపదంగా ఎంచుకొని కాపాడిన భాస్కరును వదలివేసింది. క్రుంగిపోయే బ్రదుకను నిలబెట్టినందుకు అరుణ భాస్కరు కిచ్చిన ప్రతిఫలం అదే. అండచూచుకొని మిడిసి పడింది. కఠోరంగా భాస్కర్యేడ ప్రవర్తించింది. చివరకు కులప్రసక్తిపై గొడ్డలిపెట్టు పెట్టింది. దానితో భాస్కరు మనసు శిథిలమయ్యింది. అయినా అరుణను వదలుకోలేదు.

నుఖం పొందుతున్నప్పుడు బ్రతుకు విలువ తెలియదు. బాధలు జీవితానికి గుణసాళాన్ని నేర్పుతాయి. తనకు మిగిలింది గుండె జబ్బుమాత్రమే. ఆ బాధలో జీవితాన్ని తరచి చూచుకొన్నది. తనకు తానే అసహ్యించుకొన్నది ఆ స్థితిలో తాను భాస్కరును చూడాలని తాపత్రయపడింది. చూచింది. భాస్కరును క్షమించమని వేడింది. ఇద్దరూ కన్నీటి ధారలతో సతమతమయ్యారు.

అరుణ జీవితంతో రాజీపడలేక జబ్బుతో తట్టుకోలేక రాలిపోయింది.

అరుణతో దాంపత్యం కుదుర్చుకోలేక సమాజాని కంకితమై పోయాడు భాస్కర్.

'కూలిన గోడలు'లో పిల్లల మనస్తత్వం పెద్దల మనస్తత్వంతో పోటీపడుతున్నప్పు డేవిధంగా ఉంటుందోయని నవలలో ఒక ప్రయోగం రచయిత్రి చేసారు. ఇందులో ప్రేమకలాపాలు ముద్దాడటంవంటివి

శ్రీమతి ముప్పాళ రంగనాయకమ్మ నవలా సాహిత్యం

వీలేకపోవటంచేత నవల చక్కగా తయారయ్యింది. విశ్వనాథంవంటి రాక్షసుడు మధును నానాపాపాలు పెట్టాడు. మధు చిన్నవాడైనప్పటికీ ఆత్మాభిమానం ఎక్కువ. పెద్ద చిన్న అనే తారతమ్యం లేకుండా మాట అంటాడు. ఆ మాటంటే అందరికీ కోపం ఉన్నమాటంటే ఎవరికీ నచ్చదు. ఇంకాపైగా మెల్లగా మందలిస్తారు. విశ్వనాథం స్వార్థంకోసం ఆరాట పడ్డాడు. మధు వేనల్లుడు గదాయని ముద్దుగా ఎప్పుడూ పిలవలేదు. కొట్టటం తిట్టటం చేస్తూండే వాడు. పాపం నుందరమ్మ మనవడిని రక్షించటానికి అడ్డువెళ్లి విశ్వనాథాన్ని మందలించేది. ఆ యింట్లో సుందరమ్మ - శీతావతి తప్ప అందరూ నరదాస రాక్షసులే.

విశ్వనాథం ఇంటి పెత్తనం చెలాయించటంచేత ఎవ్వరూ అతనికి ఎదురు చెప్పేవారుకాదు. అతడు మంచి చెప్పినా చెడుచెప్పినా అందరూ తలలు ఊపే వారే. గ్రుడ్డిగా నమ్మటంచేతనే శీతావతి మోస పోయాడు. మధు వారి బాహుబంధాలలో ఉండ లేక యింతలకువచ్చి ఒక ప్రయోజకుడైనాడు. అందరూ అతనిని ఒక మనిషిగా గుర్తించారు. అతను ఉంటే బాధపడిన హృదయాలు అతని రాకకోసం ఎదురు చూచాయి.

వంతాలుపట్టి విశ్వనాథం అందరికీ అన్యాయం చేసి ఊరుదాటాడు. సుధకాపురం విడిచిపోయింది. సావిత్రి చేసిన తప్పులకు శ్రమాపణ వేడింది. మార్కం ఇందిర, మధు శారద హాయిగా ఉన్నారు. కాని నాటికే నటికీ శీతావతి నిండిన కుండలా ఉన్నాడు.

ఆశయాలు - ఆదర్శాలు :

రచయితకుకాని రచయిత్రీకీకాని కొన్ని ఆశయాలు ఆదర్శాలు ఉండటం సహజం. అవి సమాజప్రగతిని దృష్టిపెట్టేందుకుకాని చేసికొనే నిర్ణయాలు. ఆశయంతోను, ఆదర్శంతోను వివరీతం కాన్పించ కూడదు. ఒక స్త్రీ సిగరెట్టు కాలుస్తూ నవయం

వచ్చినప్పుడు కనబడిన ప్రతిమగనాడిని ముద్దులతో ముంచినందువల్ల అది ఆశయంకాదు, ఆదర్శం అంతన్నాకాదు. మనలో కొంతమంది తమకున్న పాడులెవల్లాను సంఘంమీద పులమటానికి ప్రయత్నిస్తున్నారు. ఆశయం, ఆదర్శం వదిలించుకుని ముందుకు నడిపించి మార్గదర్శకం కావటమే వాటి లక్ష్యం. రంగనాయకమ్మగారి ఆశయాలు, ఆదర్శాలు ప్రగతిని కాంక్షించేవిగా ఉన్నాయి నవలల్లోమాత్రం. అవి ఎంతవరకు అచరణపూర్వకంగా చూపింపగలరనే విషయం పాఠకులే పరిశీలించాలి. కొందరు చెబుతారు గాని చేయలేరు. మరికొందరు చెబుతారు వాటిని అచరణలో చూపిస్తారు.

‘తప్పు అనేది అందరూ చేయరుకాని తప్పు చెయ్యటం శ్రమించరాని నేరంమాత్రంకాదు అనుకొని శ్రమించి ఆదరించగలిగే శ్రమాగుణంకూడ అందరికీ ఉండదు. ఉన్నవాళ్లు మహానుభావులే’ (కృష్ణవేణి).

తప్పుచేయకుండా ఎవరూ ఉండలేక. మానవుడైనవారూత తప్పుచేస్తూనే ఉంటాడు. వాటిని సరిదిద్దుకుంటూనే ఉంటాడు. తప్పుచేసినవారిని శ్రమించేవారున్నారు, శ్రమించలేవారుకూడ ఉన్నారు. ఇన్నిమాటలు చెప్పిన రచయిత్రీ ‘కృష్ణవేణి’ నవల లోని శ్యామసుందర్ నుముందు మహానుభావునిగాచేసి తరువాత మార్చివేసారు అర్థంగాకుండు. కథ ఆడ్డంతిరిగి సుఖంతమై మరుజ్జణంలో దుఃఖంతం అయింది. దానితో శ్యామసుందర్ కూడ మారిపోయాడు రచయిత్రీ ఈ విధంగా చేయటంచేత వారి ఉద్దేశం స్పష్టంగా తెలియదు.

వర్ణాంతర వివాహం చేసికొనటం ముఖ్యం గాదు. చేసికొన్నతరువాత సఖ్యంగా, ఆనందంగా అందరినూ జీవితంలో వండించుకోవటమే కావలసింది. కులం కన్న గుణం గొప్పదన్న విషయాన్ని అమర-జేమ్సుని వివాహంద్వారా రచయిత్రీ వ్యక్తంచేసారు.

‘మల్లీ కొత్తరాతిరత్నాత స్త్రీని పురుషుడు గౌరవించగలిగినప్పుడు భార్యను భర్త ప్రేమించకలిగి

నప్పుడు ఈ శరీరాలతో అధికారదాహం అంతరించి పోయినప్పుడు ప్రతి సకలతన రక్తబిందువు ఇగిరి గాలిలో కలిసిపోయినప్పుడు నీ-నా ఎక్కడ - తక్కువలు అంతరించినప్పుడు గృహాల్పీ శాంతినియాలై పప్పుడు, ప్రపస్తి పృథ్వీమూ సంతోషమై నప్పుడు మనీషి మనీషిగానే బ్రతుకుతున్నప్పుడు అప్పుడు వాకు స్త్రీగ్ జన్మించాలని ఉంది'. (పేక మేడలు.)

క్షుణ్ణవాతిపైన తీవ్రమైనద్వేషం రగిలింది. స్త్రీజాతిపైన ద్వేషం ఇంకా రగిలెదు. అది రగలాంటి ఇంకా కొంతకాలం పట్టవచ్చు, రచయిత భానుమతి ప్రాతద్రావిడ విప్లవార్థకమైన మార్పులు రావాలని నాచిస్తున్నారు. అశీచటం సబబోకాని ఈ సమాజంలో అట్టిమార్పు రావటం అసంభవం. ఇట్టి సమాజంలో ఆ మార్పువస్తే మంచిదేకాని రాదుగదా. నేటి సమాజం యూరప్ సమాజంతో పోటీపడి సరిమతమవుతున్నకాలంలో రచయిత ఉద్దేశించిన మార్పు రావదు. గృహాలు శాంతినిలయాలగా వెలయునూ వెలయు భానుమతి జన్మించనూ జన్మించదు. ఉద్దేశం ఉంటుందికాని అదర్ప పూర్వకంగాదు.

'లోకం గుడ్డిది అనుకుంటే మనమూ గుడ్డి వాళ్ళమే అవుతాము. కాని లోకం మాచేవానికన్న మిన్నగ ఊహిస్తుంది భాస్కర్! ఒక వ్యక్తిలో ఉన్న పొంపొట్లా బహిష్కరితా బయటపెట్టడానికే ప్రయత్నిస్తుంది. ఏమాత్రం అవకాశమున్న లేనివాటికూడ ద్వేషించి అంటకడుతుంది. నిన్ను విశ్వసించేవాళ్ళన్నా శుశ్రూషించేవాళ్లే అత్యధికంగా ఉన్నారు. నీమీద నిందలు మోవటానికీ, నిన్ను పాడుచేయటానికీ ప్రణాళికలు కట్టుకొన్నట్టే కష్టపడతారు. ఇదంతా అతిశయోక్తికాదు భాస్కర్. లోకం పోడ. నీకు అనుభవంకానిది' (బిహీతం). ఇది వాస్తవం. యవరం. మనీషిమనీషిగా చూడలేనప్పుడు క్రూరత్వం, కుటిలత్వం పెరిగి స్వార్థం

పెంచి ఎదుటివారిని నాశనం చేయాలనిపిస్తుంది. ప్రధునికసమాజంలో మంచివాడుగా పేరుపొసిన వ్యక్తే దొంగతనంగా గోతుబ్రతవ్వ అమాయకులను కూలదోస్తున్నాడు. అంతేకాదు మంచిఉన్నా గను నింపక నిందించటానికే ప్రయత్నిస్తున్నది ఈ సమాజం. ప్రతివ్యక్తిలో ద్వేషం, మోసం కరుడుగట్టి పేరుకొని వుండిపోయింది. ఇది రూపురూపాలంటే మనుషులు మారాలి మనుషులు మారాలి. అప్పుడు నమృకద్రోహం తలపెట్టక అందరూ సమానమేఅను దృక్పథం కలగుతుంది.

దేశం నేడు ప్రగతి అనే ముసుగుతో పరుగులు పెడుతున్నది. కాని అది ప్రగతికాదు. రాగద్వేషాలతో, అనుమాన అవమానాలతో పరుగులు పెడుతున్నది. లోకంపోడ కరుణసమాధానికారి గ్రహించినవాడు గనుకనే భాస్కర్ కు జరగబోయే చరిత్రనుగురించి హెచ్చరిక చేశాడు. అట్టి దౌర్భాగ్య సమాజమీద రచయిత వ్యాఖ్యానం సమంజసంగా ఉన్నది.

కృష్ణదేవి యిట్టి సమాజసిద్ధిని గమనించలేక మాధవుతో చేరింది. చివరకు జరిగింది లోక తిరస్కారం. సంఘానికి కొన్నినియమాలు, నిర్ణయాలు ఉన్నాయి గనుకనే రచయిత మాధవు ప్రక్కకు శాశ్వతంగా కృష్ణదేవిని చేర్చలేను. చేర్చిఉంటే సమాజం కలుషితమైపోతుందనేభావంతో యిద్దరిని విడదీసి సంఘర్షణను చూపించారు. ప్రేమకు స్వాతంత్ర్యమున్నా కొన్నిహద్దులున్నాయి. ఆ హద్దులు వ్యతిరేకమిస్తే ఏమి జరుగుతుందో ఊహించటం కష్టం. అంతేగాకుండ మాధవుకు ఒకరకంగా బుద్ధివెప్పేట్లుగా తనకు తానుగా చాలించుకొనకుండా కృష్ణదేవితో అనిపించారు. లేపోతే భార్యనుచేసికొన్న ప్రతిభర్త నచ్చుకోలే, సంసారంలో బిక్రత లేకపోతే దేహమీద పడతారు. అప్పుడు సమాజం ఏవిధంగా ఉంటుందో ఊహించుకోవచ్చును.

శ్రీమతి ముప్పాళ్ళ రంగనాయకమ్మ ఇవలా సాహిత్యం

ఏ ప్రేమ అయినా సత్యాసత్యాలు పరిశీలించక స్వతంత్రం స్వేచ్ఛ ఉన్నాయని విశ్వాభిలంభం వచ్చిస్తే ఆనందం కలగకుండా విచారం కలుగుతుంది. అంతటితోనే ఊరుకోక వ్యక్తులమధ్య అవమానాలను సృష్టించి అట్టి అవమానంతో సంసారాలు కూలిపోతాయని రచయిత్రి కృష్ణదేవరసాచన చేశారు.

‘విధి లీలలు విచిత్రమైనవి!’ ‘భగవంతుడు దయామయుడు!’ అన్న మాటలు ఎంతమాత్రం అసత్యాలు కావు. భవిష్యత్తే విజయం అనామకం కానున్నప్పుడే అనుకోకుండా దానికి అడ్డుకట్టవడుతుంది. దుఃఖపూరితం కావలసిన బ్రతుకులు మరో మార్గంలో నడచి చివరికి స్వర్గధామాలు చేరుకుంటాయి. అది గ్రహించలేని సామాన్యులు తాత్కాలికంగా చెడిన బ్రతుకుల్ని - శపించిన దైవాన్ని బాధాపూరిత హృదయాలతో నిందించుకుంటారు. ఓడలు బళ్ళా - బళ్ళు - ఓడలు కావచ్చుననే లోకోక్తి కరుణాసముద్రమైన భగవంతుడు చిత్విలాసపూరితమే కావచ్చు. (కూలిన గోడలు).

పరిస్థితులు అనుకూలించకపోతే ఓడలు బండల్లు అయిపోతాయి. అనుకూలమైన బండల్లు ఓడలైపోతాయి. క్షణకాలంలో జరిగే విషయాన్ని గమనించడం. అందుకనే విధిలీలలు విచిత్రమైనవి అను మెట్టుకేవలం బయలుదేరుతుంది. మానవ పాధ్యంగకపోతే భగవంతుని పై నెట్టి అతనివలన పాదించటం పరిపాటైంది. సుఖంలో భగవంతుడు గుర్తుకు రాడు. దుఃఖంలో భగవంతుడు గుర్తుకువస్తాడు. దేనికైనా క్రియారూపం ఉండాలి. అట్టిది లేకుండా కేవలం భగవంతునిలీల అనటం చిత్రం. మానవ బ్రతుకు మరో మార్గంలో పయనించి స్వర్గధామమైనప్పుడు భగవంతుని ప్రసక్తి ఎందుకు? తన బ్రదుకు చక్కదిద్దుకొన్నాడు గనుక స్వర్గధామమైంది.

రచయిత్రి పాత్రల స్వభావాన్ని లోకదృష్టిని

గమనించి చిత్రించారు. అందుకేనే రచకాలు వారు మనకు తారసిల్లారు కృష్ణ ప్రేమించి ఫలితం పొందలేక, ప్రేమించక వివాహంచేసికొని సంతోషాన్ని విచ్చిల్లి చేసికొన్నది. విచారంకన్న ఏమీ మిగలలేదు. మాధవు కావాలనుకొని అరుణను ఆనందించేయాలంటే అరుణ మాధవుకు ఎదురు తిరిగింది. ఆశలు పెంచుకొనేసరికి ఆంతస్తులు అడ్డువచ్చాయి. అందుకనే మాధవును అరుణ హీనంగా మంచింది. కాని ఒక్కసారి తన జీవితాన్ని పర్యలోకనం చేసికొని మాధవుకు దాసురాలై పోయింది. అప్పటినుంచి ప్రేమించి సౌఖ్యం పొందటం నేర్చుకొన్నది. కాని భానుమతి మరీ విచిత్రమైంది. ప్రేమించటం తెలిసికొన్న భర్తను తనవైపుకు తిప్పుకోలేకపోయింది. ముక్కునూటిగా వెల్లింది, నిజం మాట్లాడింది. అనే ఆమెను రాజశేఖరం నుండి వేరుచేసాయి నిజం మాట్లాడితే నిష్పూరంగానే ఉంటుంది మరి. చివరకు తనను తాను సమర్పించుకోలేక కన్నుమూసింది. ఏమీ సాధించకుండానే భాను మరణించటం ఆదర్శమార్గం కాదు. కాని చివర ప్రాసిన ఉత్తరం విషయాన్ని బట్టిచూస్తే భానుమతి సామాన్యంలో అసామాన్యమై ఒక ధర్మనిర్వహణకోసం ప్రాణాలు అర్పించిందంటే త్యాగబుద్ధి వెల్లడవుతుంది. సంస్కారం సంస్కారం అంటూ ఎగబడి ముందుకువచ్చి వివరీతంగా ప్రవర్తిస్తే నాశనంకన్న అభివృద్ధి కలగదు. అరుణ ఉద్దేశపూర్వకంగా వర్ణాంతరవివాహం చేసికొని అభివృద్ధి పొందలేక తన జీవితాన్ని తానే చేతులారా నాశనం చేసికొన్నది. తాను పెట్టుకొన్న ఆశయాల, ఆదర్శాలు మట్టిలో పూడిపోయాయి. వర్ణసంఘర్షణ పడుతున్న సమాజం వర్ణాంతర వివాహాన్ని అంగీకరిస్తుందా మరి? గుణాలు, హృదయాలు కలిసినప్పుడు కులంలేదు గోత్రంలేదు. వివాహానికి వరస్పర అనురాగ హృదయాల సన్నిహిత తత్వమే ప్రధానం అని రచయిత్రి ఉద్దేశం.

రచనా విధానం :

ఏ విషయాన్ని అయినా పూర్వయానికి హత్తుకొనేలాగున వివరించగల శక్తి సామర్థ్యమున్న రచయిత్రీమతి రంగనాయకమ్మగారు. మేడల మిద్దెలలో మెలగుతూ ధనమదంతో త్రుళ్లంతలాడేవారు, అధికారగర్వంతో విజ్ఞుని సమాజాన్ని తమ గుప్పటబట్టి ఆడుకొనేవారు, పేదల కడుపులుకొట్టి వారి జీవితాలతో వంతలాడుకొనే పెట్టుబడిదారులు, ఒంటరిగా అబరి కాన్పిస్తే బలాత్కారంచేసే భోగవరాయణులు, వీరి రచనలందు సామాన్యంగా కాన్పించరు వీరి ప్రాతలన్నీ జీవితాన్ని గొప్పగా భావించి ఎంచుకొన్నారే. కాని పరిస్థితుల ప్రాబల్యంతో సమస్య ప్రపంచంలో చిక్కుకొని పోతారు. సమస్యలు ఆలోచించి పరిష్కరించుకొనే సరికి సంసారాలు క్షారిపోవటం, ప్రాణాలు వదలి వేయటం లాంటివి జరుగుతాయి సమస్యలనేవి భూమి మీద పుట్టిన ప్రతిమనవునకువుంటాయి. కాని ధనవంతుల సమస్యలు వేరు దరిద్రుల సమస్యలు వేరు ఇక అబ్బాగక ఇటుగక మధ్యలో ఉన్నవారి స్థితి మహాదాణం అటు ధనవంతులులా పట్టు పొన్నుపై పవ్వలించలేరు ఇటు నేలమీదచేరి చేయే తలగడగా వేసికొని పోయిగమా నిద్రించలేరు. ఎటూ తేల్చుకోలేక మనస్సుతో సంఘర్షణపడుతూఉంటారు ఈ మధ్యతరగతివారు. 'కృష్ణవేణి'లోని మాధవు, 'పేకమేడలు'లోని రాజశేఖరం, 'బలిపీఠం'లోని భాస్కర్, 'ఇదేనా న్యాయం'లోని శంకరం, 'కూలిన గోడలు'లోని మధు వీరందరూ ధనవంతులుకాదు; దరిద్రులంతకన్నాకాదు. వీరి సమస్యలు సమాజాన్ని కలవరపెట్టేవి, తరతరాలవరకు సూయని మరపురాని తీర్పులేని సమస్యలు. ఈనాడు మనం మధ్యతరగతి కుటుంబాలను చూస్తూనేఉన్నాం. వారు ఉన్నంతలోనే సరి పెట్టుకోవాలని తాపత్రయపడతారు. తాపత్రయపడినా జరిగేది జరగకూడదు. భానుమతి ఉన్నానితో తృప్తిచెందాలని చూచింది. కాని రాజశేఖరం చేయూత ఇవ్వలేదు. తాను

టిప్టాప్ గా తిరిగి సమాజంతా నాడే అజే పద్ధతిలో ఎప్పుడూ మాట్లాడలేదు సామాన్యస్త్రీలాగున సంచరించింది. పన్నులున్నది. కడుపు కాల్చుకొన్నది. కాని ప్రయోజనం నాస్తి. పరిస్థితులు విషమించటంతో మానసికబాధకు తట్టుకోలేక రాజశేఖరంతో రాజీవడలేక పోయిగా కన్నుమూసింది. బ్రహ్మకీడున్నప్పుడు సాధింపలేనిది మరణించినతరువాత ఏమీ సాధింపలేదు. భాను తనకు నచ్చిందే మంచిదని మంకుపట్టుబడుతుంది. తీరా ఏమీ జరగదు. సమాజానికి ఎదురుతిరిగి భాస్కర్ తో కలసిపోయిన అరుణ వంతంకోసం పదికాలాలపాటు నిలుపుకొననలసిన కాపురాన్ని పదిసిమిషాల్లో అంతంచేసుకుంది. అప్పులు చేశాడు భాస్కర్ తమకోసం. చివర కవి తీర్పుకుండానే కరుణసమాజానికి మూలముల్లే సర్దాడు. అరుణ తమ కలసిఉన్నప్పుడు ఇద్దరం కలిసి సంపాదిస్తూన్నాముగా అని వివరీతానికిపోయి దివాలా కోరుకాలేదు. తన బాగుకోసం యితరుల ప్రాణం తీసులేదు. ఉండి తినలేక ఎక్కనమై అరుణ దోపిడిదారులైన అత్తచూమరి మాటలకు లొంగి భాస్కర్ ను ద్వేషించింది. కాని భాస్కర్ మనస్తత్వం అటువంటిదికాదు. మరగిపోతున్న ప్రాణాలను రక్షించి ఒక స్వయాపమియ్యాలని ఆరాటపడినవాడు. విజం తెలిసికొని నిందించమన్నాడు. అంతులేని ఆవేదనతో ఎడతెగని వ్యధతో క్రుంగిపోయిన భాస్కర్ మనస్తత్వం సమజవాదంలో యిరిగి సమ్యక్దృష్టిని అలవరచుకొని కరుణతో నిండిపోతుంది.

తమ్ములుతిని ఏమీచేయలేక కాలాలు మిరియాలూ నూరి కసితిర్చుకొన్నాడు మధు విశ్వనాథంపైన. మధు దరిద్రుడుకాదు. విశ్వనాథం అంత జమించారు కాదు. అతనితోని అధికారం మొగ్గతొడిగి ఆ సూయక పూర్వయంపై ధ్వజమెత్తాడు. అస్తి అంతమైరి మధ్య సతమతమయ్యే విశ్వనాథాన్ని మధు ఓడించాడు. మధ్యతరగతి కుటుంబాల్లో ఇలాగా చిత్రవిచిత్రాలు జరగటం విడ్డూరంకాదు శంకరం జీవితం చాలు

శ్రీమతి ముప్పాళ్ళ రంగనాయకమ్మ నవలా సాహిత్యం

మధ్యతరగతి ప్రజాజీవనాని కుదాహరణగా. పూట కూళ్లు తిని చదువుకొని సైకివచ్చాడు. కష్టపడి చదివి అభివృద్ధికి వచ్చాడు. ఓర్పుకు మారుపేరు అయిన శంకరం తండ్రిని హీనంగా చూడటం చిత్రమేమీకాదు. అది మన కుటుంబాల్లో జరిగేది.

మధ్యతరగతి జనుల సంస్కారంలోని సుఖాలను, దుఃఖాలను; అందాలను, అనందాలను; ఒకటేమిటి తమకు తోచినవానిని ధైర్యంగా వివరించారు నవలలో. ఇంత రచనానైపుణ్యం చూపి కృష్ణవేణి నవల ముగింపులో తప్పటడుగువేసారు. తమ అభిప్రాయాలను పాఠకులకు వివరించాలిగాని పాఠకుల అభిప్రాయాలను ఆమోదించి తమ అభిప్రాయాలు మార్చుకోకూడదు. ఒకవేళ అట్టిదే జరిగినట్లయితే నవలాసాహిత్యానికి మహాద్రోహం చేసినట్లువుతుంది. 'పేకమేడలు'—'బలిపీఠం' నవలల్లో రచయిత్రీ కథా కథనంతో నేమి, ప్రాతవృత్తంతో నేమి తమ శక్తి నంతా ధారపాసి భానుమతినీ, ఆరుణ భాస్కర్లను తీర్చారు. ఈ ప్రాతలు రంగనాయకమ్మగారియందు వజీవప్రతిమలుగా నిలబడినవి గనుకనే వాటిలోకాన్ని భాగా ఆకర్షించాయి.

నవలలో రచయిత్రీ కథ చెప్పుకొనిపోతూ ఉంటే పాఠకుడు తన మనస్సును మరొకవైపుకు మళ్లించలేడు. నివరికివారు ఇది చూజీవితంలో సంభవిస్తుందేమోఅన్న శంక ఆ సంఘటనలనుబట్టి

నిశ్చయిస్తుంటుంది. మానవజీవితానికి నవలా జీవితానికి పెద్దతేడాలేదుగనుక పాఠకుడు తన సీతని ఒకసారి చూస్తాడు. వారువయోగింన సంభాషణలు వృదువుగా ఉంటాయి. మారుమూల వదాలు ఏరి; తన్మయం వెందించవలసిన పాకుని కంగారుపెట్టరు. నిత్యమూ వాడుకొనేభాషతో సోగనులు చూపి మడికారపుశైలిని ప్రదర్శించి తియ్యగా కథను తీర్చగలరు. ప్రాతవర్ణనలలో పాఠకులకు ప్రత్యక్షసాక్షాత్కారం కలుగుతుంది. ఉదాహరణకు 'ఆరుణ స్నానంచేసి నిండుగా ఆలంకరించుకొంది. లేత కనకాంబరం జరిచిరసీద మువ్వవడ్డాణం మినమిన

లాడుతుంటే పోటీగా తెల్లటిమేడచుట్టూ రాళ్ల నెక్లెస్ ధగధగ మెరసింది. త్రాచులాంటి వాణి జడతో వడగవిప్పినట్టు వట్టెడుపూలూ, విశాల మైన కళ్లవి చక్రాలా తీర్చిదిద్దు తూన్న కాటుక, నున్నవి నుడుట నిలిచిన గుండ్రనికుంకమా—ఆరుణ ఆలంకారంలో ప్రత్యేకతలు కన్పిస్తున్నాయి.' (కృష్ణవేణి). ఈ విధంగా మూర్తి సాక్షాత్కారం ప్రతి నవలయందు కనబడుతూ ఉంటుంది.

సంభాషణలు అందంగాఉంటాయి. ఒక్కొక్క వర్ణయం కన్నీరు పెట్టిస్తాయి.

'మీ మంచితనంతో నాకు మతి పోగారు తున్నారు. మనిషిలో ఇంత అతిశయించన కారుణ్యం మరెక్కడై నా ఉంటుందా. మిమ్మల్ని భర్తగా పొంది స్వర్గంవంటి సంసారం కలిగి అనుభవించ వలసినకాలంలో ఈ నిజం తెలిసికొనలేకపోయాను. వీంత దౌర్భాగ్యరాలిని' అంటుంది ఆరుణ. దానికి భాస్కర్ 'మనస్ఫూర్తిగా క్షమిస్తున్నాను. మళ్ళీ నావట్ల దారుణంగా ప్రవర్తించినా ఆ విషయం అబద్ధంకాదు. అయినా అదంతా ఏనాడో మరచి పోయాను. నిన్ను నా భార్యగా నా బిడ్డలతల్లిగా ఆభిమానించి ప్రేమిస్తున్నాను. ఇప్పుడు నీ మీద నాకు ఒక్క మమకారం ఉప్పితే నీ భావమూ లేదు. నన్ను నమ్మవా' అంటాడు. మరపురాని మధుర వదాలమాటుననుండి ఆరుణ-భాస్కర్లు ఏదో తీరని భాధతో కృశించినట్లు కనబడతారు. ఇలాగే 'భాను' ప్రాత రచన అవిర్భవనీయమైంది.

ముద్దులు—కొగిలింతలు కావాలని పసిబట్టు కొని చూపిస్తారు. అచ్చటచ్చట వరప్రసరం ప్రేయసీ ప్రేయలు, భార్యాభర్తలు చేసికొనేవి అయినా వాటిని బహిరంగం చేయుటలో ప్రాముఖ్యం లేదు. అవి పాత కురిసు ఉజ్జూత లూగించుటకే అంటే చాల పాత పాటు. రచయిత—రచయిత్రీ పాకుని నడిపించాలి. వీరు చూసిన ~~కొన్ని ముద్దులు కొగిలింతలు~~—

మర్నా వస్తాను అంటూ ఒళ్లోంచి లేవ
బోతే అవుజేసా నిన్ను వదలేళ్లు అరుణ అన్నాడు
మాధవ్.

.....

ఆ రాత్రి నేను తెచ్చిన చీరతోనే అరుణని
దగ్గరకు తీసికోవాలని అనుకొన్నానుగాని వేనను
కొన్నది ఏం జరిగింది గనుక?

.....

మాధవ్ ఒక్కసారి ముద్దు పెట్టుకో... (బతు
కంతా గుర్తుంచుకుం ను లేకపోలే వెళ్లనివ్వను
నిన్ను...

.....

మాధవ్ వంగి నన్ను లేవదీశాడు గాతంగా
గుండెల కదుముకున్నాడు. నిండుగా పెదవులవిూద
ముదు పెట్టుకొన్నాడు.

.....

అలాగే పానం అంటూ కిత్కితలుపెట్టి
వక్కలో దూరింది. అలాగే మానేసి అరుణ
అంటూ దగ్గరకు చేర్చుకున్నాడు.....(కృష్ణ వేణి)

.....

ముద్దు లేకుండానే కృష్ణ వేణి మాధవులమధ్య
అనురాగాన్ని అభిమానాన్ని లేక ఇంకేదైనా వివ
రించవచ్చు. ముద్దు పెట్టుకోవటం, కాగిరించు
కోవటం పరిపూరించినందువలన నవలకొచ్చిన నష్ట
మేమీ లేదు.

ఆధునికత్వం పేరిట నూజాన్ని మోసం
చేయకూడదు రచయిత రచయిత్రి కొన్ని ఆదర్శా
లను దృష్టిపెట్టించుకుని వాటిని కళాత్మకంగా
దిద్ది ప్రదర్శించే చేయాలి. వివరాలు విద్యార్థులు
వలలతో చూపించటం అనవసరం. నవల కాలక్షేపం
కోసం చదివేదిగా ఉండరాదు. మానవునితో కరుడు
గట్టిన భావాలను చేదించి మాత్రవనికానం కలిగించి

అతని ఆరోగ్యం వెనుకబడినది

అమృతాంజన్

గ్రేప్ మిక్స్ చర్

మీ పాపసంగతి?

అమృతాంజన్ లిమిటెడ్

FD5AGM1267TEA

శ్రీమతి ముప్పాళ రంగనాయకమ్మ నవలా సాహిత్యం

నవసమాజ నిర్మాణానికి పునాదులు నిర్మించాలి. ప్రతి వ్యక్తిని ప్రగతి పథానికి నడిపించి స్వార్థాన్ని రూపుమాపి అసహనాన్ని అణచివేసి సహకారాన్ని కూకటి వ్రేళ్ళతో పెకలించి మట్టితో పూడ్చిపెట్టాలి. అప్పుడే మానవ పువ్వులు క్షాళితములై అజ్ఞానంనుంచి విజ్ఞాన మార్గంపై పుకు. నడక పోస్తాయి. మానవుడు ధైర్యంగా ఉన్నంతకాలం సమాజం ఏమీ చేయలేదు. గాడితప్పి ప్రకర్తిస్తే జీవితమే నాశనమవుతుంది గనుక జీవి సక్రమంగా జీవమాత్ర సాగించటం నేర్చుకోవాలి.

శ్రీమతి ముప్పాళ రంగనాయకమ్మగారు నవలరచనలో కొన్ని ప్రయోగాలుచేసి ముగించారు. మధ్యతరగతి జీవన విధానం కథావస్తువు రచనకు తగిన శైలి; సుకుహారంగా, ఘాటుగా, కరుణరస స్ఫూరకంగా ఉంటుంది. పాత్ర మనోభావ చిత్రణ కథాల్పయనకు ప్రతీక. పాత్రలు గాత్రో పుట్టి గాలిలో పేరుఉంటూ లేకుండా ఎగిరిపోయేవికావు. రచయిత్రీ తీవ్రనలుగు లికి పాత్రలు కావు ఒక వ్యక్తిత్వం, ఒకసిద్ధి ఉన్నవి. దేనికున్న ప్రాముఖ్యం దానికే అంకితమైవుంటుంది పాత్రలు ఒక

ఆదర్శంకోసం, ఒకమాటకోసం సలబడిపోరాడేనవి. ఆ పోరాటంలో ఓడిపోయినవి జయాన్ని పొందినవి ఉన్నాయి.

'కృష్ణ వేణి'లో కృష్ణ వేణి 'దేవా న్యాయం'లో మాలతి 'వేకమేడల'లో భానుమతి, 'బిటికం'లో అరుణ 'హరినగోడలు'లో సుశీల వీరవరూ ఆమె ముందు దీవాతిదీనంగా నిలబడ్డారు. వీరిని చూచే సరికి రచయిత్రీకి పృథ్వీ ద్రవీభూతమై వారి జీవితాలను యవార్థంగా తీర్చిదిద్దారు ఆ పాత్రలు మేమూ స్త్రీలమే మాకు జీవమున్నదని లోకానికి తెలియజెప్పాయి.

రచయిత్రీని భానుమతి-భాస్కర్ వరి షించారు. కృష్ణ వేణి-అరుణ వరిషించలేక ఆమె ప్రక్కనచేరి కన్నీరు రాల్చారు మధు అలాంటివి ఏమీచేయక ఒక్కసారే ఎదురుతిరిగి ధైర్యంగా నిల బడ్డారు.

రచనలో మాధుర్యం చూపిస్తారు.

మరపురాని మాయనిపాత్రలు సృష్టిస్తారు.

కాని ఆవేశం అధికం. ఒక్కొక్కసారి వరి మితిని మించిపోయి తిరుగుబాటు చేస్తారు.

మ ర తు లు

శ్రీ “నవీన్”

పాత్రలు :

శ్రీనివాసరావు — సుమిత్ర
రంగారావు — నీరజ
ప్రదీప్

మొదటి దృశ్యం

(శ్రీనివాసరావు ఇల్లు — సమయం రాత్రి 9-30 గంటలు.)

సుమిత్ర : ఏమిటంటి ఆలోచిస్తున్నారు?

శ్రీనివాసరావు : అబ్బే, ఏం లేదు.

సు : (పట్టుదలగా) ఏదో ఆలోచిస్తున్నారు. నాకు చెప్పకూడని దేమో!

శ్రీ : (కొంచెం వినుగ్గా) ఏమిలేదని చెప్పానుగా.

సు : ఏమిలేనిదే ఎందుకలా ఉంటారు? నాకు తెలుసు, మీరు ఏం ఆలోచిస్తున్నారో.

శ్రీ : తెలిస్తే అడగడందేనికి?

సు : అడక్కూడవా? పోనీ, 'అడక్కూడదు. అడిగే హక్కు నీకు లేదు'—అంటే అడగను రండి.

శ్రీ : (కొంచెం చికాకుగా) అలా అడిగే హక్కు నీకుగాక ఇంకెవరికుంటుంది?

సు : (విమర్శగా) నాకెందుకుంటుంది? ఆ ఉండే వాళ్ళవశాత్తూ ఉంటుంది. (బూర్ని)

అదేలా ఉంటే ఏం ఆలోచిస్తున్నారని అడగడంగాడా తప్పేనన్నాట!

శ్రీ : (వినుగ్గా) ఇప్పుడు తప్పని ఎవరన్నారు? ఎందుకలా నీకు నువ్వేలేని మాటలు సృష్టించుకుంటావు? లేనివి సృష్టించుకోవడంలో ఆడ వాళ్ళను మించిన వాళ్ళు ప్రపంచంలో ఉండరనుకుంటాను.

సు : (దెబ్బతిని, రోషంగా) ఔను. ఆడవాళ్ళను గూర్చి మీకు తెలిసినంతగా ఎవరికి తెలుసు? కట్టుకున్న ఒక్క ఆడవానికే కట్టుబడిఉందంటే నీతినియమాలు...

శ్రీ : (కోపంగా) సుమిత్రా! మళ్ళా మొదలైందీ నీ సాధింపు?

సు : ఉన్నమాటంటే సాధింపు. ఎంతమంది ఆడ వాళ్ళతో తిరక్కపోతే మీకు ఆడవాళ్ళ మనస్తత్వం అంతచక్కగా అర్థమవుతుంది?

శ్రీ : (పోట్లాటను పెంచకూడదనే ఉద్దేశంతో) ఒక్కమాటలో ఎన్నో వివరీతార్థాలను లాగే నీ ఊహాశక్తిని నిజంగా అభినందించకుండా ఉండలేను.

సు : (వెటకారంగా) ఔను. ఇలాంటి ఉత్తరాలి వందనలేగా మీరు నా మొహాన పారేసేది!

శ్రీ : (సాధ్యమైనంత అనునయ్యాన్ని కనబరుస్తూ, విందుకలా అంటావు సుమిత్రా. నీకు ఏమివ్వలేదు? విన్నూకాదని నేను ఏం జాగ్రత్త

తింటున్నాను? ఏకేం కావాలో చెప్పు. ఈ క్షణంలో తెచ్చిస్తాను.

మ : (అదే వెలుకారంతో) ఆహా! ఎంత దయ కలిగింది ఈ దీనురాలిమీద!

శ్రీ : విజంగా సుమిత్రా! నీకు ఏంకావాలో చెప్పు నాకు సాధ్యమైతే తప్పకుండా ఇస్తాను.

మ : నాకివ్వడానికి మీకు ఏమీ సాధ్యంకాదురండి అడిగేవాళ్ళ నడిగితే సాధ్యమౌతుంది.

శ్రీ : (సహనాన్ని కోల్పోతూ) ఎవరా అడిగేవాళ్ళు.

మ : మీకు తెలియనేతెలియదా?

శ్రీ : విజంగా తెలియదు.

మ : (చాలా వెలుకారంగా) పాపం! పిల్లల కళ్ళు మూసుకుని పాలుతాగుతూ తన్నెవరూ చూడటం లేదనుకొంటు దట!

శ్రీ : (సహనాన్ని పూర్తిగా కోల్పోయి) ఈ దొంక తిరుగుళ్ళు మానేసి అసలు సంగతి చెప్పు. ఏదో మనస్సులో ఉంచుకుని ప్రతిరోజూ నీ సాధింపులతో, సమ్మతాలతో రాది రంపాన పెడుతున్నావు. ఈ రోజు అసలు సంగతి బయటపడాలి చెప్పు, ఎవరా 'అడిగేవాళ్ళు'?

మ : ఎందుకండి అంత అమాయకుల్లా నటిస్తారు? నటనకుకూడా ఒక హద్దుండాలి

శ్రీ : సుమిత్రా! నాకు వెర్రెత్తించకు. కొంత కాలంగా నీ మనస్సులో మసల్తున్న ఆ అనుమానపు అగ్ని నిన్ను నన్ను దహించి వేస్తున్నది. ఈ రాత్రి అవి బయటికిరావాలి విజాఃజాలు తెలియాలి.

మ : ఎందుకుతెండి బయటకురావడం. నా మనస్సు లోనే ఉండనివ్వండి. ఆ అగ్ని నామనస్సు లోనే రాజుకుని నన్నే కాలివెయ్యనివ్వండి. (గద్గదంగా) ఆ అర్వాత మీ కిష్టమైన చక్కనిచుక్కతో కులుకుతూ...(వచ్చేదుఃఖాన్ని అవుకుంటుంది.)

శ్రీ : అబ్బబ్బబ్బ...ఏమన్నాఅంటే ఈ ఏడ్చుపోకటి... (కాస్తేసాగి) మనలోవచ్చిన అనుమానాల్ని మనలోనే ఉంచుకుంటే అవి రోజురోజుకు పెరిగిపోతూ వెర్రెత్తాలనేనే మనకు శాంతి పొఖ్యాలు లేకుండా వాశనంచేస్తాయి ఆ అనుమానాన్ని బయటపెట్టి దానిలోని నిజాఃజాలను పరీక్షించాలి. అలా కాకుండా ఆ అనుమానాన్ని నీ అంతటనువ్వే ధ్రువపటచుకుని, ఆ విషవంధ్యంలో కూరుకుపోవడం చాలా అన్యాయం, ఘోరాతిఘోరం.

మ : (వెర్రెగి, కనీగ, ఆవేశంగా) ఔనండి. నేను చేసే పనులన్నీ చాలా అన్యాయాలే, ఘోరా ఘోరాలే. నే నలనుమనిషిని కాను, పిశాచాన్ని, భూతాన్ని, మిమ్మల్ని పట్టిపీడించడానికి వచ్చాను. ఒక్కసారి ఈ పాపిష్టిదావిగొంతు పసికేసి మీ పీడని వదిలించుకోండి. ఊర రండి. నా గొంతు పసికెయ్యండి!

శ్రీ : ఊరుకో సుమిత్రా! స్లీప్. ఎందుకంత ఆవేశపడ్డావ్? నేనేమన్నారీవ్వుడు?

(బయట తలుపుకొట్టిన చప్పుడు. 'శ్రీనివాస రావుగారూ!' అనే ఒక యువకుడి గొంతు. 'శ్రీనివాసరావువెళ్ల తలుపుతీసిన చప్పుడు')

శ్రీ : హల్లో రంగారావుగారూ! సినిమాకి వెళ్లారా?

రం : ఔనండి. చూ సీరజాకి ప్రతిరోజూ ఒక సినిమా చూపించడం బ్రతుకెవ్వరు.

సీరజా : అన్నీ అబద్ధాలండి శ్రీనివాసరావుగారూ. ఈ రోజు వాకే ఎంతో బలవంతంచేసి నన్ను నీచి మాకు తీసికెళ్లారు. (శ్రీనివాసరావు చిన్నగా నవ్వున చప్పుడు)

రం : ఆవిడదే అబద్ధమండి. ప్రతిరోజూ ఏదో సినిమాకో, పార్కుకో, హోటల్కో, షాపింగ్కో తీసికువెళ్ళకపోతే రాణిగారు మూతి ముడిచేస్తారని ఈ రెండు మూడు నెలల అనుభవంలో

గ్రహించి-రాజేగరు చెప్పకపోయినా ఏసిన మాకో తీసికెళ్ళే అలవాటు చేసేసుకున్నాను. ఆడవాళ్ళకు కోపం చెప్పించి బ్రతగ్గాలూ చెప్పండి!

శ్రీ : జానాను కసిగా (నవ్వాడు).

నీరజ : ఎందుకురెండి కోతలు బజార్లోనించుని. లోపలికి వదండి!

రం : చిత్తందేసి! నీ అడుగుజాడల్లో నడిచి నీ నీడలో మేడలు కట్టుడంకంటే వాణీనిత వరహారం చుకేముంది!

నీర : అబ్బబ్బ...కాస్తేపు నోరుమూద్దురూ (గ్రీనివాసరావు హాయిగా నవ్వుతాడు రంగ రావు నీరజలు వక్కపోర్వన్లోకివెళ్లి తలుపులు మూసుకున్నవప్పుడు)

సు : ఎవరండి వాళ్ళి.

శ్రీ : మన వక్కపోర్వన్లోఉండే రంగరావు, నీరజలు.

సు : (ఏదో గ్రహించినట్టుగా) వాళ్ళను చూసా, అంతకులారాగ నవ్వుతున్నారు?

శ్రీ : (ఆ మాటలోని ధ్వనిని పట్టించుకోకుండా) కొత్తగా కాపురం పెట్టారు. చాలా మచ్చ తైన జంట. ఎప్పుడూ కింకిలానవ్వుతూ, ప్రపంచమంతా తమదే నన్నట్లు హాయిగా ఉండేవాళ్ళని చూస్తే.....

సు : మీరు ఏనిసుమధుర లోకాల్లోనో విహరిస్తారు గదూ...ఇంతరాత్రి ఎక్కడికెళ్ళి వస్తున్నారో వాళ్ళు?

శ్రీ : ఏదో సినిమాకి వెళ్లారుట.

సు : (నిట్టూర్చి) నన్ను ఒక్కసార్తైనా అలా సినిమాకి తీసికెళ్లారా? అయినా నేను మీ వక్కన నల్గొరికి కవింపడం మీ కెంత అవమానం!

శ్రీ : (బాధగా) ఎందుకు సుమిత్రా వన్ను నీ ప్రతి మాటతో బాధించే ప్రయత్నం చేస్తావు? నిన్నెప్పుడూ సినిమాకి తీసికెళ్లలేదా? సినిమాకి వెళ్దామంటే నవ్వే అనల బయలు దేవుగా! పోనియ్ ఇప్పుడు వెళ్దాంపద రెండో ఆటకీ.

సు : ఎందుకండి, తెచ్చిపెట్టుకున్న ఉల్పాహంతో నా కళ్ళనీళ్లు తుడిచే ప్రయత్నం చేస్తారు! (వక్కపోర్వన్లోనుండి రంగరావు నీరజల హుషారైన నవ్వులు.)

రంగ : మెడియర్ నీరూ, ఇంతకీ పిక్చరలా ఉన్న దంటావు?

నీర : (విసుగు, కోపం నటిస్తూ) ఎన్నిసార్లు చెప్పానండీ మీకు, నీరూపిరూఅంటూ పేరు పాడుచెయ్యొద్దని. పొండి, మీతో అనలు మాట్లాడను—

రం : అమ్మ బాబోయ్. కోపమే! అడుగో ఆ మూతి గులాబిపువ్వులా ముడుచుకుపోతోంది. పున్నమివెచ్చెల్లా విరిసిన కలువల్లాంటి ఆ కన్నుల్లో అప్పుడే ఏమిటా వేడి! వాడి! కోపంలోనాడా నీ ముఖం...గ్రీష్మముతువులో మోదుగుపువ్వులా ఎంతఅందంగా వెలిగి పోతున్నది. నీరూ...సారీ...నీరజా...

నీర : అబ్బబ్బ...ఈ సినిమా డైలాగులు కాస్తేపు మానేద్దురూ...(సిగ్గుపడుతూ) నాకు సిగ్గే న్నుంది.

రం : నువ్వు అలా సిగ్గుపడుతుంటే ఇంకెంత అందంగా ఉన్నావో తెలుసా? అప్పుడే విక సింఘన మందార పువ్వులా...సంద్యా వమ యంలో ఎర్రగా కందిన పడమటి ఆకాశంలా...

నీర : ఊరుకోండి...మీ కవితల్లో నన్ను ఊపిరి తీసుకోనివ్వడం లేదు—

రం : ఎలా ఊరుకోను. ఎంత వర్షించినా తీరని దావా నీ సౌందర్యం. పోనీలే. ఇంతకూ సినిమా ఎలా ఉండంటావు?

నీర : ఏం సినిమా అంటి అడి?

రం : తెలుగు సినిమా అంటి!

నీర : నా మొహంలా ఉంది.

రం : అమ్మమ్మమ్మ! ఎంతమాట జారావు. ఆ వెధవ సినిమా నీ మొహంలాగా ఉండటమా? నువ్వీ లోని సౌందర్యాన్నంతా మూర్తిభవించుకున్న నీ మొహంలో ఆ సినిమాని పోలుస్తావా? అనవారం - తీరని అనవారం!

నీర : అవండి - మళ్లా మొదలెట్టారూ మీ డైలాగుల! వెనకజన్మలో మీరు తెలుగు సినిమా లకి డైలాగులు రాసి ఉంటారండి. అబ్బ! అదేమిటి అలాచూస్తున్నారు? మతీ తినే సేరా? (కొంచెం నవ్వు) మీ మావుల్ని చూస్తుంటే ఒకటి జానకం వస్తోంది. కాలేజీలో చదువుకునే రోజుల్లో అప్పుడే ఎం. ఏ ప్యాస్సై కొత్తగా వచ్చిన మా లెక్చరర్ రోజుయిన వాకేసి యిలాగే చూచేవాడు.

రం : ఊ! ఏమిటి! లెక్చరర్? నీకేసి చూసేవాడా? ఎవడా లెక్చరర్ ఏమిటా ఇలా చెప్పు. ఈ ముల్లోకాల్లో వాడెక్కడున్నా వెతికి వట్టు కుని దొక్కచించేస్తాను, దోలు కట్టేస్తాను. అహ్లాహ్లాహ్లా...

నీర : ఏమిటా నవ్వు! ఎందుకంటే సినిమాలో ఎలన్ ఇలాగే వికటాట్టహాసం చేశాడు, ఆ యెక్క పెట్టిన మీసాలతో...(నవ్వుతూ) అచ్చం ఆ ఎలన్లాగే ఉన్నారు మీరుకూడా...

రం : ఎలా? హీరో!..... రంగరావుది గ్రేట్ మీసాలంటే మీ ఆడజనం పడిచస్తారే అమా! మొన్న మా ఆఫీసుకి ఒక ఇంద్రమైన కోమలొంగవచ్చి, నా మీసాలుచూసి సంభ

మాశ్చర్యంతో మూర్ఛపడబోతూ 'స్వామీ! మీ కోమలే' ఇంతకాలంగా అన్యేషిస్తున్నాను. నన్ను ప్రీతిరించండంటూ నా పిదారిమీద మూర్ఛపోతే...ఆ దృశ్యంచూసి మా ఆఫీసులో వాళ్లంతా మూర్ఛపోతే!.....

నీర : ఇక అవండి.....లేకపోతే నాకు మూర్ఛ వస్తుందిప్పుడు (ఇద్దరూ హాయిగా నవ్వు కుంటారు.) వరేగాని ఇక పడ్డిస్తాను పదండి!

రం : ఏం పడ్డిస్తావు? కొంచెంనీ భీష్మపీడ కాదు గదా నువ్వు పడ్డింటేది? (మళ్లా నవ్వులు... వాళ్ల నవ్వులు దూరమౌతున్న చప్పుడు...)

శ్రీ : (తనలో తాననుకోవట్లు) కొత్తగా కాపురం పెట్టిన ఈ దంపతుల్లోని ఈ అవ్యస్థత, ఈ ఆనందం, రాసురాసు ఎలా మాతుకుందో ఊహిస్తే భయంవేస్తుంది.

సు : మీకెందుకో అంతభయం?

శ్రీ : ఏదో ఊరికే అవ్వచ్చుకే. ఆ మాట వెందుకంత ఊరియన్గా తీసుకుంటావు?

సు : (వట్టుదలగా) ఊరికే ఎందుకంటారులండి. ఏదో ఉంటేనే అంటారు.

శ్రీ : (చిరాగ్గా) అయితే ఏముండంటావు?

సు : ఏమో, వాకెట్లా తెలుస్తాయి మీ రహస్యా?

శ్రీ : (బాగా విసుగ్గా) మళ్లీ మొదలైందా నీ రోజు! ఒక్క క్షణమైనా మన స్మితం తేలుతూ ప్రాణాల్ని పోషించేస్తున్నావు, నీ మొండిసాధించులతో. నువ్వనలు మనిషిని కావు. ఏదో భయంకరసీకావం వివ్వారించి నట్లుంది.

సు : (దెబ్బతిని, చాలా రోషంగా) భయ...భయ... సీకాఫమే ఆనరించింది నన్ను. మీరుచేసే పనుల్ని చూస్తే అలా భయమవుతున్న నీ ఆదాన్నైనా సీకాఫమే ఆనరిస్తుంది.

(పట్టుదలగా, సిగ) నేనుచేసే అంతనీచ
మైన పనులేమిటో ఈ క్షణంలో చెప్పి
పోతే నేనేం చేస్తానో నాకు తెలియదు...
చెప్పి...తప్పరగా చెప్పి...

సు : (ఆశ్చర్యంగా) చెప్తాను. ఇన్నాళ్లు అనుభవి
స్తున్న నా మూగబాధను చెప్తాను కట్టు
కున్న బాధను ఇంట్లో నాలు గోడలమధ్య
పారేసి, కంటికింపుగా కనిపించిన ఆడవా తో
నల్లా షికారు కొట్టడం నీచమైన పనికాదా?
బయటంతా హాయిగా గడిపి ఇంట్లో అడుగు
పెట్టగానే ఏదో జైల్లో అడుగు పెట్టి
నట్లు, నన్ను చూడగానే ముఖమంతా
చిట్టించుకుని, ఒక్కమాటైనా మాట్లాడ
కుండా, ఏదో ఆలోచిస్తున్నట్లు నటిస్తూ
మీ ప్రేయసీ మణుల్ని జ్ఞాపకంచేసుకోవడం
నీచమైన పనికాదూ?

శ్రీ : కంటికింపుగా కనిపించిన ఆడవానితోనల్లా
నేను షికారు కొడుతున్నానా? ఎవరు
చెప్పారు? నీ మూర్ఖత్వం నువ్వాలకు ఆధార
మేమిటి? కనీసం ఒక్క ఆధారాన్ని చూపించు,
నువ్వు నామీద చేస్తున్న అన్యాయమైన ఈ
అవసరంలకు !

సు : ఒక్కటికాదు... నెయ్యి ఆధారాల్ని చూపిస్తాను.
(ఒక్క ఆవృతాన్ని ఆశ్చర్యంతో) మన పక్క
పోర్స్ లో ఉండే ఆ నీరజ అనే అమ్మాయికేసి
మీరు దొంగచాటుగా చూడడం నేనెన్నిసార్లు
చూడలేదు? మన పనిమనిషి లెచ్చితో మీరు
సరసలాడడం నేను గమనించలేదనుకున్నారా?
మీ ఆసీను స్టేషన్ గ్రాఫరూ మీరూ వెట్టు
పట్టాలు వేసుకుని, కట్టులకు సీనిమా
లకూ వెడతారని లోకమంతా కోడ్డై
కూస్తోంది. ఇంకా ఇంకా కావాలా ఆధారాలు!
మనింటికి కూరలతెచ్చే పుల్లమ్మకు ఒకటి
రేండుసార్లు మీరు డబ్బులిస్తుంటే నేను
చూడలేదనుకున్నారా?

శ్రీ : (షాక్ తిని, బాధగా) కొంతకాలంగా నా మీద
నీకు ఏదో అసృష్టమైన అనుమానాలున్నా
యనుకున్నానుగాని, నువ్వొంత దిగజారి పోయా
వని ఊహించలేకపోయాను. సుమిత్రా.
వక్కింటి అమ్మాయి, నాకు వెల్లెలులాంటి
నీరజతోనా? మా ఆఫీసు స్టేషన్ తోనా?
పనిమనిషి లెచ్చితోనా? కూరల పుల్లమ్మ
తోనా? చీ చీ చీ చీ చీ మాటలు వింటుంటే
ఒక్కసారి నా బ్రతుకుమీద, నా జీవితం
మీద విపరీతమైన అసహ్యం కలుగుతున్నది.

సు : ఔను. నిజం ఎవరూంగనీ ఉంటుంది. నాకూ
కలిగింది నా బ్రతుకుమీద అసహ్యం. (నీ
క్షణం నా గుండెను సూదులతో పొడుస్తున్న
మీ చర్యలు నన్నెంత హింసిస్తున్నాయో
మీ రూపించలేదు. (పట్టున్న దుఃఖాన్ని అపు
కునే ప్రయత్నంచేస్తూ) ఎప్పుడో ఏ మంట
లోనో పడి నన్ను నేను భస్మం చేసుకుంటే
తప్ప నాకూ మీకూ శాంతిలేదు.

శ్రీ : కాని నిన్ను నేను హింసించడం లేదు. నిన్ను
నువ్వు హింసించుకుంటూ, నేను హింసిస్తున్నా
నంటున్నావు. నువ్వు నామీద మోపుతున్న ఈ
నిందల్లో ఏ ఒక్కటి నిజంకాదు. ఈ
మాటను ఆత్మసాక్షిగా చెప్తున్నాను. ఇన్నాళ్లు
నువ్వు నామీద వేసిన ఊలభాండాలకు నిన్ను
నువ్వు క్షమించుకోలేని రోజువస్తుంది. నీలో
నువ్వు నిరాధారంగా నా మీద అనుమానాల్ని
కృష్టించుకుని నిష్కారణంగా నువ్వు అను
భవిస్తున్న ఈ మానసిక హింసకు నేను
బాధ్యుణ్ణి కానని తెలిసినప్పుడు...

సు : (ద్రోషంగా, పట్టుదలగా) నిరాధారం, నిష్కార
ణం అంటూ నా నోరు మూయించే
ప్రయత్నం చేస్తున్నారు. ఇన్నీ ఎవరో
చెప్పే విన్నవికావు. నా కన్నులతో నేను
అనుమానాను ఛాకల్లు నన్ను మోవం చేయవు.

శ్రీ : ఏమిటి నీ కళ్లు చూసింది? ఎప్పుడో ఒకసారి పక్కింటి నిరక్షకేసి చూడటమే నీ ఆధారం? ప్రపంచంలోని ఏ మగవాడూ ఏ ఆడదానికేసి కన్నెత్తి చూడలేదా? ఒకటి రెండుపాళ్లు ఎంతో సోషల్ గా మూవయ్యే షూ స్టైల్ తో కాఫీ తాగడం తప్పా? పని మరణితో ఏదో సందర్భంలో నవ్వుతూ చూట్లాడితే అది నీ కంటికి సరసంగా కనిపించిందా? కూరలాదిక ఎప్పటిదో పాతగాక జ్ఞానకంచేస్తే ఆ డబ్బునివ్వకం నీ కంటికి మాయద్దరికి సందబంధంలా కనిపించిందా? అర్థంలేని ఆధారాల్ని సోకు చేసుకుని నన్ను ప్రతిక్షణం నీ మొండి శిథిలపులతో, వెటకారాలతో, షూరాలతో వేపుకుంటుంటూ...నా గుండెల్ని శూలాలతో గుచ్చుతూ, నా నరనాల్ని ప్రారంభింపండి, పిప్పిచేస్తూ వినోదింపడం నీకొక ఆట అయిపోయింది...

సు : ఔను. అటే బిపోయింది నా కళ్లు ముందే మీరు మీ యష్టమైన ఆడవాళ్లతో సరసా లాడుతూ నన్ను నిరసించడం మీకు ఆట కాలేదు? కేవలం పక్కింటి నిరక్షకేసి చూడడమేనా? ఎక్కడోఉన్న ఆ దుఃపతుల్ని చూపక్క పోర్నో ఖాళీ అయిందని వాళ్లకు కబురుచేసి, ఆవిడ్ని మీ స్కానే ఉండేట్లు చేసుకున్నది మీరేకదా! ఆ ఖాళీ బన పోర్నోలో ఎవరుంటే మీకేం? వాళ్లనే ఎందుకంత బతిమాలి, బలవంతాన తీసుకోచ్చి ఉంచారు? ఆ అమ్మాయికేసి షూసి నన్ను డల్లా, ఆ అమ్మాయి మాటల్ని విన్నప్పు డల్లా పరవశంతో మిమ్మల్ని మీ రెండుకు మరచిపోవాలి? ఆ అమ్మాయికూడా మిమ్మల్ని దొంగచాటుగాచూసి ఎదుకలా ముసి ముసి నవ్వుతూ, దొంగసిగ్గుల నటించాలి? ఇదంతా నా కళ్లు ముందు జరిపించి నన్ను ఉడికించి వేధించి కత్తుల బోనుల్లో యిరికించి, ఎన్

ధింధాలనేకదా మీరువాళ్లను ఎక్క పోర్నోలో దింపింది?

శ్రీ : (కట్టలు చంపుకున్న కోపంతో) యూ డెవిల్. షటల్. యువర్ డర్టీ వకాత్..... సజంగా నీకు మతి వస్తున్నది. నువ్వేం వాగుతున్నావో నీకు తెలిస్తున్నదా? (గొంతు తగ్గించి) ఆ పక్కింటివాళ్లు మర్యాదమూలు. గౌరవకుటుంబానికి చెందినవాళ్లు. నీ మాటలు వింటే మన నీచత్వంపట్లు క్షమేస్తారు. పోయిగా కాపురంవేస్తున్న ఆ అమాయక దుఃపతుల అన్యోన్య వి చూడలేక నీ కళ్లలో షెప్పులుపోసుకుని ఇలా మామూలుచూస్తావు. ఆ పచ్చనికాపురంలో షెప్పు పెట్టడంనీకే ప్రయత్నిస్తున్న నీ రాక్షసత్వాన్ని చూస్తే నా గుండెలు మండిపోతున్నాయి. ఇంత నైచ్యానికి, అధోగతికి దిగజారిపోయిన నన్ను ఏమిచెయ్య లేకపోతున్న నా అశమర్థతపట్లు వాళ్లు అనవ్వు. వేస్తున్నది. ఈ బ్రతుక్కుంటే చావే నయం.

సు : (విపరీతమైన కోపంతో) చావే నయం చావే నయం. చంపండి. ఏమీ చెయ్యలేకపోతున్నా నని ఎందులా గాధపడారు, వ్రంపెయ్యండి. ఈ రాక్షసిగొంతు పసికి మీ పీడా వదిలించు కొండి. మక్కలుకెక్కులుగా నరికి కాకలకు గద్దలకు పారెయ్యండి. నా బలకంతో మీ దాహాన్ని తీర్చుకోండి.

శ్రీ : (నిశ్చలంగా) అంతవచెయ్యలేకపోతున్నందుకు విచారపడుతున్నాను. ఏ ఆడవిమనిషిని జతే ఈపాటికి అంతవని జరిగేదే. సభ్యత సంస్కారం అనేది నాలోనే సహజం కుత్తి పూరిగా అబద్ధిచేసి నన్ను నిర్వేద్యుణ్ణి చేశాయి.

సు : (అనేకంతో నడికిపోతూ) అందుకు మీరేమీ విచారపడనద్దు. మీ జీవితంలో ఈ పీడ

యిక విరగడైపోతున్నది. నేను వచ్చాక గొప్పపండుగ చేసుకోండి. మీ ప్లేహాతుల్ని, మీ ప్రేయసీమణుల్ని పిలిపించి ఒక సున మైనపార్టీ యివ్వండి. 'మా యింటా' పెద్దరాక్షసి ఉండేది. అది ఈ మధ్యనే హతమైపోయింది. ఆ రాక్షసిని చంపిన ఆవర శ్రీరామచంద్రుణ్ణి నేవేనని చెప్పుకుని పగలబడి నవ్వండి. విరగబడి నవ్వండి. నేను పోతున్నాను. మీ జీవితంనుండి శాశ్వతంగా వెళ్లిపోతున్నాను.

(శ్రీ : సుమిత్రా...సుమిత్రా...ఎక్కడికలా పరుగెత్తు తున్నావు...అబ్బా...ఏమిటా కిరోసిన్ వాసన. వో మైగ్రేడ్. కిరోసిన్ పోసుకుంటున్నావా? ఆగుఆగుఆగు సుమిత్రా ఆగు (కిరోసిన్ డబ్బా కిందవడ్డ చప్పుడు.)

సు : (పిచ్చిగా ఆవేంక) నన్నానవడ్డు! నన్నానవడ్డు! నన్ను చాచనియ్యండి. మీ పీదా విరగడైపోసి యుండి. ఈ పీతాచం మీమ్మల్ని వదల నీయండి.

(శ్రీ : పిచ్చెక్కిందా సుమిత్రా. ఆ అగ్గిపెట్టె యిలాతే. ఊం ఆ అగ్గిపెట్టె యిలా యిచ్చెయ్యి.

సు : పిచ్చెక్కింది. నాకు పిచ్చే ఎక్కుతున్నది. అగ్గిపెట్టె వదిలేయ్యను. ఈ మంటలో వడి, కాలి, భస్మమైపోతేనేగాని మీకు తృప్తి కలగదు.

(శ్రీ : ఇకచాలవద.(అగ్గిపెట్టె కిందవడ్డ చప్పుడు). ఇప్పటికి చెలరేగిన మంటలు చాలు.

రెండో దృశ్యం

! (శ్రీనివాసరావు పనిచేసే ఆఫీసు. షేప్ రైటర్ చప్పుడు. మధ్యమధ్య ఆఫీసు బెల్ (మోగిన చప్పుడు. సమయం మధ్యాహ్నం 12-30 గంటలు)

(నరసింహాచార్య శ్రీనివాస్! అదేమిటి, ప్రపంచంలోని వివాదాన్నంతా నీ మొఖాన మాపీస్తున్నా వీరోజు? ఏమిటంత దిగుబుగా కనిపిస్తున్నావు?

(శ్రీ : ఏం లేదు. (నరసింహాచార్య...కూర్చో—అప్పుడే కాలేజీ వదిలేశారా? లెక్చరర్ లెన్స్ లో ఉన్నంత లీషర్ ప్రపంచంలో ఏ జాబ్ లోను లేదోయ్.

(న : లీషరుంటుందనే, అదోయిదో మనకిష్టమైన పుస్తకాలు చదువుకోవచ్చుననేగా ఈ ఉద్యోగాన్ని వరించావు! సరేగాని, మీ ఆఫీసు సంతా కళకళలాడించే మీ ఆఫీసు స్పెషల్ సునీత లేదేం యివాళ?

(శ్రీ : ఇంతమా నువ్వు నన్ను చూడ్డానికి వచ్చావా లేక సునీతను చూడ్డానికి వచ్చావా?

(న : నీ కోసమే వచ్చాను లేవోయ్—దేవాలయానికి వెళ్లేవాళ్ళకు దేవునితోపాటు మరికొన్ని సుందర దృశ్యాలు కనిపిస్తేనేగాని తృప్తి ఉండదు. ఇది అంతేననుకో.

(శ్రీ : అయితే నీకివాళ ఆ తృప్తికల్గిందోనడం లేదు. సునీత ఇవ్వాలి సెలవపెట్టింది. వంటా బాగుండలేదట.

(న : అదా సంగతి—అందుకా ఇంత దిగుబుగా ఫైల్స్ ముందు కూర్చున్నావు?

(శ్రీ : (దెబ్బతిని, బాధగా) ఏమిటి (నరసింహాచార్య) నువ్వు అలాగే అంటావు? ఈ మధ్య మా ఆఫీసులో ప్రతీవాడూ నాకూ సునీతకూమధ్య ఏదో ఉందనే పుకార్లు లేవదీస్తున్నాడు.

(న : ఐ యామ్ ఎక్స్క్లూజివ్ లీ షిఫ్ట్ (శ్రీనివాస్—ఐ డోంట్ మీ విట్—ఊరికే వేళాకోళాని కన్నాను.

(శ్రీ : అబ్బే—నువ్వన్నాననికాదు. పోనీలేగాని అలా కాంట్రీవీడాకావెళ్లి కాఫీ తాగుతూ మాట్లాడు

కుండా పద నీతో కాస్తేపు మాట్లాడితే
నన్నా ఈ దిగులు పోతుందేమో!

(కాంటీన్లో ఇద్దరూ కాఫీ తాగుతూ)

శ్రీ : ఏమిటో ప్రదీప్...మన ఎదుటివాడికి మన
మీద ఒక విష్కారణమైనద్యేషం ఎందుకు
జనిస్తుందో అర్థం కావడంలేదు. మా
ఆఫీసులో చాలామంది మొదట్లో నాతో
బాగానే ఉండేవారు. ఈ మధ్య ఏమొచ్చిందో
గాని నన్ను తినేసేలా చూస్తున్నారు.

ప్ర : అందుకు కారణం నేను చెప్పా? సునీత
నీతో చనువుగా ఉంటుందని వాళ్ళకు నీమీద
ద్యేషం.

శ్రీ : సునీత నాతో చనువుగా ఉంటే అది నా బిచ్చా?
ఏదో పరదాగా మాట్లాడడంతప్ప సునీత
అలాంటిదికాదని మా ఆఫీసులో చాలామందికి
తెలుసు. ఒకరిద్దరు ప్రబుద్ధులు అవిడ
జోలికిపోయి చెప్పుదెబ్బలు తిన్నారుగూడా.
ఐనా మామధ్య ఏదో ఉన్నట్టు వుకార్లు
లేవదీస్తున్నారు. ప్రతివాడూ నీతిమంతుడై
వట్లు, నేనే ఏదో అవినీతిని ఆచరిస్తున్నట్లు.
వీళ్లు సాగిస్తున్న ప్రచారం చూస్తుంటే
నిజంగా మతిపోతున్నది.

ప్ర : మన సమాజంలోని చాలామంది మనస్తత్వం
అలాగే ఉంటుంది. ఒకడు చేస్తున్నవనిని
మరొకడు గాఢంగా విమర్శించడమో ద్యేషించ
డమో చేస్తున్నాడంటే, అందులో ఒక
మానసికమైన తృప్తి ఉంది.

శ్రీ : ఏమిటా తృప్తి? పక్కవాణ్ణి విష్కారణంగా
ద్యేషించడంలోని ఆ తృప్తి ఏమిటో నా
కర్ణం కావడం లేదు.

ప్ర : అదే చెప్పబోతున్నాను. తను చెయ్యాలను
కొని, చెయ్యలేని పనుల్ని ఎడటివాడుచేస్తే
మనిషి సహించలేడు. ఆ పనులకి ఏవో నైతిక
నిబంధనల్ని బోధించి విమర్శిస్తే గాని దూషిస్తే

గాని అతనికి నిద్రవట్టదు. చాలామంది
మధ్య తరగతి కుటుంబీకులు సమాజం విధిం
చిన నైతికసిబంధనలకు బానిసలు. ఆ సిబం
ధనల్ని దాటిపోవాలని వాళ్ళల్లో వాళ్ళకి
తెలియని శక్తి వేధిస్తూ ఉంటుంది. కాని
దాటిపోలేరు. సమాజానికి భయపడి తమ
లోని కోరికల్ని తమతోనే అణగి దొక్కుకుని
కొన్ని అసహజమైన మార్గాలవ్వూ ఆ కోరి
కల్ని తీర్చుకునే ప్రయత్నం చేస్తారు.

శ్రీ : ఏమిటో నువ్వు చెప్పేది నాకేమీ అర్థం
కావడం లేదు.

ప్ర : అర్థం అవుతుంది. ఇప్పటి మీ సునీత
ఉదాహరణేమిటో చక్కగా అర్థం జెతుంది.
సునీతకూ నీకూ ఏదో సంబంధం ఉందనే
పుకారు పుట్టిస్తున్నారు మీ ఆఫీసువాళ్ళంతా.
అందుకు కారణం ఏమిటంటే చాలామంది
స్త్రీ పురుషులు తమ భర్తలతో భార్యల
తోనేగాక ఇతరలతో సంబంధాన్ని వాంఛి
స్తారు. కాని ఆ వాంఛను బయట పెట్ట
డానికి, ఆ వాంఛను తృప్తిపరచుకోడానికి
చాలామంది భయపడతారు. అయితే ఎవరో
ఒకరు సాహసంచేసి మరో స్త్రీతో సంబంధం
పెట్టుకున్నాడనుకో, తాము చెయ్యాలనుకుని
చెయ్యలేకపోయిన పనిని వీడుచేస్తూ, తాము
సాందలేకపోతున్న ఏదో ఆనందాన్ని వీడు
పొందుతున్నాడనే అనూయ, ద్యేషం అతని
చుట్టూ వాళ్ళల్లో కలుగుతాయి. ఈ
అనూయాద్యేషాలే అతడేదో తప్పుచేస్తు
న్నాడనీ, అవినీతిగా ప్రవర్తిస్తున్నాడని
ప్రచారమైతే మరలి తాము ప్రతం
గొప్ప నీతిమంతులమనే ఆశ్చర్యంచనగా
పరిణామం చెందుతుంది. అంతకూ
నేను చెప్పదలచుకున్నది ఇది. ఎవరైనా ఒక
విషయాన్ని గాఢంగా, అతిగా దూషిస్తున్నా
డంటే, దేన్నైతే వాడు దూషిస్తున్నాడో,

అదే వాడికి చెయ్యాలని వాడి అంతరాంత
రాల్లో ఉందన్నమాట.

శ్రీ : నువ్వు చెప్పేది వింటుంటే నీకు మరో
విషయం చెప్పాలనిపిస్తున్నది. ఈ మధ్య
మా ఆవిడకు నాకూ మధ్య ప్రతిరోజూ ఏదో
ఒక రాష్ట్రాంతం జరుగుతున్నది. మా యిల్లు
నరఃప్రాయమైపోయిందనుకో.

ప్ర : అరే ! ఎందుకలా జేతున్నది?

శ్రీ : ఈ మధ్య మా ఆవిడ నన్ను విపరీతంగా ద్వేషి
స్తున్నది. ఏదో నిధాన నన్ను దెబ్బతీయ్యా
లని, సాధ్యమైనంత గయన జేచానని ప్రయ
త్నిస్తున్నది.

ప్ర : మొదట్లో మీరు బాగానే ఉండేవాళ్లను
కుంటాను.

శ్రీ : ఔను. మొదట్లో బాగానే ఉండేవాళ్లం. కాని
ఈ మధ్యనే మా ఆవిడకి వామిద ఒక భయం
కరమైన అనుమానం కలిగింది. నాకూ,
ప్రపంచంలో ఉన్న ఆడవాళ్లందరికీ ఏదో
సంబంధం ఉందని, నాకు నీతివియమాలు
లేవని ప్రతిరోజూ నన్ను సాధించిసాధించి
ప్రాణాలను హరించివేస్తున్నది.

ప్ర : చాలా చిత్రం ఉండే. ఎవరితో సంబంధం
ఉందంటుంది? ఎలాంటి ఆధారాలు ఆమెకా
నమ్మకం కలిగిస్తున్నాయి?

శ్రీ : ఎవరితోనెమిటి? నేను ఏ స్త్రీతో మాట్లా
డితే ఆ స్త్రీతో. నేను ఏ స్త్రీకేసీ చూడ
రాదు. మాట్లాడరాదు. కేవలం మాట్లాడడం,
చూడడమే ఆవిడ అనుమానానికి ఆధార
మౌతున్నది.

ప్ర : కొంచెం సైన్స్ నో సునీతకు, నీకు సంబంధం
ఉందంటుందా ఏమిటి?

శ్రీ : ఔను. మా ఆఫీసులోని పుకార్లు యింటి
దాకా వెళ్లాయి. ఎప్పుడో ఒకసారి మా

వీధిగుండాపోతూ సునీత మా యింటికొస్తే
కాస్తేపు నవ్వుతూ మాట్లాడుకున్నాము.
అప్పుడు మా ఆవిడకూడా అక్కతే ఉంది.
'నాతో ఎప్పుడైనా అలా నవ్వుతూ హాయిగా
మాట్లాడరా?' అంటూ ఆ రోజు పెద్ద
గలి దుమారమే లేవదీసింది. అట్లాగే యింకో
విషయంలోగూడా మా ఆవిడ యింట్లో
తుపాను పుట్టిస్తున్నది. మా పక్కన ఒక
పోర్స్ ఫాళీ ఐతే రంగరావని నాకు తెలిసి
నతను ఒకాయనకు ఆ విషయం చెప్పాను.
సావం అతడు మంచి యిల్లు కావాలని వెతుకు
తున్నాడు. మా పక్క పోర్స్ అతనికి వచ్చింది.
అతను సతీసమేతంగా వచ్చి దిగాడు. అంతే,
మా ఆవిడ ఆ రంగరావు భార్య నీరజకూ,
నాకూ సంబంధం ఉందని గొరిచేస్తోంది.
కొత్తగా కాపురం పెట్టారు నాళ్లు. చాలా
ముచ్చటగా ఆనోన్యంగా ఉంటారు. మనం
ఎప్పుడో కచ్చకలల్ని వాళ్లు నిజం చేసు
కుంటారనిపిస్తుంది. అలాంటి వాళ్లమధ్య
మా ఆవిడ ఏదో చిచ్చు పెట్టడానికి ప్రయ
త్నించడం విజంగనే నేను జ్ఞమించలేక
పోయాను.

ప్ర : మీ ఆవిడ యిలా ప్రవర్తించడం ఎప్పటినించి?

శ్రీ : ఈ మధ్యనే... ఔను. నాకు స్పష్టంగా
జ్ఞాపకం... మా పక్క పోర్స్ తో రంగరావు
దంపతులు దిగినప్పటినుంచి మా ఆవిడతో
ఈ అనుమానభూతం ప్రవేశించింది. అప్పటి
నుంచి మా ఆవిడ పిచ్చెత్తినట్టు ప్రవర్తి
స్తున్నది. మా పనిమనిషితోగూడా సంబంధం
ఉందంటుంది నాకు. ఇంకా ఫోరం. ఏదో
సాత బాకీ యివాళని మా యింటికీకూరలు
తెచ్చే పుల్లమ్మ అడిగితే డబ్బులిస్తున్నాను.
పక్కరూం నుండి ఇది చూసిన మా ఆవిడ
నాకూ ఆ ముగ్గురు పిల్లల పుల్లమ్మకూ

సంబంధం ఉందంటుంది. ఇంతకంటే
పొరం ఇంకేముంటుంది చెప్పు?

ప్ర : దేదో చూసినకమ్మైనజాడ్యం అనిపిస్తున్నది
నాకు. మీరు మొదట్లో కాపురం పెట్టి
నప్పుడు మీ ఆవిడలో ఇలాంటి అనుమానాలు
అసలుండేవికావా? మొదట్లో ఆమె యిష్టా
యిష్టాలెలా ఉండేవి?

శ్రీ : ఎప్పుడు జ్ఞాపకం వస్తున్నది—మొదటినుండి
సుమిత్ర కొంచెం అనుమానం మనిషేనని...
ఎప్పుడో అంది 'నేనంటే మీ కిష్టం ఉండదు
కదూ?' అని. 'ఎందుకలా అనుకుంటావు?'
అన్నాను. 'మీకు లావువాళ్లంటే ఇష్టం.
నేను చాలా సన్నం' అంది. 'అదేంలేదు.
నాకు సన్నవాళ్లంటేనే ఇష్టం' అన్నాను
నేను. ఆనాడే మాటను అంతసీరియస్ గా
తీసుకోలేదు. నీకీషేయం చెప్తుంటే వాకు
మరోటి జ్ఞాపకం వస్తున్నది.

ప్ర : ఏమిటది?

శ్రీ : మా ఆవిడ సన్నోసారి ఒక చిత్రమైన
కోరిక కోరింది. 'మీరు మీసాలెందుకు
పెంచుకోరు?' అని. 'మీసాలు పూర్తిగా తీసేసి
పేడిమాతితో ఉండటం నాకేమాత్రం
వచ్చదు' అంది.

ప్ర : నువ్వేమన్నావప్పుడు?

శ్రీ : నాకు మీసాలు పెంచుకోవడం అసహ్యం
అన్నాను. అంతే. ఆ విషయాన్ని నేను
అంతగా పట్టించుకోలేదు. ఆవిడా ఎప్పుడూ
ఆ ప్రసక్తి మళ్లీ తీసుకురాలేదు.

(కొన్నేపు ఇద్దరిమధ్యా విశ్రాంతి)

శ్రీ : ప్రదీప్...నాకోవిషయం అర్థం కాలేదు.

ప్ర : ఏమిటది?

శ్రీ : (ఆవేశంగా) ఇందాక నువ్వు చెప్పినమాటల్లో
నిజం ఇప్పుడు బోధపడుతున్నది నాకు.

మనం ఒక విషయాన్ని ఎంతగాఢంగా, ఎంత
అతిగా దూషిస్తే మనం దాన్ని అంత
గాఢంగా అభిమానిస్తున్నామన్నమాట. ఇంత
కాలం తరి బ్రదర్లుకొట్టుకున్నా అర్థం
కాని సుమిత్ర అసహజమైన ప్రవర్తన
ఇప్పుడర్థవంతమవుతోంది.

ప్ర : ఏమిటి నీ కర్రమైంది?

శ్రీ : (ఆవేశంగా) మా ఆవిడకి మా వక్క
పోర్బన్ లో చేరిన రంగారావంటే ఇష్టం
కలిగింది.

ప్ర : వ్యాట్ వాన్ సెన్స్...ఎందుకలా అనుకుంటు
న్నావు?

శ్రీ : వాన్ సెన్స్ కాదు. నిజమే. ఆ రంగారావుది
ఎక్కువెట్టిన నిగనిలాడే మీసాలతో చాలా
కొట్టవచ్చినట్లుండే స్వరూపం. అలాడు మా
ఆవిడల్లో ఆకర్షించాడు. కాని అతనిమీద ఆ
ఆకర్షణ కలిగినందుకు తనలోని తన ప్రతి
ప్రతనవే భావం ఆమెను క్షమించలేక
పోయింది. ఆమెమీద ఆమెకే ద్వేషం కలిగింది.
ఆ ద్వేషమే నా మీదకు మారింది. నేను
'రాక్షసిని, పిశాచాన్ని, భూతాన్ని' అని సుమిత్ర
వేరిగా అరవటంలోని అంతరార్థం ఇప్పుడు
బోధపడుతోంది.

ప్ర : నేను ఊరికే ఎక్కడో చదివిన 'మాటల్ని
వల్లెస్తే, వాటిలోంచి ఇంత విపరీతమైన
అర్థాల్నిలాగానేమిటి?

శ్రీ : లాగటంకాదు—నేను తెలుసుకున్నది నిజమని
నా కనిపిస్తున్నది. ఎందుకో యంతకాలం
సుమిత్ర కప్పుకున్న తెరలన్నీ విడిపోయూ
యనిపిస్తోంది. ఆవిడ అర్థవంతమవు
దిప్పుడు...

ప్ర : కాని శ్రీనివాస్...నీకో విషయం చెప్పాలి.
మీ ఆవిడకు అలా వరపురుషుడిమీద ఇష్టం

కలిగిందనే ఆసక్తితో అవిణి శిషిం చే ప్రయత్నం మాత్రం సుప్రసిద్ధి చెందుకూడదు. అదనలు శిషిందలసిన నేరమేకాదు. ఎందుకంటే మనలో మనకు తెలియకుండా ఉన్న కొన్ని ఫోర్ సెన్స్ ను అదుపులో పెట్టులేము. ఒక మగవాడికి పరస్పరమీద కోరిక కలగడం ఎంత సహజమో ఒక స్త్రీకి పరపురుషుడి మీద కోరిక కలగడం అంతే సహజం. కాని మగవాడైతే సమాజం నీవో నాలుగు మాటలని ఊరుకుంటున్నది. అదే స్త్రీలైతే చాలా కూరంగా, విద్వత్విధంగా ప్రవర్తిస్తున్నది.

శ్రీ : అటులే మరి కూ నష్టపూడేం చెయ్యమంటావు?

ప్ర : మీ ఆవిడ ఒకానొక మానసిక సంఘర్షణలో పడిపోయిన వ్యక్తి. ఆవిడపట్ల సువ్యు చాలా దయగా, ప్రేమగా, సహనంగా ప్రవర్తించాలి.

శ్రీ : అంటే సుమిత యిక మామూలుమనిషి కాదంటావా?

ప్ర : భాటుంది. ఆమెలో సువ్యన్న ఆ మానసిక వికారం కలిగినట్లు మొదలు ఆమె ఒప్పుకోవాలి. ఆమెను ఒప్పించేలా చెయ్యాలి. ఒక మధ్యతరగతి సాంసారిక స్త్రీ ఆ విషయం అంగీకరించదు. అయితే ఆమెలో అలాంటి వికారం కలిగటం దోషంగాని, అవినీతిగాని, నీచంగాని, గర్హనీయంకానీ కాదని, అది ఒక అతిసహజమైన విషయమని, ఆవిడ నమ్మేలా చెప్పగలిగితే ఆవిడ తనలోని అసమతెలుసుకొని, తన్నుతాను నిర్వికారంగా స్వీకరిస్తుంది. అలా జరిగితే ఆమెలో ఉద్బవించిన ఆ మానసిక సంఘర్షణ అంతమౌతుంది.

శ్రీ : థాంక్స్ ప్రదీప్...ఈ రోజు నీతో మాట్లాడటంవల్ల నా గుండెల బరువెంతో తీరి

పోయింది. నిజంగా ఎంత రిలీఫ్ ఫీల్ తున్నానో చెప్పలేను. నవ్వు చెప్పినవద్దతిలో సుమితను బాగుచేసుకునే ప్రయత్నం చేస్తాను.

ప్ర : కాని ఆ పని జాగ్రత్తగా జరగాలి. సువ్యు ఎంతో సహనాన్ని చూపించాలి. అప్పుడప్పుడు మనం ఎంత సహనంగా ప్రవర్తించాలనుకున్నా, ఏదో వెరిఆనెశంలో మనని మనం మఱిపోతాం. అలాంటి మానపుడిలోని ఒక వృత్తి వేచాడే మనస్తత్వం మనలో ఎక్కడో అడుగున మసలుతూ, పరిగెత్తిమంటలా గుప్పున పైకి లేస్తుంది. ముఖ్యంగా ఒక విషయం గుర్తుంచుకోవాలి సువ్యు. అకస్మాత్తుగా ఆమెకు ఏ పరపురుషుడిమీదనో యిష్టం కలిగిందని తెలిస్తే ఆవిడలోని నైతికబలం ఘోరంగా దెబ్బతింటుంది. అలా నైతికంగా దెబ్బతిన్న వ్యక్తులు ఎంతటి సాహసానికైనా వెనుదీయరు.

శ్రీ : లేదు ప్రదీప్...నేను సుమితపట్ల నాకు సాధ్యమైనంత ప్రేమగా ప్రవర్తిస్తాను. అసలు ఈ ప్రస్తావన కొంతకాలంవరకు తేవే లేను. సో, గుడ్ బై ప్రదీప్.

ప్ర : గుడ్ బై...

మూడో దృశ్యం

[శ్రీనివాసరావు ఇల్లు. సమయం సాయంత్రం 5 గంటలు.]

సు : త్వరగానే ఇంటికొచ్చానే యివ్వాళ?

శ్రీ : రాకూడదా సుమిత్రా! పరేగాని, అలా పబ్లిక్ గార్డెన్ దాకా వెళ్లి కాస్పీపు హాయిగా కూర్చుని వద్దాంపద. త్వరగా తయారవాలి కమాన్.

సు : ఎంత దయకలిగింది యిన్నాళ్లకు. మీ పక్కన పబ్లిక్ గార్డెన్ లో కూర్చునే అర్హత గూడా వుందా నాకు?

శ్రీ : ఎందుకు సుమిత్రా ఎప్పుడూ అలా నిమ్మ రంగా మాట్లాడతావు?

సు : ఎన్నడూలేంది - ఈ దీనురాలిమీద ఇంత ప్రేమ పుట్టుకొచ్చిందేమిటా వి-

శ్రీ : వస్తే వచ్చిందిలే-త్వరగా తయారవు. అలా కాస్తేపు వెళ్ళొద్దాం. ఎన్నడూ ఇంట్లో నాలుగోడలమధ్య కూర్చుంటే మన బుర్ర అనవసరమైనవి ఏవో ఊహించు కుని బాధపడుతుంది...కమాన్ వెళ్ళాంపద.

సు : అంటే నేను ఎప్పుడూ నాలుగోడలమధ్య కూర్చుని అనవసరమైనవన్నీ ఊహించు కుంటున్నాననా మీ ఉద్దేశం? మిమ్మల్ని పూడు ఏమన్నానని నన్నిలాంటి మాటలతో వేధిస్తారు?

శ్రీ : ఛీ! అనవసరంగా ఆశపడకు సుమిత్రా! నిన్నిప్పుడు ఏం మాటలన్నాను? పోనీ నిజంగా నిన్ను బాధించే మాటలంటే క్షమించు. కానీ, అలా కాస్తేపు వెళ్ళొదాం పద.

సు : నేనిప్పుడెక్కడికీ రాను.

శ్రీ : ఏం? నాతో రూపాడదా?

సు : అంత అదృష్టమా నాకు? ఎన్నడూలేంది యివ్వాలి సబ్లిక్ గర్డెన్ కి మీనో పికారు కొస్తే చుట్టుపక్కల వాళ్ళు నవ్వుతారు ఎందుకులేండి.

శ్రీ : ఎవ్వరూ నవ్వరు. పోనీ ఏదైనా పిక్చర్ కు వెళ్దామా? నిన్న మన పక్కంటి రంగారావు వాళ్ళు ఎంచక్కా సినిమా కెళ్ళొచ్చారు, మనమూ వెళ్దాంపద-

సు : జేను. వాళ్ళు ఏంచేసినా మీకు ఎంచక్కా గావే ఉంటుంది.

శ్రీ : (సహవాన్ని కోల్పోతూ) అబ్బబ్బబ్బ..... సు : ఎందుకు సుమిత్రా ప్రతిమాటనూ సాగ

దీస్తావు? పోనీ, సినిమాకాదు. మరక్కడికి వెళదామో చెప్పు. నీకిష్టమైనచోటికి తీసుకు వెళ్తాను-

సు : పాపం, ఇంతకాలానికి అడుగుతున్నారు నా యిష్టయిష్టాలు.

శ్రీ : పోనీ సుమిత్రా.....గడిచిన విషయానిన్నీ ఇప్పుడు జ్ఞాపకంచేసుకుని ఎందుకు మనస్సు పొడచేసుకోవడం? చాలా చక్కని సాయం కాలం, త్వరగా తయారవు. టైమ్మే పోతోంది. పిక్చర్ కి వెళ్దాము. అదిగో ఆ బూసాగి కట్టుకో, రంభలాగుంటాన్... కమాన్...కమాన్ సుమిత్రా-

సు : ఎందుకండి తెచ్చిపెట్టుకున్న ఉత్సాహాన్ని కనబరుస్తారు? మీ కంటికి రంభలా కని పించేవాళ్ళు వేరే ఉన్నారని ఎవరికి తెలియదు?

శ్రీ : (ఆ మాట వినిపించుకోనట్లుగా) నా కంటికి రంభలా కనిపించే స్త్రీ ఈ ప్రపంచంలో ఒకేఒకరు. అది నువ్వే సుమిత్రా, నన్ను నమ్ము. ప్లీజ్.....నన్ను ప్రతిక్షణం శంకించకు. తొందరగా తయారవు. మాటలతో కాలయాపన చెయ్యవద్దు.

సు : ఎందుకండి అంతతొందర...ఆ సినిమాకు మీ సునీత వస్తాననదా ఏమిటి? అవిడ ముందు నన్ను నవ్వులిపాలు చెయ్యడానికా ఈ ఎత్తు?

శ్రీ : (సహవాన్ని గోల్పోతూ) మళ్ళా మొదలు పెట్టావా నీ ధోరణి? ఎంత చెప్పినా, ఎంత సహవాన్ని చూపించినా, ఎంత అనునయాన్ని కనబరిచినా నీ మనస్సు మారదన్నమాట?

సు : ఎందుకంత లేవనహవాన్ని, అనునయాన్ని తెచ్చిపెట్టుకుంటారు?

శ్రీ : (పూర్తిగా సహనాన్ని గోల్పోయి) ఎందుకా? బుద్ధిగడ్డి తిని, నువ్వొక మనిషి వసుకుని,

మ : చెప్పానుగా వేను మనిషిని కానని. భూతాన్నని బ్రహ్మరాక్షసిని. మిమ్మల్ని పట్టిపీడిస్తున్నానని. ఎప్పుడో ఈ రాక్షసి గొంతు మలిమేసి మీ సునీతలతో మీ నీరజలతో కులకమని...

శ్రీ : పిచ్చిపిచ్చిగా వాగకు. సునీత నీరజలు మర్యాదమై... వాళ్ళ పేర్లు మరోసారి ఎత్తవంటే మర్యాద దక్కదు.

మ : చేస్తే మర్యాద దక్కుతున్నదిగాని, అంటేనే దక్కడేమో! అడదాన్ని గణట్టే నోరు మూసుకుని పడి ఉండాలి. ఏమన్నా అంటే మర్యాద దక్కదని బెదిరిస్తారు.

శ్రీ : (తన్ను తాను పూర్తిగా మరిచిపోయి) సుమిత్రా... సుమిత్రా... సువీరా ప్రతిక్షణం నన్నెందుకు సాధిస్తున్నావో నాకు తెలిసింది. ప్రపంచంలో ఉన్న ప్రతిస్త్రీతో నాకు సువ్య ఏదో నీచమైన సంబంధాన్ని ఎందుకు అంట గడతున్నావో తెలిసింది.

మ : (ఆసక్తిగా) ఏమిటి మీకు తెలిసింది, చెప్పండి. ఏమిటో చెప్పండి.

శ్రీ : చెబితే భరిస్తావా? ఔను. ఎందుకు భరించవు! ఇన్ని శూలాల్లాంటి మాటలని, నా హృదయాన్ని తునకలు తునకలుగా నరికేస్తున్నదానిని, ఎందుకు భరించలేవు? ప్రతిక్షణం నన్ను నిలువెల్లా దహించివేస్తున్నదానవు. నీవట్లు ఎంతక్రూరంగా, ఎంత అమానుషంగా ప్రవర్తించినా పాపంలేదు. నిన్ను క్షమించకూడదు. నీవట్లు జాలిగా ప్రవర్తించకూడదు.

మ : మీ జాలి నాకక్కరేలేదు. జాలిపడాలని పడే జాలి ఎంతకాలం నిలుస్తుంది. ఇందాక మీరు

తెచ్చిపెట్టుకున్న ప్రేమలా తేలిపోతుంది. చెప్పండి. మీరు చెప్పబోయే ఆచరించరాని జేమిటా?

శ్రీ : (బాగా దెబ్బతిని) తెచ్చిపెట్టుకున్నానా? నీవట్లు ప్రేమగా ఉండాలని నా హృదయ పూర్వకంగా తీసుకున్న నిర్ణయం నీకు తెచ్చి పెట్టుకున్నట్లుగా కనిపించిందా?... ఔను... తప్పంతా నాదే. (చాలా కసిగా) నీలాంటి నరరూపరాక్షసివట్లు, నీలాంటి భయంకర విశాచివట్లు, నీలాంటి కులటవట్లు...

మ : (షాక్ తిని) ఆ! ఏమన్నారు... ఏమన్నారు? కులటా? కులటా? మీరేనా అంటున్నది? నన్ను..... నన్ను... నన్ను కులట అంటారా? (ఏడుస్తుంది.)

శ్రీ : (ఏమీ చలించకుండా) ఔను... నేనే... నేనే... నిన్నే..... నిన్నే అంటున్నది. ఇంతకాలం సువ్యనటంలేదూ నన్ను? నేనంటేనే అంత తప్పిచ్చిందా? అనలు విషయం చెప్తాను ఏను. నీకు నీ మనసులో కల్గిన కుళ్ళు భావాల్ని నా కాపాడించి తృప్తిపడుతున్నావు. నీలోని మురికితో సువ్య దామకున్న కోరికల్ని తీర్చుకోలేక, తీర్చుకునే ధైర్యంలేక, దొంగపాతివత్వాన్ని నటిస్తూ... నీలోని వికృతరూపాన్ని నాలో చూస్తూ. నన్ను ద్వేషిస్తూ సువ్య తృప్తిపడుతున్నావు...

మ : ఏమిటి మీరంటున్నది? వేను, వేను, దొంగ పాతివత్వాన్ని నటిస్తున్నారా? ఏం చేశాను? (ఏడుస్తూ) చెప్పండి... చెప్పండి... మీ మాటలతో నా తల వెయ్యి వక్కలై పడిపోక ముందే చెప్పండి.

శ్రీ : చెప్తాను... చెప్తాను... ఇందాక వచ్చాక యిక చెప్పకుండా ఉండలేను. నీకు మన పక్కంటో ఉంటున్న రంగరావుమీద మోజా కలగలేదా!

అతని మీసాలమీద నీ కిష్టం కలగలేదా?
నీలో ఆ కోరిక కలిగినప్పటిమండి నన్ను
రాచి రంపాన పెట్టుడం లేదా? ఆ కోరిక
నీలో కల్గడం నువ్వు సహించలేక, అదీ నాకు
ఆపాదించి నువ్వు తీర్చుకునే ఒక వెర్రి
అనహజమైన ప్రయత్నం నువ్వు చెయ్యడం
లేదా?

సు : (ఏదో కలలో మాట్లాడినట్లుగా) నాకు...
నాకు...రంగారావంటే యిష్టమా? (పిచ్చిగా
నవ్వుతుంది) ఎలా తెలుసుకున్నారు? (మళ్ళీ
అదే నవ్వు) పాపం. రంగారావు నా తమ్ముడి
లాంటివాడు. అతడి పైనా నా కిష్టం!
(మళ్ళీ వెర్రిగా నవ్వుతుంది)

శ్రీ : ఏమిటా పిచ్చినవ్వు?

సు : పిచ్చినవ్వే...పిచ్చి...పిచ్చి...(నవ్వుకుంది) నాకు
పిచ్చెక్కుతున్నది...(నవ్వుతుంది),

శ్రీ : సుమిత్రా...ఎక్కడికి...ఎక్కడికలా వరుగెత్తు
తున్నావు?

(బయట 'శ్రీవివాసరావుగారూ' అన్న రంగ
రావు కేక)

శ్రీ : ఏమిటి రంగారావుగారూ?

రం : అలా వెళ్లి కాఫీ తాగినద్దాం వస్తారా?

శ్రీ : రాలేనండి. వెరీసారి. మీరు వెళ్లిరండి.

రం : అలాగేనండి.

శ్రీ : సుమిత్రా...సుమిత్రా...ఎక్కడికి వెళ్లావు.
ఓ మైగాడ్.....వంటిట్లో మంటలు |
(పెద్దగా అరుస్తాడు) సుమిత్రా...కాలిపో
తున్నావా సుమిత్రా...(ఏడుస్తూ) రక్షిం
చండి...నా సుమిత్రను రక్షించండి. నా
సుమిత్రను వేనే కాల్చిచంపుతున్నాను...
వేనే మంటల్లోకి తోసేశాను...వేనే మంట
ల్లోకి తోసేశాను.....

సు మ కి ర ణ్

శ్రీ కొలకలూరి

అవ్యవస్థ పాశవిః

అరైత్తిన చీకటినది

బలహీన మానవ హృదయం

విలవిలలాడుతూ ఊగుతూ రేగుతూ

వణుకు

తడిసి నానే తాటాకు కప్పుగది.

ఆ కప్పు కన్నాలలోనుంచి జలజలా జారేనీళ్లు

అధైర్యపు పల్లంలో భయం పుళ్ళు ముళ్ళు

గాళ్ళు కీళ్ళు.

కప్పిక్రింద ధైర్యం వెలుతురులో

కదిలే క్రొవ్వాత్తులు ప్రవక్తలు.

కన్నాల కడ్డంగా నిలిచి

తిన్నగా నింగిలోకి పోయే కిరణాలకు,

అంతటా గుండె చీరుకుపోయి

అక్రోశించే చీకటి తోరణాలకు,

వైరం! బద్ధ శత్రుత్వం!!

వాటి మధ్య మధ్యవర్తి చలిరోదన

చలి ఆందోళన

సరాలు కొరికే వాళ్ళు మాడ్చి ఈ చలి

నిజంగా ఆ రెంటికీ నచ్చులి.

తాటాకు మట్ట ఈనెల వెన్నుపూసలమీద

తారాడి

వెన్నుపూసలా పారాడి

కప్పు కప్పంతా జారాడి

ను మ కి ర ణ్

నేల నేలంతా జీరాడి

ఈదర గాలి ఈ గవ చేసిపెట్టింది చలి.
ఇది వత్తి పేచీకొరు వచ్చి కాడి

మహా పోకిరి ఎరమ కిలాడి.

ఇదిందుకే గుండె మ్రుచ్చిలి రెంటికీ నెచ్చిలి.

గవదలు గద్దరించి

గవత కట్టు కోలులో దాక్కొన్న పిల్లలు
నెత్తురు తీగల్లో రవందాడి ఎక్కువయి
నెత్తి మునుగు శిరస్త్రాణంలో వణుకుతున్న
వృద్ధులు.

తెల్లారుగట్ల వల్లె బొడ్డుమీద

దల్లని చలి తిమ్మిరి తింటున్న ఆ బాల
వృద్ధులు.

అమృతం పంచుకొంటున్న నురేంద్రులు

పరిశుద్ధులు రససిద్ధులు

కవ్వక్రింద రాతిగోడ గుండెపైన

నాసరాతి కిటికీల్లో క్రొవ్వాత్తులు

వెలగి తొలగిపోని తెటిత్తులు

కాంతుల నరిత్తులు వెల్లు పూగుత్తులు.

వ్రతి కంటిపాప అద్దంలో

వ్రతిబింబించిన వెలుతురు మచ్చలు.

కాంతుల కన్నబిడ్డలు

కనుగందని పసికందులు.

వెలుగుతున్న క్రొవ్వాత్తి కంటికోసల్లో

వెలికిజారే కన్నీటిబిందువులు

కలవరిలో నెత్తుటి నంబంధులు

దగ్గర బంధువులు.

పల్లెవాళ్లు జలదరించి
వరవశించి పులకరించే గీతం
చలిగొంతులు నాగినాగి తీగనాగి రేగిరేగి
చెలియలికట్ట దాటే సముద్రప్రభాతం
'రక్షకుం డుదయించినాడు-మనకొరకు పరమ
రక్షకుం డుదయించినాడు '

గొంతు జీరపోవ, గుండె
గంతువేసి లేచియాడ,
ప్రాణం ధ్యానం సర్వం
తానై వెల్లువెల్లి పాడ
'రక్షకుం డుదయించినాడు-మనకొరకు పరమ
రక్షకుం డుదయించినాడు.'

రాతిగోడ ద్రవీభవించి
మట్టినేల జడిభవించి
వెలుగుబొట్లు ఘనీభవించి
జనంగొంతు ధ్వనీభవించి
సాగుతూంది గీతం.
ప్రహుగుతూంది సుప్రభాతం.

తూర్పుపువ్వు సౌందర్యం
సూర్యబింబమై పుట్టింది
జగత్తున్న వికసనార్థం
వెల్లు కాల్చి వేరింది.
చలి తొలిగింది.
నులివెచ్చని మెలకువ వచ్చింది
ప్రజా హృదయం
శతపత్ర పద్మమై విచ్చింది.

కప్పుకొన్న గవతకట్టు కట్టుకొన్న దుప్పట్లు
జవనత్వాలు పుంజుకొని ముందుకు

గమించాయి.

కర్మసాక్షి రాకపూర్వం

కర్మకాండ సాగించిన క్రొవ్వాత్తులు, ఇప్పుడు
అమాయకుడి ముఖంలా

అయోమయంగా చూచినా,

అవి కదా చీకటిని ఆమడ దూరంలో

ఉంచాయి !

అవికదా మానవుణ్ణి వెలుగులోకి నడిపాయి!!

చీకటంటే చిర్రెత్తి జనం క్రొవ్వాత్తుల

బాకాలతో నింగినీరవం చీలుస్తున్న

ఘడియల్లో

గాలితోలినా భయం !

క్షణం గడిచినా భయం !!

ఇప్పుడీ రవిబింబం కిరణాల చేతులెత్తి

శుభ్రోమంటున్న జనాళి తెలులు

నిమిరుతుంటే

గాలితోలినా భయంలేదు.

కాలం గడిచినా చింతలేదు.

ఇకపై భువిపై సుఖమై శుభమై

చీకటి ఆకటి కన్నీటి కేకలు ఉండవు !

ఇకపై నరనారీ దిరహాసపు పువ్వులపై

చీకుల చింతల భయాల దుమ్ముదూళులు

సోకవు !!

“రక్షకుండుదయించినాడు - మనకొరకు పరమ

రక్షకుం డుదయించినాడు.”

వల్లెల్లా ఉత్సాహపు పిల్లల తల్లె

చెల్లకొమ్మలు చెరువుగట్టును చేనుగనిమలు

ఆనందపు ఇల్లె

కదిలింది చరాచర జగత్తు

ఎదురయింది మానవాభ్యుదయ భవిష్యత్తు.

గ్రంథ విమర్శలు

మోడరన్ తెలుగు షార్ స్టోరీస్

(Edited and rendered into English by V. Patanjali and A. Muralidhar; సై.జ. 261 పేజీలు. వెల రూ. 4. (వచనరణ: జైకో పబ్లిషింగ్ హౌస్; బొంబాయి-1.)

నాలుగు సంవత్సరాలక్రితం వేను ఢిల్లీ ప్రాంతంలో రైల్వే ప్రయాణంచేస్తూ ఉండగా సహప్రయాణికులు కొందరు నన్ను దక్షిణ హిందూ దేశాన్ని గురించి కొన్ని వింత ప్రశ్నలు వేశారు. మీరు ఏ దేశాన్ని పూజిస్తారు? మీ ప్రాంతంలో బ్రాహ్మణులు ఉన్నారా? మీరు మృతదేవులను దహనం చేస్తారా లేక ఖననం చేస్తారా? మీ మాతృభాష ఏమిటి? మీరు ఇంటర్నల్ ఇంగ్లీషులో మాట్లాడుతారా? ఇవి వారు నన్నడిగిన కొన్ని ప్రశ్నలు. మనదేశంలో వివిధ ప్రాంతాలమధ్య భావసమ్మేళిత ఇంతమాత్రంగా ఉంది. యూరోపులో వివిధ భాషలమధ్య సాహిత్య వినిమయం చాలా ఉంటుంది. ప్రతిభాషలోని ఉత్తమ సాహిత్యం ఇతర భాషలలోకి అనుదితం అవుతూ వారి పరస్పరావగాహనకి దోహదం చేస్తున్నది.

వి. పతంజలి, ఎ. మురళీధర్ గార్లు కొన్ని ఆధునికాంధ్ర కథానికలను ఆంగ్లంలోకి అనువదించి ప్రచురించడం ఈ పరిస్థితిలో అత్యంత వాంఛనీయమైనది. ఆంగ్లంలోకి అనువదించడంవలన మన దేశంలోని ఇతర భాషలవారేకాక విదేశాల ప్రజలు సైతం మన కథాసాహిత్యాన్ని చదివి, ఇచ్చటి ప్రజలను గురించి అవగాహన చేసుకొనే అవకాశం లభిస్తున్నది.

ఇటువంటి మహాప్రయోజనంకల ఈ సంపు

టిలో సహజంగా మనం రెండు గుణాలను అపేక్షిస్తాం. ఒకటి తెనుగులో అత్యుత్తమమనజాలిన కథానికలను ఎన్నుకొనడం; రెండు—ఆ కథానికలను మూలకథకుల భావాలకు అనుగుణమైనరీతిని నిర్దుష్టమైన సరసమైన ఆంగ్లంలోకి అనువదించడం; ఈ సంపుటిలోని ముప్పైఒక్క కథకుల ముప్పైఒక్క కథానికల అనువాదాలనూ సొంతం చదువుతే సంపాదకుల రెండు విషయాలలోనూ చాలా వరకూ విఫలయారని చెప్పవలసి వస్తున్నది.

ఈ సంపుటిలోని కథకులలో కొందరు ప్రసిద్ధులున్నా కొందరు ఇప్పుడిప్పుడే పేరుతెచ్చుకొంటున్నవారు, కొందరు అపరిచితులూను. తెనుగులో గురజాడ, మునిమాణిక్యం, విశ్వనాథ, ఆరుద్ర, బీనాదేవి ప్రభృతుల కథలు మంచి ఉన్నాయి. వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారి దత్తు, జన్మాంతర సంబంధము, డి. పెషన్ చెంబు; కృష్ణ శాస్త్రిగారి రిక్తావాలా, బూట్ రోలిష్; అప్పతిరుణాళ్లలో తప్పిపోయింది అన్న కథలు ఉత్తమమైనవి. పైన పేర్కొన్న కథకుల కథలేని లేనందున ఈ సంపుటి ఉత్తమములైన ఆధునికాంధ్ర కథలను అన్యభాషీయులకు అందివ్వజాలక పోతున్నది. ప్రస్తుతం సంపుటికరింపబడిన కథలలో టి. జానకీరాణిగారి Strings of Fear; మంజుశ్రీగారి The Half Circle; బి. సూర్యారావుగారి Fraying Nerves; దాశరథిగారి A Dream Come True; ఆర్. విశ్వనాథశాస్త్రిగారి The Window అన్న కథలుమాత్రం తక్కినవాటికన్నా కాస్త మెరుగ్గా ఉన్నాయి. తక్కిన కథలన్నీ చప్పగా సారహీనంగా ఉన్నాయి. కొన్ని అయోమయంగా ఉన్నాయి. ఈ కథలను చదివి తెనుగు

సాహిత్యమంతా విస్ఫోరమే అన్న భ్రమలో ఇతరులు పడవచ్చును.

కథలను ఎన్నుకొనడంలోనేకాక చేపట్టిన కథలను ఆంగ్లీకరించడంలోకూడా చాలా అన్యాయం జరిగిందనిపిస్తుంది. పద్మరాజుగారి 'పడవ ప్రయాణం' ప్రపంచకథలలో ఉత్తమ శ్రేణికి చెందినదని చెప్పవచ్చును. ఆ కథకి పద్మరాజుగారి స్వంత అనువాదం 'On The Boat' అన్న శీర్షికతో సాహిత్య అకాడమీ, ఢిల్లీవారి Contemporary Indian Short Stories ప్రథమ సంపుటిలో ఉంది. దానిని యథాతథంగా ఈ సంపుటిలో చేర్చక ఆ కథలో కొన్నిభాగాలు తీసేసి శీర్షికను మార్చి ఈ సంపాదకులు తమ స్వంతలనువాదాన్ని చేశారు. రచయిత స్వంతంగా చేసిన సమర్థానువాదం ఉండగా వీరు దానిని స్వీకరించక కథలో కొంత తీసేసి తిరిగి అనువదించవలసిన అవశ్యకత ఏమో అర్థంకాదు. మచ్చుకి పద్మరాజుగారి తెనుగు రచన, దానికి వారి స్వంతఅనువాదం, ఈ సంపాదకుల అనువాదం మూడింటిని ఇక్కడ వరుసగా ఉదాహరిస్తున్నాను.

'పొద్దుకుంకిన తరవాత లోకమంతా దిగులుగా ఉంది. పడవ మెల్లగా నీటిమీద జారుకోంది. నీరు పడవపైకి కలకలమంటూ రాసుకుంటోంది.'

'After Sundown the world was enveloped in a melancholy haze. The boat glided softly on the still river. The water lapped against the sides of the boat in soft ripples.'

'It's gloomy. Dusk. Quiet slips the boat, cutting the water in a continual hum, filling the air with fascinating sounds.'

తెనుగులోనూ ఆంగ్లంలోనూ పద్మరాజుగారి రచనను పడవగానే కథా వాతావరణం మన మనస్సును దిగులుగా ఆవరించి వేస్తుంది. ఈ రచయిత

తల రచన పొడిపొడిగా ఉంది. మనస్సును కదపడం లేదు.

కుటుంబరావుగారి 'తిండి దొంగ' అన్న మంచి కథానిక స్వరూపాన్ని వీరు మార్చి భ్రష్టం చేశారు. ఇలా చాలా కథలని వీరు మార్చేసి ఉంటారు. చాలా కథలకి శీర్షికలనుకూడా వీరు మార్చారు. పద్మరాజుగారి కథానిక వడవమీన ప్రయాణాన్ని వరి మూత్ర గ్రామీణ జీవితాన్ని వర్ణిస్తున్నది. 'On the Boat' అన్న శీర్షిక దానికి యుక్తంగానే ఉంది. ఆ శీర్షికను వీరు 'Quaint Bond' అని మార్చారు. స్త్రీ పురుషుల సహజబంధం ఈ కథలో నిరూపితమైంది. కనుక 'Quaint Bond' అన్న శీర్షిక దీనికి అగినది కాదు. అలాగే కుటుంబరావు గారి కథకిగల 'తిండిదొంగ' అన్న మంచిశీర్షికను 'Queer Hunger' అని వీరు అనుచితంగా మార్చారు. ఆంగ్లీకరించడం వేరున మూలకథల నామరూపాలను వీరు యథేచ్ఛగా మార్చేశారు.

స్వల్పదోషాలున్నా ఈ రచయితలకు ఆంగ్ల భాషలో మంచి ప్రావీణ్యం ఉంది. ముందుముందు అనువాదరీతిలోనూ, భాషలోనూ ఇంకా జాగరూకులై ఆంధ్రసాహిత్యంలోని మెరుగులను యావత్ ప్రపంచానికి వీరు అందజేస్తారని మనం ఆశించవచ్చును.

మొట్టమొదటి కన్యాశుల్కము

[రచయిత: కీ. శే. శ్రీ గురజాడ వెంకట అప్పారావు. పైజా. 173 పేజీలు. వెల: సాదాప్రతి రూ. 5. మేలుప్రతి రూ. 6.50. ప్రచురణ: శ్రీ బం. గో. రె. కాపీలకు బి. గోపాలరెడ్డి; అసిస్టెంట్ ఎడిటరు; జమీన్ రైతు; నెల్లూరు.]

ఆధునికాంధ్ర సాహిత్యమణిమాలలో నాయక మణి కన్యాశుల్కం అనడానికి ఎవరూ సందేహించరు. అరవై సంవత్సరాలుగా ఆంధ్రులను ఆనందభరితు

అనుచేస్తూ అనేకభాషలలోనికి అనువదించబడిన ఈ నాటకం గురజాడవారికి ఒక్కసారిగా తట్టి బియ్యం ఊడివడలేదు. ఇప్పటి కన్యాశుల్కానికిముందు ఇంకొక కన్యాశుల్కం రచించారు, తన్వత దానినే (నన్వత రూపంలోకి మార్చిపించారు.

ఈ మొదటి కన్యాశుల్కాన్ని శ్రీ బం. గో. రె. గారు ఎంతో ప్రయాసపడి సేకరించి, నాటకంలో ప్రయుక్తమైన అనేకపదములనూ లోకోక్తులనూ వివరించే అనుబంధంతో, ముందుమాటలతో, ఆరుద్రగారి పరిశీలనాత్మకవ్యాసంతో, ఇంకెన్నో చర్చలతో ప్రచురించారు. ఇదివరకు కన్యాశుల్కం చదివినదానికి, ఇప్పుడి విశదీకరణలతో చదివినదానికి ఎంతో తేడా ఉంది. ఇప్పుడు కన్యాశుల్కంగురించి చాలా విషయాలు తెలుస్తున్నాయి.

మొట్టమొదటి కన్యాశుల్కము ఐదంకముల నాటకం. ఈ నాటకం వ్రాసేవేళకు రచయిత తన నాటకంగురించి సుసంపితమైన ఒక దృఢప్రణాళి కను వేసుకొని సరిగ్గా ఆకాలతలని పాటించి వ్రాశాడనిపిస్తుంది. కన్యాశుల్కం, బాల్యవివాహాలు, వీటివల్ల వస్తున్న ముప్పులు; వీటిని చూపడమే ఈ నాటక లక్ష్యం. ఈ నాటకం ఈ మేరలోనే జరుగుతుంది.

కాని రచయిత మహాప్రతిభాశాలి. ప్రతిభాశాలి అయిన ఏ రచయితా కేవల నీతిబోధకు సాహిత్య రచనకు పూనుకొనడు. నాటకల్పన దృఢంగా పాగింది. గిరిశం, వెంకటేశం, అగ్నిహోత్రావధానులు, రామప్పంతులు, కరటకశాస్త్రి, శిష్యుడు, లుబ్ధావధానులు—వారి వారి వ్యక్తిత్వాల్ని నాటకంలో బాగానే వికసించాయి. హాస్యం చాలినంతగా ఉంది.

కాని ఈ నాటకం అప్రోవుగానిని తృప్తి పరచలేదు. అతనిలోని కళాకారుడు ఉప్పొంగడు. కల్పనాశక్తి విజృంభించింది. నాటకాన్ని పునా రచించాడు. ఈ క్రొత్త రచనలో గిరిశం తన చేతులకే

పట్టుకుండా పెరిగిపోయాడు. మధురవాణి మంత్ర కత్తెవలె ప్రవేశించింది. తక్కిన పాత్రలన్నీ పెరిగాయి. క్రొత్తవి చేరాయి. క్రొత్త పన్నివేశాలు వచ్చాయి. దృశ్యాలు ఎక్కువయాయి. నాటకాలుగు పేజీల ఐదంకాల నాటకం నాట ఎనభై ఆరు పేజీల ఏడంకాల నాటకమయింది. హాస్యం పాఠకులను నవ్వించడంతో ఆగక గంగవైరులెత్తించేటంతగా ఎక్కువయింది.

మొట్టమొదటి కన్యాశుల్కంలో మధురవాణికి వ్యక్తిత్వం లేదు. ఈ నాటకం వ్రాశాక అప్రోవుగాను ఇంకా రెండు వేళ్ళా పాత్రలని రెండు రచనలలో కల్పించారనీ, కొందరు వేశ్యల పరిచయాన్ని సంపాదించారనీ, ఆయన మనస్సు లోలోపల నానాటికీ మధురవాణి పెరుగుతూ వచ్చిందనీ, వసంతసేనవంటి రమ్యశృంగారనాయికను సృష్టిం చాలనే కోరికకూడా ఉండవలసిన జీవితంలోంచి మధురవాణి పాత్రను ఏరుకొని మెరుగులు పెట్టు డానికి వసంతసేనను వాడుకొన్నారనీ ఆరుద్రగారు చేసిన ఊహ సమంజసంగానే ఉంది. కాని ఆరుద్రగారి అభిప్రాయాన్ని కొంచం పొడిగించి అటునుంచి ఇటుచెప్పడం ఇంకా సమంజసమని తోస్తుంది. జీవితంలోంచి మధురవాణిని ఏరుకొని మెరుగులు పెట్టుడానికి వసంతసేనను అప్రోవుగా వాడు కొన్నట్లు తోచదు. వసంతసేనవంటి నాయికను కల్పించాలని ప్రబలిమైన కోరిక ఆయనకి ఉంది. కాని నిత్యం తడేళ్లవంటి, చెత్తబుట్టలవంటి సామానులను తనముట్టూ చూస్తూ చూస్తూ పూర్తిగా వసంతసేనను ఎట్లా కల్పిస్తారు? కనుక రెండింటినీ కలిపి మధురవాణిని చేశారు. వసంత సేన అంతరంగం మధురవాణి అంతరంగం ఒకటే. వసంతసేనలోంచే మధురవాణిని ఏరుకొని పై మెరుగులకే జీవితంలో తనకు పరిచితమైన సానులను వాడుకొన్నారని తోస్తుంది. ద్వితీయ కన్యాశుల్క సవరణాంకంలోని మధురవాణిసౌజన్యాలను సంభాషణ ఈ అభిప్రాయాన్ని బలపరుస్తుంది.

గ్రంథవిమర్శలు

‘సౌజః—సానిదానికి మంచితో పనివుండదు. ఇది యేదో యెత్తెత్తుచుండాలి.

కొత్తమనిషి:—మృచ్ఛకటిక చదివినదేమో నండి.

సౌజః— వసంతసేనలాంటి మనిషి వెళ్లి కవీశ్వర్ల కల్పనతోవుండాలిగాని లోకంలో వుండదు... వసంతసేనవలె మధురవాణి కూడా అధికభాగం కవీశ్వరుని ఊహలోనేదేవు తోకంలోనిదికాదు.’

రెండో కన్యాశుల్కంలో అన్నిపాత్రలూ పెరగగా ఒక్కబుచ్చమ్మమాత్రం మొదటి కన్యాశుల్కంలోకన్నా తరిగిపోయిందని తోస్తుంది. రెండో కన్యాశుల్కంలో బుచ్చమ్మను లేవదీసుకుపోయే వన్నాగం గిరిశం వన్నిన సన్నివేశంతో గిరిశం హాస్యం బుచ్చమ్మ పాత్రను ముంచేసింది. నిన్ను లేవదీసుకుపోతే మి చెల్లెలి పెళ్లి అగిపోతుందని గిరిశం ఒక అస్సా చెబుతే ‘అవును గాబోలు’ అంటుంది జడ్డి బుచ్చమ్మ. కాని మొట్టమొదటి కన్యాశుల్కంలో ఈ సన్నివేశంలో బుచ్చమ్మ ‘అయితే మనము నెళ్లిపోతే ఆపైన గతేమిటి?’ ‘అయితే మనం యేలాగు వెళ్లడం?’ ‘వా బండిలో మా తమ్ముడుకూడా కూర్చుంటాడే.’—అని తెలివిగా ప్రశ్నించి, నిశ్చయించుకొని, ‘కానియ్యండి—అలాగేను. వెళ్లండి. నా మనస్సే మీ మనస్సు లాగుందికాదు—’ అని కన్నీళ్లు విడుస్తుంది. ఈ బుచ్చమ్మ స్పష్టంగా, తెలివిగా, మానవత్వం తాటికినలాడుతూ లేదా?

మొట్టమొదటి కన్యాశుల్కంలోని భాష రెండవ కన్యాశుల్కంలోని భాషంతటి వ్యావహారికం కాదు. ‘సాయంకాలమైంది. పూటకూళ్లమ్మకు సంతలో సామాను కొనిపెడతానని నెలరోజుల కిందట యిరవై రూపాయలు పట్టుకెళ్లి దాన్ని గర్లుకింద ఖర్చుపెట్టాను.’ అని రెండో కన్యాశుల్కంలో ఉంటే మొట్టమొదటి కన్యాశుల్కంలో ‘సాయంకాలమైనది. పూటకూళ్లమ్మకు సంతలో

సామాను కొనిపెట్టుతానని నెలరోజులైనది పది రూపాయలు పట్టుకువెళ్లి దాన్నింగ్గర్లుకింద ఖర్చుపెట్టినాను.’ అని ఉంది. అసలు గురజాడ వారు కన్యాశుల్కాన్ని ప్రవక్తమంగా గ్రాంథిక భాషలోనే వ్రాశారని వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారన్నారట! అంటే ఈ మొట్టమొదటి కన్యాశుల్కము కన్నా ముమ్మొదటిది ఇంకొక కన్యాశుల్కము ఉందన్న మాట! దానినికూడా అవ్వేషించవలసి ఉంది.

ఆంగ్ల నాటకాల ధోరణిలో రచించబడిన ఈ నాటకానికి నాందీ ప్రపావనలు లేవు. కాని ఇది మొట్టమొదట ప్రదర్శించబడినపుడు శ్రీముడూరై వరాహ నరసింహస్వామిగారు వీటిని సంస్కృతంలో రచించారు. దీనిలోని మూడు సంస్కృత శ్లోకాలూ మూడు రత్నాలు. ఈ కవి ఇంకా ఏం కావాలి వ్రాశారో అన్నజిజ్ఞాసను ప్రేరిస్తున్నా యీ శ్లోకాలు.

ఈ గ్రంథం ప్రకటించడానికి బం. గో. రె. గారు వడ్డేశమ ఇంతా అంతాకాదు. వీరికృషి ఆంధ్రులందరూ ప్రశంసించదగినది.

కంఠాభరణము

(రచయిత కీ. శే. శ్రీ పానుగంటి లక్ష్మీ నరసింహారావు. ఎమెస్కో పాకెట్ సైజు. 160 పేజీలు. వె. రూ. 2. ప్రచురణ ఎమ్. శేషాచలం అండ్ కో. మచిలీపట్నం, మద్రాసు, సీకింద్రాబాదు.)

ఉపయోగకరమైన సరికొత్త గ్రంథములు

వ్యవసాయము—పిషరీ—కోళ్ల పెంపకం—అడవులు—
తోటవని—యింజనీరింగ్—నైద్యము—వివిధ పాఠశాల
విషయములపై గ్రంథములు గలవు. కేటలాగు ఉచితము
ఇంగ్లీషులో వ్రాయండి.

N. K. PAUL & SONS
P. B. No. 12202, Calcutta-5.

ఇది ఆరంభకాల నాటకం. 1917 లో వ్రాయబడింది. ఆ కాలంనాడో అంతకుకొద్ది దశాబ్దాలక్రితమో ఉండిన సాంఘిక జీవనాన్ని ఈ నాటకం ప్రదర్శిస్తుంది. మనుష్యుల ప్రవర్తనకు సంకెళ్లుగా మారిన మత విశ్వాసాలు, వితంతువుల అగచాట్లు, వేశ్యావ్యామోహాలు, సవాబుగారి నిరంకుశత్వ ధోరణి, సుబ్బికెట్టి లోభత్వం - ఇవన్నీ కలిసి ఈ నాటక కథగా రూపొందాయి.

మూర్తిభవించిన చాదస్తం సోమావధానులు. భవిష్యత్తులో క్షాత్రుశ్లాఘా కోడళ్ళా విధవలయితే వాళ్ళను పరామర్శకి కూర్చోబెట్టేందుకు వీలుగా అతడు తన ఇంటితో చేరువేరు గదులు ముందే కట్టించిఉంచుతాడు. 'ఇట్లు గట్టుకొనుట కర్మ మునకుగాని కాపురమునకుగాద'ని అతని నిశ్చిత విశ్వాసం. ప్రాచీనపైండవస్త్రీ గుణాలు మూర్తి భవించిన బంగారమ్మ తన వితంతుసోదరితో సర్కసు చూడ్డానికి భర్త అనుజ్ఞకు విరుద్ధంగా ఆర్థరాత్రి దొంగతనంగా ఇంటిలోంచి వెళిపోతుంది. వితంతువు సుబ్బికెట్టి సుబ్బికెట్టి ఇంటా ప్రవేశించి తురకవేషం ధరిస్తుంది. సవాబుగారిది గ్రుడ్డి దర్బారు, మూఱ్ఱవిచారణ; కాని అతని తీర్పులో చివరకి అందరికీ పరిష్కారస్థాయం లభిస్తుంది చిత్రంగా!

ఈ నాటకం చదువుతున్నప్పుడు దీని కథ, కూర్పు, ప్రాత్రలు అంతా అసహజమని తోచక తప్పదు. అన్నిప్రాత్రలూ విచిత్రంగా విలక్షణంగా ఉంటాయి. కాని నాటకం ఎప్పుడూ వాస్తవిక జీవితానికి అతిశయోక్తిగా ఉంటుంది. కన్యాశుల్కంలో కూడా కరటకశాస్త్రీ శిష్యుడికి ఆడవేషం వేయించి పెళ్లి చెయ్యడం అతివాస్తవికమైనదే. ఆ నాటక ప్రాత్రల పేర్లుకూడా అసహజమైనవే. కరటక శాస్త్రీ, బుద్ధావధానులు అని ఎవరు పేరు పెట్టు కొంటారు? అగ్నిహోతావధానులు, సావ్యారావు తన్నపేర్లుకూడా వారి వారి స్వభావాలకు అను

కూలంగా రచయిత పెట్టిన కృతిమ నామధేయాలే. నాటకకర్త స్వోద్దిష్టభావనిరూపణకు అవశ్యకము లైన ప్రాత్రలనూ సంఘటనలనూ ఏర్పికూర్చి ఒక్కచోట ఏకఘనంగా ప్రదర్శించుతాడు. కంఠా భరణ నాటక కథలో సహజత్వం లోపించినా, కల్పించిన కథను చివరివరకూ విశ్లేషంకాకుండా నిర్వ ర్తించడం, ప్రాత్రల వ్యక్తిత్వాలు కథతోబాటు పోషింపబడడం, నాటకం ముగిసేసరికి ఒకానొక భావనిరూపణం స్పష్టంగా పూర్తవడం ఇవి నాట కానికి జీవం పోస్తున్నాయి. చక్కని హాస్య సంభాషణలు నాటకాన్ని ఆకర్షవంతం చేస్తున్నాయి.

గ్రాంథిక భాషలో నడిచింది దీని నాటకం. అయినా సంభాషణలు సరసంగా సరళంగా ఉన్నాయి. సవాబు సగం ఉరుదూ మాటలు ఉపయోగించడం ప్రాతొచితంగా ఉంది. కాని అతడే మళ్ళీ 'అటు లైన నిజమైన పిచ్చి వాడేఁడీ?' 'రామ శాస్త్రీ! నీకు బిచ్చుకుదినదా?' అని శుద్ధాంధ్ర గ్రాంథిక భాషలో మాటాడడం అసహజంగా తోస్తుంది. సుబ్బికెట్టిరామశాస్త్రీల వేదాంత తర్క పారిభాషిక పదాలతో కూడిన పాకశాస్త్ర వాదన మొదట్లో బాగున్నా రాను రాను ఎబ్బెట్టుగా తయారైంది. వివక్షితులేని సోమావధానులు సంస్కృత సమాసాలను విపరీతార్థాలలో వాడడం, అతణ్ణి పదేపదే వెంకటశాస్త్రీ దిద్దడంకూడా నాటకంలో కొంత మితిమీరింది. రక్షకభటులు పట్టుకొంటున్న ఉద్విగ్న సమయంలోకూడా 'గత్యం తరము లేదు' అని ఇతడనడం, 'గత్యంతరము' అని అతడు దిద్దిడం నాటకీయతను కొంత భంజింప చేస్తోంది.

ఇవన్నీ చిన్నచిన్న దోషాలు. కంఠాభరణము అధునికాంధ్ర నాటకాలలో గణనీయమైనవి.

గణపతి

(రచయిత కీ. శే. శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీ సరసింహము. ఎమెస్కో పాకెట్ సైజు. 244

పేజీలు. వెల రూ. 2. (ప్రచురణ: ఎమ్. శేషచలం అండ్ కో. మచిలీపట్నం, మద్రాసు, సికింద్రాబాదు).

తెనుగు సాహిత్యంలో హాస్యసాహిత్యంలో ప్రముఖులు గిరీశం, బారిష్టరు పార్వతీశం, కాంతం, ఆఖరి వాడైనా అల్పడు మాత్రంకాదు, చిలక మర్తివారి గణపతి. గణపతితో తక్కిన వారిలో లేని విశేషం ఒకటుంది. తక్కిన వారి విషయంలో మనకి ఒక్కవాళ్ళ సంగతులే తెలుసును. గణపతి విషయంలో మనకి అతని తండ్రి, తాతల గురించి కూడా తెలుసును. వెకిలితనం, మూర్ఖత్వం గణపతికి వంశవరంపరగా వచ్చిన గుణాలూ హక్కులూను.

గణపతి నవల గణపతితాత పాపయ్య జీవిత వర్ణనతో ప్రారంభించి, తర్వాత గణపతి తండ్రి గంగాధరుడి జీవిత లీలలను అభివర్ణించి, అనంతరం ఏవంగుణపితాను సూక్ష్మకృషిచేసిన గణపతి చేష్టలను విస్తరంగా వరిస్తుంది. ఏభయ్యో మారో సంవత్సరాల క్రితం ఆంధ్రదేశపు పేద బ్రాహ్మణ కుటుంబాల హీన జీవితాలకి పట్టిన అద్దం ఈ నవల. గణపతి, సింగమ్మ, పుల్లయ్య, పిచ్చమ్మ, నాగన్న, గంగమ్మ, అన్నప్ప ఒకేమిటి, ఈ నవలలో అందరూ నూటికి నూరుపాళ్లు పచ్చితెనుగువాళ్లు.

సమకాలిక సమాజంలోని హీనత్వాన్నీ నైచ్యాన్నీ ప్రదర్శించడం ఈ నవలకర్త ఉద్దేశం. కనుక కథనూ, పాత్రలనూ తదుస్థులుగా రచయిత ఎన్నుకొన్నాడు. ఇంతచేసినా ఆనాటి ప్రజల ఉదారగుణాలుకూడా ఈ కథలో కనిపించక పోవు. నీచులు, మూఢులు, మన చెల్లెల్ని మేనల్లుణ్ణి అనేక సంవత్సరాలు తాను పేదవాడైనా పోషించి అప్పులపాలయి, గుణహీనుడైనా మేనల్లుడికి తన కూతురుని ఇవ్వాలనే ఆలోచనకూడాకల నాగన్న ఔదర్యం తక్కువడికాదు. నిరుపేదలైన తన ఇంటలో చేరిన అడవిడ్డనూ ఆమె కొడుకునీ గంగమ్మ చులకనగా చూడదు, గౌరవిస్తూనే

ఉంటుంది. గణపతి అతనితల్లి అనేక సంవత్సరాలు వేరే సంపాదకరణ ప్రజల దానధర్మాలమీద మాత్రం జీవించారు. రచయిత ఆనాటి సమాజాన్ని ఎంతనికృష్టంగా చిత్రించదలచినా అనుద్విష్టంగా ఇవి కూడా పఠితకు స్ఫురిస్తాయి.

ముందు గణపతితాత, తర్వాత తండ్రి, పిమ్మట గణపతి—వీరి వికారమూర్ఖత్వేష్టల వర్ణనమే ఈ నవల. నవలంతా ఒకేధోరణిలో నడవడం వలన చివర్లో కొంతవిసుగు పుడుతుంది. మేనమామ కూతురుని దొంగతనంగా గణపతి పెళ్లిచేసుకోడంతో కథ ఈ గతానుగతికత నుండి ఉత్థాపితమైనా ఆ సంఘటన అంతటితోనే తెగిపోయి కథ తిరిగి మామూలుధోరణిలో పడిపోతుంది. కాని చిలకమర్తివారి హాస్యరచన నవలను మనచేత చివరి దాకా చదివించేస్తుంది.

'గణపతి' ఆటలగోపాలాన్ని అలరించే హాస్య నవల. ఆధునికాంధ్ర సాహిత్యంలోని అనర్హతల్నాలను ముచ్చటయిన అచ్చుతో అచ్చు తప్పులు లేకుండా ముద్రించి చౌధురాలకు అందజేస్తున్న ఎమెస్కోవారు అభినందనీయులు.

'పాపని'

హరి విల్లు

(నవల)

(రచన : శ్రీమం ద్వివేదుల విశాలాశ్రి. ఎమెస్కో పబ్లికేషన్స్. 196 పేజీలు. వెల : రూ. 2. 50. శేషచలం కంపెనీ మద్రాసు, సికింద్రాబాదు, మచిలీపట్నం.)

ఉన్న ఊరును వదిలేసి వెళ్లిపోయి మళ్ళీ పదిహేను సంవత్సరాల అనంతరం అస్పష్టతతో బాధపడుతున్న భార్యతో తన స్వగ్రామానికి చేరిన ఒక నడినయస్కుడి అనుభవాలు, అనుభూతులే ఈ నవల. కృష్ణభార్య అనయూయ మంగాపురంలో

హృద్ధితో మరణిస్తుంది. కృష్ణభర్తగా, అనమాయ భార్యగా కొంతకాలం కలసి జీవించారు. అంతకు మించి భార్యభర్తలమధ్య ఉండవలసిన అనుబంధం వారిద్దరిమధ్యా ఏమీ లేదు. అనమాయ మరణంతో కష్టం తన చుట్టూ ఉన్న ఆశ్రితుల కుటుంబాలతో కొన్ని బంధాలు ఏర్పడతాయి. తోటమాలి రామయ్య, రామయ్య కూతురు రంగి, రంగిని ప్రేమించి పెళ్లి చేసుకున్నవాడు అబ్బులు, వారిద్దరి వైవాహిక జీవితానికి చిక్కంగా జన్మించిన మువ్వ-వీళ్లం దరితోనూ పరిచయం ఏర్పడుతుంది—కృష్ణకి. అబ్బులు జైలుకి పోవటంతో నూతిలోపడి అత్త హత్య చేసుకుంటుంది రంగి. ఆ నాటినుంచి మువ్వ కృష్ణకి మరింత చేరువవుతుంది. అట్లాగే పూజారి గోవిందయ్య మరణంతో—గోవిందయ్య విధవకూతురైన వంకజంతో కృష్ణకి సన్నిహితత్వం ఏర్పడుతుంది. అది కేవలం ఆ కుటుంబంమీద అతని కన్ను జాలవలన. తన చుట్టూ ఉన్న లోకం దీనికి విపరీతార్థం తీయటంవలన వారి పరిచయాన్ని వారు అకుంటాడు. మువ్వకి తిరుపతయ్యతో వివాహం జరుగుతుంది. కాని అత్తింటి పరిస్థితులతో రాజీపడలేక మువ్వ అక్కడనుంచి శాశ్వతంగా వెలువల కొచ్చేస్తుంది. (ఇక్కడ మువ్వపాత్రకి షా పిగ్మాలియన్తో చిత్రించిన ఎలిజా పాత్రకి చాలా పోలిక లున్నాయి.) తదనంతర పరిణామం కృష్ణమువ్వను అనుభవించాలనే కోర్కె. దాంతో ఆ ఇంటిని, ఆ పరిసరాల్ని విడిచిపెట్టి మళ్ళీ వెళ్లిపోతాడు. తరువాత మువ్వ, తిరుపతయ్యల దాంపత్యబంధం ఏమైంది? అన్నది శేషప్రశ్న. ఒక ప్రత్యేక ప్రయోజనాన్ని ఆశించి రాసిన నవల కాదిది. కాంక్షేసానికి చదవవచ్చు.

మేఘాల మేలిముసుగు

(నవల. రచన : శ్రీమతి మాలతీ చెందూర్. ఎమెస్కో పాకెట్ సైజు-157 పేజీలు. వెల: రూ. 2.

ఎం. శేషచలం కంపెనీ. మద్రాసు, సికిందరాబాదు, మచిలీపట్నం.)

అరుణగిరి రోజురాణిని కొడైకెనాల్ రమ్మని పిలుస్తాడు. ఆమె తిరస్కరిస్తుంది. ఆ తిరస్కారం లోంచి పుట్టిన కోపంతో కారు ప్రమాదం, రాజమ్మ మరణం సంభవిస్తాయి. రాజమ్మ మరణం అరుణగిరిలో సంచలనాన్ని లేవదీస్తుంది. రాజమ్మ అవిటిమొగుడు అనంతయ్య, పిల్లలు కాంతం, విశాల, అమృతం, శేఖరం వీళ్లంతా డిక్కులేని వాళ్లుగా అరుణగిరికి కనబడతారు. వాళ్లను ఆదుకోవాలనే ఉద్దేశంతో ఆ కుటుంబంతో ఏర్పరుచుకున్న పరిచయం క్రమంగా విశాలమీద ప్రేమగా మారుతుంది. అరుణగిరితల్లి సావిత్రమ్మ మొదటినుంచి కష్టాలలో పెరిగినప్పటికీ భర్త మరణంతో అనంతమైన ఆస్తికి వారసురాలవటంవలన పరువు, ప్రతిష్ఠ, హోదాలమీద అభిమానంతో ఆ ప్రేమని మొదట్లో అంగీకరించనప్పటికీ, కొడుకు మీదున్న అభిమానం, ప్రేమతో పెళ్లికి అంగీకరిస్తుంది. కాలం గడిచేమార్గం లేకపోతే చదవతగ్గ నవల.

తొణికిన స్వప్నం;

తొలిగిన స్వర్గం

(రెండు నవలికలు)

(రచన : రేవనూరి శమంత. ఎమెస్కో పాకెట్ సైజు. 204 పేజీలు. వెల: రూ. 2. ఎం. శేషచలం కంపెనీ. మద్రాసు, సికిందరాబాదు, మచిలీపట్నం.)

మద్దులు, పడగ్గది ముప్పట్లతో ప్రారంభమయే ఈ రెండు నవలికల్లోనూ—ఒక దానిలో డిలీవ్, రెండో దానిలో రజనీకాంత్లు కథానాయకులు. డిలీవ్ను సుహాసిని ప్రేమిస్తుంది. అప్పటి దానా సుహాసినికి జీవితాంతం ఒక ప్రేమ ఒకే పరు

మట్టి, లేక ఒక పురుషుడు ఒకే స్త్రీని అంట పెట్టుకొనుండే సిద్ధాంతంమీద సమ్మతం లేదు. దిలీప్ స్వారంజన లలితను పెండ్లి చేసుకోవటానికి కుట్రవస్తుతాడు. సుహాసినిని చంపటానికి ప్రయత్నించటమేకాక సిక్తాల్తో కాలుస్తాడు; అది గురి తప్పుతుంది. సుహాసిని దిలీప్ ని కాలుస్తుంది. అతను మరణిస్తాడు. తరువాత కోర్టుకేసు, విచారణ అంతా ఒక సినిమాలా సాగుతుంది. అయితే చెప్పుకోదగ్గ పరిణామం ఏమిటంటే సుహాసిని జీవితాంతం దిలీప్ నే ప్రేమించే స్థితికి రావటం. రెండో సవలికలో రజనీకాంత్ యామినిని ప్రేమించాడు; పెళ్లి కాకముందే మహాబలిపురంలో ఒక రాతి గడుపు తాడు. తరువాత ఫారెన్ వెళతాడు. తిరిగి వచ్చేసరికి యామిని గర్భవతిగా కనబడుతుంది. ఆమెను పెండ్లిచేసుకోకుండా వదిలేస్తాడు. ఆవిడ చివరకు సినిమాస్టారయి, క్షయవ్యాధితో మరణిస్తుంది.

ఈ రెండు సవలికల్లోనూ సంభాషణలూ చాలావాగం అంగ్లంలో సాగాయి. బహుశా ఖరీదైన మనుషులకోసం రాసిఉండవచ్చు. మొత్తానికి తెలుగు వాడు చదవటానికిమాత్రం అవకాశం తక్కువ (అంటే ఇంగ్లీషు చదవటంరాని తెలుగువాడు మాత్రమే). తెలుగు రచయిత్రులు (కొందరు మాత్రమే) అవాస్తవిక భావనాప్రసంగాన్ని వదలి వాస్తవికజీవితాన్ని దర్శించే స్థితికి ఎదగాలనే సత్యానికి ఈ రెండు సవలికలు ప్రబలిమైన ఉదాహరణలు.

శారదరాత్రులు

(నవల)

(రచన : వేదుల శకుంతల. ఎమెస్కో పాకెట్ సైజు 181 పేజీలు వెల రూ. 2. ఎం. శేషచలం కంపెనీ మద్రాసు, సికిందరాబాదు, మచిలీపట్నం.)

శంకరం తల్లిదండ్రులకు చాలాకాలం తరు

వాత పుట్టినకొడుకు. అందుచేత అటు తల్లి దండ్రులచేత ఇటు అన్నదమ్ములచేతకూడా అనాదరణీయంగా చూడబడ్డాడు. అన్నకూతురైన బ్యోతితోనూ, మేనమామ కూతురైన పద్మతోనూ తనకున్న పరిచయాన్ని పెద్దవాళ్లు తప్పుగా అంచనా కడతారు. పెండ్లి చేయటానికి ప్రయత్నిస్తారు కాని శంకరంగాని, బ్యోతిగాని, పద్మగాని అంగీకరించరు. ఈ లోగా శంకరం తల్లి దండ్రులు మరణిస్తారు. ఆస్తి చంచుకుని శంకరం జీవితాన్ని వెతుక్కుంటూ ప్రపంచంమీదపడి తరువాత లలిత అక్కవాళ్లు ఇంట్లో ఉండి శారదని ప్రేమించి పెళ్లి చేసుకుంటాడు.

ఈ నవలలో శంకరం తల్లిదండ్రుల మరణం, తరువాత అన్నదమ్ముల ప్రవర్తన—ఈ రెండు ఘట్టాలు రచయితి చాలా బాగా చిత్రించారు. ఎవరికైనా కంటనీరు పెట్టించే ఘట్టాలివి. మొత్తంమీద శారదరాత్రులు మంచినవల, చదవ తగిన నవల.

—కాంతారావు.

యథార్థ విశ్వాసము

మూలం—శ్రీ కేశవ చంద్రసేన్; తెలుగు అనువాదం—శ్రీ కామరాజు హనుమంతరావు పుటలు—32. వెల 0-40. ప్రాప్తిస్థానం—ప్రాక్ ప్రతిచి గ్రంథమాల, రాజమహేంద్రవరం.

వాడిం మల్లెలు

కథల సంపుటి. రచయిత—శ్రీ సాదుం జయరామ్. పుటలు—80. వెల 2-50. ప్రాప్తిస్థానం—నవసాహితీ పబ్లికేషన్స్ ప్రొద్దుటూరు. (ఎ. పి.)

మాతృవందనము

స్వతంత్ర సాంఘిక మాలికా కావ్యం. రచయిత. వడ్డిం వేంకటేశ్వర్లు. పుటలు—166. వెల: 3-00.

వాస్తవానం-హితకారిణీ సమాజం, రాజమహేంద్రవరం.

వ రూ థి ని

నాటకం, రచయిత: అమ్మినశ్రీ పుటలు-90.
వెల: 1 50 ప్రాప్తిస్థానం-శ్రీ బాలగంగాధరలింగ ప్రచురణాలయం మెంఛేపూడి; వయాశృంగవృక్షం. పశ్చిమగోదావరిజిల్లా.

శ్వేతతైలవ మహాపీఠ భవం నిర్మాణావశ్యకత

రచయిత: శ్రీ ఇవటూరి సానందరాధ్యులు-
పుటలు - 52. వెల అమూల్యం. ప్రాప్తిస్థానం-
శ్రీ ఇవటూరి సానందరాధ్యులు, శైవీశాధిపతులు.
కేరాఫ్-శ్రీ కాశీనాథుని పూర్ణ మల్లకార్జునుడు-
అద్వైతే, బుట్టాయపేట, బందరు, కృష్ణాజిల్లా.

శాంతిదళం నిజస్వరూపం

అమెరికా శాంతిదళం చర్యలు విమర్శించే
గ్రంథం. మూలం - పరిశీలకుడు. అనువాదం-
శ్రీ కవులూరి వేంకటేశ్వరరావు. పుటలు-84.
వెల: 0-75. ప్రాప్తిస్థానం-వికలాంధ పబ్లి
షింగ్ హౌస్, విజయవాడ-2

మూరిన దొంగలు

రచయిత: శ్రీ గంధవరపు వెంకట్రావు-
పుటలు: 158. వెల: 1-50. ప్రాప్తిస్థానం-
రవిచంద్ర ప్రచురణలు, రాజాం, శ్రీకాకుళంజిల్లా.

గణపతి - రూపకల్పన

రచయిత: శ్రీ చింతలపాటి వీరభద్రరావు.
పుటలు-48. వెల: 1-00. ప్రాప్తిస్థానం-

శ్రీ చింతలపాటి వీరభద్రరావు, హిందీ పండితుడు,
పరిషత్ హయ్యర్ సెకండరీ స్కూలు, కదిరి,
అనంతపురంజిల్లా.

భారతోపన్యాసాలు

రచయిత-శ్రీ అనుమల వెంకటేశ్వరకవి.
పుటలు-104. వెల 2-00. ప్రాప్తిస్థానం-
ఆంధ్ర జాతీయ గ్రంథమాల, నంద్యాల, కర్నూలు
జిల్లా.

యుక్తులు - ఘలోక్తులు

బుజ్జాయి హాస్య చిత్రాలతోసహా. రచయిత-
శ్రీ ముద్దుకృష్ణ. పుటలు-140. వెల-మేలు
ప్రతి-3-50. సాదాప్రతి 2-50 ప్రాప్తిస్థానం
వికలాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్, విజయవాడ-2.

రేపటి పౌరులు

బాలల కథల సంపుటి రచయిత-శ్రీ కాణి
పాకం లింగన్న పుటలు-42. వెల 0-90.
ప్రాప్తిస్థానం - నేతాజీ యూత్ రిక్రియేషన్ క్లబ్బు
పబ్లికేషన్స్. పుంతంపట్నం, చిత్తూరుజిల్లా.

స్వరాజ్యంలో పెద్దబాలగిడు

మూలం-శ్రీ కృష్ణచందర్, అమరనాథ-
శ్రీ జగన్నాథ్. పుటలు-124. వెల-సాదాప్రతి
2-00 మేలుప్రతి 3-00. ప్రాప్తిస్థానం-వికా
లాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్, విజయవాడ-2.

